

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ,
ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА:
ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Збірник тез доповідей Четвертої Всеукраїнської
студентської Інтернет-конференції кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
м. Тернопіль, 15-25 листопада 2017 р.

**Четверта Всеукраїнська студентська Інтернет-конференція
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА
ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»
м. Тернопіль, 15-25 листопада 2017 р.**

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гупаловська М. Б. – к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Булавинець В.М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Горин В.П.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Дем'янишин В.Г.* – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор; *Дем'янюк А.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Дерлиця А. Ю.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н. *Карпишин Н.І.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Квасниця О.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Кізіма Т.О.* – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор; *Коваль С.Л.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Коломийчук Н.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Лободіна З.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Малиняк Б.С.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Мелих О.Ю.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Петрушка О.В.* – старший викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Русін В.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Савчук С.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Сидор І.П.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Тулай О.І.* – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н.; *Шашкевич О.Л.* – к.е.н., доцент; *Шулюк Б. С.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.

Збірник тез доповідей розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол №6 від 14 листопада 2017 р.).

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор.

УКЛАДАЧ:

Гупаловська М.Б. – к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді: збірн. тез доп. Четвертої Всеукр. студ. інт.-конф. каф. фін. ім. С.І. Юрія ТНЕУ, м. Тернопіль, 15-25 лист. 2017 р. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 260 с.

У збірнику тез доповідей розглянуто коло питань, що стосуються вивчення проблем і розробки основних напрямів вдосконалення управління фінансами на макро-, мезо- та мікрорівнях. Представлені матеріали можуть бути використані студентами при написанні курсових і дипломних робіт.

**ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336**

За зміст і достовірність матеріалів Інтернет-конференції, а також встановлення фактів плагіату відповідальність несуть автори.

© ТНЕУ, 2017

ЗМІСТ

<i>Андибур Олена</i>	ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	10
<i>Арлашкін Андрій</i>	АНАЛІЗ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЗА 2016-2017	14
<i>Атаманюк Ілона</i>	ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	16
<i>Ахадов Ельнур</i>	ФІНАНСОВА БАЗА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	20
<i>Базюк Андрій</i>	СВІТОВІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	22
<i>Бала Оксана</i>	СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ.....	25
<i>Баранець Ярослав</i>	ВПЛИВ ВИДАТКІВ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ	29
<i>Бегун Олена</i>	ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ	32
<i>Білобран Ганна</i>	ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ М. ТЕРНОПОЛЯ	35
<i>Бліндер Іванна</i>	ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ....	38
<i>Богуцька Софія</i>	ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІЛЬГИ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ.....	41
<i>Бурак Андрій</i>	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	44

<i>Бурко Христина</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	46
<i>Вільгушинська Вікторія</i>	ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	50
<i>Вознюк Ірина</i>	БЮДЖЕТ ДОМОГОСПОДАРСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ.....	52
<i>Гаврищак Степан</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ЯК ОСНОВИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ	55
<i>Глуха Оксана</i>	АНАЛІЗ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	58
<i>Гомзяк Сергій</i>	СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	61
<i>Грицишина Ірина</i>	ПОДАТОК НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ: НЕОБХІДНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	64
<i>Грошко Тетяна</i>	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	69
<i>Гуль Марія</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	72
<i>Гусак Тетяна</i>	ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ТРАНСПОРТУ.....	76
<i>Дзьоба Микола</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ	79
<i>Дишпетко Ольга</i>	КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	82
<i>Дідора Ольга</i>	МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ	83

<i>Дубінська Тетяна</i>	
БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	87
<i>Заяць Надія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ	90
<i>Карпишин Юрій</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ.....	92
<i>Коваль Катерина</i>	
МОТИВИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ	94
<i>Коваль Ольга</i>	
ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	96
<i>Когут Богдан</i>	
ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	99
<i>Коків Олег</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТУ ДОМОГОСПОДАРСТВА	102
<i>Колодій Любова</i>	
МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: НОВОВВЕДЕННЯ 2018 РОКУ.....	105
<i>Комінко Зоряна</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	107
<i>Королюк Сергій</i>	
ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА.....	110
<i>Костюк Іван</i>	
ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ.....	113
<i>Крисовата Іванна</i>	
СУКУПНІ ВИТРАТИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	115
<i>Луценко Дмитрій</i>	
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ОСНОВА ДІЄВОГО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	117
<i>Мартинюк Роман</i>	
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС І ВАЛЮТНИЙ КУРС: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	121

Марчук Назарій	
ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ.....	125
Масний Віталій	
ДЖЕРЕЛА ТА ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	129
Мороченець Ілона	
ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ.....	132
Павлишина Оксана	
ДОХОДИ ВІД САМОЗАЙНЯТОСТІ В СТРУКТУРІ СУКУПНИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	135
Паньків Андрій	
ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ	138
Пастушин Сніжана	
ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	141
Петрушка Світлана	
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	144
Підлісний Іван	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	146
Піскун Ірина	
ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ.....	149
Пліхта Василь	
ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ НА ДОСЯГНЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ.....	153
Плотницька Уляна	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	157
Повержук Тетяна	
УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ ПРОЗОРОСТІ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	159

<i>Повшик Тетяна</i>	ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	162
<i>Попович Павло</i>	ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ.....	165
<i>Практика Катерина</i>	РОЛЬ СОЦІАЛЬНО ВАЖЛИВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	167
<i>Притула Оксана</i>	ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВІТНІХ.....	170
<i>Саламах Андрій</i>	РОЛЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	172
<i>Самчук Іван</i>	ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	174
<i>Світановська Христина</i>	ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЬКОГО БЮДЖЕТУ.....	176
<i>Соляник Діана</i>	ЗНАЧЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	178
<i>Сохор Христина</i>	ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	181
<i>Строєвус Максим</i>	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	184
	Література:	186
<i>Суржик Ірина</i>	РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	187
<i>Теребус Соломія</i>	РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ	190

Ткач Олексій	
ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ	193
Толуб'як Павло	
ЗАЛУЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙ У РЕГІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ	196
Трибушко Михайло	
РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	199
Фармус Ірина	
ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇХ АЛЬТЕРНАТИВА.....	201
Федунік Іванна	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ МОБІЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	205
Фрикас Іванна	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	209
Хом'як Ірина	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	212
Храпач Маріна	
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	215
Цигилик Тарас	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	217
Цокало Віктор	
ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ	220
Чорна Катерина	
НЕТРАДИЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ	224
Шаров Олександр	
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ.....	227

Шегера Катерина	
ДО ПИТАННЯ ПРО БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ	230
Шимчишин Наталія	
ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	233
Ядчук Михайло	
ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СТРУКТУРІ РАЙОННОГО БЮДЖЕТУ	236
Януш Богдан	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ШЛЯХОМ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ...	238
Януш Тетяна	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ	240
Конкурс студентських публікацій на тему: «ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИДАТКІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» II етап (31 жовтня –1 листопада 2017 р.)	244
Білобран Ганна	
ЧИ Є МАЙБУТНЄ У БІБЛІОТЕК?	244
Казмірук Надія	
ЯК ВИЗНАЧИТИ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИТРАЧАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА МЕДИКАМЕНТИ?	246
Карпишин Юрій	
СПІВПРАЦЯ МІЖ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	249
Коваль Катерина	
ОЦІНКА ВЛАСНИХ ДОХОДІВ ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	252
Марціясь Богдана	
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИТРАТ ВІДДІЛУ СІМ'Ї ТА МОЛОДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОДА	254
Практика Катерина	
ЧИ НЕ ЗАБАГАТО ДЛЯ МАЛЕНЬКИХ РУЧЕНЯТ?	256
Телеп Василь	
НАЛЕЖНИЙ РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ – ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	258

Андибур Олена
ст. гр. ФУПОМ-22
Тернопільський національний економічний університет
oandibur@mail.ru
Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Новітнє розуміння фінансової поведінки домогосподарств в сучасних умовах пов'язане із відмовою від позиціонування людини як «оптимізуючого раціоналізатора», що стало можливим завдяки розвитку теорії інституціоналізму (у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.) та безпосередньо виникненню концепції поведінкових фінансів, яка сформувалась в 70-80-их роках ХХ ст. Обидва підходи базуються на тому, що поведінку людини не слід аналізувати лише на основі раціональності у зв'язку з тим, що в сучасному економічному середовищі існують такі поняття як альтернатива вибору, невизначеність та ризик, масштабність і складність інформації, обмеженість когнітивних здібностей людини, негативний досвід, взаємодія з іншими учасниками фінансових відносин. Як наслідок, принцип раціональної оптимізуючої поведінки витіснили такі принципи поведінки індивідів, як: орієнтація на середню думку, життєрадісність та оптимізм, звички, обмежена або процедурна раціональність, звичаї, рутини, які більш реально відображають мотивацію поведінки суб'єктів як сукупності взаємопов'язаних, причинно-спонукальних та детермінуючих факторів (потреби, інтереси, бажання, мотиви), які й визначають характер та направленість людської діяльності [1, с. 142].

Необхідно зазначити, що фінансова поведінка домогосподарств, як відносно новий об'єкт сучасних досліджень вітчизняної фінансової науки, упродовж останніх років привертає увагу дедалі більшої кількості учених. Принагідно відмітимо, що за умов командно-адміністративної системи господарювання вивчення фінансових відносин у цій сфері в теоретичному, та і практичному аспектах, не становило особливого інтересу. Адже на той час не існувало повноцінного фінансового ринку, легітимних валютних відносин, різноманіття форм власності (у тому числі й індивідуальної) тощо. Водночас за умов формування нового інституціонального середовища ринкової економіки вивчення аспектів фінансової поведінки значно актуалізується [2, с. 165].

Відтак, детальніше зупинимося на характеристиці основних теоретичних підходів до визначення сутності фінансової поведінки домогосподарств в сучасній науковій літературі.

На наш погляд, надто узагальненими є підходи до трактування поняття «поведінка» авторами Великого тлумачного словника сучасної української мови, котрі поведінку трактують як «сукупність чийх-небудь дій і вчинків» [3, с. 932]. Виходячи з такого розуміння, фінансову поведінку домогосподарства, на наш погляд, можна визначити як сукупність дій та вчинків його членів в процесі перерозподілу фінансових ресурсів, що спрямовані на максимізацію доходів, оптимізацію витрат та раціоналізацію заощаджень.

Вітчизняний учений Т. Єфременко визначає фінансову поведінку населення як «форму діяльності індивідів і окремих соціальних груп на фінансовому ринку, пов'язану з перерозподілом грошових ресурсів, зокрема з їх інвестуванням» [2, с. 167]. Однак, підтримуючи розкриття змісту фінансової поведінки через діяльність індивідів і окремих соціальних груп на фінансовому ринку, ми водночас вважаємо, що поза увагою автора залишаються не лише особливості формування і реалізації дохідної та споживчої поведінки (як важливих складових фінансової поведінки), а й окремі сегменти фінансового ринку, що мають відношення до ощадно-інвестиційної поведінки населення (зокрема, ринку фінансових послуг, дорогоцінних металів, страхового ринку).

Аналогічне трактування наводить І. Ломачинська, стверджуючи, що фінансова поведінка домогосподарств – це «дії населення на фінансовому ринку щодо перерозподілу та інвестування грошових ресурсів» [1, с. 143]. При чому, на думку автора, така поведінка визначається ціннісними орієнтаціями, стандартами споживання, стратегіями оптимізації фінансового вибору, ступенем раціональності або ірраціональності при прийнятті рішень, відношенням до фінансової інформації, державними та фінансовими інститутами, очікуваннями, ризиками й гарантіями фінансової безпеки. Саме ці характеристики, на думку науковця, в подальшому визначають процеси акумуляції та використання фінансових ресурсів населення, процес трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції; інституційну структуру фінансових посередників; структуру гарантій та інструментів страхування ризиків; вибір інструментів страхування ризиків; вибір інструментів стимулювання участі населення в інвестиційному процесі тощо [1, с. 143].

Український учений А. Вдовиченко стверджує, що під фінансовою поведінкою слід розуміти «вибір (схильність) населення щодо використання власних фінансових ресурсів в цілях споживання, заощадження в організованій або неорганізованій формі» [4, с. 155].

Однак поза увагою автора залишається дохідна поведінка населення як важлива компонента фінансової поведінки.

На нашу думку, надто узагальненими є підходи до трактування фінансової поведінки В. М'яленком, який визначає її як систему розподілу отриманих доходів, зокрема: витрати, види заощаджень, схильність до нагромадження, кредити, борги [5, с. 301].

В. Суркін зазначає, що фінансова поведінка населення є похідною величиною від його матеріального забезпечення – з одного боку, та від стану економічного середовища і адекватності в ньому домогосподарств – з іншого [6, с. 82].

Є. Галішнікова розглядає фінансову поведінку як поведінку домогосподарств або індивідів, пов'язану з отриманням і витрачанням грошових коштів. При цьому науковець зауважує, що фінансова поведінка домогосподарств – це різноманітні види фінансової активності громадян, до яких відносять: фінансове планування, мінімізацію ризиків, заощадження, інвестиції, страхування, кредитно-позичкову поведінку, купівлю та продаж товарів і послуг поза фінансовими інститутами, здійснення розрахунково-касових операцій тощо [7, с. 133]. Загалом погоджуємося з означеним підходом, оскільки він суттєво деталізує тлумачення фінансової поведінки.

На наш погляд, заслуговує на увагу визначення фінансової поведінки, дане А. Шабуною та Г. Белеховою, які вважають, що фінансова поведінка – це особливий різновид економічної поведінки, пов'язаної з поведінкою населення на ринку фінансових продуктів і послуг, що передбачає мобілізацію, перерозподіл та інвестування грошових ресурсів населення, які є в їхньому розпорядженні. Водночас під фінансовою поведінкою зазначені вчені розуміють різноманітні види фінансової активності громадян: заощадження, інвестиції, страхування, позичково-кредитна поведінка, пенсійні програми [8, с. 70]. Однак поза увагою науковців залишилася фінансова діяльність, спрямована на максимізацію доходів домогосподарства.

Таким чином, можемо стверджувати, що кожен науковець має власні підходи до трактування фінансової поведінки, що свідчить про неоднорідність, складність та унікальність цього економічного феномену. Безперечно, кожне з наведених визначень має право на існування, оскільки акцентує увагу на найважливіших, на думку конкретного автора, аспектах формування та реалізації фінансової поведінки індивідів [9, с. 105].

На наш погляд, фінансову поведінку населення слід трактувати як діяльність членів домогосподарств, пов'язану із створенням та розподілом фінансових ресурсів, в результаті чого відбувається формування відповідних фондів грошових коштів (індивідуальних та спільних фондів

споживання, резервного фонду, фонду заощаджень тощо) та їх використання на певні цілі. Вважаємо, що наведене визначення заслуговує на увагу, оскільки забезпечує різні підходи до розуміння цього складного явища.

Література:

1. Ломачинська І. А. Оптимізація фінансової поведінки домогосподарств у трансформаційній економіці України / І. А. Ломачинська // Економічний простір. – 2011. – № 49. – С. 141-149.

2. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Тетяна Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 165-175.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

4. Вдовиченко А. М. Фінансовий потенціал населення: нові можливості інноваційного розвитку економіки України : монографія / А. М. Вдовиченко. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2012. – 225 с.

5. М'яленко В. В. Психологічна структура фінансової поведінки молоді / В. В. М'яленко // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави: Зб. наук. праць: статті за заг. ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2007. – Вип. 5-6. – С. 300-308.

6. Суркин В. В. Трансформация финансового поведения домохозяйств в условиях рыночной экономики / В. В. Суркин // Ученые записки. Роль и место цивилизованного предпринимательства в экономике России. – 2009. – Вып. XVI. – С. 81-91.

7. Галишнікова Е. В. Финансовое поведение населения: сберегать или тратить / Е. В. Галишнікова // Финансовый журнал. – 2012. – № 2. – С. 133-140.

8. Шабунова А. А. Экономическое поведение населения: теоретические аспекты: Препринт / А. А. Шабунова, Г. В. Белехова. – Вологда: ИСЭРТ РАН, 2012. – 134 с.

9. Шаманська О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, мотиви, види та чинники / Олена Шаманська // Вісник ТНЕУ. – 2014. – № 2. – С. 104-111.

Арлашкін Андрій
ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський Національний Економічний Університет
andrijarlashkin@gmail.com
Науковий керівник – д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЗА 2016-2017

В теоретичній економічній науці існує безліч дефініцій слова «інвестиція». Інвестиція – інструмент розвитку фінансового середовища, призначений для створення умов посилення майбутніх можливостей економіки виробляти продукцію. Це найважливіший елемент із усіх сучасних грошових потоків, якому необхідний науково обгрунтований менеджмент, що може дати максимум прогресу.

На сучасному етапі розвитку Української економіки інвестиційні проекти необхідно формувати з орієнтацією на ріст Валового Внутрішнього продукту і темпів його приросту, і формувати їх з позиції умов які необхідні створити для покращення інвестиційного клімату і результатів в вартісних показниках, які даватимуть мультиплікаційний ефект на економіку з проходженням господарських циклів.

Акцент цієї публікації буде спрямований виключно на державні інвестиційні проекти України за 2016-2017 рік та аналіз їх реального ефекту на економічне середовище з заданими очікуваннями в бюджетних програмах.

Важливо виділити, що при формуванні інвестиційної поведінки не так важливо враховувати усі індивідуальні параметри економічного середовища, адже коштів на всі напрямки з бюджетом України не вистачить, так само як вкладати кошти в пріоритетні галузі, які більш менш розвинуті в порівнянні з закордонними показниками аналогічних галузей, або в соціальні проекти, що може дозволити лише економічно розвинута країна з високим рівнем життя, але що точно не може зараз робити з інвестиційною політикою держави, адже кошти направлені в соціальну сферу ніяк не збільшують ріст ВВП і не мають ніякої ціннісної віддачі.

В бюджетній програмі 2016 року було передбачено видатки на реалізацію державних інвестиційних проектів в розмірі 1 млрд. грн., загальна сума яких складає – 14 млрд. грн., тобто для повної реалізації цих проектів необхідно акумулювати кошти деякий час і переносити їхню реалізацію на наступні бюджетні періоди або шукати альтернативні джерела фінансування. По факту за 2016 рік було реалізовано 7 проектів із

10-ти і було витрачено 748,3 млн. грн, що складає майже 75% від виділених коштів. Кошти які залишились були витрачені по інших статтях бюджетного кодексу.

В 2017 році також було передбачено 1,7 млрд. грн. на аналогічну статтю, але вже на 19 інвестиційних проектів, проте станом на 1 вересня 2017 року було витрачено всього 801 млн. грн. на 15 програм з 19-ти, що складає 47% питомої ваги з загального обсягу асигнувань за рік.

По факту фінансування незакінчені державні інвестиційні проекти заморожуються на наступний бюджетний період або на кілька бюджетних років вперед, а передбачені для них бюджетні кошти спрямовуються на соціальну і культурну сфери – 70,5%, на розвиток автомобільних доріг – 23,2% і на охорону навколишнього середовища – 6,2%.

До того ж, серед інвестиційних проектів немає жодного спрямованого у обробно-промисловий сектор чи сектор інноваційної діяльності – які здатні генерувати додану вартість, ВВП, збільшення експорту – все що може розвивати економіку країни і посилювати темпи приросту ВВП.

Такі дані приводять до висновків, що державні інвестиції використовуються не ефективно, адже спрямовуються в соціальну сферу і в розвиток інфраструктури, що дає незначний вплив на розвиток економіки, мало того в сектор де не має ніякої віддачі, що говорить нам про безкорисність цих проектів для теперішньої ситуації в Україні, і приводить до необхідності на теоретичному рівні науки розробляти інші проекти, які сприятимуть розвитку ВВП. Ще один недолік цих проектів, це акумуляція коштів протягом певного періоду часу з моменту першого фінансування, тобто результат з'явиться тільки з часом і принесуть ефект тільки тоді. Економічною мотивацією державних економічних програм є досягнення соціального ефекту задля зміцнення впливу сучасної влади на соціально-економічні процеси країни.

Підсумовуючи проведене дослідження можна зробити такі висновки: на сьогодні відсутній комплексний підхід при формуванні і реалізації державних інвестиційних проектів та чітка спрямованість на розвиток пріоритетних видів економічної діяльності у виробничій сфері. У свою чергу, переважна більшість інвестпроектів, які фінансуються за участю державних коштів зосереджена у соціально-культурній та інфраструктурній сферах та безпосередньо не впливає на розвиток виробництва. Проте, зважаючи на необхідність пришвидшення розвитку вітчизняної економіки доцільним є підвищення уваги та спрямування державних інвестиційних ресурсів на реалізацію прибуткових та швидкоокупних інноваційно-інвестиційних проектів, які б забезпечили кумулятивний вплив на розвиток супутніх галузей економіки.

Література:

1. Закон України про інвестиційну діяльність. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Урядовий портал – єдиний веб-портал органів виконавчої влади. Звіт Міністерства Економічного Розвитку та Торгівлі «Мінекономрозвитку підбило підсумки виконання державних інвестиційних проектів». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249902256&cat_id=244276429
3. Фінанси ЮА – веб-портал економічної аналітики. Експертна оцінка інвестиційного клімату України 2016-2017 рік. Назва статті «Шість міфів про інвестиції України». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://news.finance.ua/ua/news/-/391895/shist-mifiv-pro-investytsiyi-v-ukrayini>
4. Перелік державних інвестиційних проектів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=854a0a66-60cc-4897-81df-acd4e098a1a0&tag=PerelikDerzhavnikhInvestitsiynikhProektiv>

Атаманюк Ілона

ст. гр. ФУПОзм-21

Тернопільський національний економічний університет

atamanyukilona43@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Податкові надходження, формуючи переважну частину доходів бюджету, забезпечують виконання державою своїх функцій. Разом з тим, податки не повинні чинити негативний вплив на економічну активність підприємств. Саме тому, удосконалення системи оподаткування є одним із найголовніших завдань держави в контексті виявлення резервів зростання доходів бюджету.

Розв'язати проблеми наповнення державного бюджету неможливо лише шляхом вдосконалення чинних правових актів із питань оподаткування. Фінансові відносини необхідно удосконалювати здійснюючи макроекономічні перетворення, у тому числі у сфері оподаткування. Саме тому, податкова реформа повинна бути спрямована на зміну структури і принципів розподілу валового внутрішнього продукту між господарюючими суб'єктами і державою [1, с. 86].

Проблему побудови ефективної податкової системи як одну з найбільш актуальних, не можливо вирішити без удосконалення

податкового законодавства. Податковим кодексом України, запроваджено нове податкове законодавство, спрямоване на врегулювання податкових відносин, визначено принципи побудови податкової системи, перелік податків та зборів, які підлягають сплаті до бюджетів всіх рівнів, визначено методикау їх обчислення, ставки оподаткування, правовий стан платників податків, порядок адміністрування податків, а також порядок та умови застосування фінансових санкцій до платників податків за порушення податкового законодавства. Одним з головних завдань податкової реформи є підвищення фіскальної ефективності податкових надходжень, а метою – ліквідація дефіциту бюджету.

Податковий кодекс України певною мірою усунув недоліки податкового законодавства та ліквідував численні схеми ухилення від оподаткування, але основні причини ухилення не були ліквідовані. До того часу, поки мінімізація податків буде економічно вигідною суб'єктам бізнесу, доти негативні тенденції, які є основою корупції, тіньової економіки і податкового шахрайства, будуть поглиблюватися.

Тінізація економіки України в умовах фінансово-економічної кризи набула тотального характеру і оцінюється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у 2016 р. на рівні 38% від ВВП, що становить загрозу національній безпеці держави [2].

Упродовж останніх років поширеними стали факти ухилення від сплати податків, які раніше мали разовий характер. Кількість схем мінімізації податків не піддається вичерпному аналізу і навіть обліку (можна лише навести приблизний їх перелік) [1, с. 87].

Проведені аналітичною групою «Центр» дослідження для виявлення ставлення населення України до сплати сучасних податкових зобов'язань показали, що причинами ухилення платниками податків від повної або своєчасної їх сплати переважно є такі: державні чиновники використовують податки не на потреби українського народу, а для забезпечення себе комфортними приміщеннями, престижними автомобілями, високими зарплатами тощо (такої думки дотримується 47,4% українців); 41,3% респондентів вважають, що громадяни не платять податки тому, що сучасна податкова система несправедлива до тих, хто чесно заробляє свої гроші; 37,3% громадян відповіли, що люди ухиляються від оподаткування тому, що в сучасній системі податків не видно, на що саме витрачаються податки; 29,3% респондентів вважає, що сучасні податки завищені й не дають можливості гідно існувати; 13,8% опитаних вважає, що всі податки платять тільки ті, хто не знає, як можна ухилитися від часткової або повної їх сплати; ухиляються від податків тому, що сплата всіх податків з отриманих доходів може призвести взагалі до повної втрати джерел цих доходів вважає 9,4% опитаних; в Україні просто прийнято не платити всі податки — 6,1% [3].

Таким чином можна зробити висновок, що ухилення від сплати податків спричинено насамперед слабкістю податкової системи України і її інституційної складової. Отже, ухилення від сплати податків викликане поєднанням ряду чинників, серед яких домінують: надмірний податковий тиск на платників; висока частка податкового свавілля платників і державного тиску; неналежне впровадження в життя та практику господарювання норм податкового законодавства та ін. Більшість українського населення ставиться негативно не до самої системи оподаткування, а до того, як використовуються кошти, отримані в процесі оподаткування.

Враховуючи рівень тіньової економіки в Україні, необхідно внести зміни та доповнення у законодавство України, які обмежать тіньовий сектор, зменшать його обсяг і, відповідно, забезпечать зростання дохідної частини бюджету. Значні обсяги тіньової економіки викликані корупцією в органах влади. Процес детінізації економіки може бути результативним лише при умові формування державою стабільних сприятливих умов для ведення бізнесу, у тому числі створення такого інституційного середовища, при якому тіньова економічна діяльність стане неефективною.

Органи Державної фіскальної служби України постійно проводять роботу щодо виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань, які формують фіктивний податковий кредит для надання його платникам податків. Так, за результатами I півріччя 2016 р. підрозділами податкового та митного аудиту Державної фіскальної служби України проведено понад 9,2 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 1510 планових та понад 7,7 тис. позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, становить понад 3,1 млрд. грн. [4].

Органами досудового розслідування Державної фіскальної служби України упродовж I півріччя 2016 р. розпочато 4092 кримінальних проваджень, направлено до суду 437 кримінальні провадження стосовно 479 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за кримінальними провадженнями обсягом більше як 423,8 млн. грн. [4].

Для з'ясування причин і обставин вчинення посадовими особами можливих корупційних та інших правопорушень у сфері службової діяльності Головним управлінням власної безпеки та відповідними підрозділами територіальних органів Державної фіскальної служби України, на які покладено завдання запобігання корупції, за I півріччя 2016 р. ініційовано і проведено 1741 службове розслідування, за результатами яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 245 службових осіб, звільнено із займаних посад – 116. З початку 2016 р. за фактами вчинення посадовими особами Державної фіскальної служби

України злочинів у сфері службової діяльності правоохоронними органами розпочато 285 кримінальних проваджень [5].

На нашу думку, з метою зниження обсягів тіньової економіки необхідно здійснити наступні заходи:

– посилити відповідальність за податкові злочини (підвищити розміри штрафів аж до конфіскації майна);

– створити прозору, просту для платників податків та ефективну, з погляду наповнення бюджету, податкову модель, за якої ухилятися від податків стане не вигідно, тобто витрати по здійсненню податкових махінацій та ризик бути викритим і покараним, не покриватимуться відповідною грошовою компенсацією.

На сучасному етапі необхідна така модель податкової системи, при якій тіньовий сектор буде вимушений сплачувати податки з доходів – незалежно від того, як, коли і де їх було отримано. Податкова система має бути переорієнтована із оподаткування доходів за місцем їх отримання на оподаткування за місцем їх використання. Іншими словами, необхідно розробити таку систему оподаткування, яка зробить доходи всіх суб'єктів прозорими. У таких умовах тіньова економіка зникне як економічне явище і трансформується на додаткову базу оподаткування, оскільки нова система оподаткування передбачатиме облік всіх грошових коштів у момент їх використання на споживання товарів, послуг і робіт. Така система повинна забезпечити звільнення системи оподаткування від адміністративного тиску на процес формування податкових надходжень, діяти за принципами самоорганізації, що притаманне внутрішній сутності самої податкової системи.

Література:

1. Лісовий А.В. Удосконалення системи оподаткування в Україні / Лісовий А.В., Кирпа С. В. // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – № 1(56). – с. 86–92.

2. Загальні тенденції тіньової економіки України (1 півріччя 2016 р.): Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinvoiEkonomiki>

3. Чому українці ухиляються від сплати податків? — Режим доступу: http://www.socio-lab.osvita.com.ua/ukr/articles/ua_population_evade_a_tax

4. Контрольно-перевірочна робота Державної фіскальної служби України: офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota>

5. Запобігання проявам корупції : офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/insha-informatsiya-pro>

Ахадов Ельнур
ст. гр. ФУПОМ-21
Тернопільський національний економічний університет
ahadove99@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В. М.

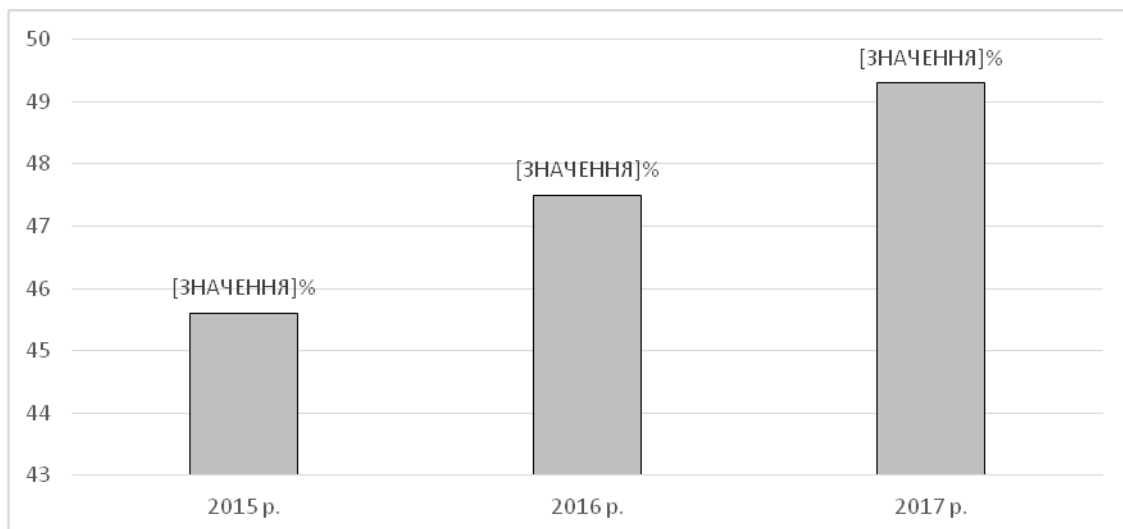
ФІНАНСОВА БАЗА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Глобалізація світової економіки призводить до посилення ролі органів місцевого самоврядування у соціально-економічному розвитку територій та країни. Керівництво нашої держави вже усвідомлює, що розвиток України значною мірою залежить від можливості та зацікавленості органів місцевого самоврядування займатися місцевим розвитком. Побудувати нову, дієздатну систему функціонування місцевого самоврядування в Україні можна лише давши їй можливість самостійно формувати достатню фінансову базу територіальних громад.

Впродовж багатьох років органи місцевого самоврядування в Україні не мали можливості самостійно, за рахунок власних джерел надходжень сформувати фінансові ресурси, необхідні для належної реалізації покладених на них повноважень. Започатковані у кінці 2014 року реформи місцевого самоврядування спрямовані на децентралізацію фінансових ресурсів демонструють позитивні результати. Починаючи з 2015 р. щорічно на кілька відсотків зростає питома вага доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України. Так, питома вага доходів місцевих бюджетів (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) у зведеному бюджеті України у 2015 р. становила 45,6%, у 2016 р. зросла до 47,5%, а за підсумками 2017 р., враховуючи планові показники та звітні дані про виконання місцевих бюджетів за 3 квартали 2017 р. очікуване зростання питомої ваги до 49,3% може бути і більшим (рис. 1) [1]. Таке зростання питомої ваги доходів місцевих бюджетів у складі доходів зведеного бюджету України забезпечується саме зростанням доходів об'єднаних територіальних громад, приріст яких значно випереджає загальну динаміку приросту доходів усіх інших рівнів місцевих бюджетів.

Доходи місцевих бюджетів наповнюються найбільше за рахунок податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, єдиного податку, податку на нерухоме майно. Міжбюджетні трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам також займають досить значну питому вагу у складі доходів місцевих бюджетів. Така значна роль трансфертів в основному сформована за рахунок освітньої та медичної субвенції, які

надаються органам місцевого самоврядування для реалізації делегованих їм повноважень у сфері охорони здоров'я та освіти.

Рис. 1 Частка місцевих бюджетів (з міжбюджетними трансфертами) у зведеному бюджеті України

Попри позитивні тенденції формування доходів місцевих бюджетів, погоджуємось із твердженням Ольги Кириленко та Віктора Русіна, що досить серйозні негативні наслідки щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів можуть бути в результаті прийняття запропонованого проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2018 рік” та проекту Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України” [2]. Так, передбачається передача на місцеві громади додаткових навантажень без додаткового фінансового забезпечення, а саме:

- видатки на надання пільг окремим категоріям громадян на оплату житлово-комунальних послуг;
- видатки на погашення заборгованості за минулі роки з оплати пільг населенню за житлово-комунальні послуги;
- в рамках реалізації реформи фінансування системи охорони здоров'я видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, та місцеві програми надання населенню медичних послуг з первинної медичної допомоги населенню.

Покривати такі видатки місцевим бюджетам доведеться за рахунок своїх власних джерел надходжень, що обмежить фінансову можливість підвищувати рівень соціально-економічного розвитку своїх територій. Також дохідна база місцевих бюджетів може зменшитись за рахунок зміни

механізму горизонтального вирівнювання в результаті збільшення відсотку вилучення реверсної дотації з 50% до 80%.

Підсумовуючи вище викладене відзначимо, що за останні роки фінансова забезпеченість органів місцевого самоврядування значно покращилась, однак в результаті прийняття пропонованих змін до бюджетного законодавства ситуація може змінитись в гіршу сторону.

Література:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 08 вересня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/decentralization/presentation/monitoring-protsesu-detsentralizatsiyi-vladi-ta-reformuvannya-mistsevogo-samovryaduvannya-2/>.

2. Кириленко О. П. Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад: стан, проблеми та шляхи їх вирішення / О. П. Кириленко, В. М. Русін // Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики : Дванадцяті регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2017. – С. 55-58.

Базюк Андрій

ст.гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

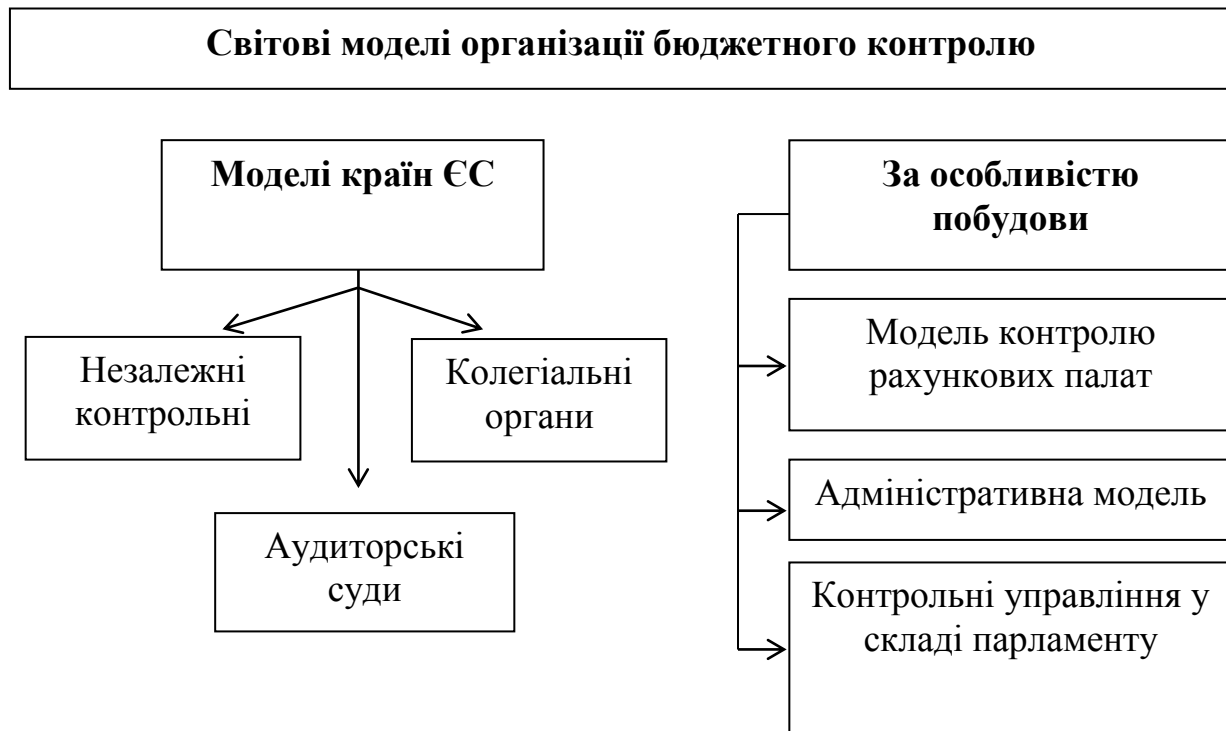
andryhabaz101895@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Шашкевич О. Л.

СВІТОВІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Складні бюджетні процеси вимагають постійного, чіткого контролю з боку держави та органів місцевого самоврядування. Сучасний світ і його постійний розвиток тягне за собою питання вдосконалення бюджету, його цілісності та ефективності розподілу, яке фактично не може функціонувати без злагодженої та досконалої система бюджетного контролю. Постійні реформи, які пов'язані з бюджетними процесами часто є суперечливі, що в свою чергу сприяють виникненню численних правопорушень в процесі функціонування бюджету та здійсненні контролю. В умовах сучасності питання вдосконалення бюджетного контролю залишається актуальним, так як принципи відсутня комплексність та цілісність у його проведенні. На прикладі розвинутих країн ми можемо зрозуміти ті чи інші наслідки роботи бюджетних систем і виявити їх доцільність та ефективність впровадження в Україні.

Вивченню сучасних світових тенденцій організації бюджетного контролю присвячені праці багатьох українських науковців, зокрема І. Басанцова, М. Гупаловської, В. Андрущенко, О. Байбакової, В. Дем'янишина, О. Кириленко, І. Дрозд, А. Любенко, В. Мельничук, Д. Олійника, І. Стефанюка, В. Шевчука, В. Федосова, І. Чумакової, С. Юрія.

Рис 1. Світові моделі організації бюджетного контролю

На прикладі країн європейського співтовариства умовно можна виділити три типи організації органів контролю: аудиторські суди або судові органи, що є складовими судової системи країни (Франція, Бельгія, Люксембург, Іспанія, Італія, Греція, Португалія); колегіальні органи, що не мають судових функцій (Нідерланди, Німеччина, Польща); незалежні контрольні управління, яке очолює генеральний контролер і контрольні управління у складі структури уряду (Великобританія, Ірландія, Данія). Вивчивши та детально проаналізувавши зарубіжний досвід організації бюджетного контролю, більш точну типізацію широкого кола організаційних видів контролюючих систем можливо здійснити за особливостями побудови правових систем зарубіжних країн, виділяючи при цьому адміністративну модель (Великобританія, США, Канада, Австралія, Ізраїль, Малайзія, Таїланд), модель у формі рахункових палат (Італія, Франція, Німеччина та інші європейські країни) та контрольні управління у складі уряду (Швеція, Фінляндія) [1, с. 35].

У країнах з англосаксонською системою права та правовими системами, що тяжіють до неї, домінує монархична структура або

адміністративна система контролю. У цих країнах з метою здійснення контролю створені ієрархічно організовані структури під керівництвом президента чи генерального аудитора. Альтернативою адміністративній системі контролю є модель у формі рахункових палат. Особливість такої моделі контролю полягає в комплексній процедурі забезпечення матеріально фінансових інтересів держави.

Відповідно до розглянутих систем світового досвіду ведення бюджетного контролю, наведені підходи мають досить позитивний досвід для розвитку системи бюджетного контролю в Україні. Разом із тим, доцільно зазначити, що Україні, орієнтуючись більшою мірою на європейську модель, необхідно враховувати історію попереднього розвитку, національні традиції та прогностичні тенденції соціально-економічного розвитку країни [2, с. 25]. Тому найбільш прийнятною для України є модель бюджетного контролю у формі рахункових палат, яка передусім сприятиме підвищенню ефективності державного управління та запобігатиме бюджетним порушенням. У більшості країн відбувається централізація у контролі бюджетного процесу, що сприяє зміцненню фінансово бюджетної дисципліни. Парламентський контроль здійснюється, як правило, шляхом незалежних аудиторських перевірок урядових рахунків і відомчих операцій незалежним аудитором від імені законодавчого органу та його комітетами, створеними з цією метою [3, с. 195].

Література:

1. Басанцов І. В. Державний фінансовий контроль: регіональні аспекти: монографія / І. Басанцов. – Київ: Видавничий дім “Корпорація”, 2008. – 234 с.
2. Гупаловська М.Б. Зарубіжний досвід організації бюджетного контролю / М. Б. Гупаловська // Розвиток фінансових ринків та інститутів в умовах міжнародної інтеграції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції [Полтава, 19-20 лютого 2009]: Тези доп.: У 2 ч. – Ч. II / Відп. ред. Р.В. Шинкаренко. – Полтава: ПолтНТУ, 2009. – 189 с.
3. Мельничук В. Г. Незалежний державний фінансовий контроль в Україні та досвід зарубіжних країн // Фінансовий контроль. – 2008. – № 2. – С. 33-36.

Бала Оксана

ст. гр. ФМ-12

Тернопільський національний економічний університет

bumboxter2@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., професор Дем'янишин В.Г

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

Сучасна інтеграція України до ЄС вимагає глибокого вивчення законодавства європейських та інших країн світу. Будь-яка демократична держава намагається забезпечити належний рівень функціонування місцевого самоврядування. Важливим у цьому аспекті є питання стану фінансових та економічних засад місцевого самоврядування, яке зачіпає, передусім, інтереси населення відповідної країни. Йдеться, щонайперше, про місцеві бюджети, з яких фінансуються майже всі місцеві видатки.

У зарубіжних країнах кожен бюджет самостійний і відокремлений від інших, бюджети адміністративних одиниць нижчого рівня зарубіжних країн не включаються до бюджетів адміністративних одиниць вищого рівня. На відміну від України, не використовується таке поняття, як «зведені бюджети адміністративно – територіальних утворень».

Закономірним для всіх розвинутих зарубіжних країн є поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види – місцеві поточні (адміністративні) бюджети та місцеві бюджети розвитку (інвестиційні бюджети). Кожен з бюджетів має власні доходи [1].

Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні не можна розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які складають, наприклад, у Швеції та Швейцарії понад 70, в Іспанії – 50, у Норвегії – 56 відсотків доходів бюджетів місцевих урядів [2, с. 93]. Тобто власні доходи є основним джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів унітарних європейських країн - членів Європейського Союзу. У той же час для України характерною є мала частка власних доходів, що є свідченням низького рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети складаються із дохідної та видаткової частин. Безперечно, доходи та видатки місцевих бюджетів є взаємопов'язаними категоріями. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок податкових, і неподаткових надходжень. Податкові бюджетні надходження (до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) є базисом бюджетних доходів. Неподаткові

доходи відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів, ніж податкові. Надходження від неподаткових доходів коливаються в середньому від 10% до 30%. Так, у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові доходи дещо перевищують 30%, у доходах муніципалітетів США – 27%, Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14%. Також джерелом доходів і фінансування видатків місцевих бюджетів є різноманітні міжбюджетні трансферти (гранти, державні дотації, субвенції та субсидії), а також запозичення [5; с. 135].

У окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків коливається досить широко. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. В Данії і Франції ця стаття доходів перевищує 40% [2; с. 347].

Основну роль у країнах з розвиненою ринковою економікою відіграють майнові місцеві податки на нерухоме майно фізичних і юридичних осіб та на землю. Зокрема, частка податку на майно у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів різна і становить у Великобританії, наприклад, – 99,5%, у Франції та Іспанії – близько 30-40%, у постсоціалістичних країнах (наприклад, Польщі, Латвії, Румунії) податок на майно складає 10-20 % від загального обсягу податкових надходжень місцевих бюджетів. У містах США податок на майно, який оподатковується за диференційованими ставками, забезпечує 40 % усіх прибутків бюджету [4, с. 138-139].

З розвитком ринкової інфраструктури зросли доходи від підприємницької діяльності та власності у неподаткових надходженнях місцевих бюджетів у більшості постсоціалістичних країн. Обсяг цього виду неподаткових надходжень становить понад 40% у Польщі, Чехії та Словенії, до 20% – у Болгарії, Словаччині, Угорщині та близько 10% – у Латвії та Румунії [5, с. 50]. В Україні – один із найнижчих показників цього джерела неподаткових надходжень серед європейських країн.

Зарубіжні країни, пройшовши еволюційний шлях розвитку своїх бюджетних і податкових систем, свого часу вже запровадили ефективні засоби та методи управління місцевими бюджетами та процесами справляння податків. Зарубіжний досвід може бути корисним для вироблення зваженої політики формування місцевих бюджетів в Україні. Передусім держава має забезпечити достатні й стабільні власні фінансові ресурси органам місцевого самоврядування, яких ті за нинішніх умов не

мають. Доцільно збалансувати фінансові ресурси місцевого самоврядування України з його функціями і компетенцією, перерозподіл джерел податкових надходжень між центральною та місцевою владами здійснювати відповідно до виконуваних ними функцій. Місцеві органи влади повинні бути наділені правами щодо встановлення ставок оподаткування та визначення місцевих податків і зборів самостійно. На місцях завжди можуть існувати об'єкти оподаткування, які могли б поповнити місцеві бюджети, запровадження податків на специфічні види господарської діяльності повинно входити до компетенції самоврядування.

Загальним стратегічним напрямком має бути посилення зацікавленості місцевих органів влади у залученні якомога більше самостійних ресурсів, зростанні ролі власних джерел наповнення місцевих бюджетів.

Доцільно модернізувати систему фінансового вирівнювання, яка передбачатиме процедури погодження з місцевим самоврядуванням у справі перерозподілу фінансових ресурсів. Формуючи дохідну базу місцевих бюджетів, на етапі нестабільності власних доходних джерел не слід обмежувати роль державних дотацій та субвенцій, оскільки лише таким чином держава може впливати на розвиток місцевого самоврядування. При цьому слід значно розширити доступ органів місцевого самоврядування до внутрішнього ринку позичкового капіталу. [3, с. 46-47].

Важливими є питання удосконалення використання бюджетних коштів. Аналізуючи формування фінансової політики сталого розвитку місцевих бюджетів розвинутих держав світу, можна зробити висновок про посилення їх соціальної спрямованості. Саме на задоволення соціальних потреб людини була спрямована фінансова політика таких держав, як США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція. Найвищий рівень забезпечення соціальних потреб населення за рахунок бюджетного фінансування характерний для скандинавських країн, зокрема Швеції [4]. У видатках місцевих бюджетів значну частину складають асигнування на соціально-культурні об'єкти. Це, насамперед, витрати на початкові і середні школи. У Німеччині ці витрати становлять 25% видатків місцевих бюджетів, у Японії і Франції - більше 33%, а у бюджетах Великобританії і США – понад 40%. У ряді країн (Німеччині, США) за рахунок територіальних бюджетів покриваються витрати на вищі навчальні заклади. За рахунок місцевих бюджетів фінансується й охорона здоров'я. У Норвегії, Швеції, Фінляндії ці витрати становлять більше 50 % бюджетних видатків.

На відміну від розвинутих країн світу, Україна залишається державою, в якій зберігаються екстенсивні методи розвитку економіки,

що неминуче призводить до нераціонального і неефективного використання коштів місцевих бюджетів. З метою удосконалення використання коштів місцевих бюджетів в Україні особливу увагу слід приділити імплементації Європейського законодавства сфері, запровадження процедури незалежного аудиту в органах місцевого самоврядування тощо.

Отже, міжнародний досвід свідчить про те, що здатність органів місцевого управління надавати високоякісні соціальні послуги, поліпшувати умови життя своїх громадян, вдосконалювати інфраструктуру та залучати необхідні ресурси, які б відповідали їх потребам, базується на таких постулатах:

– раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних;

– “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об'єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей;

– стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук ресурсів, необхідних для послідовного досягнення цілей розвитку [6]

Література:

1. Музика-Стефанчук О. А. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах / Науковий вісник Академії муніципального управління : [збірник наукових праць]. Серія «Право». – 2012. – №1 2. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику / О.І. Тулай // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 99. – С. 15-23

3. Місцеві фінанси / [О.Й. Вівчар, О.Я.Порубко, О.Б. Курило, Т.О.Смірнова]. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2015. – 132 с.

4. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : [навч. посіб.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 488 с.

5. Туманська Ю. В. Аналіз зарубіжної практики формування доходів місцевих бюджетів / Ю. В. Туманська // Дайджест-фінанси. – 2014. – №3. – С.48-51.

6. Панасюк Л. В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду / Л. В. Панасюк // Економіка та держава. - 2009. - №1. - С. 46-50.

Баранець Ярослав
ст. гр. ФУПОМ-22
Тернопільський національний економічний університет
slavikbaranets@ukr.net
Науковий керівник – к.е.н. доцент Малиняк Б.С.

ВПЛИВ ВИДАТКІВ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

На данному етапі фінансово-економічного розвитку Україна потребує посилення ролі органів місцевого самоврядування в комплексному гармонійному розвитку територій. Це зумовлює необхідність пошуку органами місцевого самоврядування дієвих інструментів управління бюджетними коштами регіонів, удосконалення методів використання фінансових ресурсів адміністративно-територіальних утворень, усебічного дослідження суті та структури видатків місцевих бюджетів.

Видатки місцевих бюджетів відображають ступінь децентралізації влади, адже характеризують обсяги задоволення потреб населення певного адміністративно-територіального утворення, пріоритети його соціально- економічного розвитку. Місцеві видатки є інструментом досягнення спра- ведливості в процесі надання певних благ з метою забезпечення граничного рівня добробуту кожного громадянина. [4, с. 188]

При розгляді видаткових повноважень органів місцевого самоврядування привертає до себе увагу співвідношення прав і обов'язків державних органів влади і органів місцевого самоврядування щодо здійснення видатків з державного та місцевих бюджетів. Чинним законодавством, зокрема Бюджетним кодексом України, розмежовано видатки між різними видами місцевих бюджетів на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. [3, с. 20-21]

В умовах соціально-економічної кризи, обмеженості фінансових ресурсів особливого значення набуває питання оптимізації складу та структури видатків, зокрема обласного бюджету Тернопільської області, формування ефективних місцевих бюджетів із урахуванням реальних потреб місцевих громад.

В умовах соціально-економічної кризи та посилення ваги факторів персональних і групових впливів на бюджетні відносини особливо важливим є формування ефективних місцевих бюджетів із урахуванням реальних потреб місцевих громад. Зазначене потребує розв'язання низки

проблем, пов'язаних із формуванням та виконанням обласного бюджету Тернопільщини, головними з яких є : при розподілі ресурсів обласного бюджету забезпечити пріоритети бюджетної політики, визначеної відповідно до інтересів громади; сформувати таке інституційне середовище планування та виконання бюджету, яке б забезпечувало ефективне використання бюджетних коштів і унеможливило зловживання в управлінні ресурсами бюджету.

За своєю економічною сутністю видатки є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для забезпечення суспільного добробуту. В процесі розкриття сутності видатків, доцільно виходити з позицій, що бюджетні видатки мають певний економічний зміст, зумовлений суспільним способом виробництва, природою та функціями держави, відіграють вирішальну роль у задоволенні потреб соціально-економічного розвитку країни та регіонів.

У результаті прийняття законодавчих актів видатки бюджетів як об'єктивне економічне поняття набувають конкретних матеріальних форм, зокрема кошторисного фінансування, бюджетних інвестицій, державних трансфертів, бюджетних кредитів, бюджетних резервів. Кожен із видів місцевих бюджетів має своє призначення. Відповідно до Положень Бюджетного кодексу України з обласного бюджету здійснюють видатки на фінансування бюджетних установ і заходів, що забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян, або фінансування програм, потреба в яких є в усіх регіонах України.

Нині Україна перебуває на стадії впровадження реформ відповідно до стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Водночас анексія Кримського півострова, ескалації конфлікту на сході країни, високі темпи інфляції призводять до погіршення рівня життя населення та потребують додаткових видатків бюджету.

За рахунок коштів обласного бюджету Тернопільської області в 2016 році вирішувались питання фінансової підтримки окремих громад. Це стосується закладів соціально-культурної сфери в Монастириському, Козівському, Бережанському, Бучацькому та Чортківському районах, яким надано понад 2,5 млн. грн. субвенцій. Також передбачено і спрямовано в 2016 році на співфінансування з обласного бюджету органам місцевого самоврядування області 2,8 млн.грн.

Найбільшу частку в обласному бюджеті Тернопільської області становлять видатки на виконання переданих повноважень – охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, культуру та інші. Видатки соціально-культурних установ (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист) у

2016 р. склали 88,4 % проти 87,6 % у 2013 р., 78,8 % у 2014 р. і 84,4 % у 2015 р.

За 2016 р. на видатки загального фонду обласного бюджету Тернопільської області спрямовано - 1034,4 млн. гривень. Із загального фонду фонду обласного бюджету Тернопільської області спрямовано на освіту - 324,7 млн. гривень, охорону здоров'я - 547,6 млн. гривень, соціальний захист та соціальне забезпечення - 55,1 млн. гривень, культуру та мистецтво - 53,9 млн. гривень, фізичну культуру та спорт - 17,4 млн. гривень, органи місцевого самоврядування - 5,8 млн. гривень. Для галузей соціально-культурної сфери із загального обсягу видатків на заробітну плату з нарахуваннями на неї направлено з обласного бюджету - 664,4 млн гривень, оплату за спожиті бюджетними установами енергоносії та житлово-комунальні послуги з обласного бюджету - 78,9 млн. гривень, продукти харчування - 35,8 млн. гривень), медикаменти - 112 млн. гривень, стипендії - 43 млн. гривень, пільгові пенсії - 6,9 млн. гривень.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів особливо актуальним стає питання оптимізації складу та структури видатків обласного бюджету Тернопільської області. Найбільша частка ресурсів перерозподіляється через бюджет, а отже, виважений підхід до його раціонального та цільового використання є важливою передумовою для соціально-економічного розвитку регіону.

Література :

1. Бюджетний кодекс України зі змінами від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/>.

2. Бюджетна система: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.

3. Кириленко О.П. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, В. В.Письменний, В. М. Русін / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 396 с.

4. Місцеві фінанси: підручник /авт. кол.; за ред. д-ра. екон. наук, проф. О.Б. Жихор, д-ра. екон. наук, проф. О.П. Кириленко. – К.: УБС НБУ, 2015. – 579 с.

Бегун Олена

ст. гр.ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

olenabobo@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ

Поняття споживчого кошика існує у багатьох країнах. Але кожен «кошик» має свої особливості. Наприклад, «кошик» американця нараховує 300 найменувань продуктів та послуг, серед яких можна зустріти витрати на послуги зв'язку, освіту, тютюнові вироби та алкогольні напої. «Кошик» француза налічує 250 товарів та послуг, серед яких – послуги перукаря та манікюрного салону. До споживчого кошика англійця внесено 350 товарів, серед яких MP3-плеєр с платними треками, підключення Інтернету і послуги садівника, а також витрати на освіту. До споживчого кошику українця входить 296 продуктів та послуг. Окрім наявних, до нього хотіли додати ноутбук, флешку, а також оплату послуг няні, платної медицини, страхування та оренди житла. Ці зміни так і не затверджені [4].

Держава непрямо впливає на формування витрат домогосподарств. Їй це вдається завдяки встановленню та регулюванню таких соціальних показників як споживчий кошик, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата та оподаткування [3].

Основою розрахунку прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення є споживчий кошик.

Споживчий кошик – асортимент товарів, що характеризує типовий рівень та структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї. Такий набір використовується для розрахунку мінімального споживчого бюджету, виходячи з вартості споживчого кошику у діючих цінах.

Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум», набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення мають переглядатися не рідше одного разу на п'ять років, проте досі при розрахунку прожиткового мінімуму використовується і методика, і мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, затверджені ще у 2000 році [7]. На сьогоднішній день, при формуванні споживчого кошика не береться до уваги багато реалій, таким чином він складається із багатьох застарілих або ж узагалі непотрібних продуктів та послуг.

Підтримуємо думку С. Гончарової, що споживчий кошик може мати наступну структуру: продукти харчування не повинні перевищувати 30 %, непродовольчі товари – 47 % (із них тканини, одяг, взуття – 20 %; меблі, предмети культури і побуту – 18 %; інші товари – 9 %) і всі послуги – 23 % [1].

У лютому 2006 р. Кабінетом Міністрів України було відкладено затвердження нових наборів продуктів харчування та наборів непродовольчих товарів та послуг для визначення прожиткового мінімуму. Тобто набори продуктів харчування та набори непродовольчих товарів та послуг не переглядалися останні 15 років.

Застарілість методу обрахунку прожиткового мінімуму впливає на його величину, значно її занижуючи. А наявність застарілих законів, які регулюють ті ж самі питання, створює безлад у законодавчій базі. Це все негативно відбивається на інтересах громадян, яких і покликаний захищати Закон [3].

Порівнюючи рівень життя українців та громадян західноєвропейських країн, можна побачити велику різницю. Країни Європи, зважаючи на їх економічний рівень, можуть виплачувати достойний прожитковий мінімум для своїх громадян.

Поняття «прожиткового мінімуму» українців та жителів Західної Європи дещо відрізняються. В Україні даний термін пов'язаний з розміром мінімальної заробітної плати, а у Європі цей термін скоріше означає «споживчий кошик». Якщо в Україні споживчий кошик включає найдешевші товари, тобто включається лише те, що по суті зможе дозволити собі українець з мінімальним достатком, то в західноєвропейських країнах споживчий кошик – це товари середньої та високої якості.

Крім того, у споживчий кошик Європи включається не лише мінімальний перелік продуктів харчування, але і інші товари для більш-менш комфортного життя. В даний перелік входить: поїздки на таксі, харчування домашніх улюбленців, косметичні послуги, якісний алкоголь, культурний відпочинок.

У Німеччині діють найбільш адекватні, на наш погляд, правила у плані виплату прожиткового мінімуму, адже там останній навіть не оподатковується. Така практика починає ставати популярною і в інших країнах Європи, в більшості в яких цей податок розраховується у індивідуальному порядку, при цьому враховуються такі фактори як фінансове забезпечення сім'ї, кількість її членів, наявність страхового пакету і т.д. Таку ж систему застосували і в США, де, до речі, діють достатньо жорсткі закони щодо сплати податків.

Що стосується Польщі, то там впроваджено одночасно два види прожиткового мінімуму – соціальний та біологічний. Перший передбачає

всі ті послуги, які були зазначені вище, а от біологічний більше нагадує саме українське поняття прожиткового мінімуму, адже включає лише ті продукти харчування, які у цілому потрібні для нормального життя.

У Канаді та США такого поняття як прожитковий мінімум не існує оскільки там орієнтуються на мінімальну оплату праці, яка варіюється від штату до штату (чи від провінції до провінції в Канаді) [5].

Прожитковий мінімум в Україні – це передбачена законом фінансова допомога від держави, яка передбачає задоволення мінімальних потреб громадянина. В Україні сума, яка надається громадянам, перш за все, має на меті підтримку життя та здоров'я українців, а не соціальний аспект.

Станом на листопад 2017 р. прожитковий мінімум складає 1624 гривень. Враховуючи стрімку інфляцію та відповідний ріст цін у магазинах, важко уявити, що можна придбати за 1624 гривень на місяць, якщо врахувати, що ця сума також передбачає оплату комунальних послуг. [4]

Вміст споживчого кошика та процедура обрахунку були визначені у 2000 році та відтоді не змінювалися, що призвело до їх моральної застарілості. Наразі споживчий кошик являє собою мінімальний набір споживання товарів та послуг не для задоволення основних соціальних та культурних потреб особи, а для елементарного фізичного виживання.

Підвищення рівня життя населення є головною метою будь-якого прогресивного суспільства. Держава зобов'язана створювати сприятливі умови для довгого, безпечного, здорового і благополучного життя людей, забезпечуючи економічне зростання і соціальну стабільність у суспільстві.

Необхідною постає розробка системи соціальних стандартів, яка б дійсно забезпечувала гідний рівень життя населення та відповідала європейським стандартам, при цьому її запровадження має передбачати поступові етапи досягнення цих стандартів протягом кількох років окремо для кожної категорії населення.

Література:

1. Гончарова С. Ю. Прожитковий мінімум як соціально-економічний важіль в контексті соціальної стратифікації суспільства / С. Ю. Гончаренко, А. В. Семенченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11799/1/Семенченко_стаття%202016.pdf.

2. Кантур А. О. Споживчий кошик сьогодення / А. О. Кантур, І. О. Пригара [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/46954/1/Kantur_Koshuk.pdf.

3. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанти розвитку: моногр. / Т. О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.

4. Офіційний сайт міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua/news/12286.html>.

5. Павлюк Т. І. Споживчі уподобання та реальна можливість їх задоволення / Т. І. Павлюк, В. І. Ярош // Молодий вчений. – № 12.1 (40). – С. 917-921

6. Писаревська А. К. Основні аспекти формування споживчого кошика в Україні / А. К. Писаревська // Вісник державної фінансової академії: Економічні науки. – № 1. – 2010. – С. 33 – 39

7. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV, станом на 09.09.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.

Білобран Ганна

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

anyabilobran@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В. М.

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ М. ТЕРНОПОЛЯ

Місцевим бюджетам відводиться головна роль у соціально-економічному розвитку території, адже саме з них здійснюється фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, культури, проводяться видатки на різні сфери управління та програми розвитку. Але найважливіше питання на сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування, є забезпечення необхідними фінансовими ресурсами територіальних громад для подальшого ефективного управління видатками. Дану проблему спроможна вирішити бюджетна децентралізація. Адже вона є однією з основних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Вона збільшує можливості участі органів місцевої влади у розвитку власної території, при цьому сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами населення шляхом ретельнішого узгодження видатків місцевих органів влади з необхідними потребами [3].

Саме в умовах декларування бюджетної децентралізації дедалі більше дискусійних питань набувають питання щодо можливостей її повномасштабності, оцінки наслідків першого та наступних років її запровадження, подальшої реалізації з метою нарощування доходів місцевих бюджетів як основи фінансової самодостатності регіонів. Саме бюджетна децентралізація забезпечила розширення повноважень місцевих органів влади, вплинувши на дохідну базу місцевих бюджетів,

забезпечила не тільки самостійність у фінансовій сфері, але й створила умови для подальшого розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Проблематика бюджетної децентралізації в контексті виконання місцевих бюджетів за доходами, оптимізація фінансової бази органів місцевого самоврядування перебувають у центрі досліджень вітчизняних представників фінансової науки: В. Дем'янишина, О. Кириленко [2], Д. Ковалевич, З. Лободіної, І. Луніної, Б. Малиняка, Я. Руденка, В. Русіна [2; 5] та ін. Слід зауважити, що роботи вказаних науковців хоч і мають масштабний характер, проте, враховуючи сучасні реалії потребують подальшого дослідження [4].

Розглянемо більш детально вплив децентралізації на формування доходів місцевих органів влади на прикладі бюджету м. Тернополя. Обсяг доходів бюджету м. Тернополя (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) за 2015 р. становив 1301,2 млн. грн., що на 50,6 %, або на 437,1 млн. грн. більше за відповідний період попереднього року. Проведений аналіз виконання бюджету м. Тернополя за доходами у перший рік бюджетної децентралізації дає підстави стверджувати про її ефективність, незважаючи на економічну нестабільність та політичні розбіжності загалом у країні, а також найнижчі показники розвитку даної адміністративно-територіальної одиниці. Це є вагомим стимулом надалі розширювати фінансову самостійність, економічну свободу на усіх стадіях бюджетного процесу на місцевому рівні.

Таблиця 1

**Виконання дохідної частини бюджету м. Тернополя
за 2015-І півріччя 2017 рр.**

Показники	2015 рік, тис. грн	2016 рік, тис. грн	І півріччя 2017 року, тис. грн
Податкові надходження	510467	729713	466124
Неподаткові надходження	88028	96177	48010
Доходи від операцій з капіталом	13289	12673	6658
Офіційні трансферти	684934	886103	745540
Цільові фонди	4441	4445	2290

Вже у 2016 році ріст дохідної частини бюджету міста в цілому порівняно з попереднім роком склав 428400,2 тис. грн або 132,9 %. Найбільшу частку займають офіційні трансферти та податкові надходження. У 2016 році обсяг офіційних трансфертів збільшився на 201 169 тис. грн, або на 129 % у порівнянні з попереднім роком. Також у цьому році значно зросли податкові надходження майже на 220 тис. грн, або на 143 %, порівняно із 2015 роком.

У 2016 році, так як і в попередньому, найбільшу питому вагу у власних доходах бюджету міста як в цілому, так і по загального фонду займає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), поступлення по якому становили 423427,4 тис. грн. Це майже у 2 рази більше, ніж у 2015 році [1].

Що стосується аналізу дохідної частини бюджету м. Тернополя за I півріччя 2017 року, то за звітний період бюджет міста за доходами виконано на 103,6 %. Ріст дохідної частини бюджету міста в цілому, порівняно з першим півріччям попереднього року склав 396722,9 тис. грн або 145,5 %. В структурі дохідної частини переважали податкові надходження – 466124,1 тис. грн або 36,7 % та міжбюджетні трансферти – 745540,8 тис. грн або 58,8 %.

Аналізуючи показники попередніх років, можна констатувати перевиконання запланованих показників доходів загального фонду бюджету м. Тернополя, а це переконливо свідчить про позитивні результати бюджетної децентралізації в контексті набуття органами самоврядування фінансової самостійності, що створює можливості для додаткового розвитку м. Тернополя та забезпечення добробуту територіальної громади.

Незважаючи на позитивні результати децентралізації, існує низка причин, які дуже негативно впливають на нинішню ситуацію. Тому, вважаємо за доцільно продовжувати здійснювати реформування з метою нарощування доходів місцевих бюджетів, зокрема і бюджету м. Тернополя, шляхом:

- зарахування у повному обсязі надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів;

- запровадження прозорих процедур щодо продажу та оренди земельних ділянок через відповідні аукціони з метою збільшення надходжень до бюджетів територіальних громад;

- посилення контролю за об'єктами нарахування податку на нерухоме майно;

- недопущення відміни певних субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

- лібералізація державного контролю за рухом коштів органів місцевого самоврядування, які знаходяться на рахунках у Державній казначейській службі;

- створення реальних фінансових стимулів щодо об'єднання територіальних громад з метою збільшення фінансової самодостатності регіонів.

Реальне втілення цих заходів дасть змогу розширити дохідну частину місцевих бюджетів, нейтралізувати негативні тенденції прийнятих законодавчих актів, не допустивши зведення досягнень перших років бюджетної децентралізації до вибіркового реформ з міркувань політичної доцільності.

Література:

1. Звіт про виконання дохідної частини бюджету м. Тернополя за 2014-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.te.ua/normativnie-dokument/byudget_mista_ternop/52329.html.
2. Кириленко О. П. Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад: стан, проблеми та шляхи їх вирішення / О. П. Кириленко, В. М. Русін // Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики : Дванадцяті регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2017. – С. 55-58.
3. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: моногр. / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко [та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. – К.: Кондор, 2012. – 376 с
4. Руденко Я. П. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Я. П. Руденко // Економічні науки. - 2013. - № 4. - С. 399-414.
5. Русін В. Реформування адміністративно-територіального устрою в контексті зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування / Віктор Русін // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2013. – Вип. 4. – С. 53–62.

Бліндер Іванна

ст. гр. ФМ-12

Тернопільський національний економічний університет

iwannablinder@yandex.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В бюджетній системі кожної держави провідне місце займають місцеві бюджети, роль і значення яких безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку. Основними домінантами складної і багатопланової ролі місцевих бюджетів, як зазначає О. Кириленко, є те, що вони виступають: вагомим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності, інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільчих процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем проведення фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем; з їх допомогою проходить

реалізація перспективних цілей національного розвитку і загальнодержавних програм, проводиться фінансування державних видатків; місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні добробуту населення [4, с. 391].

В економічній літературі відсутні єдині підходи до трактування сутності місцевих бюджетів, теоретичні положення у багатьох випадках не стикаються з практикою, що негативно відображається на ефективності функціонування бюджетної системи.

Законодавче визначення поняття «місцевий бюджет» вперше було введено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., у ст. 1 якого вказано, «що бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» [3]. У частині 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України самого визначення поняття «місцевий бюджет» не наводиться, хоча перераховується склад місцевих бюджетів.

Вітчизняні вчені трактують сутність місцевих бюджетів по-різному. Так, на думку О. Василика та О. Романенко сутність місцевих бюджетів слід розглядати: 1) як організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування; 2) як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетом, а також усередині сукупності місцевих бюджетів [1, с. 181; 7, с. 189]. До такої ж думки схиляється й В. Венгер та додає, що «як організаційна форма місцеві бюджети – це балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів» [2, с. 220].

В. Кравченко вважає, що місцеві бюджети, які використовуються для регулювання соціально-економічних і фінансово-правових завдань певної території, слід розглядати в трьох аспектах. По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів. По-друге, це план доходів і видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування. По-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом [5, с. 118].

М. І. Кульчицький пропонує розглядати місцевий бюджет як «систему формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих» [6, с. 99].

На наш погляд, при визначенні дефініції «місцевий бюджет» необхідно передусім відображати її найважливіші сторони: сутність, форму, матеріальний зміст.

Розглядаючи місцевий бюджет як економічну категорію, під ним розуміємо систему економічних відносин, які виникають між органами місцевого самоврядування, з одного боку, юридичними і фізичними особами, з іншого, між місцевими та державними органами виконавчої влади, а також між органами місцевого самоврядування різних рівнів з приводу формування та використання централізованого фонду фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування в процесі розподілу і перерозподілу ВВП для задоволення різнобічних соціально-культурних, комунально-побутових, інших потреб членів суспільства та регулювання соціально-економічних і фінансово-правових процесів на певній території.

Місцевий бюджет як фінансовий план – це організаційна форма мобілізації фінансових ресурсів і здійснення витрат органами місцевого самоврядування, тобто це результат свідомої діяльності людей, оскільки формування та використання місцевих бюджетів здійснюється на підставі рішень органів місцевого самоврядування. Таким чином, місцевий бюджет – це правовий акт (документ), у якому подається розпис його доходів, видатків, кредитування та фінансування на бюджетний період. Тобто, за своєю формою місцевий бюджет – це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування. Цей висновок підтверджується і статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

За матеріальним змістом місцевий бюджет – це централізований фонд фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, які мобілізуються, розподіляються і використовуються для виконання покладених на них функцій і завдань, передбачених Конституцією та Бюджетним кодексом України.

Література:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / Василик О. Д. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
2. Венгер В. В. Фінанси: навчальний посібник / Венгер В. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97–ВР від 21.05.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
4. Кириленко О. П. Місцеві бюджети в умовах ринкової трансформації / О. П. Кириленко // Науковий вісник ВДУ ім. Л. Українки. – 2002. – № 2. – С. 391–395.
5. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навчальний посібник / Кравченко В. І. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с.
6. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування / М. І. Кульчицький // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 99.
7. Романенко О. Р. Фінанси: підручник / Романенко О. Р. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 312 с.

Богуцька Софія
ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет
s.bohutska@i.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В. П.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІЛЬГИ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ

З проблемою побудови ефективної податкової системи стикаються всі країни на різних етапах свого розвитку. І це не дивно, адже податки є основним джерелом формування доходів бюджету. Наша країна не стала винятком. З п'яти надходжень до державного бюджету більша половина припадає саме на податкові надходження. Основним прямим податком, що формує відносини між державою та громадянами, є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). ПДФО є стабільним регулярним джерелом бюджетних надходжень та має важливе фіскальне значення.

Податок на доходи фізичних осіб виконує роль не лише регулювання доходів фізичних осіб, а й забезпечує контроль за платоспроможністю громадян та їх здатністю до заощадження, що цілком відповідає принципу соціальної справедливості. Втім, впродовж останніх років потенціал податку як регулятора соціальних процесів відійшов на другий план, а головне його призначення вбачають у забезпеченні наповнення коштами державного і місцевих бюджетів.

Податкові пільги стали темою досліджень багатьох українських вчених, зокрема А. Соколовської [3], Н. Ткаченко [4] та інших. У своїх працях вони вивчали проблеми оптимізації системи податкових соціальних пільг та удосконалення пільгового оподаткування при справлянні податку на доходи фізичних осіб. Втім, у мінливому макроекономічному середовищі питання доцільності й ефективності застосування фіскальних інструментів соціального регулювання потребує подальшого вивчення.

Початок 2017 року в Україні позначений низкою важливих економічних нововведень. Однією із головних новацій в економічній сфері стало дворазове підвищення мінімальної зарплати, що на даний момент становить 3200 грн. Заробітна плата, як джерело доходу, підлягає оподаткуванню такими податками, як військовий збір, ПДФО та єдиний соціальний внесок. Податок на доходи фізичних осіб є одним із найбільш фіскально значимих податків в Україні, що наповнює бюджети відразу на кількох рівнях бюджетної системи. Платниками цього податку згідно Податкового кодексу України є: фізичні особи – резиденти, які отримують

доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізичні особи – нерезиденти, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні; податкові агенти [2].

Щоб зменшити податкове навантаження на громадян, Податковим кодексом України передбачені соціальні податкові пільги. Податкова соціальна пільга – це сума, на яку платник податку з доходів фізичних осіб має право зменшити суму загального місячного оподаткованого доходу, отриманого з джерел на території України від одного працедавця у вигляді заробітної плати. Отримати її можна лише за одним місцем роботи і за умов передбачених законодавством.

Згідно пп. 169.4.1 Податкового кодексу України, податкова соціальна пільга у 2017 році може застосовуватися до доходу працівника у вигляді заробітної плати чи прирівняних до неї виплат, якщо розмір доходу не перевищує прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на початок звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

Отже, максимальна заробітна плата до якої застосовують податкову соціальну пільгу становить $1600 * 1,4 \approx 2240$ грн. ПСП становить 50% від прожиткового мінімуму, встановленого на 1 січня того ж року, що у 2017 році становить 800 грн ($1600 * 50\% = 800$). Ця сума береться як 100% ПСП. Загалом існує три категорії пільг: 100 % – 800 грн, 150% – 1200 грн, 200% – 1600 грн. Варто зазначити, що саме розмір ПСП не підлягає оподаткуванню, сама ж різниця між 2240 грн і сумою ПСП оподатковується за ставкою 18%. Розглянемо категорії працівників, що претендують на ПСП у табл. 1.

Таблиця 1

Категорії платників податку, які мають право на податкову соціальну пільгу у 2017 році [1]

Категорії платників податку, які мають право на податкову соціальну пільгу	Розмір ПСП, у %	Розмір ПСП, у грн
Будь-які платники податку, чий оподатковуваний дохід за місяць не перевищує 2240 грн	100	800
Платник податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років (у розрахунку на кожен таку дитину);	100	800
Одинокі батьки, вдови (вдівці), опікуни, утримувачі дитини-інваліда — на кожен дитину віком до 18 років. Чорнобильці першої або другої категорій. Інваліди I або II групи, у тому числі з дитинства. Інші.	150	1200
Герої України, СРСР, Герої Соціалістичної Праці. Учасники бойових дій, інваліди I і II групи, колишні в'язні концтаборів.	200	1600

Таким чином остання категорія, що наведена в табл. 1, застосовується дуже рідко через вік частини людей які до неї належать, адже він перевищує 70 років. Парадоксальним є також те, що чинним законодавством затверджено, що мінімальна заробітна плата становить 3200 грн, а межа застосування ПСП – 2240 грн. Виникає закономірне питання хто з працівників може скористатися пільгою? Оскільки нормативно-правовими актами не заборонено працювати менш ніж на 1 ставку, ця норма може бути застосована до зарплати працівника, який працює, наприклад, на 0,5 ставки [1].

Позитивним моментом є те, що платники податку, які утримують двох чи більше дітей віком до 18 років, мають право на ПСП в розмірі 100% суми пільги на кожен таку дитину (п. 169.1.2 ПКУ). Тобто заробітна плата до якої застосовується ПСП для матері (батька) двох дітей становить 4480 грн.

Щодо учасників АТО, то право на пільгу вони не мають. Адже відповідно до статті 169.1.3 ПКУ розповсюджується лише на осіб, що були учасниками бойових дій на території інших держав. Цю ситуацію можна розглядати як вагоме недоопрацювання, що проявляється в невідповідності економічного законодавства з політичними реаліями.

Отже, можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб на сучасному етапі не виконує належним чином соціально-регулюючої функції. Механізм оподаткування порушує принципи рівності усіх платників перед законом та соціальної справедливості.

З метою формування раціонального обґрунтування податку на доходи фізичних осіб, підвищення його стимулюючої та регулюючої ролі необхідно запровадити розмір неоподатковуваних доходів для всіх категорій платників на рівні не менше прожиткового мінімуму.

Література:

1. Казакова В. Податкова соціальна пільга 2017. Хто має право, як розрахувати та як отримати / В. Казакова // Портал byhgalter.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://byhgalter.com/podatкова-socialna-pilga-2017-xto-maye-pravo-yak-rozrahuvati/>

2. Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

3. Соколовська А. М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування / А. М. Соколовська // Економіка України. – 2006. – Вип. 7. – С. 4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/82203/file/sokol_7_06_U.pdf

4. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: [навч.-метод. посібник] / Н. М. Ткаченко, Т. М. Горова, Н. О. Ільченко; під заг. ред. Н. М. Ткаченко. – К. : Алерта, 2004. – 554 с.

Бурак Андрій
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
andrj.burak@mail.ru
Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В умовах розбудови ринкової економіки якість виконання державою своїх конституційних функцій та її фінансові можливості залежать від величини бюджету якому належить важлива роль у фінансовій системі держави. Через бюджет здійснюється фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, за його допомогою перерозподіляється частина фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями України з метою вдосконалення структури суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню. З метою мобілізації необхідних бюджетних ресурсів держава змушена організовувати розподільчі процеси таким чином, щоб забезпечити надходження до бюджету у терміни та обсяги, потрібні для повноцінної реалізації відповідних повноважень. Тому на кожному етапі розвитку країни актуальними були, є і будуть питання наповнення дохідної частини бюджету, пошуку додаткових резервів їх зростання та оптимізації джерел формування.

Державні доходи забезпечують соціально-економічний розвиток країни загалом, її окремих регіонів та фінансову підтримку населення. З огляду на це, головним завданням держави є акумулювання достатнього обсягу доходів, здатних забезпечити державні видатки [1, с.384].

Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

Незважаючи на те, що велика кількість науковців працюють у напрямку вдосконалення процесу формування дохідної частини Державного бюджету, виявлення можливих резервів її збільшення, багато питань ще залишаються не вирішеними, а саме: проблема щорічного невиконання бюджету; прийняття Державного бюджету з дефіцитом; наявність порушень та недоліків у формуванні доходів Державного бюджету, що викликані неналежним контролем за процесом формування дохідної частини бюджету; відсутнє чітке визначення складу доходів, що

закріплені за загальним та спеціальним фондами; проблема реалізації стратегічного планування на практиці; неефективна бюджетно-податкова політика [2].

Особливу увагу заслуговує проблема щорічного прийняття Державного бюджету з дефіцитом. При цьому порушується один з найбільш важливих принципів бюджетної системи – принцип збалансованості. Але наявність дефіциту бюджету ще не означає незбалансованість у тому випадку, якщо досягнуто рівність між витратами і сумарною величиною бюджетних надходжень. При прийнятті бюджету з дефіцитом така рівність досягається, частіше всього, за рахунок запозичень, що призводять до появи державного боргу. Крім того, однією з проблемою формування дохідної частини державного бюджету є наявність порушень та недоліків, що пов'язані з: недоплатами до бюджету; несвоєчасним та неповним перерахуванням дивідендів, що належать державі; неналежним контролем за правильністю нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів тощо.

Основними проблемами формування доходів Державного бюджету України є [3, с. 555]:

- збільшення податкових надходжень за рахунок платників податків, тобто за рахунок знаходження нових джерел оподаткування і підвищення ставок податків, що в першу чергу призводить до ухилення сплати податків і ненадходження доходів;

- відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти, що призводить до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття;

- зростання інфляції, що перш за все відображається в імпортних товарах, і завдяки цьому відбувається зменшення ввезення товарів;

- ухилення від сплати податків не тільки підприємств, які по різних причинах не мають можливості сплачувати податки, але й поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств;

- зменшилися надходження рентної плати за транспортування;

- значне зменшення податку на міжнародну діяльність та зовнішні операції, що пов'язане зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій;

- зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ;

- зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів.

На стан доходів Державного бюджету сучасності певним чином впливає зміна обсягів ВВП, військові дії на Сході України та втрата територій від анексії. Таким чином, необхідно знайти ефективні шляхи вдосконалення щодо формування доходів бюджету.

Підсумовуючи зазначимо, що держава повинна формувати свою бюджетну політику так, щоб досягалось скорочення бюджетного дефіциту. Це можливо при реалізації заходів, які сприяли б одночасно підвищенню доходів бюджету та скороченню державних видатків. До таких заходів можна віднести наступні: інвестування бюджетних коштів у розвиток галузей, які втілюють у виробництво наукові досягнення та визначають рівень економічної потужності держави; використання субсидій та грантів для створення сприятливих умов господарювання та стимулювання виробництва; залучення іноземного капіталу до України.

Література:

1. Ружицький І.Ю. Підходи до класифікації джерел формування доходів Державного бюджету України / І. Ю. Ружицький // Університетські наукові записки. – 2013. - № 2 (46). - с. 384-391.

2. Кир'язова Т. О. Доходи державного бюджету України: проблеми формування та можливі джерела збільшення / Т. О. Кир'язова, Н. І. Чулак // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 2/2. – С. 40-44.

3. Слободянюк Н.О. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії / Н.О. Слободянюк, К.І. Шиком // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С.554-558.

Бурко Христина

ст. гр.Фм-11

Тернопільський національний економічний університет

khrystynab@meta.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для утвердження України як демократичної і правової держави важливою є побудова дієвої системи місцевого самоврядування, спроможної своєчасно й ефективно задовольняти потреби громадян, сприяти реалізації їхніх прав. Попри спроби реформування, прийняття низки законодавчих актів і приєднання до міжнародних договорів Європи – місцеве самоврядування України так і не було перетворено на потужну й фінансово спроможну форму реалізації публічної влади.

Функціонування бюджету здійснюється у взаємодії двох його особливих форм – доходів і видатків, кожна з яких має специфічне суспільне призначення [1]. Разом з тим, міцність і стабільність діяльності органів місцевого самоврядування залежить від здатності ефективно виконувати покладені на них функції.

Місцеві бюджети України повинні мати необхідний обсяг власних джерел для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів та їх фінансової стабільності [2]. На сьогодні, в органів місцевого самоврядування існує проблема щодо належного виконання власних повноважень, оскільки у процесі децентралізації держава передає на локальний рівень не лише більший обсяг повноважень, а й делегує значну кількість обов'язків. Виникає питання яким чином розподіляти кошти, щоб уникнути неплатоспроможності регіону і досягнути незалежності від державного дотування.

Бюджетна політика останніх років яскраво демонструє збільшення ролі місцевих бюджетів у суспільному житті населення. У випадку з місцевими бюджетами обсяг видатків стабільно зростає: з 225626844,9 тис. грн у 2014 році до 350515178,8 у 2016 році, тобто на 55,35% [3]. Таке збільшення відбувається, в основному, за рахунок делегованих видатків – на державне управління, охорону здоров'я, освіту. В той же час частка видатків, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів у місцевих бюджетах залишається майже незмінною (видатки на економічну діяльність, охорону навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство).

Найбільшу питому частку у структурі видатків місцевих бюджетів займають видатки на освіту (27,0 % - 31,7%), хоча їх частка у 2016 році зменшилась у порівнянні із 2014 роком. Друге місце в структурі видатків займають видатки на соціальний захист на соціальне забезпечення (25,5% - 30,3 %). Третє місце за обсягом займають місцеві видатки на охорону здоров'я (18,0% - 20,6 %), проте прослідковується тенденція до зменшення їх частки протягом аналізованих років (табл.1).

Найменше коштів місцевих бюджетів припадає на фінансування оборони (0,01%), громадського порядку, безпеки та судової влади (0,1%) та охорону навколишнього природного середовища (0,4 % - 0,5 %). У більшості випадків видатки на ці сфери здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України.

Щодо видатків місцевих бюджетів у 1 півріччі 2017 року, то у порівнянні із 1 півріччям 2016 року відбулося їх зростання за наступними статтями:

- соціальний захист безробітних на 173,8% – з 0,02 млрд. грн до 0,06 млрд. грн;
- дорожнє господарство на 114,5% – з 2,1 млрд. грн до 4,4 млрд. грн;
- допомога при вирішенні житлового питання на 100,5% – з 18,4 млрд. грн до 37,0 млрд. грн;
- санаторно-курортні заклади на 95,6% – з 330,4 млрд. грн до 646,3 млрд. грн;

- громадський захист та безпека на 78,4% – з 129,0 млрд. грн до 230,3 млрд. грн;
- загальноосвітні навчальні заклади на 61,0% – з 24,3 млрд. грн до 39,2 млрд. грн;
- центри первинної медичної допомоги на 58,8% – з 2,9 млрд. грн до 4,6 млрд. грн;
- трубопровідний транспорт на 48,6% – з 0,8 млрд. грн до 1,1 млрд. грн [5].

Таблиця 1

Структура видатків місцевих бюджетів 2014-2016 рр.*

Показники	2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Загальнодержавні функції	11020034,3	4,9	14526678,8	5,2	16207662,2	4,6
Оборона	2053,8	0,01	10573,0	0,01	8374,8	0,01
Громадський порядок, безпека та судова влада	245544,6	0,1	319555,3	0,1	386197,0	0,1
Економічна діяльність	9226848,7	4,1	19121931,6	6,8	34768942,2	9,9
Охорона навколишнього природного середовища	884712,8	0,4	1476742,5	0,5	1483795,8	0,4
Житлово-комунальне господарство	17696979,2	7,8	15678936,5	5,6	17535011,5	5,0

Охорона здоров'я	46569264,0	20,6	59550703,7	21,3	63038842,2	18,0
Духовний та фізичний розвиток	8985305,3	4,0	9069186,5	3,4	11938899,3	3,4
Освіта	71431665,5	31,7	84007794,4	30,0	96611227,3	27,0
Соціальний захист та соціальне забезпечення	57446441,6	25,5	72638903,5	25,9	106364664,2	30,3
Разом видатків	223508849,7	99,1	276939987,9	98,9	346343598,3	98,8
Міжбюджетні трансферти	2117995,2	0,9	3144048,1	1,1	4171580,5	1,2
Всього видатків	225626844,9	100	280084036,0	100	350515178,8	100

*Складено автором на основі [4].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що основною метою місцевих бюджетів є їх фінансова забезпеченість та оптимізація використання коштів відповідно до особливостей соціально-економічного розвитку кожного регіону. Це стане запорукою самостійності муніципалітетів і дасть змогу подолати їх орієнтацію на фінансову допомогу з державного бюджету. Тому, для органів місцевого самоврядування важливим є здійснення аналізу видатків через проведення оцінки їх ефективності. Нехтування цим процесом або виключно його часткова реалізація є причиною витрат, які не приносять жодного соціально-економічного ефекту, а навпаки – фінансово обтяжують регіони.

Література:

1. Гупаловська М.Б. Бюджет як основний інструмент фінансового забезпечення реалізації функцій держави / М.Б. Гупаловська // Перші наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірн. наук. праць. – Тернопіль: Вектор, 2015. – С.70-73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12971>

2. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 02.08.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

3. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>.

4. Статистичний збірник Міністерства фінансів «Бюджет України 2016». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

5. Аналіз видатків державного та місцевих бюджетів у 1 півріччі 2014-2017 рр. : офіс з фінансового та економічного аналізу у ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/vud_gos_budg_II_kv_2014_2017.pdf.

Вільгушинська Вікторія

ст. гр. ФУПОзм-21

Тернопільський національний економічний університет

v.vilgushynska@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Соціально-економічний розвиток держави та рівень добробуту громадян значною мірою залежить від рівня та якості освітніх послуг, які надають навчальні заклади. Підтримання якості освіти на високому рівні вимагає відповідного її фінансування, що є доволі актуальним питанням для України в умовах обмеженості фінансових ресурсів з боку держави.

У даному контексті необхідним кроком є удосконалення механізму бюджетного фінансування освіти та пошук альтернативних джерел фінансування. Система фінансування освіти є потужним інструментом, вона може бути як консервуючою, так і стимулюючою. Система фінансування освіти, яка існує сьогодні в Україні, була, по суті, сформована ще за радянських часів, а в незалежній Україні вона була лише модифікована, проте не більше. Існуюча система безумовно є консервуючою, вона лише дозволяє на певному рівні підтримувати існуючу систему освіти та науки, проте не дозволяє розвивати її.

В Україні існує проблема фінансування освіти загалом. Постійно не вистачає коштів не тільки на розвиток системи освітньої галузі, її інфраструктури, але й на забезпечення функціонування її закладів. Недостатніми є обсяги фінансування навчальних установ, наукових організацій, недосконаліми є принципи розподілу і використання

виділених коштів, сформованість механізму інвестувань на підготовку кадрів тощо. У державних документах урядового рівня, неодноразово наголошувалося на необхідності розробки нових механізмів фінансування освіти, запровадження багатоваріантних схем інвестувань в освітню галузь, проте проблема залишається невирішеною [1].

Як зазначає незалежний освітній аналітик – консультант Ю. Федорченко, «Коли говорять про економію фінансів за рахунок освіти, то це звучить дико. Разом з тим не менш дикою є спроба збереження існуючої системи фінансування української освіти та науки, яка прикривається популістським гаслами про захист українських педагогів та науковців. Сьогодні ми маємо говорити не про збільшення чи зменшення відсотку на освіту в державному бюджеті, а про ефективне використання тих коштів, які сьогодні можуть бути виділені на освіту та науку» [2].

В сучасних умовах розвитку економіки фінансування освіти повинно базуватися на поєднанні двох основних підсистем: державного регулювання та ринкового саморегулювання. Підсистема державного регулювання є визначальною, що пояснюється специфікою надання та отримання освітньої послуги. Держава виступає важливим замовником спеціалістів, що, в свою чергу, впливає на формування попиту та пропозиції на ринку праці.

З цього приводу слід відмітити, що фінансове забезпечення закладів та установ освіти – це такий стан їх фінансових ресурсів, за якого спостерігається постійне та стабільне надходження бюджетних коштів, раціональне і ефективне їхнє використання, вміння залучати фінансові ресурси самостійно відповідно до чинного законодавства та сприяння ефективному впливу ендогенних і екзогенних факторів.

Фінансове забезпечення освіти зазнає змін в напрямі все більшої диверсифікації джерел їх фінансування, зменшення державної частки в загальному обсязі фінансових ресурсів освітніх закладів.

З метою ефективного фінансового забезпечення сфери освіти необхідно здійснити ряд заходів, зокрема:

– визначити пріоритети у реалізації фінансової політики підготовки кадрів в Україні з метою забезпечення збалансованого розвитку галузі, досягнення відповідності фінансових ресурсів визначеним повноваженням;

– запровадити нові механізми управління освітою, навчальними закладами; надати більшу самостійність та розширити власні повноваження цих установ, зокрема щодо залучення додаткових фінансових ресурсів для ефективного функціонування (перші кроки у цьому напрямку вже зроблено відповідно до положень нової редакції Закону України «Про вищу освіту»);

- запровадити проведення моніторингу оцінки бюджетних програм у галузі освіти на предмет їх перспективності, результативності й цільового використання державних коштів;
- вдосконалити механізм планування видатків, розподілу бюджетних призначень, контролю за використанням коштів;
- запровадити бюджетні програми, спрямовані на розвиток, зміцнення матеріально-технічної бази, інноваційний розвиток через фінансову підтримку та інші програми;
- розроблення національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, у т.ч. для підтвердження кваліфікації в європейській системі стандартів;
- розробку й перехід до єдиного стандарту вартості навчання одного учня/студента;
- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи з кількості учнів та стандарту вартості навчання одного учня/студента;
- розширення списку платних послуг, що надаються навчальними закладами;
- зміна підходів до формування державного замовлення на підготовку фахівців на основі впровадження прогнозу потреб економіки (регіону).

Література:

1. Ілляшенко Т.О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи / Т.О. Ілляшенко, І.О. Радіонова // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 223-228.
2. Федорченко Ю. Про фінансування освіти в Україні / Ю. Федорченко // Освітня політика. Портал громадських експериментів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.education-ua.org.

Вознюк Ірина
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
i.voznuk@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Дерлиця А.Ю.

БЮДЖЕТ ДОМОГОСПОДАРСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Фінанси домогосподарств є однією із сфер фінансової системи, що активно взаємодіють з іншими її ланками та здійснюють вплив на розвиток вітчизняної економіки. В умовах економічної нестабільності на функціонування домогосподарств впливає інформаційна невизначеність

про реальний стан в економіці країни, складність передбачення розвитку макроекономічних процесів та висока імовірність виникнення фінансових ризиків. У таких несприятливих умовах члени домогосподарств повинні приймати рішення щодо формування доходів та здійснення витрат, при цьому обираючи найбільш оптимальні варіанти на певному етапі життєвого циклу домашнього господарства. Рівень задоволення потреб домогосподарства в матеріальних і нематеріальних благах залежить від обсягу доходів та наявних заощаджень. Вивчення особливостей формування бюджету домогосподарств сприятиме прийняттю ефективних фінансових рішень.

Переважно під бюджетом домогосподарства розуміють баланс фактичних доходів і витрат за визначений період часу (квартал, місяць, рік). Саме бюджет домогосподарства є фінансовою базою життя, яка надає домогосподарству власного стилю споживання та життєдіяльності [1, с. 352].

З позиції матеріального прояву, бюджет домогосподарства можна розглядати як форму утворення та використання фондів грошових коштів, що об'єднує сукупні доходи і витрати, забезпечуючи особисті потреби домогосподарства [1, с. 352].

Г. Б. Поляк вважає бюджет домашнього господарства формою формування і використання фонду грошових коштів [2, с. 311]. Близьке за змістом трактування запропонували Бабиш А. М. і Павлова Л. Н.: фонд грошових коштів, доходи якого формуються з надходжень грошових коштів членів сім'ї, а витрати є використанням поточних і нагромаджених ресурсів [3, с. 647]. Як бачимо, у вищевказаних визначеннях основна увага акцентується на матеріальному виявленні бюджету, який є відображенням процесів формування і використання фондів грошових коштів домогосподарств.

Матеріальне виявлення бюджету домогосподарств покладено в основу тлумачення запропонованого О. О. Драган. На думку вченого, сукупна величина доходів, отриманих домогосподарством на протязі періоду часу, формує його бюджет, який в подальшому обумовлює відповідні бюджетним обмеженням витрати, пов'язані із задоволення спільних та індивідуальних потреб. Це потребує прийняття та реалізацію фінансових рішень, зокрема рішень щодо формування структури і величини доходів; рішень щодо використання доходів; рішень щодо залучення додаткових джерел доходів [4].

Інший підхід до тлумачення бюджету домогосподарств застосував С. О. Белозьоров. Вчений С. О. Белозьоров розглядає бюджет домашнього господарства з позиції фінансового планування – це сплановане на певний період часу співвідношення його доходів і витрат» [5, с. 26].

Грунтовне дослідження фінансових аспектів функціонування домогосподарств здійснила Т.О. Кізима. Науковцем запропоновано дефініцію, яка характеризує бюджет домогосподарства як економічну категорію: сукупність економічних відносин, у які вступають домашні господарства з приводу формування і використання відповідних фондів грошових коштів з метою якнайповнішого задоволення матеріальних і духовних потреб своїх членів [6, с. 125].

Узагальнення різних точок зору, які розкривають зміст поняття «бюджет домогосподарства», дають змогу стверджувати, що воно є багатогранним. Враховуючи напрацювання провідних вчених-економістів та висловлюючи власне бачення, вважаємо, що розкриваючи бюджет домогосподарства, необхідно враховувати такі аспекти:

- 1) матеріальну форму вияву;
- 2) дохідна та видаткова складові ;
- 3) мету його формування.

З огляду на вище висвітлене, можна стверджувати, що бюджет домогосподарства відображає доходи і витрати домогосподарства за певний період часу, які надходять та витрачаються для задоволення потреб членів домогосподарств.

Література:

1. Фінанси: Підручник / за ред. С.І. Юрій, В.М. Федосов. – К.: Знання. – 2008. – 611 с.
2. Финансы. Денежное обращение. Кредит: учебник для вузов. /Под ред. проф. Г. Б. Поляка. – М: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.
3. Бабич А. М. Финансы: Учебник / Бабич А. М., Павлова Л. Н. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2000.
4. Драган О. О. Аналіз бюджету вітчизняних домогосподарств в посткризовий період / О. О. Драган // Ефективна економіка. – 2013. – № 9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_9_9
5. Белозеров С. А. Финансы домашнего хозяйства: инвестиционный аспект / Белозеров С. А. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – 194 с.
6. Кізима Т. О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Т. О. Кізима // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2008. – Вип. 3 (15). – С. 123–129.
7. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств / Коваль С.Л. // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 7/2. – С. 28–34.

Гаврищак Степан
ст. гр. ФУПОМ-22
Тернопільський національний економічний університет
cinereous@ukr.net
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ЯК ОСНОВИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

Із розвитком вчення про державу у фінансовій науці відкриваються нові можливості не тільки для пізнання сутності фінансового господарства держави, але й водночас і для з'ясування природи його першооснови – фінансових ресурсів держави, основною складовою яких є доходи бюджетів. Оскільки саме за допомогою доходів забезпечується мобілізація основної частки фінансових ресурсів країни, необхідних для виконання державою покладених на неї завдань та функцій.

Як відомо, фінансові ресурси являють собою сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання, характеризуючи їхній фінансовий стан, відповідно й рівень розвитку економічних процесів, а також будучи важливим джерелом їх фінансування. Оскільки вони формуються за рахунок різних видів грошових надходжень, в тому числі доходів і відрахувань, при цьому використовуються на розширене відтворення, матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Слід зазначити, що фінансові ресурси у державі формуються на трьох рівнях економічної системи. Передусім, це мікрорівень, тобто у межах домогосподарств. На мезорівні фінансові ресурси нагромаджуються у власності суб'єктів підприємницької діяльності і є, безпосередньо, результатом розподілу новоствореного ВВП. Фінансові ресурси підприємств знаходять своє втілення у формі фондів та капіталу, що перебувають у їхній власності. На макрорівні фінансові ресурси держави є результатом розподілу та перерозподілу ВВП та відображаються у формі бюджетних та позабюджетних фондів.

Важливою складовою фінансових ресурсів держави, доцільно відмітити, саме доходи бюджету, що відіграють провідну роль у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку держави. Вітчизняні науковці під доходами бюджету розуміють об'єктивне економічне явище, яке відображає сукупність економічних відносин щодо розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави. За своєю соціально-економічною сутністю вони, з одного боку, є результатом розподільних

процесів, з іншого – об'єктом подальшого розподілу на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Відповідно доходи бюджету утворюються за рахунок надходжень на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України [3, с. 51-52].

У дохідній частині централізованого фонду зосереджується та частина вартості валового внутрішнього продукту, яка у процесі розподілу і перерозподілу доходів і нагромаджень може бути спрямована на оборону, управління, економічну діяльність, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи та ін.

У фінансовій теорії та практиці виокремлюють сім основних методів формування доходів бюджету держави: податковий, трансфертний, позиковий, емісійний, від продуктивної діяльності (підприємницька, державні послуги), від майна і майнових прав, від державних угідь [3, с. 278-280].

За рахунок застосування методу формування доходів від продуктивної діяльності (підприємницька, державні послуги) до бюджету мобілізуються такі види доходів, як частина прибутку державних підприємств, державне мито, компенсаційні доходи.

Метод формування доходів від майна і майнових прав забезпечує наповнення бюджету постійними надходженнями від оренди державного майна і корпоративних прав держави, а також разовими надходженнями, зокрема, від реалізації державного і прирівняного до нього майна.

Метод формування доходів від державних угідь забезпечує акумуляцію до бюджету платежів за ресурси та концесій.

Специфічним у вітчизняній практиці є позиковий метод формування доходів, який дає змогу наповнити державну казну за рахунок внутрішніх та зовнішніх позик, які, на відміну від інших видів доходів, є лише надходженнями на тимчасовій основі.

Емісійний метод наповнення дохідної частини бюджету полягає у додатковому залученні емісійних грошей (додатково випущених в обіг) для покриття державних видатків у зв'язку з недостатнім обсягом мобілізованих усіма попередніми методами доходів. Однак результатом використання такого методу є виникнення інфляційних процесів, що є основним його недоліком.

Необхідність збалансування бюджетів в умовах дефіциту фінансових ресурсів обумовила використання трансфертного методу формування доходів бюджету, за рахунок якого мобілізуються до централізованого фонду грошових коштів держави трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій, трансферти від органів державного управління та трансферти з інших видів бюджетів.

Серед усіх методів формування доходів бюджетів найважливішим вважають податковий. Оскільки податкові доходи забезпечують

найбільшу частку серед загального обсягу надходжень. Використовуючи податковий метод, держава наповнює бюджет за рахунок податків та зборів (обов'язкових платежів), які становлять $\frac{3}{4}$ доходів бюджету. Саме податкові надходження є основною формою участі держави у розподілі і перерозподілі ВВП з метою залучення його частки до основного централізованого фонду грошових коштів держави. Проте, незважаючи на специфіку застосування, вважаємо, що усі методи формування доходів бюджетів взаємопов'язані між собою, і, відповідно взаємозумовлені і доповнюють один одного з метою формування достатнього обсягу фінансових ресурсів держави.

Таким чином, враховуючи зазначене, необхідним є формування і дотримання у державі стратегічних підходів при розробці вітчизняної моделі наповнення дохідної частини бюджетів. Зокрема, в першу чергу, на довготривалу перспективу доцільно окреслити перелік функцій, виконання яких покладається на державу і визначити частку валового внутрішнього продукту, яку для цього їй необхідно централізувати, встановивши прогнозовану величину податкових надходжень, що підлягатиме мобілізації до бюджету. В тому числі державі доцільно концептуально визначитися якою має бути переважаюча форма взаємовідносин з платниками податків, а також оптимальне співвідношення між усіма джерелами фінансових ресурсів держави.

Література :

1. Бюджетний кодекс України зі змінами від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/>.
2. Бюджетний менеджмент: підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. В. Погріщук. – Тернопіль, Крок, 2015. – 522 с.
3. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
4. Управління державними доходами і видатками : навч. посіб. / [Б. С. Малиняк, В. С. Толуб'як, В. П. Горин, В. В. Письменний]; за ред. Б. С. Малиняка. – Тернопіль: Астон, 2015. – 154 с.

Глуха Оксана
ст. гр. ФУПОМ-21
Тернопільський національний економічний університет
oksanahlukha@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

АНАЛІЗ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Процес формування дохідної частини місцевих бюджетів є надзвичайно актуальним у бюджетній сфері. Адже, від обсягу доходів, які перебувають у розпорядженні органів місцевої влади, залежить рівень соціально-економічного розвитку певної території та можливість органів місцевої влади в повному обсязі задовольняти потреби та інтереси територіальних громад.

Як економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку міста [3, с. 22–23].

Місцеві бюджети є основною складовою частиною місцевих фінансів, оскільки в них зосереджено понад 80% усіх фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні місцевого самоврядування [1, с. 141].

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел – одна: податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, що об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті [2, с. 147].

Протягом 2012 – 2016 років загальні доходи місцевих бюджетів, крім 2013 року, збільшувалися (таблиця 1). Зокрема, в 2015 році обсяг доходів зріс на 62,8 млрд. грн, порівняно з 2014 роком, а в 2016 – на 71,6 млрд. грн, порівняно з 2015 роком.

Проте, зростання обсягу доходів місцевих бюджетів не є миттєвим індикатором економічного зростання, оскільки це може бути викликане збільшенням трансфертів, отриманих з державного бюджету. Наприклад, в 2016 році місцеві бюджети отримали на 21 млрд. грн більше дотацій і субвенцій, ніж у 2015 році. Це говорить про те, що діюча система формування доходів місцевих бюджетів характеризується високим рівнем залежності їх дохідної бази від надання трансфертів із державного бюджету.

**Доходи зведеного та місцевих бюджетів України
в 2012 – 2016 роках***

Показники	Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Доходи зведеного бюджету України, млрд.грн		445, 5	442, 8	456, 1	652, 0	782,9
Доходи місцевих бюджетів, млрд.грн		225, 3	221, 0	231, 7	294, 5	366,1
Доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд.грн		100, 8	105, 2	101,1	120, 5	170,7
Частка доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у зведеному бюджеті, %		22,6	23,8	22,2	18,5	21,8

*Складено автором на основі даних [4]

Також на обсяг доходів місцевих бюджетів впливають такі чинники:

1. Рівень інфляції. В 2016 році цей показник становив 12,4%. Інфляція є величиною, на яку збільшилась база оподаткування стосовно податків на споживання. Сюди відноситься збільшення надходжень з 5-відсоткового акцизного податку та єдиного податку з обороту. Також інфляція сприяє зростанню надходжень загальнодержавних податків і зборів, і відповідну можливість збільшення обсягів дотацій і субвенцій з державного бюджету, а також на поступове підвищення заробітної плати у зв'язку зі зростанням цін.

2. Розмір номінальної заробітної плати. В 2016 році номінальна заробітна плата зросла на 22,5%, порівняно з 2015 роком. За рахунок цього збільшились надходження до бюджету від податку на доходи фізичних осіб. Левова частка цього податку залишається на місцевому рівні (60% - до районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення та об'єднаних громад і 15% – до обласних бюджетів).

3. Фіскальна децентралізація. Відповідно до цього місцеві бюджети залишають собі більший відсоток податкових коштів, мобілізованих на певній території, а також мають можливість запроваджувати нові місцеві податки і збори, що дає можливість збільшити обсяги ресурсів місцевих бюджетів.

Коли ж аналізувати частку місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України, можна спостерігати, що вона є невисокою, незважаючи на процес децентралізації, який спрямований, навпаки, на її збільшення. У 2015 цей показник є досить низьким і становить 18,5%, що є меншим за відповідний показник у 2012-2014 роках. У 2015 році частка місцевих бюджетів є теж не високою, проте зросла на 3,3%, порівняно з 2014 роком.

У 2016 році частка місцевих бюджетів є теж не високою, проте зросла на 3,3%, порівняно з 2015 роком.

Для того, щоб повною мірою дати можливість органам місцевого самоврядування самостійно визначати шляхи формування та напрями реалізації їх фінансової політики, потрібен належний рівень децентралізації державних фінансів, від чого залежить фінансова спроможність місцевих бюджетів. Поряд з цим, зважаючи на дефіцитність місцевих бюджетів, їх дотаційність, недоліки при формуванні дохідної частини бюджету та рівень порушень у використанні їх коштів, важливе значення у забезпеченні функціонування фінансового механізму органів місцевого самоврядування має фінансовий контроль [5, с. 82].

Таким чином, важливим напрямом досягнення фінансової спроможності місцевих бюджетів є децентралізація державних фінансів, яка б повною мірою дала можливість органам місцевого самоврядування самостійно визначати шляхи формування та напрями реалізації їх фінансової політики. Пріоритетами формування потужної фінансової бази регіону також має стати пошук додаткових джерел формування доходів місцевих бюджетів, розширення дохідної бази місцевих бюджетів, а також удосконалення перерозподільних процесів у бюджетній системі.

Література:

1. Зубріліна В.В. Наукові підходи до визначення сутності місцевих бюджетів / В.В. Зубріліна // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – К., 2015. – № 1. – С. 141–145.

2. Місцеві фінанси : підручник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. – К. : УБС НБУ, 2015. – 579 с.

3. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посібн. / Ю.В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.

4. Звітність про виконання державного бюджету // Веб портал Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>.

5. Гупаловська М.Б. Практика і проблематика фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів / М.Б. Гупаловська // Світ фінансів. – 2014. – № 4. – С. 82-87.

Гомзяк Сергій
ст. гр. ФУПОзм-21

Тернопільський національний економічний університет
s.gomziak@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Питання формування доходів місцевих бюджетів і виявлення резервів їх збільшення набувають особливої актуальності в умовах ринкової трансформації української економіки. Незважаючи на постійні зміни та нововведення до Бюджетного та Податкового кодексів стосовно децентралізації фінансових ресурсів, система акумулювання надходжень до місцевих бюджетів продовжує характеризуватися низьким рівнем частки власних доходів. У зв'язку з цим реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що своєю чергою є негативним фактором демократичних перетворень в Україні.

Натомість у розвинутих країнах світу територіальні громади, спираючись на власні фінансові ресурси, виступають стабілізатором соціально-політичної та фінансово-економічної ситуації в даній адміністративно-територіальній одиниці. Тому питання вивчення зарубіжного досвіду фінансування місцевого самоврядування, який стосується реалізації принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, набуває важливого теоретичного та практичного значення. Водночас зауважимо, що зарубіжний досвід не є догмою, але окремі його елементи є безцінними в тому, що наочно підтверджують реалізацію ефективної фінансової політики на місцевому рівні. Детальне вивчення особливостей фінансування місцевого самоврядування у зарубіжних країнах дозволить виділити характерні риси цього процесу та запобігти поширенню негативних явищ у нашій державі, а також вказати на позитивний досвід, який може бути використано у проведенні політики децентралізації державних фінансів в Україні [5, с. 288].

Розглянемо окремі аспекти досвіду функціонування системи місцевих бюджетів економічно розвинених країн світу. Насамперед треба зазначити, що державний устрій є визначальним чинником для розподілу функцій між бюджетами всіх рівнів в країні. У федеративних країнах, які характеризуються наявністю додаткової (субцентральної) ланки в бюджетній системі (бюджетів членів федерації), розподіл функцій між ланками бюджетної системи виражений більше, ніж в унітарних державах. Бюджети членів федерації несуть більше відповідальності за фінансування

соціально-економічного розвитку регіонів країни (суб'єктів федерації) [3, с. 345].

Принципи розподілу функцій між ланками бюджетної системи унітарних держав можуть досить суттєво відрізнятися. Так, наприклад, у Великобританії, Швеції, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Люксембурзі більша частина соціально-економічних послуг населенню надається на місцевому рівні і фінансується з місцевих бюджетів. В Італії розподіл функцій між ланками бюджетної системи практично відсутній, а численні соціально-економічні послуги фінансуються з бюджетів усіх рівнів.

Види місцевих бюджетів у федеративних країнах визначаються на основі федерального законодавства та законодавства окремих суб'єктів федерації. В унітарних державах їх система встановлюється на основі єдиного загальнодержавного законодавства. Є країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, в Іспанії до місцевих бюджетів включаються також бюджети сумісних підприємств (так званих торгівельних товариств), створених за участю держави [1, с. 25-26]. У зарубіжних країнах кожен бюджет самостійний і відокремлений від інших, бюджети адміністративних одиниць нижчого рівня зарубіжних країн не включаються до бюджетів адміністративних одиниць вищого рівня. На відміну від України, не використовується таке поняття, як «зведені бюджети адміністративно-територіальних утворень».

Закономірним для всіх розвинутих зарубіжних країн є поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види місцевих бюджетів – місцеві поточні (адміністративні) бюджети та місцеві бюджети розвитку (інвестиційні бюджети). Кожен з бюджетів має власні доходи. Доходи місцевого поточного бюджету формуються за рахунок місцевих податків і зборів, платежів, загальних субсидій, що надаються державною владою, та інших доходів. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок банківських кредитів, муніципальних (комунальних) позик, інвестиційних субсидій, що надаються державною владою, та інших джерел. Законодавство більшості зарубіжних країн забороняє використання доходів бюджетів розвитку на видатки поточних бюджетів.

У законодавстві багатьох зарубіжних країн є також поняття «додатковий бюджет» і «приєднані бюджети». У Франції, наприклад, додатковий бюджет за своєю природою є уточнювальним до основного бюджету. Його прийняття дає можливість не вносити змін до основного бюджету. Додатковий бюджет забезпечує також зв'язок між основними бюджетами попереднього й поточного фінансового років. Він включає в поточному бюджетному році залишки та дефіцити бюджету попереднього фінансового року [1, с. 56-57].

Приєднані бюджети відображають фінансові операції окремих місцевих громадських служб, що мають фінансову самостійність, надають

платні послуги, але не користуються правом юридичної особи. Це, наприклад, такі служби, як водопостачання, благоустрій та ін. Складання приєднаного бюджету дозволяє спрямовувати доходи відповідної служби на її фінансування [6]. Для зарубіжних країн характерна, як правило, три- або чотирирівнева система бюджетів [4].

Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні не можна розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які складають, наприклад, у Швеції та Швейцарії понад 70, в Іспанії – 50, у Норвегії – 56 відсотків доходів бюджетів місцевих урядів [7, с. 93]. Тобто власні доходи є основним джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів унітарних європейських країн – членів Європейського Союзу. У той же час для України характерною є мала частка власних доходів, що є свідченням низького рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Слід також зазначити, що кількість і структура місцевих податків і зборів суттєво різняться між країнами. Як зазначають українські науковці, внаслідок багатовікової еволюції на Заході склалася розгалужена система місцевих податків і зборів, характерними особливостями яких є:

- чисельність (кількість місцевих податків і зборів коливається від одного у Великобританії до 100 у Бельгії);
- масовість (податки сплачуються всім дорослим населенням);
- регресивність (у групі країн частка місцевих податків і зборів зменшується відносно сукупного розміру доходів, в інших країнах до бюджетоформуючих податків і зборів застосовується прогресивна шкала оподаткування);
- застосування права податкової ініціативи (в одних країнах місцеві органи влади наділено правом встановлення ставок податків, запроваджених законами, в інших – місцеві податки і збори встановлюються місцевими органами влади за обмеження їх максимальних ставок центральною владою) [2, с. 46-47].

Продовження вивчення досвіду унітарних країн із розвиненими традиціями регіоналізму може стати у нагоді під час вироблення та запровадження політики реформування системи місцевих бюджетів в Україні. На наш погляд, слід звернути особливу увагу на досвід Франції, оскільки наші адміністративні системи схожі, а грошова і податкова системи будувалися за зразком цієї країни. Цікавим для більш глибокого аналізу вважаємо також досвід таких унітарних країн, як Польща і Литва, трансформація моделі управління регіонами в яких позитивно зарекомендувала себе, зокрема у сфері наповнення місцевих бюджетів.

Взагалі, корисно вивчити досвід унітарних держав, які впроваджували в життя теорію «фіскального федералізму» і постійно знижували ступінь

перерозподілу національного доходу через центральний бюджет. Яскравим прикладом такої унітарної держави вважаємо Італію, бюджетна система якої, як і наша бюджетна система, й досі відзначається жорсткою централізацією.

Література:

1. Макогон В.Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах / В.Д. Макогон // Наукові праці НДФІ. – 2008. - № 1 (42). – С. 56-57.
2. Місцеві фінанси / [О.Й. Вівчар, О.Я.Порубко, О.Б. Курило, Т.О.Смірнова]. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 132 с.
3. Місцеві фінанси / за ред. О. П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
4. Музика-Стефанчук О.А. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах / О.А. Музика-Стефанчук // Науковий вісник Академії муніципального управління : [збірник наукових праць]. Серія «Право». – 2010. – №1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_pr/2010_1/12.pdf.
5. Непочатенко О.О. Міжбюджетні трансферти як інструмент вирівнювання доходної спроможності бюджетів / О.О. Непочатенко, П.М. Боровик, Л.В. Павлійчук // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 3. – С. 287-290.
6. Сунцова О.О. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів / О.О. Сунцова – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua>.
7. Тулай О.І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику / Тулай О.І. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/>

Грицишина Ірина

ст. гр. ФМ-12

Тернопільський національний економічний університет

ira.grytsyshyn@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О. Ю.

ПОДАТОК НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ: НЕОБХІДНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Сфера публічних фінансів в Україні наразі інтенсивно вивчається вітчизняними науковцями. І це не дивно, адже негативна динаміка економічних процесів гостро поставила перед нами потребу в структурних реформах. Однією з таких проблемних сфер державних фінансів в Україні є податкова система. Так, неефективна політика в податковій сфері загострила проблему тінізації української економіки, яка становить 37%

ВВП [6]. Окрім того, колізії у вітчизняному податковому законодавстві стали причиною уникнення від сплати податкових платежів та недоотримання податкових надходжень до бюджетів різних рівнів. Тому, вітчизняні політики, на даний час, розглядають варіанти податкової реформи і одним із них є трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал. Проте далеко не всі реформи є ефективними, тому постає питання про оцінку результативності оголошених ініціатив на предмет забезпечення загальносуспільних інтересів.

Питання трансформації податку на прибуток підприємств (ППП) у податок на виведений капітал (ПнВК) перебувають у центрі уваги таких вітчизняних науковців і практиків як: А. Гречко, Д. Заха [1; 2], Н. Ковтунович [4], Ю. Сибірянська [9], І. Гаптунова [10], М. Трубіна та ін.

Метою даної роботи є обґрунтування переваг та недоліків впровадження податку на виведений капітал в Україні.

Наразі в Україні діє класична європейська модель оподаткування прибутку підприємств. Проте, на відміну від інших країн, у вітчизняній практиці ППП характеризується особливими рисами. Зокрема, в Україні із 270000 зареєстрованих платників ППП, 1000 платників забезпечують приблизно 90% надходжень від його справляння [2]. В першу чергу, це пов'язано не з економічним занепадом, а можливістю маневрування звітністю про фінансові результати підприємства. В Україні існують великі проблеми з контролем за розрахунком даного податку. Так, в кінці першого кварталу 2016 року 8000 компаній, з оборотом понад 20 млн. грн., відзвітували про збитки, сума яких склала 1,68 трлн. грн. [9]. Значна частина цих втрат, була завдана операціями з пов'язаними сторонами, однак це вкрай важко довести під час податкових перевірок [10].

Наступною рисою ППП в Україні є незначний фіскальний ефект від його справляння, який має тенденцію до зменшення (див. рис. 1).

Так, якщо у 2012 році обсяг надходжень від ППП до зведеного бюджету становив 55793,02 млн. грн., або 15,5 % усіх податкових надходжень, то надалі фіскальний ефект від його справляння почав знижуватися (див. рис. 1). Негативні економічні процеси призвели до того, що у 2014 році ліквідовувалось кожне четверте велике підприємство, майже кожне шосте середнє та мале підприємство і кожне восьме — мікропідприємство [9]. Як наслідок, в 2015 році надходження від ППП скоротились до мінімальної позначки — 39 053,17 млн. грн. і становили 7,7 % від усіх податкових надходжень.

У 2016 році ППП вперше за останні 3 роки продемонстрував позитивну динаміку. Так, до зведеного бюджету надійшло 60,2 млрд. грн. останнього, що на 21,2 млрд. грн., або на 54,2 %, більше, ніж у 2015 році.

Річний плановий показник було перевиконано на 13,1 %, або на 7,0 млрд. грн.

Рис. 1. Динаміка обсягу надходжень від податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету України у 2012-2016 рр., млн. грн.

Примітка: складено автором на основі даних [8]

Дана тенденція була пов'язана як із стабілізацією економічної ситуації, так і з остаточною відмовою від застосування авансового механізму сплати податку, за яким розмір податкового зобов'язання визначається з огляду на результати попереднього року і сплачується рівними частками протягом року на місячній основі. Перехід на квартальну сплату податку передбачає суттєве збільшення обсягів надходжень у «звітні» місяці: у березні, травні, серпні та листопаді [3].

Враховуючи зазначені недоліки справляння ППП, українська політична верхівка запропонувала трансформувати даний податок у ПнВК. Запропонована система ПнВК передбачає зміну бази оподаткування на транзакції, що включають виплату дивідендів та інші форми «виведення капіталу» з податкової системи.

Одним з аргументів на користь застосування цього податку є стимулювання інвестиційних процесів. Дійсно, будь-які реінвестиції в бізнес будуть звільнені від оподаткування. І це, начебто, стимулюватиме власників підприємств спрямовувати кошти на розвиток бізнесу. Так, за оцінками Українського інституту майбутнього, сукупний обсяг тільки внутрішніх додаткових інвестицій в економіку складе 500-600 млрд. грн. або 15-20 млрд. дол. США [5]. Крім того, висвітлення реальних фінансових результатів покращить кредитоспроможність суб'єктів господарювання, а отже і доступність кредитних ресурсів.

Наступною перевагою ПнВК є спрощення його адміністрування, адже замість складних оцінок вартості активів, сум витрат та обчислення амортизації суб'єкти господарювання подаватимуть лише звітність про грошові потоки. Проте, помилковим буде вважати, що ПнВК виключає можливість маніпулювання фінансовою звітністю. Недобросовісні платники податку можуть застосовувати трансфертне ціноутворення. Відмінність полягає лише в тому, що його застосування буде ґрунтуватись на основі транзакцій, а не на основі коригування фінансового результату, як в чинній системі. Хоча не можна заперечувати, що органам Державної фіскальної служби України простіше буде відслідкувати такі зловживання, аніж це є при застосуванні ППП [2].

Досить показовим для України є досвід інших країн щодо впровадження ПнВК. Зокрема, прихильники податкової реформи спираються на досвід Естонії. Справді, за індикатором умов ведення бізнесу в країні в рейтингу DoingBusiness Естонія посіла почесне 12 місце [4]. Проте, на нашу думку, запровадження ПнВК не був єдиною причиною таких результатів. Паралельно із застосуванням нульової ставки на прибуток підприємств, країна створила умови податкової гавані. Ведення бізнесу в Естонії має безліч інших переваг, серед них:

- простота адміністрування податків (для того, щоб сплатити всі податки в Естонії потрібно витратити 81 годину та здійснити всього 8 платежів, 95% декларацій подається в електронному варіанті);

- законодавство Естонії надає право не вносити реальний статутний капітал, лише задекларувати його при реєстрації;

- на естонську компанію можливо швидко зареєструвати інтелектуальну власність;

- Естонія має величезну кількість договорів про уникнення подвійного оподаткування;

- іноземні громадяни можуть отримати електронне громадянство країни, не маючи постійного місця проживання в Естонії [4].

Оскільки прибутки оподатковуються за пільговою ставкою, а ведення бізнесу є досить простим процесом, то це посприяло перетворенню Естонія в «корпоративний банк» для транснаціональних компаній.

Тому на нашу думку, не варто прирівнювати позитивний ефект від впровадження ПнВК в Естонії до вітчизняних реалій. По-перше, в Україні сьогодні нестабільна політична та економічна ситуація, низька податкова дисципліна, технологічна база та відсутність довіри до судової системи. Доки ці недоліки вітчизняної економічної системи не будуть подолані, навряд чи ми можемо очікувати позитивних змін від реформування лише порядку справляння податкових платежів.

Також великим уроком для України має стати досвід Молдови, яка у 2008 році провела реформу в сфері оподаткування за прикладом

естонської моделі, наслідком якої було стрімке зростання дефіциту державного бюджету країни (фіскальний внесок ППП до бюджету скоротився з 2,8% ВВП до 1,1% ВВП). Задля подолання бюджетного дефіциту органи фіскальної служби, в цей час, вдавались до підвищення штрафів та санкцій, що, у свою чергу, погіршило інвестиційний клімат [1].

Основною перешкодою для застосування ПнВК в Україні є недоотримання бюджетом в короткостроковій перспективі значної суми коштів. За попередніми підрахунками Міністерства фінансів України, у 2018 р. реалізація норм проекту ЗУ "Про внесення змін до Податкового кодексу щодо податку на виведений капітал" призведе до втрат державного та місцевих бюджетів в сумі 26,0 млрд. грн. та 5,4 млрд. грн. відповідно [7].

Таким чином, модель оподаткування прибутку, яка сьогодні законодавчо встановлена в Україні, відповідає моделям більшості країн ЄС, але механізм адміністрування ППП залишається недосконалим. Серед основних недоліків — незаконно сформовані збитки попередніх періодів та недостатня спроможність фіскальних органів забезпечити ефективний контроль за достовірністю нарахування ППП. Ця проблема виникла не через внутрішні недоліки ППП, а, насамперед, через недостатню інституційну спроможність, корупцію та застарілий підхід до справляння податків у Державній фіскальній службі України. Тому введення ПнВК само по собі не може ліквідувати повністю усі проблеми оподаткування діяльності суб'єктів господарювання. Як свідчить досвід Естонії, має бути не просто заміна одного податку іншим, це мають бути зміни, що дозволять побудувати збалансовану податкову систему, рівномірно розподілити податкове навантаження на платників податку, уникнути подвійного оподаткування, впровадити електронні сервіси. Зазначимо, що необхідним є врахування короткострокових впливів від застосування ПнВК. Недоотримання коштів бюджетом може призвести до неспроможності держави виконувати свої функції та поглибить економічний спад в країні.

Література:

1. Заха Д. Аналітична записка «Оподаткування розподіленого прибутку: міжнародний досвід» / Д. Заха, О. Бетлій. — Берлін/Київ : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2017. — 18 с.

2. Заха Д. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації / Д. Заха, Т. Оттен, О. Бетлій, Р. Джуччі. — Берлін/Київ: Німецька консультативна група, Інститут економічних досліджень та політичних, 2017. — 27 с.

3. Зубенко В. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / В. Зубенко, І. Самчинська, А. Рудик. ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. — К., 2017. — 92 с.

4. Курганова І. Чому українцям вигідно вести бізнес в Естонії? [Електронний ресурс] / І. Курганова. – Режим доступу: http://forbes.net.ua/ua/explain/accounting_and_law/1411633-chomuukrayincyam-vigidno-vesti-biznes-v-estoniyi.

5. Лаврик Я. Податок на виведений капітал — стратегія "швидкої перемоги" [Електронний ресурс] / Я. Лаврик. – Режим доступу до ресурсу: https://uifuture.org/uk/post/podatok-na-vivedenij-kapital-strategia-svidkoiperemogi_406.

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.

7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>.

8. Офіційний сайт Фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.

9. Сибірянська Ю. Податок на прибуток підприємств в Україні у 2011-2016 роках / Ю. Сибірянська, П. Пірнікоза. — К.: Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2017. — 28 с.

10. Таптунова І. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал / І. Л. Таптунова — К.: Європейський інформаційно-дослідницький центр, 2017. — 28 с.

Грошко Тетяна

ст. гр. Фзм-11

Тернопільський національний економічний університет

taniahroshko@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Петрушка О. В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розвиток альтернативного пенсійного забезпечення спроможний послабити в майбутньому навантаження на державне пенсійне страхування та доповнити його новими схемами, які не доступні населенню у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні [1, с. 89].

Для удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні варто особливу увагу звернути на досвід побудови пенсійних систем зарубіжних країн.

Наприклад, пенсійна реформа в Росії стартувала 1 січня 2002 року. Нова пенсійна система в РФ передбачає зняття обмежень на максимальний розмір і розмір пенсії. Пенсійні виплати складаються з трьох частин - базової, страхової та накопичувальної. Вважається, що за

основу автори закону взяли «шведську модель» пенсійного забезпечення. Роботодавці перераховують до Пенсійного Фонду РФ із фонду оплати праці 28% пенсійних внесків, з яких 14% направляється до Держбюджету для виплати базової пенсії, 12% - направляється до ПФ РФ для виплати страхової частини пенсії, а 2-3%- 6% до накопичувальної частини трудової пенсії [2, с. 313].

Базову пенсію для всіх громадян, що мають мінімальний стаж роботи 5 років, гарантує держава. Друга частина пенсії - страхова. Ця частина пенсії виплачуватиметься із Пенсійного фонду, її розмір буде вираховуватись із заробітної плати за весь період сплати страхових внесків. Розрахунок здійснюватиметься таким чином: відрахування в Пенсійний Фонд за 20-25 років стажу будуть ділитися на 12-19 років (це середня розрахункова цифра перебування людини на пенсії).

Третя частина пенсії - накопичувальна. Ця пенсія призначається тільки для громадян Росії, яким до призначення пенсії залишилось більше 10 років. Вводиться диференційована шкала різних вікових груп: для вікової групи від 35 до 50 років - 2% від фонду заробітної плати, до 35 років - 6%. Якщо до призначення пенсії лишилось 10 років, відкривати накопичувальний рахунок не вигідно [2, с. 356].

У США функціонують як державні, так і недержавні пенсійні системи. Вони виконують не тільки соціальну, але й інвестиційну роль. Найбільша державна пенсійна система США, так звана Загальна федеральна програма (Social Security), що охоплює майже всіх зайнятих у приватному секторі економіки. Частка інвестиційного доходу в загальних надходженнях фондів Загальної федеральної програми склала в другій половині 90-х г. близько 9,5%. За рахунок інвестицій в 1995 р. вдалося одержати дивіденди в розмірі 35 млрд. дол. [3, с. 34].

Однак, у цілому, головна державна пенсійна система США виконує насамперед соціальну, а не інвестиційну функцію. Якщо головна державна пенсійна програма носить розподільний характер і виконує насамперед соціальну функцію, то практично всі інші пенсійні системи, що існують у США, навпроти, побудовані за накопичувальним принципом. Їхня інвестиційна функція відіграє першорядну роль насамперед для фондозабезпечення самих програм. Одночасно відповідні пенсійні фонди служать найбільшим джерелом довгострокових інвестицій в економіку. До накопичувальних систем відносяться як державні, так і недержавні пенсійні програми. Накопичувальні пенсійні системи штатів охоплюють приблизно три чверті з 16,5 млн. зайнятих у цьому секторі економіки, включаючи вчителів, поліцейських, пожежних, працівників місцевої охорони здоров'я й соціального забезпечення й інших. Ці пенсійні системи розвиваються особливо швидкими темпами.

Основна маса зайнятих у приватному секторі економіки також має можливість брати участь у додаткових недержавних пенсійних системах, створених за місцем роботи. Учасником приватної пенсійної програми може стати будь-який працівник компанії. Право на пенсію можна заробити, пропрацювавши в даній компанії 5 - 10 років [3, с. 29].

Крім участі в групових пенсійних програмах, створюваних за місцем роботи, кожен американець може відкрити й свій особистий пенсійний рахунок - ОПР (individual retirement account). Розміри щорічних внесків на ОПР обмежені верхньою межею в 2 тис. дол. Засоби з рахунку не можна зняти до досягнення 59,5 років, а після досягнення 79,5 років рахунок закривається в обов'язковому порядку. Кошти на рахунку в будь-який момент можуть бути переведені з одного місця в інше за бажанням власника. Таким чином, все більше число американців забезпечує собі не одну, а три пенсії: державну, приватну колективну за місцем роботи й приватну індивідуальну шляхом відкриття індивідуальних пенсійних рахунків [4, с. 25].

Однак і ці три форми пенсійного забезпечення не вичерпують можливості американців забезпечити собі додаткові виплати в старості. Ще одну можливість надають компанії по страхуванню життя, що пропонують як страхові виплати різні види ануїтетів, тобто щорічної ренти. По своїй суті ануїтети - така ж накопичувальна пенсійна система, як й інші, існуючі в приватному секторі економіки. Але ця система організується не пенсійними фондами, а страховими компаніями. Страхові резерви, що накопичують, по ануїтетам так само вкладаються в економіку і є джерелом довгострокових інвестицій.

Таким чином, у США накопичувальні пенсійні системи виявилися здатні акумулювати гігантські активи та за рахунок розумної інвестиційної політики значною мірою фінансувати свій власний розвиток і одночасно здійснювати великий вклад у розвиток економіки.

Отже, розглянувши організаційні моделі побудови пенсійних систем Росії та США можна дійти висновку, що перший рівень пенсійної системи, який гарантується державою, не забезпечує людей пенсійного віку необхідними фінансовими ресурсами, тому обмеження пенсійної реформи тільки рамками солідарної системи не дає бажаного ефекту. Жодна з економічно розвинених країн не в змозі забезпечити належний рівень пенсійного забезпечення своїх громадян однією лише солідарною системою. Тому більшість країн пройшли шлях реформування власних пенсійних систем, ключовими моментами якого було створення багаторівневої пенсійної системи. Це передбачало введення накопичувальних пенсійних систем (як обов'язкових, так і добровільних). Хоча в різних країнах різні розміри відрахувань до солідарних та накопичувальних систем, але все ж таки кожна з них вибудовувала власну

модель пенсійного забезпечення, оптимальну для соціальної сфери і при цьому більш сприятливу для розбудови власної економіки. Це свідчить про доцільність формування власної моделі пенсійної системи України, яка б не лише враховувала кращий зарубіжний досвід функціонування пенсійних систем і державного пенсійного страхування, а й відображала національні особливості країни [5, с. 205].

Література:

1. Петрушка О. Недержавне пенсійне страхування як альтернатива забезпечення гідної старості / О. В. Петрушка // Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства : погляди науковців і практиків : збірн. тез. доп. Першої інт.-конф. проф.-викл. складу каф. фін. ТНЕУ (м. Тернопіль, 14 квіт. 2015 р.) / відп. ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : Видав. центр “Вектор”, 2015. – С. 87–90.

2. Родик В.Д. Пенсионная система России: история, проблемы, пути совершенствования // Москва: изд. «Мик». – 2007. – 439 с.

3. Білоусов В. Огляд зарубіжного досвіду в сфері реформування системи пенсійного забезпечення. Перспективи для України // Україна: аспекти праці. – 2004. – №3. – С. 29 - 40.

4. Сальникова Т. Пенсійне забезпечення: світовий досвід / Т. Сальникова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – № 7 (73). – С. 24-27.

5. Petrushka O. Development of multicomponent pension systems as a mean of protection of citizens in old age / O. Petrushka // International Scientific Conference Economy and Society: The modern foundations of human development, October 31, 2016. – Germany: Leipzig. – P.204–205.

Гуль Марія

ст. гр. ПУДСзм-24

Тернопільський національний економічний університет

masha_gul@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Шулюк Б. С.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Вагоме місце в реалізації податкової політики посідають органи державної фіскальної служби (далі – ДФС), які забезпечують фінансовий інтерес держави у сфері сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та митних платежів шляхом здійснення контролю за дотриманням податкового та митного законодавства, боротьбою з податковими та митними правопорушеннями та притягненням до відповідальності осіб, які вчинили зазначені правопорушення.

Виконання зазначених завдань на пряму залежить від кадрової політики органів ДФС та ефективної системи кадрового забезпечення, які повинні враховувати новітні тенденції, вітчизняний і зарубіжний досвід кадрового забезпечення.

Отже, сьогодні важливим є дослідження поняття «кадрове забезпечення в органах державної фіскальної служби України». Адже ефективне виконання завдань, поставлених перед органами державної фіскальної служби залежить від своєчасного і якісного кадрового забезпечення [4].

Слово «кадри» походить від французького «cadre», що у перекладі означає «рама, рамка» [3, с. 7]. Саме в такому визначенні називався в минулому для широкого загалу офіційний список працівників державних установ. Виходячи з цього, кадрами називали списки працівників, а потім і службовців, які опинилися в цих списках.

Кадрове забезпечення – комплекс дій, направлених на пошук, оцінку і встановлення праввідносин з працівниками як в самій установі, підприємстві, організації для подальшого кар'єрного зросту, так і для нового найму працівників на тимчасовій чи постійній основі [2, с. 5].

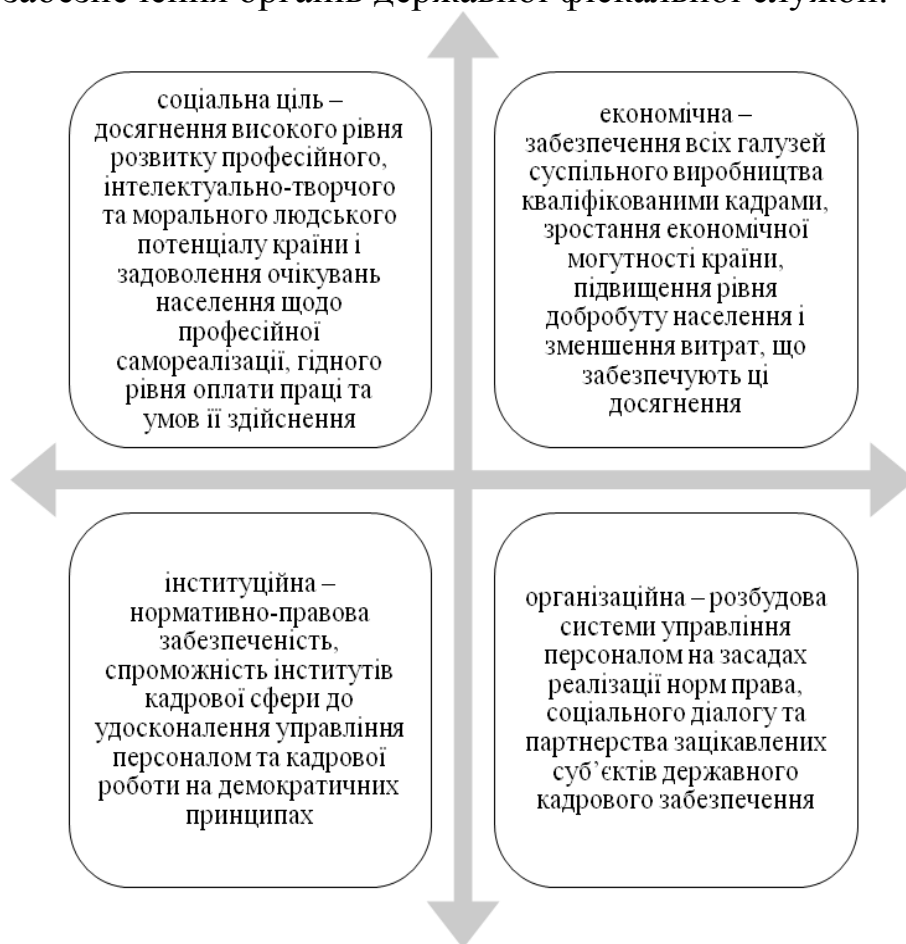
Розробка та здійснення державного кадрового забезпечення є однією із найскладніших, багатогранних і суперечливих проблем державного масштабу. Вона не може бути зведена до вирішення тільки організаційно-управлінських завдань, тим більше до підбору та розстановки керівних кадрів. Важливо виявити та реалізувати взаємодію кадрових процесів із соціально-економічними, політичними, управлінськими, культурно-духовними підсистемами українського суспільства, з історично закладеними в ньому традиціями та стереотипами в суспільній свідомості.

Будучи ефективним інструментом державного управління, важливим чинником розвитку суспільства, кадрове забезпечення одночасно є елементом саморегуляції життєдіяльності населення, їй притаманна об'єктивна логіка, що відображає рівень розвитку, потреби та можливості українського суспільства й держави.

Кадрове забезпечення як складова внутрішньої та зовнішньої політики держави і засіб її реалізації формується на основі та в межах державної політики. Воно розробляється в інтересах останньої. Цілі, пріоритети й принципи кадрового забезпечення визначальною мірою залежать від ролі держави в суспільстві, від вирішення основних проблем становлення української державності, типу правління, рівня і демократизації механізмів устрою держави, поділу та взаємодії гілок влади (законодавчої, виконавчої та судової), розмежування їхніх функцій і повноважень, перспектив перетворень центральних, регіональних та місцевих структур влади [3, с. 156].

Кадрове забезпечення органів державної фіскальної служби призначено прогнозувати та програмувати майбутнє, визначати стратегічне бачення формування, професійного розвитку та раціонального використання кадрів, усіх трудових ресурсів України, визначити цілі і пріоритети кадрової діяльності.

Отже, державне кадрове забезпечення – це стратегія держави з формування й раціонального використання кадрового потенціалу суспільства. Його головна мета полягає у сприянні оптимальному використанню трудових ресурсів країни для реалізації національних інтересів із врахуванням наявних потреб економіки, розвитку регіонів та світових тенденцій для забезпечення конкурентоспроможності держави на міжнародній арені, а також у створенні умов для забезпечення реалізації права громадян на працю, відпочинок та соціальний захист, закріплені Конституцією України [1, с. 13]. Відтак, на рис. 1 зображено основні цілі кадрового забезпечення органів державної фіскальної служби.

Рис. 1. Цілі кадрового забезпечення органів ДФС [4]

На мою думку, кадрове забезпечення органів державної фіскальної служби є сукупністю різноманітних соціальних функцій; визначає шляхи і засоби кадрового забезпечення реформ, професіоналізм їх здійснення; є важливим фактором збереження та зміцнення цілісності держави,

соціально-політичної стабільності суспільства і виступає елементом регулювання життєдіяльності населення. Хоча об'єктом державного кадрового забезпечення виступає кадровий потенціал суспільства, але предметом є насамперед кадри державної служби.

Механізми управління державними службовцями в ДФС, на відміну від процесів організації кадрового потенціалу виробничих, підприємницьких, фінансово-банківських структур (підприємств), мають свої особливості і жорстко регламентуються системою нормативно-правових актів держави, що обумовлює необхідність побудови чіткої схеми супроводження системи роботи з кадрами [1, с. 24].

Саме тому серед вимог до кадрового забезпечення ДФС доцільно виділити:

- наукову обґрунтованість, реалістичність, врахування потреб суспільства в кадрах, послідовність і етапність вирішення стратегічних завдань, орієнтованість на відродження та стійкий розвиток країни, залучення до служби професійно- підготовлених осіб, ініціативних, з новаторськими творчими спрямуваннями та мотиваціями;

- комплексність, що базується на поєднанні цілей, принципів, форм і методів роботи з кадрами із врахуванням різноманітних аспектів вирішення кадрових питань;

- поширеність на територію України з урахуванням вимоги багаторівневості відповідно до рівнів державної управлінської діяльності (центрального, регіонального);

- прогресивність, що передбачає побудову з урахуванням соціального прогресу, що забезпечує її випереджальний характер;

- демократичність відносно цілей, соціальної бази та механізму вирішення кадрових проблем;

- духовно-моральність, спрямовану на формування та реалізацію морально етичних правил службової поведінки;

- законність, що здійснюється в межах і на основі закону, створює правові гарантії об'єктивного та справедливого вирішення кадрових питань [5, с. 18-20].

Таким чином, формування державного кадрового забезпечення – складний та багатогранний процес, на який впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори. Він включає в себе послідовне здійснення законодавчих, організаційно-управлінських, науково-дослідних та інших заходів.

При цьому важливе значення має кадрова робота, яка є похідна від державного кадрового забезпечення та здійснюється в її межах. На наш погляд, управління персоналом є важливою частиною кадрової роботи, котра поєднує в собі цілу низку складників цієї роботи: систему дій, методів, процедур, програм, спрямованих на ефективну реалізацію

насамперед кадрового забезпечення та роботи з персоналом у державних органах.

Література:

1. Державне кадрове забезпечення в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп. / [Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін та ін.]; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2012. – 72 с.
2. Державне кадрове забезпечення: система роботи з кадрами / [О.В. Дьомін, Г.С. Леліков, В.М. Сороко] // Вісник державної служби України. – 2001. – № 2. – С. 5.
3. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Видав. Дім «Ін-Юре», 1999. – 273 с.
4. Кадрова політика в системі державного управління: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/1_2016/65.pdf.
5. Стратегія державного кадрового забезпечення – основа модернізації країни : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 31 травня 2012 року). – К. : НАДУ, 2012. – 572 с.

Гусак Тетяна

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

tansik1995@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ТРАНСПОРТУ

Запорукою ефективного виконання державою своїх функцій є цільове і раціональне використання бюджетних ресурсів, параметри їх розподілу між економічною та соціальною сферою. Останні роки в Україні приймається, здебільшого, соціальний бюджет, основу видатків якого займає соціальна сфера, особливо гостро ця проблема постає у передвиборчий період задля забезпечення підтримки у виборців. Проте, потрібно пам'ятати, що значні соціальні видатки бюджету є видатками на споживання, які не забезпечують зростання ВВП, та відповідно, не сприяють економічному зростанню країни. Це породжує бюджетні ризики та загрози економічній безпеці країни.

Раціональне використання бюджетних коштів вимагає постійного теоретичного аналізу, оцінки показників ефективності, пошуку напрямків оздоровлення бюджетних видатків, узагальнення досвіду різних країн світу.

Видатки на економічну діяльність та науку забезпечують реалізацію економічної функції держави. Ці видатки спрямовуються насамперед на стабілізацію економіки, створення необхідного ринкового середовища, підтримання пріоритетних і базових галузей економіки (зокрема енергетичної, вугільної, нафтогазової галузей, сільського господарства, житлово-комунального господарства, транспортного комплексу, оборонної промисловості), розвиток наукомістких інноваційних технологій, модернізацію інфраструктури тощо. Необхідність такої державної підтримки розвитку економіки зумовлена наявністю нерентабельних або малорентабельних галузей, які є стратегічно важливими для країни. [1]

Роль транспортної інфраструктури в економіці України є великою і залишатиметься такою, її значення тільки зростатиме, особливо у повоєнному відновленні постраждалих регіонів.

В 2017 року планові видатки на розвиток транспорту із урахуванням внесених змін займають найбільшу частку із усіх видатків державного бюджету на економічну діяльність (42,72%). Вони спрямовуються на фінансування дорожнього господарства, автомобільного, водного, повітряного, трубопровідного й інших видів транспорту.

Розглянемо детально динаміку зміни та структури фактичних видатків на транспорт за 2014 – 2016 роки та планові показники 2017 року із урахуванням внесених змін. Найбільший обсяг бюджетних коштів на транспортну галузь з державного бюджету було виділено у 2015 році (23 104,2 млн. грн. або 62,22% усіх економічних видатків), найменше у 2014 році (14 428,9 млн. грн. або 41,93%). Це відбулося за рахунок зростання видатків на автомобільний транспорт (на 81,36 %), повітряний, трубопровідний, інший транспорт та дорожнє господарство. У 2016 році обсяг видатків на транспорт становив 15 335,2 млн. грн. (48,8% загальноекономічних видатків), що на 7769 млн. грн. (33,63%) менше ніж попереднього року і на 959,2 млн. грн. більше ніж у за 2014 рік. У 2017 році урядом заплановано збільшення видатків на забезпечення усіх видів транспорту, крім витрат на водне господарство, які залишаються незмінними уже протягом трьох років. І хоча частка витрат на дорожнє господарство за 4 останніх роки зменшилась на 0,8%, проте ці видатки є одними із пріоритетних напрямків фінансування економічної діяльності і у 2017 році. Постійне зростання видатків на транспорт піднімає питання на державному рівні щодо пошуку значних коштів на ці потреби. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми уряд вбачає залучення коштів міжнародних донорів, зокрема надання кредитів МВФ. Водночас, слід пам'ятати, що ці кредитні ресурси доведеться повертати із значними відсотками, це в свою чергу веде Україні у довгострокову «боргову яму», тому варто шукати інші, більш ефективні шляхи.

Позитивними змінами у фінансуванні видатків на транспорт є те, що 17 листопада 2016 року ВРУ прийняла закон про створення Державного дорожнього фонду України. У цей фонд надходять кошти від акцизів на паливо, спеціальні мита і штрафи за такі порушення, як перевищення ліміту ваги. У 2017 році категорія «Транспорт» на 60% фінансується саме з цього фонду (у 2016 році – на 30%), а не зі спеціального фонду державного бюджету, як це було раніше. Вважаємо, що саме такий підхід щодо фінансування транспортної галузі дозволить поступово відійти від ідеї фінансування доріг за залишковим принципом.

Станом на 2017 рік ми можемо спостерігати позитивну тенденцію до збільшення частки видатків на розвиток транспорту, що здійснюються із місцевих бюджетів, відповідно зменшення цих видатків із державного бюджету. Таким чином, у 2017 році 39,05% витрат зведеного бюджету на розвиток економіки фінансується за рахунок коштів державного бюджету, а 60,95% за рахунок місцевих бюджетів. На противагу цього ми спостерігали зовсім інші співвідношення у 2014 році (76,84% – із державного та 23,16% – із місцевих бюджетів). Причинами, які обумовили зміни у джерелах фінансування транспорту, слід назвати процеси децентралізації, які стосуються як дохідної, так і видаткової частин місцевих бюджетів. Держава, таким чином, старається перекласти свої зобов'язання по підтримці транспортної інфраструктури на місцеві органи влади з передачею на місця відповідних фінансових ресурсів.. Так, наприклад, 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» внесені зміни до Податкового кодексу України в результаті чого введено в дію статтю 267 «Транспортний податок», який включається до складу місцевих податків і зборів. Така тенденція сприяє забезпеченню реалізації принципу субсидіарності, який закладений в основі бюджетної системи України. Суть принципу полягає у тому, що розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між різними видами місцевих бюджетів ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача. [2] Слід зазначити, що бюджетні видатки за категорією «Залізничний транспорт» з 2008 року і до 2017 року фінансується виключно за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Також, для того, щоб вдосконалити процес ефективного фінансування транспортної діяльності за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів необхідно:

здійснювати постійний контроль за ефективністю використання фінансових ресурсів, які виділяються ЄС на підтримку економічних реформ в нашій державі;

– створити сприятливі умови для розвитку підприємництва, що призведе до активізації з розширення джерел фінансового забезпечення розвитку дорожнього господарства через залучення коштів інвесторів, зокрема на умовах державно – приватного партнерства, яке використовується при будівництві автодоріг, мостів і тунелів, легкого наземного метро, аеропортів;

– розглянути в найближчій перспективі розбудову платних доріг в Україні на прикладі Республіки Білорусь, Польщі та інших Європейських країн світу;

– встановити автоматизовані системи вагового контролю. Індикатори, вмонтовані в покриття дороги, збиратимуть інформацію, а на відеокамери фіксуватиметься марка і номер автомобіля. Це допоможе збільшити доходи, які будуть надходити до Дорожнього фонду за рахунок включення у цей фонд штрафів за такі порушення, як перевищення ліміту ваги;

– внести зміни до законодавства про Державний дорожній фонд України у видатковій частині: з перерозподілу боргових зобов'язань, накопичених за минулі роки, зі спеціального фонду Державного дорожнього фонду України до загального фонду державного бюджету;

– здійснити децентралізацію Державного агентства автомобільних доріг України, а саме дороги загального користування місцевого значення передати в управління обласних державних адміністрацій.

Література:

1. Бюджетна система : підручник/ на наук. ред. В.М. Федосова, С.І.Юрія. - К.: Центр учбової літератури; Тернопіль : Економ. думка. 2012-871с.

2. Бюджетний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доп. на 1.11.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док. : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

Дзьоба Микола

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

dzobamp999@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В. М.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Діюча система місцевого самоврядування в Україні впродовж багатьох років характеризувалася неефективністю задоволення потреб

суспільства високоякісними суспільними послугами. Через надмірну подрібненість територіальних громад більшість з них основну частину закумульованих фінансових ресурсів спрямовували на утримання управлінського апарату. Необхідність реалізовувати інші повноваження забезпечувалась за рахунок міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. Така система стримувала розвиток територій та держави загалом. Усвідомивши неефективність такої системи функціонування місцевого самоврядування та необхідність надання бюджетної автономії та фінансової незалежності місцевим бюджетам керівництво нашої держави започаткувало у кінці 2014 року реформу місцевого самоврядування спрямовану на децентралізацію. Органи місцевого самоврядування міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад отримали більше повноважень, а також можливість акумулювати фінансові ресурси для їх реалізації. В таких умовах запорукою ефективного функціонування органів місцевого самоврядування є ефективна бюджетна політика органів місцевої влади.

Бюджетна політика органів місцевої влади, як складова фінансової політики являє собою сукупність заходів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, покликаних змінити дохідну частину місцевих бюджетів, посилити соціальну спрямованість їх асигнувань, створити умови для економічного розвитку територій [1, с. 35-36]. Формуючи власну бюджетну політику місцеві органи влади повинні враховувати соціально-економічні особливості своєї території та спрямовувати її на забезпечення економічного та соціального розвитку.

Формування бюджетної політики на місцевому рівні є досить складним процесом та в сучасних умовах містить широке коло проблемних аспектів, а саме:

- часті зміни бюджетної політики на загальнодержавному рівні;
- низька ступінь довіри у суспільстві до бюджетної політики на місцевому рівні;
- відсутність дієвої системи контролю за реалізацією (досягнутими цілями) бюджетної політики як на місцевому так і на загальнодержавному рівні;
- низька можливість впливу на економічні та соціальні процеси на відповідній території;
- низький рівень бюджетної дисципліни.

Зважаючи на значущість бюджетної політики на місцевому рівні вважаємо за доцільне вирішити окреслені вище проблеми та запропонувати перспективні напрямки її розвитку. Перш за все доцільно чітко розподілити повноваження щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування. У органів місцевого самоврядування має бути достатньо

фінансових ресурсів для реалізації покладених на них повноважень. Вважаємо неприйнятним прийняття змін до бюджетного законодавства, що передбачає передачу додаткових повноважень органам місцевого самоврядування без відповідного їх фінансового забезпечення. Саме такі зміни передбачені у проекті Закону України “Про Державний бюджет України на 2018 рік” та у розробленому при його формуванні проекті Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України”.

Одним із перспективних напрямків реалізації бюджетної політики на місцевому рівні має стати пошук додаткових можливостей фінансування проектів місцевого розвитку. Це можуть бути наявні та незадіяні ресурси громади у вигляді корисних копалин. Створення умов для розвитку бізнесу та нових підприємницьких структур, розширення сфери надання послуг на своїй території, а також залучення інвестиційного капіталу [2]. Підвищення ефективності управління в комунальних підприємствах також може принести додаткові фінансові ресурси до місцевого бюджету.

Запорукою успіху бюджетної політики місцевих органів влади є її прозорість. В першу чергу це стосується використання бюджетних коштів. Довіра до місцевої влади може бути лише коли суспільство буде чітко бачити на що спрямовані бюджетні кошти, і, що саме найголовніше, який результат (ефект) від цих видатків отримало населення відповідної громади.

Кінцевою метою бюджетної політики місцевих органів влади має бути зростання реальних доходів громадян, поліпшення якості суспільних послуг, що надаються на відповідній території населенню, а також створення умов для комфортного проживання на відповідній території.

Література:

1. Місцеві фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. – 2-е вид., доп. і перероб. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – 448 с.
2. Кириленко О. П. Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад: стан, проблеми та шляхи їх вирішення / О. П. Кириленко, В. М. Русін // Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики : Дванадцяті регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2017. – С. 55-58.

Дишпетко Ольга
ст. гр.ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет
olichka125@meta.ua
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В економіці ринкового типу заощадження домогосподарств посідають особливе місце, оскільки перебувають в центрі уваги і водночас на межі інтересів громадян, держави та фінансових інституцій. З одного боку, заощадження виступають вагомим показником рівня життя населення, який пов'язаний з доходами, видатками та рівнем споживанням, а з іншого – заощадження є потужним ресурсом економічного розвитку, джерелом інвестицій та кредитування усього народногосподарського комплексу країни.

Проблема заощаджень є однією з ключових в економічній науці. Перші наукові уявлення про заощадження як економічну категорію були викладені А. Смітом у "Дослідженнях про природу і причини багатства народів".

Дослідженню проблем формування заощаджень присвячені численні праці багатьох зарубіжних та вітчизняних учених. Однак в теорії заощаджень й до сьогодні існують численні розбіжності і певні невизначеності щодо трактування сутності заощаджень, що пов'язано із складністю та багатогранністю цієї економічної категорії.

Більшість вітчизняних дослідників зазначають, що «заощадження можна визначити як частину грошових доходів населення, яка формується за рахунок скорочення поточного споживання (зادля накопичення) і призначена для забезпечення потреб у майбутньому» [1, с. 174].

Трансформація економіки України потребує створення стабільної системи, акумулювання фінансових ресурсів, які за відрахуванням витрат на споживання створюють основу заощаджень домогосподарств. Як і будь-які ресурси, такі заощадження потребують рішень щодо їх ефективного використання, тобто виступають об'єктом управління.

Суб'єктом заощаджень в економічній теорії традиційно вважається індивід або домогосподарство, що має різні характеристики залежно від обраного підходу до дослідження його поведінки. Первинною умовою виникнення заощадження є дохід як його джерело. Дохід розглядається в економічній теорії як об'єктивне явище і є сукупністю матеріальних і вартісних благ, одержаних за наслідками певної діяльності. Досягнувши

певного рівня добробуту, економічні агенти мають можливість спрямовувати частину поточного доходу на заощадження. Тому об'єктом заощадження виступає деяка частина поточного доходу [2].

Загалом заощадження домогосподарств відіграють надзвичайно важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Серед вітчизняних науковців роль особистих заощаджень найбільш ґрунтовно дослідив та всеохоплююче висвітлив у своїх численних працях відомий учений М. Савлук, який стверджує, що фінансове значення заощаджень домогосподарств полягає у забезпеченні необхідними ресурсами функціонування фінансового ринку (адже лєвова частка заощаджень населення трансформується в інвестиції саме через механізм фінансового ринку) [3].

Заощадження, виконуючи свою відтворювальну функцію, через механізм фінансового ринку, відіграють вирішальну роль у процесі створення доданої вартості та розширеного відтворення.

Література:

1. Рамський А. Ю. Інвестиційний потенціал заощаджень фізичних осіб та механізми його реалізації / А. Ю. Рамський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №5. – С. 173–178.

2. Дука А. Потенціал заощаджень та їх ресурсоутворююча роль у забезпеченні інноваційного розвитку економіки / А. Дука // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : cyberleninka.ru

3. Савлук М. Грошові заощадження населення як ресурс фінансового ринку // Роль грошових заощаджень населення в розбудові економіки України : матеріали науково-практичної конференції 19 лютого 2002 року; [наук. ред. А. А. Мороз]. – К.: КНЕУ, 2002. – 208 с.

Дідора Ольга

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

oliadidora@ukr.net

Науковий керівник – к. е. н., доцент Савчук С. В.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

В умовах бюджетної децентралізації активізується роль місцевих бюджетів, зокрема у забезпеченні ефективного соціально-економічного розвитку як окремих територій, так і держави загалом. Місцеві бюджети є важливим джерелом фінансування багатьох сфер життєдіяльності і

територіальних громад, оскільки за рахунок їхніх коштів на місцевому рівні фінансуються заклади освіти, культури, охорони здоров'я, засоби масової інформації, здійснюються видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, а також відбувається фінансування різноманітних молодіжних програм, видатків на упорядкування населених пунктів, програм розвитку агропромислового комплексу, комунальної сфери [6]

Відтак здійснення видатків місцевих бюджетів безпосередньо пов'язане із рівнем задоволення інтересів широкого кола населення, що в результаті впливає на соціальні процеси в країні, тобто, на рівень суспільного добробуту населення, освіченості, на забезпечення медичними послугами, послугами у сфері культури і мистецтва, фізичної культури і спорту та ін. Саме соціально-культурні пріоритети у витрачанні бюджетних коштів на сучасному етапі міжбюджетного реформування виступають першочерговими у реалізації бюджетної політики на місцевому рівні [1].

У фінансовій науці, за роллю видатків місцевих бюджетів у забезпеченні соціального-економічного розвитку окремих територій, їх, як правило, поділяють на такі групи:

1) видатки на економічну діяльність (розвиток житлово-комунального господарства, будівництва, сільського, лісового та рибного господарства, транспорту та інших послуг пов'язаних з економічною діяльністю);

2) видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення (надання соціальних пільг та допомог окремим верствам населення, інші соціальні заходи);

3) видатки на фінансування соціальної сфери (забезпечення функціонування закладів культури і мистецтва, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту) [3].

Вагоме значення у зміцненні фінансової основи місцевих органів влади відіграє склад видатків місцевих бюджетів та механізм їхнього фінансування.

Якщо аналізувати сучасні тенденції здійснення видатків місцевих бюджетів України, то варто відмітити, що видатки загального фонду місцевих бюджетів (без урахування коштів, що передаються до державного бюджету) у 2016 р. загалом профінансовано у обсязі 149,8 млрд. грн., що на 71,4 млрд. грн. (або на 91%) більше, ніж у 2015 р. Незважаючи на щорічне зменшення упродовж 2011–2016 рр. частки видатків місцевих бюджетів у структурі видатків Зведеного бюджету України, однак вже у 2016 р. спостерігалось зростання зазначеного показника на 0,1%, у порівнянні із 2015 р., який відповідно склав 42,8% [2].

Як свідчить вітчизняна практика, у 2016 р. видатки загального фонду місцевих бюджетів України за функціональною бюджетною

класифікацією видатків та кредитування зросли за такими основними функціями:

- освіта – на 26,9 млрд. грн., або на 98,57%;
- охорона здоров'я – на 15,9 млрд. грн., або на 85,2%;
- соціальний захист та соціальне забезпечення (в тому числі за рахунок трансфертів із державного бюджету) – на 22,5 млрд. грн., або на 120,47%;
- духовний і фізичний розвиток населення – на 2,8 млрд. грн., або на 82,85%;
- економічна діяльність – на 0,3 млрд. грн., або на 28,51% [2].

Впровадження процесів бюджетної децентралізації в Україні обумовлює необхідність жорсткої економії бюджетних коштів, їх оптимізації. Оскільки недостатньо профінансованими залишаються як видатки на економічну діяльність, так і інші видатки соціального спрямування [4]. Адже видатки місцевих бюджетів повинні відповідати, в першу чергу, пріоритетам соціально-економічного розвитку відповідних територій та спроможності державних та місцевих органів влади акумулювати достатній обсяг доходів для максимального задоволення потреб громадян. Тому, варто погодитись, що для ефективного соціально-економічного розвитку територій необхідним є забезпечення оптимізації видатків місцевих бюджетів шляхом:

- формування місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетних напрямків фінансування, тобто розробка цільових програм відповідно до рівня розвитку територій;
- здійснення оцінки результативності виконання бюджетних програм в контексті удосконалення програмно-цільового методу бюджетування ;
- щоквартального звітування виконання програм для швидкого реагування на зміну показників;
- посилення відповідальності виконавців за обсяг та якість наданих послуг місцевими органами влади;
- проведення громадських слухань та активного залучення громадськості до бюджетного процесу.

Крім того, стосовно фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів окремих сфер функціонування територій:

- покращення механізму надання соціальних пільг шляхом впровадження адресного підходу до різних категорій громадян;
- впровадження системи «єдиного вікна» при здійсненні різних видів виплат соціальної допомоги та наданні соціальних пільг населенню;
- ліквідація окремих пільг шляхом реорганізації професійних пільг та обмеження певного контингенту отримувачів;
- сприяння розвитку добровільного медичного страхування для залучення додаткових джерел фінансування видатків на охорону здоров'я;

– оптимізація мережі установ дошкільної та загальної середньої освіти в сільських населених пунктах, а також забезпечення їхнього технічного переоснащення;

– здійснення поступового переходу з бюджетного фінансування закладів культури до її самофінансування та впровадження комерційного розрахунку [5].

Таким чином, визначальний вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій дає підстави констатувати, що місцеві бюджети відіграють важливу роль і у забезпеченні макроекономічної стабільності, а також є інструментом реалізації фінансової і, зокрема, бюджетної політики. Оскільки кошти місцевих бюджетів спрямовуються як для міжбюджетного вирівнювання в контексті забезпечення фінансової спроможності територій, так і для фінансування розвитку місцевого господарства, суспільних послуг соціального спрямування, заходів у сферах житлового будівництва, благоустрою, проведення правоохоронних заходів тощо. Зважаючи на істотну залежність дохідної частини місцевих бюджетів від наданих трансфертів з Державного бюджету України, місцевим органам влади в умовах обмеженості бюджетних коштів доцільно вживати заходи щодо підвищення ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні, що сприятиме підвищенню якості життя населення та збільшенню темпів соціально-економічного зростання територій.

Література:

1. Василик О. Д. Державні фінанси України: підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. - К.: Центр навч. літератури, 2004. - 608с.
2. Звітність про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2015–2016 рр. (за даними Державної казначейської служби України) [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
3. Письменний В. В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В. В. Письменний. Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2012. 200 с.
4. Савчук С. В. Вдосконалення планування та фінансування видатків місцевих бюджетів у сучасних умовах / С. В. Савчук // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Сер. Економіка. - 2010. - Вип. 13. - С. 39-47.
5. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: в 3 т. / ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. К.: Фенікс, 2008.
6. Швець В. Я. Нагальні проблеми місцевих бюджетів та шляхи їх подолання: погляд практика / В. Я. Швець // Регіональна економіка. - №3. - 2014. - С.192-196.

Дубінська Тетяна
ст. гр. ФМ-12
Тернопільський національний економічний університет
Changeua@ukr.net
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

В сучасних економічних умовах бюджетна політика є вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток держави та її регіонів. Без виваженої, соціально орієнтованої та ефективної бюджетної політики сьогодні неможливо подолати наслідки фінансової кризи, забезпечити реалізацію програм довгострокового розвитку країни, зростання добробуту населення, підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Однією з актуальних проблем бюджетної політики держави є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів з метою підвищення рівня їх фінансової самодостатності шляхом посилення фіскальної децентралізації.

Відтак вагома роль та місце, яке посідає бюджетна політика у системі регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, актуалізує поглиблене дослідження її основних напрямів в умовах фіскальної децентралізації в Україні [2, с. 7].

Дослідження сутності бюджету як важливого інструменту регулювання соціально-економічних процесів в державі та її регіонах завжди було і залишається однією з ключових проблем економічної науки.

Розв'язанню проблем формування бюджетної політики держави, вибору її пріоритетних завдань, векторів розвитку, найбільш оптимальних методів, форм, інструментів, важелів реалізації, оцінки ефективності присвячені праці Ш. Бланкарта, В. Дем'янишина, І. Запатріної, О. Кириленко, Т. Кізими, А. Крисоватого, Л. Лисяк, В. Опаріна, В. Федосова, С. Юрія та інших.

Стратегічною метою бюджетної політики є забезпечення фінансової та соціальної стабільності в країні.

Реалізація в Україні Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р., прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку України обумовила зміни у підходах до формування та реалізації бюджетної політики держави і органів місцевого самоврядування.

Оскільки одним із важливих документів у бюджетному процесі є Основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період, розглянемо особливості його підготовки.

Складання та затвердження зазначеного документу регламентується статтею 33 Бюджетного кодексу України та статтею 152 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України».

Аналізуючи хронологію прийняття Верховною Радою України Основних напрямів бюджетної політики на відповідний рік, зазначимо, що починаючи з 2008 р. до 2010 р. Основні напрями бюджетної політики у вигляді постанови не затверджувалася, хоча питання і розглядалося парламентом.

Очевидним є те, що новий документ – Бюджетна декларація був більш декларативним, ніж попередній документ – Бюджетна резолюція. Він не містив жодних цифрових даних щодо основних параметрів бюджету. Власне тому, вважаємо позитивом те, що з 2011 р. відновилася практика схвалення Верховною Радою України основних напрямів бюджетної політики: постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями бюджетної політики на 2011 рік» від 4 червня 2010 р. № 2318-VI, «Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік» від 13 травня 2011 р. № 3358-VI, «Про Основні напрями бюджетної політики на 2013 рік» від 22 травня 2012 р. № 4824-VI. Проте, починаючи з 2013 р. Основні напрями бюджетної політики на 2014–2017 роки були затверджені лише Кабінетом Міністрів України, що негативно впливає на організацію бюджетного процесу.

Розглянемо практику розроблення Основних напрямів бюджетної політики на 2017 рік. Новопризначений 14 квітня 2016 р. Кабінет Міністрів України розглянув підготовлений Міністерством фінансів України проект Основних напрямів бюджетної політики на 2017 р. і схвалив відповідний проект лише 24 червня 2016 р., а подав його на розгляд Верховної Ради України більш ніж із тримісячним запізненням аж 13 липня 2016 р. Зазначене вважаємо порушенням норм частини 3 статті 33 Бюджетного кодексу України.

У зв'язку із значним порушенням Урядом строків подання проекту Основних напрямів бюджетної політики, а також зважаючи на вже триваючий бюджетний процес 2017 року, Верховна Рада України не розглядала та відповідно не затверджувала постанову «Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік».

Поряд із окресленим порушенням процедури бюджетного процесу, зазначимо, що у 2016 р. вперше у проекті Основних напрямів бюджетної політики зазначені індикативні прогностичні показники та завдання на наступні за плановим два бюджетні періоди, які мають стати базою для формування прогнозу державного бюджету на 2018 і 2019 роки, зокрема: основні прогностичні макропоказники, граничний обсяг дефіциту державного бюджету та державного боргу; підвищення розміру прожиткового мінімуму, рівня його забезпечення, посадового окладу працівника

І тарифного розряду Єдиної тарифної сітки вищими темпами, ніж прогнозний індекс споживчих цін.

Основними напрямками бюджетної політики нашої держави на 2017 р. визначено основні завдання бюджетної політики, пріоритетні завдання податкової політики, реалізація пріоритетних державних (цільових) програм та державних інвестиційних проектів, взаємовідносини державного бюджету з місцевими, інші питання, які необхідно вирішити під час складання проекту державного бюджету на 2017 рік [3].

На думку фахівців Інституту суспільно-економічних досліджень, Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік так і не стали в Україні провідним орієнтиром формування бюджетної політики. Проте проблема – набагато глибша, ніж недотримання бюрократичних процедур. Становище, що склалося з підготовкою зазначеного документу, відтворює факт несформованості в Україні пріоритетів бюджетної політики, а також суміжних з нею політик – податкової, соціальної і т.д. Отже Україна потребує переходу від «кошторисного» ставлення до бюджетної політики – до широкого використання її регулюючих та стимулюючих функцій, що надасть бюджетному процесу властивостей проактивної стратегії [1].

Найважливішою домінантою бюджетної політики, на думку В. Гейця, має бути зміцнення внутрішнього економічного простору шляхом активізації внутрішніх чинників економічного зростання. Зусилля держави слід спрямовувати на забезпечення економічної та політичної стабільності, створення умов для легалізації неформального сектору економіки, сприяння збільшенню внутрішніх інвестицій, посилення конкуренції, зростання платоспроможного попиту; підвищення ефективності базових функцій держави [4, с. 261].

Впровадження окреслених пропозицій в практичну діяльність забезпечать поступальний та ефективний розвиток суспільства.

Література:

1. Бюджет – 2017: занепад чи розвиток? / Жаліло Я., Дешко А., Онуфрик М., Аврамченко К. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/378220/byudzhet-2017-zanepad-chy-rozvytok>.

2. Кізима Т. Проблеми вдосконалення бюджетної політики держави в контексті фіскальної децентралізації / Кізима Т., Лободіна З. // Світ фінансів. – 2016. – Випуск 4 (49). – С. 7–19.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Проект Основних напрямів бюджетної політики на 2017 рік» від 24.06.2016 р. № 478-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249183278>.

4. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / за ред. академіка НАН України В. М. Гейця. – Х.: Вид-во «Форт», 2003. – 440 с.

Заяць Надія
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
Mihalovuch@bigmir.net
Науковий керівник – к.е.н., доц. Булавинець В. М.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

Культура і мистецтво відіграють особливу роль у розвитку суспільства. Вони забезпечують створення, збереження, поширення і засвоєння загальнолюдських і національних духовно-культурних цінностей.

В Україні впродовж багатьох років культура і мистецтво фінансувалися за «залишковим» принципом, а окремі спроби реформування системи фінансування даної сфери згідно світових стандартів, запровадження програмно-цільового методу у процес планування бюджетних видатків на культуру і мистецтво не призвели до суттєвих змін, оскільки були спрямовані лише на виживання галузі, а не на її розвиток. Через багаторічне недофінансування та неефективне використання бюджетних коштів сьогодні культурна галузь України зіткнулася з багатьма проблемами, пов'язаними з: погіршенням фінансового стану закладів даної сфери, скороченням концертно-гастрольної діяльності театрів і філармоній, розвалом мереж кінопрокату та книготоргівлі, закриттям сільських бібліотек і клубів, руйнуванням пам'яток історичної та культурної спадщини тощо.

Взагалі, вітчизняна галузь культури і мистецтва є доволі багатогранною і поєднує в собі заклади різного спрямування, які мають свої особливості фінансування. Згідно з бюджетною класифікацією до закладів і заходів культури і мистецтва належать:

– *мистецтво*: творчі спілки; театри; філармонії, музичні колективи і ансамблі та інші мистецькі заходи та заклади; державні та місцеві програми розвитку культури і мистецтва;

– *культура*: бібліотеки; музеї та виставки; заповідники; палаци і будинки культури, клуби та інші заклади клубного типу; школи естетичного виховання дітей;

– кінематографія, архівна справа;

– інші заходи та заклади в галузі мистецтва і культури: державні премії України в галузі літератури та мистецтва; інші культурно-освітні заклади та заходи.

У світовій практиці джерелами фінансування сфери культури є державні та приватні ресурси. Державне фінансове забезпечення здійснюється шляхом прямого бюджетного фінансування поточної діяльності закладів культури та мистецтва державної, комунальної, а інколи і приватної форми власності, а також у формі цільових трансфертів, які спрямовуються на фінансування національних довгострокових програм та проектів. Видами непрямой державної підтримки культури і мистецтва є державні гарантії, а також кредитні та податкові пільги. Приватне фінансування культури здійснюється коштом меценатів (корпоративного меценатства та індивідуального пожертвування), спонсорів та в рамках державно-приватного партнерства.

Фінансування установ культури і мистецтва в Україні здійснюється переважно за рахунок державного і місцевих бюджетів, коштів від надання платних послуг, а також коштів підприємств, організацій, громадських об'єднань та інших джерел. Останніми роками спостерігається високий рівень децентралізації у бюджетному фінансуванні культури та мистецтва (впродовж 2014-2016 рр. частка місцевих бюджетів сягала рекордних 82%) [1]. За аналізований період спостерігалось поступове зростання номінальних видатків на фінансування культури і мистецтва як державного, так і місцевих бюджетів, а в 2017 році зафіксовано найбільші значення даних показників. Так, за даними Держказначейства України, протягом січня-липня 2017 року бюджетування культури та мистецтва зросло на 52 % порівняно з відповідним періодом минулого року. Проте, з урахуванням 100%-ої інфляції протягом останніх 5 років реальне бюджетне фінансування культури і мистецтва в Україні знизилось вдвічі [2].

У законі про Державний бюджет України на 2017 рік збережено норму про фінансування культурно-мистецьких програм і проектів в межах наявних ресурсів місцевих бюджетів. А це означає, що більшість закладів, підприємств та організацій культури і мистецтва будуть недофінансовані, що призведе до їх поступового знищення. Впродовж 2014 року вже було ліквідовано 1411 бібліотек, 977 клубів, 249 демонстраторів фільмів, 88 шкіл естетичного виховання, 25 музеїв, 9 театрів і 3 концертні організації [3].

Ще однією особливістю бюджетного фінансування сфери культури і мистецтва є те, що з 2014 року (коли було змінено підходи до розподілу бюджетних видатків), відсутні компенсаторні механізми для даної галузі. Однак, для того, щоб кожен громадянин, незалежно від регіону проживання, міг отримувати гарантований державою базовий обсяг культурно-мистецьких послуг необхідно запровадити культурну субвенцію, аналогічну вже існуючим медичній та освітній субвенціям.

Отже, основними недоліками прямого бюджетного фінансування є: нечіткість у визначенні цілей; недосконалість механізму розподілу витрат; переважання видатків утримання над видатками розвитку; недофінансування сфери культури тощо. Тому необхідно більше уваги приділяти непрямому бюджетному фінансуванню, яке передбачає податкові й кредитні пільги з боку держави як самим закладам культури та мистецтва, так і організаціям, що надають їм фінансову підтримку. Окрім цього потрібно змінити базові принципи залучення коштів для фінансування культури: використовувати недержавні кошти для підтримки галузі (меценатство, спонсорство, державно-приватне партнерство) та створювати передумови для появи і функціонування нових культурних об'єктів та явищ.

Література:

1. Веб-портал державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>
2. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Бабенко В. Фінансування культури в Україні 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <///C:/Users/user/Desktop/культура/Комітет%20з%20питань%20культури%20і%20духовності.html>

Карпишин Юрій

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

n.karpyshyn@tneu.edu.ua

Науковий керівник – д.е.н., професор Тулай О. І.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Розвиток фінансового консультування населення є важливим аспектом в процесі формування фінансово грамотного суспільства. Адже популяризація фінансових консультаційних послуг серед населення позитивно впливає на процес ефективного і раціонального управління особистими фінансами та матеріальний добробут громадян.

В сучасній науковій літературі все частіше згадується термін «фінансове консультування населення», однак концептуальні аспекти даного поняття є малодослідженими і потребують детальнішої уваги науковців.

Найбільш вживаними є такі економічні поняття як «консалтинг», «консультування» і «фінансове консультування». Науковець І. Сабурова подає визначає поняття «консалтинг» як надання та організацію різноманітних послуг, головна ціль яких підняти якість управління і ефективності підприємства, збільшити продуктивність праці кожного працівника [1]. Тобто, в даному визначенні основна мета консалтингу зводиться в основному до потреб підприємств. В свою чергу, Т. Соснина трактує консалтинг в більш широкому контексті і визначає дане явище як надання інтелектуальної допомоги в найрізноманітніших сферах життєдіяльності людини [2].

В роботах науковців Р. Корсини та А. Ауэрбаха консультування згадується як надання порад та обмін інформацією [3]. В Оксфордському тлумачному словнику по психології дано наступне визначення цього поняття: «консультування – це термін який використовується для визначення різних процесів інтерв'ювання, тестування, керівництва, надавання різного роду порад, тощо, розроблених для того, щоб допомогти індивіду вирішувати проблеми, планувати майбутнє тощо [4].

У науковій праці Є. Біжанової і А. Чістохіної поняття фінансового консультування трактується як комплекс послуг, який включає в себе постановку і формування цілей, оцінку фінансово-економічного стану клієнта, співставлення можливостей і цілей клієнта та їх корегування, визначення відношення до ризику клієнта [5]. Цей термін є наближенням до поняття «фінансове консультування населення».

Фінансове консультування населення – це процес взаємодії консультанта і клієнта – фізичної особи, який ґрунтується на певній методиці або технології та передбачає надання інформації на платній або безоплатній основі у формі порад, висновків та рекомендацій з питань оптимізації, раціонального використання та прибуткового інвестування особистих коштів. Фінансове консультування населення передбачає надання консультаційних послуг щодо оптимізації фінансових ресурсів громадян, їх раціонального використання і прибуткового інвестування [6].

Фінансове консультування населення здійснює незалежний фінансовий консультант - посередник, який володіє винятковим рівнем компетентності у сфері фінансів і може допомогти зберегти та примножити заощадження [7]. Відповідно це повинна бути фінансово-грамотна особа з відповідними професіональними навичками.

Одним з основних завдань фінансового консультування населення є підвищення рівня фінансової грамотності населення, адже фінансово грамотна людина відповідально і грамотно відноситься до споживання товарів, послуг і продуктів і в більшій мірі захищена від фінансового шахрайства прийняття необдуманих фінансових рішень.

Література:

1. Сабурова І. Консалтинг - это что? Что такое управленческий и финансовый консалтинг? / І. Сабурова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fb.ru/article/165421/konsalting---eto-chto-chto-takoe-upravlencheskiy-i-finansoviy-konsalting>
2. Соснина Т.В. История возникновения и развития консалтинга / Т.В. Соснина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iuorao.ru/images/jurnal/13_2/sosnina.pdf
3. Корсини Р. Психологическая энциклопедия / Р. Корсини, А. Ауэрбах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wiki.kutha.ru/images/1/1e/Psychological_encyclopedia.pdf
4. Оксфордский толковый словарь по психологи. Под. ред. А. Ребера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm>
5. Бижанова Е.А. Финансовое консультирование и его роль в повышении финансовой грамотности населения России / Е. А. Бижанова, А. С. Чистохина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://projects.fa.ru/MMFF2012/data/s1/Bijanova_Chistohina.pdf
6. Карпишин Н. І. Фінансове консультивання населення: теоретико-організаційні аспекти діяльності / Н. І. Карпишин, С. М. Жукевич // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – 2017. – Том 27. – № 2. С. 91- 97.
7. Кізіма Т.О. Інститут незалежних фінансових консультантів: становлення та перспективи розвитку в Україні / Т.О. Кізіма // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 3. – С. 145–151.

Коваль Катерина

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

katrusya1195@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

МОТИВИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ

Економічний розвиток країни потребує зовнішніх та внутрішніх інвестицій. У сучасних умовах залучення зовнішніх інвестицій є доволі проблематичним, тому особливої гостроти набувають процеси залучення внутрішнього потенціалу фінансових ресурсів. Заощадження домогосподарств є важливим джерелом внутрішніх інвестицій. Саме тому, дослідження мотивів, що спонукають членів домогосподарств здійснювати заощадження набувають особливої актуальності.

Рішення членів домогосподарств заощадити частину доходів є результатом складної взаємодії внутрішніх мотивів [1, с. 180]. Кейнс Дж. у праці «Общая теория занятости, процента и денег» виокремлював вісім основних мотивів, які спонукають до заощаджень: застережний мотив,

мотиви життєвого циклу, міжчасового заміщення, поліпшення, незалежності, підприємництва, спадку та жадібності [2, с. 297].

Застережний мотив передбачає утворення резерву на випадок непередбачуваних обставин. У мотив життєвого циклу Кейнс Дж. вкладав здатність забезпечити потреби упродовж різних періодів життя (старості, хвороб, отримання освіти).

Мотив міжчасового заміщення полягає у забезпеченні доходу у формі відсотків та одержання переваг від зростання вартості майна, оскільки більшому споживанню у майбутньому віддається перевага над меншим поточним споживанням.

Мотив поліпшення життєвого рівня передбачає можливість збільшення обсягу споживання у майбутньому за рахунок заощаджень. Наявність заощаджень дає можливість відчувати незалежність, здійснювати ризикові операції у процесі підприємницької діяльності. Також мотивом до заощаджень є потреба залишити спадок або здійснювати заощадження заради нагромадження (мотив жадібності) [3, с. 181].

У сучасній економічній науці додатково виокремлюють такі мотиви утворення заощаджень домогосподарств, як: придбання дорогих товарів і послуг; непередбачувані витрати; піклування про дітей; забезпечення в старості; мотив комфортності; інвестиційний мотив; звичка заощаджувати.

Мотивація формування заощаджень з метою придбання товарів і послуг, вартість яких перевищує наявний обсяг грошових коштів (купівля товарів довготривалого користування, нерухомості, відпочинок) обумовлена тим, що рівень доходів населення не дозволяє задовольняти постійно зростаючі потреби.

Створення грошових резервів на непередбачені витрати уособлюється у попереджувальному мотиві формування заощаджень і проявляється у створенні страхових резервів на випадок зниження рівня доходів або екстрених витрат.

Батьки завжди турбуються про дітей, що проявляється у формуванні грошових заощаджень для здійснення витрат пов'язаних з дотриманням звичаїв і традицій (весілля, хрестини), витрат на освіту.

Забезпечення звичного рівня споживання після виходу на пенсію є ще одним мотивом накопичення заощаджень населення. Існування цього мотиву зумовлено тим, що рівень пенсійного забезпечення значно нижчий від доходів людини, яка працює.

Мотив комфортності спонукає формувати заощадження для впевненості задовольняти потреби у будь-який момент. Інвестиційний мотив передбачає формування заощаджень з метою отримання прибутку.

Крім того, заощадження можуть формуватися за звичкою накопичувати кошти [4, с. 73].

На думку А. Степанової, численні мотиви заощаджень населення можна згрупувати у п'ять основних груп: отримання доходу від активів, збереження вартості доходу, рівномірне споживання протягом усього періоду життя, мотив спадкування, резервне заощадження [5, с. 48].

Підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що формування заощаджень домогосподарств передбачає накопичення коштів не лише для задоволення майбутніх потреб громадян, а є потужним інвестиційним ресурсом для економіки країни. Саме тому, на загальнодержавному рівні доцільно вжити заходів, які сприятимуть формуванню заощаджень домогосподарств.

Література:

1. Задоя А. О. Мотиви та стимули заощаджень: мікроекономічний аналіз / А. О. Задоя, О. А. Задоя // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 23. Ч. III. Серія «Економічні науки» – С. 177–182.

2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.

3. Доходи і заощадження в перехідній економіці України / За ред. С. Панчишина та М. Савлука.: Керівник проекту З. Ватаманюк – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 406 с.

4. Шаманська О.С. Сутність і особливості заощаджень населення в умовах ринкової трансформації економіки / О.С. Шаманська // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 3. – С. 72–77.

5. Степанова А. Заощадження домогосподарств як важливий інвестиційний ресурс країни / А. Степанова, Є. Удод // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 136. – С. 45–50.

6. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств / С.Л.Коваль // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 7/2. – С. 28–34.

Коваль Ольга

ст. гр. Фзм-11

Тернопільський національний економічний університет

olya050496@gmail.com

к. е. н., доцент Савчук С. В.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

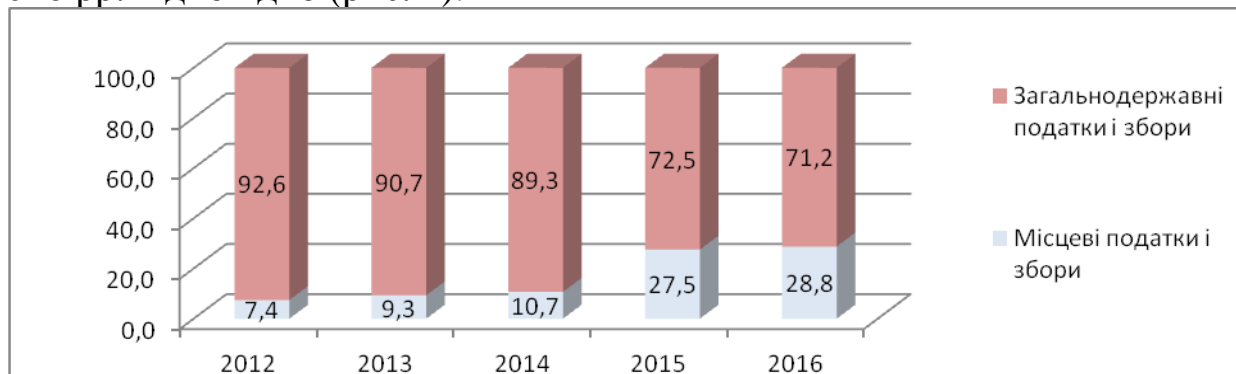
Місцеві бюджети відіграють надзвичайно важливу роль у мобілізації та перерозподілі доходів, які є необхідними для забезпечення органами місцевої влади ефективного соціально-економічного розвитку територій та фінансування регіональних програм. Тому важливим залишається

питання формування фінансової бази органів місцевого самоврядування, які для належного виконання своїх функцій мають бути фінансово незалежними, тобто мати достатній обсяг власних видаткових та дохідних (у тому числі податкових) повноважень. Оскільки місцеві бюджети України, якщо не брати до уваги міжбюджетні трансферти, переважно формуються за рахунок податкових надходжень (зокрема, їхня частка в 2016 р. становила 86% доходів місцевих бюджетів) [5], то дослідження механізму мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів та його вдосконалення набуває особливої актуальності в умовах процесів децентралізації.

Податкові надходження місцевих бюджетів представлені місцевими і загальнодержавними податками та зборами. Важливим показником фінансової незалежності територіальних одиниць є співвідношення питомої ваги місцевих і загальнодержавних податків та зборів у податкових надходженнях. Це співвідношення загалом демонструє обсяг податкових повноважень органів місцевого самоврядування. В Україні доходи місцевих бюджетів, в основному формуються за рахунок загальнодержавних податків і зборів, що свідчить про недостатню фіскальну незалежність місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що схвалені в 2014 р. зміни до бюджетного та податкового законодавства обумовили зростання з 2015 р. власної дохідної бази місцевих бюджетів, за рахунок трансформації її структури. Зокрема, відмітимо, збільшення питомої ваги місцевих податків і зборів у податкових надходженнях з 10,7 % у 2014 р. до 27,5 % і 28,8 % у 2015 та 2016 рр. відповідно (рис. 1).

Рис. 1. Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2012-2016 рр., %

Примітка. Складено на основі даних [5]

Така тенденція призвела до змін в системі місцевого оподаткування, зокрема це стосується розширення прав органів місцевого самоврядування зі встановлення податкових ставок та пільг з місцевих податків і зборів, переведення плати за землю до категорії місцевих податків, запровадження оподаткування комерційної та нежитлової нерухомості в складі податку на нерухоме майно та запровадження фактично нового

виду місцевого податку – 5%-го акцизного податку з вартості реалізованих на території тютюнових виробів, алкогольних напоїв та нафтопродуктів, кошти зі стягнення якого напряму зараховуються до загального фонду місцевих бюджетів [4].

Завдяки віднесенню до місцевих податків і зборів плати за землю вони стали другим за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів, частка яких у загальній структурі доходів місцевих бюджетів з урахуванням податків на майно та єдиного податку сягнула 24,8 % [2].

За рахунок збільшення у 2015 р. відрахувань надходжень податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету до 60% на території міста Києва та до 25% на території інших адміністративно-територіальних одиниць [1], частка цього податку зменшилася з 83% у 2014 р. до 56% у 2015 р. та 54% у 2016 р. податкових надходжень місцевих бюджетів. Через зниження відсотку відрахувань податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів звужується також і фінансова самостійність органів місцевого самоврядування. Проте, зазначимо, що попри перерозподіл значної частки податку на доходи фізичних осіб між відповідними бюджетами, він продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів – 46,3% [2].

Незважаючи на деякі позитивні зрушення, не можна акцентувати на тому, що проведені реформи є завершеними та достатніми для повного покращення фінансово стану місцевих органів, оскільки розширення переліку місцевих податків та зборів було здійснене без відповідного збільшення податкових повноважень органів місцевого самоврядування. Зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів неможливе без створення повноцінної системи місцевого оподаткування. Органи місцевого самоврядування повинні мати право запроваджувати на своїй території власні місцеві податки і збори та самостійно визначати їх ставки, що забезпечить більшу ефективність оскільки в такому випадку буде враховуватись специфіка територій та наявні потенційні об'єкти оподаткування [3].

Також, вирішення потребують питання щодо збільшення зацікавленості місцевих органів влади у додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків і зборів та відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території із податковими зусиллями населення [6, с. 262].

Розширення економічної та фінансової самостійності регіонів сприяло б вирішенню цілого комплексу проблем стосовно формування фінансових ресурсів місцевих органів влади, але для цього у складі власних дохідних джерел найбільшу питому вагу мають займати місцеві податки та збори з максимально можливим обсягом податкових повноважень. Вважаємо, що досягнення цієї мети можливе при:

– розширенні переліку місцевих податків та зборів, що можуть бути введені органами місцевого самоврядування на відповідній території, в тому числі це можуть бути місцеві податки із чітким цільовим спрямуванням;

– збільшенні обсягу податкових повноважень щодо стягнення наявних місцевих податків та зборів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI із змінами станом на 01.01.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Сам- чинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. — К., 2017. — 92 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2016_monitoring_ukr_0.pdf

3. Кириленко О. П. Органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно визначати ставки місцевих податків і зборів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/olga-kirilenko-organi-miscevogo-samovryaduvannya-p/>

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-УІ (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.

5. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cost.ua/budget/revenue/>

6. Швалюк В. В. Вдосконалення процесу мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів / В. В Швалюк //Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків: збірн. тез. доп. Третьої Всеукр. Інт.-конф., м. Тернопіль, 10 квіт. 2017 р. – Тернопіль: Вектор, 2017. – 274 с. – С.258–263.

Когут Богдан

ст. гр. ФУПОзм-22

Тернопільський національний економічний університет

n_kogut1970@ukr.net

Науковий керівник – к. е. н., доцент Малиняк Б.С.

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В сучасних геополітичних та економічних умовах функціонування економіки України, важливою проблемою є кількісне та якісне наповнення державного бюджету загалом та місцевих бюджетів зокрема. Проблему наповнення місцевих бюджетів неможливо вирішити в

короткостроковому періоді лише за рахунок трансфертів з державного бюджету, необхідно впроваджувати нові шляхи надходження коштів [1, с. 51].

Реформування місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі здійснюється шляхом проведення фінансової децентралізації, яка супроводжується передачею органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і надання стабільних джерел доходів, відповідно до змін, внесених в 2014 р. до Бюджетного та Податкового кодексів. Фінансові ресурси місцевих бюджетів в результаті таких заходів зросли на 42% [2, с. 49].

Основною метою під час реалізації реформи децентралізації є формування нових територіальних утворень, які є фінансово спроможними в забезпеченні якісно новими суспільними послугами населення, створення умов для кадрового зростання в місцевому самоврядуванні.

Фінансова децентралізація забезпечила значне зростання власних доходів місцевих бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад. Її бюджетна складова стала основою вдосконалення міжбюджетних відносин та посилила фінансову самостійність місцевих бюджетів, поряд із посиленням відповідальності учасників бюджетного процесу.

Якісно оцінити вплив децентралізації можна, проаналізувавши зміни надходжень місцевих бюджетів. Протягом 2016 року бюджет Тернопільського району в складався із 26 бюджетів сільських рад, 2 бюджетів селищних рад та районного бюджету.

У порівнянні з 2015 роком надходження Тернопільського районного бюджету зменшились на 8393,0 тис. гривень або на 16,3 %, у зв'язку із створенням в районі двох об'єднаних територіальних громад, які об'єднали 12 бюджетів [3].

Бюджет Тернопільського району за власними надходженнями за 2016 рік виконано на 132,7 відсотків, тобто на 21719,1 тис.грн. більше плану, а в порівнянні з відповідним періодом 2015 року поступило доходів на 34215,2 тис.грн. більше (163,5 %).

Основним джерелом наповнення районного бюджету власними надходженнями є податок на доходи фізичних осіб, питома вага якого складає 98,6 % до загальної суми власних доходів, які поступили за 2016 рік в районний бюджет.

Вагомим надходженням у зведеному бюджеті Тернопільського району є поступлення єдиного податку сільським та селищним радам, питома вага якого складає 19,1 % до загальної суми власних доходів, по податку на майно (в т.ч. плата за землю) питома вага складає 17,2 %. З акцизного податку з реалізації підакцизних товарів план надходжень виконано на

168,8 %, перевиконано платежу на 5047,3 тис. грн. Також забезпечено виконання надходження з туристичного збору, що склало 180,5 %.

Для здійснення функцій та повноважень органів місцевого самоврядування місцеві бюджети мають фінансуватись на достатньому рівні. Якщо у місцевих бюджетах виникає брак коштів, то держава здійснює збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів [4, с. 145].

При формуванні дохідної частини місцевого бюджету розрахунок суми трансфертів повинен бути заснований на раціональних потребах території у фінансових ресурсах.

До загального фонду Тернопільського районного бюджету за 2016 рік надійшло 383190,0 тис. гривень офіційних трансфертів з державного бюджету, що складає 89,9 відсотків до загальної суми надходжень в районний бюджет. Із них дотації надійшло 12400,6 тис. гривень, субвенцій – 370789,4 тис. гривень в т. ч. медична субвенція – 37120,4 тис. гривень, освітня субвенція – 51436,0 тис. гривень, субвенції на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг водопостачання, квартирної плати – 193144,2 тис. грн., субвенції на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу мобілізовано – 246,5 тис. грн., субвенції на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства – 74070,1 тис. грн. та субвенції на виплату державної соціальної допомоги на дітей сиріт – 614,0 тис. грн. та іншої субвенції – 10686,1 тис. грн., та субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально – економічного розвитку окремих територій – 3423,9 тис. грн., субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів – 48,2 тис. грн. [3].

Як бачимо, міжбюджетні трансферти займають значну частку в надходженнях районного бюджету. У 2016 році спостерігалось не лише зростання власних доходів протягом року, але і збільшення трансфертів ще більшими темпами (вони навіть перевищувати їх обсяги). Тому можна говорити про недосконалість процесу децентралізації.

Як підсумок, можна стверджувати, що у процесі бюджетно-податкового реформування відбувається безпосередня зміна складу та структури доходів місцевих бюджетів України. На перший погляд, згідно з бюджетними та податковими змінами, фіскальний потенціал місцевих бюджетів України в частині доходів без урахування трансфертів мав би зростати. Проте ми спостерігаємо протилежну тенденцію, яка не підтверджує поглиблення процесу бюджетної децентралізації. Серед можливих змін, які необхідно внести задля зміцнення дохідної бази

місцевих бюджетів потрібно забезпечити створення нових або оновлення застарілих баз даних платників податків та об'єктів оподаткування в районах, адже це є причиною недоотримання великого обсягу доходів. Децентралізація як процес реформування повинна містити комплекс заходів для упорядкування відносин у сферах володіння та користування природними ресурсами, зокрема тих, які є на прилеглих до населених пунктів територіях, що дасть можливість розширити реальну базу для стягнення платежів і підвищити мотивацію територіальних громад до більш ефективного та раціонального використання належних їм природних багатств.

Література :

1. Бечко П. К. Місцеві фінанси: навч. посіб. / П. К. Бечко, О. В. Ролінський – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.
2. Кириленко О. Бюджетна децентралізація : перші підсумки та перспективи для міжрегіонального співробітництва / О.Кириленко // Міжрегіональне співробітництво в національному та міжнародному вимірах: Десяті ювілейні регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 18-19 жовт. 2016 р.] / редкол. : М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський [та ін.] ; відпов. за вип. М. М. Шкільняк. - Тернопіль : Крок, 2016. - С. 49-52.
3. Звіт бюджету Тернопільського району за 2016 рік
4. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Н. О. Бикадорова // Економічний вісник Донбасу : наук. журн. / Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т екон. промисловості Нац. акад. наук України. – 2010. – № 2(20). – С. 145–151.

Коків Олег

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

kokivoleg@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТУ ДОМОГОСПОДАРСТВА

Домогосподарство як соціально-економічне утворення, у якому сконцентровані різноманітні аспекти людського буття, є основою життєдіяльності будь-якого суспільства. Необхідність управління доходами і витратами домогосподарств впливає з необхідності державного впливу на формування обсягів та структури витрат домогосподарств не лише через стимулювання сукупного споживчого попиту в країні, а й через активізацію їхньої інвестиційної діяльності. На

сьогодні у розрізі національної економіки досить нагальним є перетворення ресурсів домогосподарств у потужний інвестиційний капітал. В Україні, на жаль, практично не сформувалися будь-які досвід чи традиції навчання громадян управлінню особистими доходами та видатками.

Важливим етапом управління доходами та видатками є складання бюджету домашнього господарства на плановий період у формі таблиці, в якій члени домогосподарства групують і розподіляють свої доходи і витрати та виводять різницю (залишок).

Процес складання бюджету передбачає деталізацію доходів і витрат домашнього господарства для забезпечення контролю за надходженням коштів та їх ефективним витрачанням. Це дасть можливість уникати тимчасової нестачі коштів внаслідок великих витрат і затримки дохідних надходжень. Причому, чим меншою сумою коштів володіє домогосподарство, тим важливішим для нього є складання деталізованого бюджету.

У бюджеті домогосподарства акумулюються індивідуальні надходження працюючих членів сім'ї, а також інші доходи, за рахунок яких покриваються як загальні потреби домогосподарства, так і особисті потреби всіх його членів. Іншими словами, всередині бюджету домашнього господарства відбувається перерозподіл доходів між усіма членами сім'ї, незалежно від того, хто є основним постачальником грошових коштів [1].

За методологією Державного комітету статистики України в залежності від основного джерела отримання доходів виділяють наступні види доходів домогосподарств:

- оплата праці найманих працівників;
- змішаний дохід (прибуток) роботодавців та самостійно зайнятих працівників;
- соціальні допомоги, інші поточні та капітальні трансферти;
- доходи від власності та інші фінансові надходження [2].

Як свідчать дослідження основним джерелом сукупних доходів вітчизняних домогосподарств є заробітна плата, яка упродовж 2012–2016 рр. становила 39,0–41,8%. Така частка заробітної плати у сумарних доходах є доволі низькою порівняно із аналогічним показником європейських країн – 65–80%. І хоча у 2017 р. вдвічі підвищено розмір мінімальної заробітної плати до 3,2 тис. грн. (1,6 тис. грн. у грудні 2016 р.), у перерахунку вона становила близько 115 євро, що є нижчим за відповідний показник Білорусії – 135 Євро, Угорщини – 411 Євро, Словаччини – 435 Євро, Польщі – 465 Євро, Естонії – 470 Євро. Такий рівень заробітної плати вітчизняних домогосподарств не забезпечує реалізацію її відтворювальної та стимулюючої функцій [3, с. 30].

Значна частина доходів домогосподарств формується за рахунок соціальних допомог та трансфертів (пенсії, допомоги, стипендії, субсидії), частка яких упродовж аналізованого періоду становила від 35,9 до 37,9%. Значні обсяги цієї групи надходжень можна оцінити двояко. З одного боку, це вказує на соціальну спрямованість державної політики, а з іншого – на пасивну дохідну політику значної частини населення та стимулювання психології утриманства [3, с. 30]. Статистичні дані свідчать, що у грудні 2016 р. субсидії отримували 6,5 млн. домогосподарств України (або 44% всіх домогосподарств) [4].

Прибуток та змішаний дохід домогосподарств становив у 2012–2016 рр.: від 15,4% до 18,5% [3, с. 30]. До цієї групи надходжень належать доходи від підприємницької діяльності та само зайнятості. Доходи від власності становлять незначну питому вагу: 4,1–5,7%.

Витрати домогосподарства – це сукупність платежів, що здійснюють домогосподарства з метою забезпечення своєї життєдіяльності. Сукупні витрати домогосподарств складаються із споживчих та неспоживчих витрат. Споживчі сукупні витрати складаються з грошових витрат, а також вартості спожитих домогосподарством продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства та в порядку самозаготівель або подарованих родичами та іншими особами, суми отриманих пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних продуктів та послуг, суми пільг на оплату телефону, проїзду у транспорті, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату ліків, вітамінів, інших аптекарських товарів, медичних послуг (у тому числі стоматологічних послуг, проведення обстеження та отримання процедур, лікування в стаціонарі тощо). Оцінка сукупних витрат вітчизняних домогосподарств свідчить про переважне спрямування споживчої поведінки на задоволення фізіологічних потреб. Так, більше половини всіх витрат спрямовано на придбання продуктів харчування (50,1–53,1%), витрати на одяг та взуття складають близько 6% всіх витрат [3, с. 30].

Підсумовуючи зазначимо, складання бюджету (облік та аналіз доходів та витрати) членами домогосподарств не систематично, а лише впродовж обмеженого періоду часу (наприклад, одного чи кількох місяців), сприятиме виявленню резервів для скорочення, подальшому раціональному здійсненню витрат навіть тоді, коли облік вестися не буде.

Зазначимо, що без детального розпису бюджету домогосподарства та його ретельного аналізу домогосподарство може функціонувати. Проте без чіткого уявлення про фінансовий стан важко вишукати резерви для економії, яка стала надзвичайно актуальною для багатьох вітчизняних домогосподарств в умовах сучасної фінансової кризи. І хоча, на перший погляд, ці резерви не такі вже й суттєві, проте постійне їх використання дасть змогу зекономити значні кошти для сімейного бюджету.

Література:

1. Кізіма Т. О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах / Т. О. Кізіма // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ: зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2008. – Вип. 3 (15). – С. 123–129.
2. Доходи і витрати населення за 2016 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv16_u.htm
3. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств / С. Л. Коваль // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 7/2. – С. 28–34.
4. Макроекономічний та монетарний огляд, січень 2017 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43297262&cat_id=58037

Колодій Любов

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

Luba04011997@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: НОВОВВЕДЕННЯ 2018 РОКУ

Проблема формування доходів місцевих бюджетів є особливо гострою та актуальною у період економічної стагнації, яка супроводжується гострою нестачею фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць. Дана ситуація породжує необхідність використання інструментарію бюджетного регулювання з метою перерозподілу фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх виконання.

Однією із форм реалізації засад бюджетного регулювання є міжбюджетні трансферти. Міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Перелік міжбюджетних трансфертів, які можуть передбачатися у державному бюджеті для місцевих бюджетів, визначено ст. 97 Бюджетного кодексу України [1].

Обсяги міжбюджетних трансфертів щорічно затверджуються Законом України «Про Державний бюджет України» і надаються місцевим

бюджетам з метою збалансування їхніх доходів і видатків. Відповідно до основних положень адміністративної реформи в Україні та бюджетної децентралізації окремі види місцевих бюджетів перейшли на прямі взаємовідносини з державним бюджетом, це зокрема обласні бюджети, бюджети міст обласного значення, бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, районні бюджети.

У 2017 році безпосередні взаємовідносини з державним бюджетом мали 998 бюджетів (без непідконтрольних територій - 34), у тому числі 24 обласні бюджети, 148 бюджетів міст обласного значення, бюджет м. Києва, 459 районних бюджетів, 366 бюджетів об'єднаних територіальних громад [2].

Кількість бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, щорічно збільшується у зв'язку із утворенням об'єднаних територіальних громад відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Так, вже у 2018 році взаємовідносини з державним бюджетом матимуть 1045 місцевих бюджетів і у державному бюджеті для них передбачатимуть відповідні міжбюджетні трансферти.

Нововведеннями 2018 року стосовно міжбюджетних трансфертів є зміни у нарахуванні освітньої і медичної субвенцій. Так, освітня субвенція, її розподіл між місцевими бюджетами здійснюватиметься на основі нової формули, яка передбачає врахування нормативної наповнюваності класів, що передбачає запровадження стимулюючого механізму під час проведення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів.

Медична субвенція та її розподіл між різними видами місцевих бюджетів планується відповідно до Формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 618. Разом з тим дана Формула може бути змінена у разі прийняття Верховною Радою України законопроектів щодо реалізації реформи фінансування системи охорони здоров'я.

Відповідно до внесених змін (постанова від 09.08.2017 р. № 574) до Порядку та умов надання медичної субвенції врегульовано питання розмежування медичної субвенції для надання первинної та вторинної медичної допомоги для міст обласного значення, районів та об'єднаних територіальних громад. Зокрема, обсяг субвенції, яка спрямовується на первинну медичну допомогу, буде становити не більше 40% загального обсягу субвенції для районів та об'єднаних територіальних громад, які добровільно об'єдналися на базі районів, та не більше 30% загального обсягу субвенції для міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад, які добровільно об'єдналися на базі міст

обласного значення. На вторинну медичну допомогу планується спрямовувати кошти в обсязі не менше 60 і 70% відповідно.

Пріоритетними напрямками фінансування на 2018-2020 роки визначено державну підтримку фінансування інвестиційних програм та проєктів регіонального розвитку за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку. Разом з тим, основою бюджетної політики на середньострокову перспективу в частині регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової спроможності, підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні.

Проте, нововведення 2018 року у механізмі нарахування міжбюджетних трансфертів так і не вирішують питання щодо зростання комунальних тарифів на енергоносії, а це створює загрозу для повноцінного функціонування бюджетних установ.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року із змінами та доповн. № 2456 — VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/449517>

2. Маркович Г. Формування місцевих бюджетів на 2018 рік: міжбюджетні трансферти. Частина II. / Г. Маркович // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/6571>

Комінко Зоряна

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

zorkom16@gmail.com

Науковий керівник – к. е. н., доцент Савчук С. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

В сучасних умовах впровадження процесів бюджетної децентралізації актуальним постає ефективна реалізація бюджетної політики на місцевому рівні. Адже тільки окреслення чітких та реалістичних цілей та завдань забезпечить повною мірою виконання своїх повноважень органами місцевої влади. Це, в свою чергу, спрямовано на забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до визначених пріоритетів. Тому необхідним постає дослідження теоретичних засад бюджетної політики, в тому числі на місцевому рівні.

Дослідженню питань бюджетної політики присвячено наукові праці багатьох вчених, зокрема таких, як: О. Василика, С. Булгакової, В. Дем'янишина, О. Кириленко, В. Кравченка, М. Кульчицького, З. Лободіної, І. Луніної, О. Тулай, Ю. Пасічника, В. Федосова, С. Юрія та ін.

У фінансовій науці відсутні єдині підходи до визначення сутності бюджетної політики, в тому числі на місцевому рівні.

Так, О. І. Тулай, звертає увагу на те, що бюджетну політику варто розглядати, в першу чергу, відносно умов її формування. Саме в сучасних умовах вона має стати “основним механізмом визначення концептуальних напрямів впливу держави на збалансований соціо-еколого-економічний розвиток” [7, с. 112].

О. П. Кириленко і В. В. Зимовець вважають, що бюджетна політика „...має вирішувати завдання прямого нарощування фінансових ресурсів через механізм бюджетних інвестицій та опосередковано сприяти такому нарощуванню в результаті скорочення непродуктивних державних видатків і відповідного збільшення чистих заощаджень у розпорядженні недержавних секторів економіки” [8, с. 227]. На думку, О. Кириленко, бюджетна політика обов'язково потребує узгодження із затвердженими пріоритетами соціально-економічного розвитку країни.

В. Г. Дем'янин вбачає зміст бюджетної політики саме у „...визначенні курсу, завдань і напрямів діяльності держави у сфері формування і використання коштів бюджетного фонду” [2, с. 164].

У монографії “Формування і функціонування бюджетної системи України” за ред. А. А. Мазаракі зазначається, що „...при плануванні бюджетної політики держава має виходити із необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності, враховуючи усю сукупність національних, історичних, соціально-економічних та інших особливостей розвитку держави” [9, с. 92].

Мету бюджетної політики, як вказує Ю. В. Пасічник, можна визначити, виходячи із специфіки формування бюджетного механізму держави, що в повній мірі та найбільш ефективно використовував би бюджетні ресурси для забезпечення суспільного розвитку [5, с. 250].

Зазначимо, що впровадження процесів бюджетної децентралізації вимагає більш ґрунтовного дослідження бюджетної політики саме на місцевому рівні. Оскільки науковцями не подається єдиного підходу до трактування даної дефініції.

У Законі України “Про засади державної регіональної політики” наведено визначення державної регіональної політики як системи цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних,

географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності [3].

У працях М. В. Чечетова, Н. Ф. Чечетової та А. Ю. Бережної бюджетна політика на місцевому рівні визначається як „офіційно визначені органами місцевого самоврядування цілі та напрямки розвитку бюджетних відносин і методи їх реалізації на місцевому рівні” [10, с. 46].

З позиції В. І. Кравченка, бюджетна політика на місцевому рівні розглядається як „система заходів, що здійснюються центральною владою з метою управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів в регіонах та в інших адміністративно-територіальних одиницях” [4, с. 286].

А. В. Галушка та К. В. Тарасевич вважають, що бюджетна політика на місцевому рівні – це офіційно визначені органом місцевого самоврядування цілі та напрямки розвитку бюджетних відносин і методи їх реалізації на місцевому рівні [1, с. 27].

Як зазначає С. В. Савчук, метою бюджетної політики на місцевому рівні є “визначення курсу, завдань і змісту діяльності органів місцевого самоврядування у сфері планування і використання бюджетних ресурсів” [6, с.152]. При цьому ефективна бюджетна політика має бути спрямована на економічне зростання відповідної території.

Досліджуючи бюджетну політику на місцевому рівні у складі загальнодержавної політики, Ю. В. Пасічник виділяє фактори загальнодержавного і місцевого напрямку, що відповідно впливають на її здійснення. В тому числі, щодо місцевого напрямку науковець виділяє: стратегію місцевого розвитку, проголошений курс економічних та соціальних реформ правлячих партій регіону і реальні можливості місцевих бюджетних ресурсів [5, с. 399]. Також, як він вважає, при плануванні місцевого економічного розвитку бюджетна політика має передбачати аналіз ситуації, планування розвитку та контроль.

Таким чином, бюджетну політику на місцевому рівні доцільно вважати дієвим інструментом управління бюджетними ресурсами, за допомогою якого реалізуються усі стратегічні і тактичні цілі та завдання місцевих органів влади відповідно до окреслених пріоритетів з метою забезпечення соціально-економічного зростання відповідної території та задоволення потреб населення.

Література:

1. Галушка А. В. Пропозиції вдосконалення бюджетної політики на місцевому рівні / А. В. Галушка, К. В. Тарасевич // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – №36. – С. 27 – 30.

2. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монограф. / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.

3. Закон України “Про засади державної регіональної політики” №156-19 від 05.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
4. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. / В. І. Кравченко. – К. : Т-во „Знання”, КОО, 1999. – 487 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
5. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монограф. / Ю. В. Пасічник. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2005. – 642 с.
6. Савчук С. В. Теоретичні основи формування бюджетної політики на місцевому рівні як основи бюджетного планування / С. В. Савчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності : зб. матеріалів наук. конф. проф.-викл. складу / відп. за вип. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 149 – 153.
7. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : моногр. / Оксана Тулай. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 416 с.
8. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку : у 3 т. / за ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. – К. : Фелікс, 2008. Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. – 2008. – 468 с.
9. Формування і функціонування бюджетної системи України : монограф. / [С. О. Булгакова, О. Т. Колодій, Л. В. Єрмоленко та ін.] ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Книга, 2003. – 344 с.
10. Чечетов М. В. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. : в 2 ч. / М. В. Чечетов, Н. Ф. Чечетова, А. Ю. Бережна. – Харків : ІНЖЕК, 2004. Ч. 1. – 2004. – 560 с.

Королюк Сергій
старший державний ревізор-інспектор
відділу адміністрування ПДВ та контролю
за відшкодуванням ПДВ території обслуговування
Тернопільської ОДПІ управління податків і зборів
ГУ ДФС у Тернопільській області

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Податок на додану вартість - один з основних податків не лише в Україні, а і в світовій практиці, у нас він з'явився у 1992 році. Це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його перерахування до державного бюджету та облік здійснює продавець. Продавець чи виробник виконує функцію податкового агента. Тобто, податковий агент, ПДВ, що сплачується при

купівлі, самостійно покриває з того ПДВ, що отримав при продажу понад ціну свого товару. І тільки надлишок, який отримано під покупця при продажу, перераховується в державний бюджет. А сам податок в врешті-решт сплачується з кишені звичайного споживача незалежно від того, коли і в яку країну постачається кінцевий товар або послуга.

ПДВ є не лише важливою складовою надходжень до державного бюджету, але і важелем стимулювання експорту, оскільки при експорті застосовується нульова ставка податку, що призводить відповідно до відшкодування ПДВ за підсумками діяльності експортерів. В Україні на сьогоднішній день ставки податку встановлені від бази оподаткування в таких розмірах: 20%, 0% і 7%. Крім того, розрізняють операції, звільнені від оподаткування та операції, що не є об'єктом оподаткування. Законодавчо регламентується справляння ПДВ Податковим кодексом України.

Через свою вагомість, складність адміністрування, та як наслідок корупційність, ПДВ викликає багато нарікань. В умовах українських євроінтеграційних прагнень, незважаючи а його «проблемність» в Україні, альтернатив цьому податку немає, оскільки справляння ПДВ є обов'язковою вимогою для всіх країн-членів Євросоюзу з 1967 року. ПДВ використовується більш як в 140 країнах світу, та немає цього податку у США, тому що він заважав би внутрішній торгівлі та у дрібних країнах, які нічого не виробляють та країнах багатих на природні ресурсні.

ПДВ «молодий» податок в Україні, який постійно модернізується. І тепер багато країн світу знаходяться в процесі реформування ПДВ. Серед популярних цілей реформ є спрощення адміністрування та сплати ПДВ, ухилення від сплати ПДВ, встановлення нижчих ставок ПДВ тощо.

Не так давно в Україні введено електронне адміністрування ПДВ. Система електронного адміністрування забезпечує автоматичний облік у розрізі платників податку. Порядок електронного адміністрування встановлюється Кабінетом Міністрів України. Платникам податку автоматично відкриваються рахунки в системі електронного адміністрування, розрахунки з бюджетом здійснюються з цих рахунків у системі електронного адміністрування крім окремих випадків передбачених ПКУ.

Доволі складний механізм електронного адміністрування ПДВ спричиняє виникнення різноманітних проблем як у платників податків, так і у працівників ДФС України. Детальна ідентифікація товарів/послуг за допомогою кодів УКТЗЕД для товарів та кодів ДКПП для послуг має як позитивні аспекти в адмініструванні ПДВ, так і громіздкість інформативних потоків з помилками та дією людського фактору.

Так, згідно Наказу МФУ від 13.06.2017 р. №567 «Про затвердження Критеріїв оцінки ступеня ризиків, достатніх для зупинення реєстрації

податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних та Вичерпного переліку документів, достатніх для прийняття рішення про реєстрацію податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних» органами ДФС України проводиться оцінка ступеня ризиків, достатніх для зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, шляхом проведення постійного автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних / розрахунків коригування цим Критеріям.

Моніторинг здійснюється ДФС на підставі аналізу даних звітних показників платника податку, наявної податкової інформації, а також інформації, поданої платником податку за формою згідно з додатком до цих Критеріїв, яка відображає специфіку господарської діяльності платника податку окремо за кожним видом економічної діяльності, якщо така інформація врахована комісією Державної фіскальної служби України, яка приймає рішення про реєстрацію податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних або відмову в такій реєстрації.

Не вдаючись у законодавчі аспекти визначення Критеріїв оцінки ступеня ризиків реєстрації податкових накладних та її зупинення, потрібно наголосити на технічних проблемах з якими стикаються платники податків. Так під блокування податкових накладних найчастіше потрапляють виробники та надавачі послуг (будівництво, транспортні перевезення вантажів), оскільки придбання у цих суб'єктів господарювання здійснюється по кодах УКТЗЕД відмінних від тих, по яких реалізують готову продукцію або надану послугу. Проблеми виникають також у термінах прийняття рішень Комісії про розблокування та відмову у розблокуванні податкових накладних, фактичному розблокуванні навіть після повідомлення про це. Розгляду Комісії про розблокування підлягають податкові накладні протягом 3 днів на рівні ДФС в областях та 5 днів в ДФС України.

Особливістю призупинених та заблокованих податкових накладних є те, що до податкового кредиту ПДВ з них не включається до моменту їх розблокування, що призводить до збільшення позитивного значення з ПДВ в загальному по Україні.

В бюджет України на 2017 р. закладено у статтю доходів:

– ПДВ з вироблених в Україні товарів, робіт, послуг з урахуванням бюджетного відшкодування 80,34 млрд. грн., що на 18,88 млрд. грн. або 23,5% більше ніж у 2016 р.;

– ПДВ з ввезених в Україну товарів 212,76 млрд. грн., що на 41,56 млрд. грн. або 19,53% більше ніж у 2016 р.

В загальному по Україні станом на 31.08.2017 р. поступило в державний бюджет ПДВ у сумі 302,866 млрд. грн., а відшкодовано на вказану дату 68,230 млрд. грн.

Костюк Іван
ст. гр. ФМ-21
Тернопільський національний економічний університет
Costyk11@mail.ru
Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Побудова економічної моделі ринкового типу вимагає формування в державі ефективної системи оподаткування. До головних чинників ефективності оподаткування світовий досвід, насамперед, відносить раціональність побудови податкової системи та рівень організації роботи податкової служби.

В умовах проблематичності наповнення доходної частини бюджету особливо гостро постає питання повноти і своєчасності мобілізації фінансових ресурсів до централізованих фондів держави. Зважаючи на те, що доходна частина бюджету майже на 70% поповнюється за рахунок податкових надходжень, то провідна роль у вирішенні даної проблеми відводиться саме податковій службі. Її головне завдання полягає у здійсненні контролю за дотриманням вимог податкового законодавства, правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків, зборів та обов'язкових платежів.

Чинне українське законодавство чітко визначає основні напрями контрольної роботи податкових органів, що зумовило певний рівень відпрацьованості та методичної забезпеченості обліку платників податку, організації та проведення податкових перевірок і заходів щодо скорочення недоїмки по податкових платежах [1, с. 25]. Як показує практика, не завжди досконала нормативно-правова база є запорукою стабільності податкової системи держави. Саме якісна робота податкової служби створює умови для розвитку підприємницької діяльності в Україні. Від можливостей виконувати контрольну функцію податкових органів залежить наповнення державної скарбниці, що є достатньо важкою і тим більш важливою державною задачею. Ефективність вирішення цього завдання, а саме наповнення доходної частини бюджетів різних рівнів

завжди залишалося за вмінням держави управляти системою оподаткування.

Як зазначають В. Хомутенко та А. Хомутенко, ефективність системи оподаткування передбачає визначення сукупності абсолютних та відносних показників, які характеризують роботу податкових органів за певний проміжок часу. Зокрема, до абсолютних показників віднесено: кількість проведених контрольних заходів; кількість платників податків, в яких виявляють порушення; суми виявлених порушень; витрати на утримання податкових органів. До відносних показників ефективності податкової роботи зазначеними авторами віднесено: співвідношення кількості застосованих фінансових санкцій та кількості платників податків і зборів, в яких виявлені правопорушення; співвідношення суми виявлених порушень та кількості проведених контрольних заходів; співвідношення загального ефекту від контролюючої діяльності та витрат на утримання такого органу [2, с. 117].

Загальновідомо, що вітчизняна система оподаткування сьогодні є недосконалою, її характерними рисами на цьому етапі розвитку є наявність безлічі проблем, які постають на шляху її еволюційного та динамічного розвитку. Об'єктивна необхідність забезпечення надходження відповідних податкових платежів, дотримання податкової дисципліни як умови належного виконання суб'єктами господарювання зобов'язань перед державою зумовили піднесення на якісно вищий рівень проведення податкового контролю.

Сьогодні, попри прийняття Податкового кодексу України дуже важливим є розуміння необхідності проведення подальшої податкової реформи, яка має вирішити зазначену суперечність, забезпечити раціональний баланс між фіскальною та регуляторною функціями податків в Україні, підпорядкованість податкової політики стратегічним завданням довгострокового економічного зростання та якісної структурної перебудови національної економіки. Для цього необхідно: перейти від суто фіскального принципу побудови податкової системи до принципу податкового партнерства; забезпечити несуперечливість дії податкового і мотиваційного механізму в реальному секторі економіки; диференціювати податки для стимулювання інноваційних процесів; переорієнтувати українську систему оподаткування виробництва на оподаткування споживання та майна громадян [3].

Реформування податкового контролю повинно в першу чергу спрямовуватися на досягнення позитивних зрушень на користь платників податків, а саме:

– зменшення податкового тиску за рахунок розширення бази оподаткування, зниження ставок, виведення з «тіньового» обігу оподатковуваних капіталів;

– зменшення кількості перевірок та підвищення їх якості шляхом більш ефективного відбору підприємств для перевірок (посилений контроль має здійснюватися за недисциплінованими підприємствами та підприємствами з більшим ризиком ухилення від сплати податків);

- зменшення контролю за діяльністю малого та середнього бізнесу;
- зменшення контролю за дисциплінованими платниками податків;
- покращання якості обслуговування клієнтів;
- запровадження відповідальності адекватної виявленим порушенням;
- запровадження податкових компромісів з використанням механізмів розстрочення чи відстрочення, договірних податкових кредитів.

Література:

1. Романовська Ю.А. Роль контрольної роботи податкової служби України у податковому процесі / Ю.А. Романовська, Ю.В. Ходирева // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 1. – С. 25-29.

2. Хомутенко В. Оцінка ефективності та результативності адміністрування податків і зборів / В. Хомутенко, А. Хомутенко // Світ фінансів. – 2012. – № 2. – С. 115-122.

3. Корецька – Гармаш В.О. Податковий контроль: проблемні аспекти та напрями удосконалення / В.О. Корецька – Гармаш, Н.М. Раєвська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www/nbuv.gov.ua/>

Крисовата Іванна

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

ivankakrysovata@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

СУКУПНІ ВИТРАТИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

З переходом до ринкових методів господарювання, існуванням приватної власності та свободи економічного вибору для кожного індивіда, українські домогосподарства отримали право самостійно розпоряджатись особистими фінансовими ресурсами і набули статусу повноправного учасника економічних відносин.

Залучення додаткових джерел доходів вітчизняними домогосподарствами, шляхом ведення підприємницької діяльності та отримання доходів від власності, розширили напрями витрачання та змінили склад та структуру їхніх сукупних витрат. Крім цього, зміни в економічній ситуації, викликані кризовими процесами останніх років, мали безпосередній вплив на стан сукупних витрат українських

домогосподарств, адже доходи та витрати домогосподарств є своєрідними індикаторами розвитку даного суб'єкта та його участі у суспільному виробництві. Тому дослідження окреслених аспектів є надзвичайно актуальним з огляду на важливість домогосподарств як потенційних інвесторів та кінцевих споживачів[1].

Сукупні ресурси домогосподарств складаються із загальних доходів, а також використаних заощаджень, приросту позик, кредитів, боргів, узятих домогосподарством та повернутих домогосподарству. Цей показник відображає потенційні ресурси домогосподарств незалежно від джерел їхнього походження. Структура сукупних ресурсів міських та сільських домогосподарств в Україні має певні відмінності..

Споживчі сукупні витрати складаються з грошових витрат, а також вартості спожитих домогосподарством продуктів, отриманих з особистого підсобного господарства, суми пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних послуг, суми безготівкових пільг на оплату послуг зв'язку, проїзд у транспорті окремих категорій громадян, безготівкових пільг та дотацій на путівки для лікування, оздоровлення та відпочинку, на оплату ліків, медичних послуг тощо[2].

Найбільшу частку в структурі споживчих сукупних витрат займають витрати на продукти харчування та безалкогольні напої. Частка продуктів харчування та безалкогольних напоїв у структурі сукупних середньомісячних витрат зменшилась від 57,3% у 2015 р. до 52,3% і 2016 р., що є позитивним явищем. Водночас зменшилися витрати на алкогольні напої та тютюнові вироби, зокрема, на алкогольні напої з 1,4% в 2015 р. до 1,2% у 2016 р., а на тютюнові вироби з 2,1% в 2015 р. до 1,9% в 2016 р., що безумовно теж являється позитивною тенденцією. Водночас зменшилися витрати на одяг та взуття, з 6,1% в 2015 р. до 5,9% в 2016 р. Тоді як витрати на воду, електроенергію та інші види палива помітно зросли на 4,2% в 2016 р.[3].

Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла порівняно у 2015-2016 рр. змінилися і становили відповідно 2,1% та 1,8% від усіх сукупних витрат, тобто зменшились. Однак, у сучасному світі, стало необхідністю мати у своєму розпорядженні холодильник, пральну машину, комп'ютер, мобільний телефон і багато чого іншого, тому зменшення цих частки витрат свідчить про економію у цій сфері. Витрати на транспорт залишилися сталими і становили 3,3% в 2015 р., та 3,2 % в 2016 р.

Щодо витрат на охорону здоров'я, то за аналізований період вони збільшилися 4,0% в 2015 р. до 4,4% в 2016 р. проте витрати на освіту та зв'язок зменшилися з 2,6% в 2015 р. до 2,5% в 2016 р. Витрати на відпочинок та культуру також зменшилися, відтак в 2015 р. 1,8%, а в 2016 р. 1,5%.

Отже, проаналізувавши сукупні витрати домогосподарств України можемо зробити висновок, що дані витрати щорічно мають тенденцію до зростання. В загальному, таке зростання сукупних споживчих витрат можна було б вважати позитивним явищем, якби воно не було викликане збільшенням витрат на продукти харчування. Переважну частку даних витрат займають витрати на продовольчі товари, які в окремі роки сягали біля 61% сукупних витрат домогосподарств по Україні. Структура ж споживчих витрат домогосподарств є достатньо різноплановою і загалом залежить від таких факторів як місцевість проживання членів домогосподарства (сільська чи міська); кількісний склад домогосподарства; стать, вік та наявність дітей та пенсіонерів у складі домогосподарства; основне джерело доходу членів домогосподарства; регіон, в якому проживають члени домогосподарства.

Література:

1. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанти розвитку / Т.О. Кізіма; [вст. слово С.І. Юрія]. – К. : Знання, 2010. – 431 с.
2. Юрій С.І. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності / С.І. Юрій, Т.О. Кізіма // Фінанси України. – 2008. – № 8(153). – С. 39-10.
3. Структура сукупних витрат домогосподарств / [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm

Луценко Дмитрій

ст. гр. ФУПОМ-11

Тернопільський національний економічний університет

motia1994@ukr.net

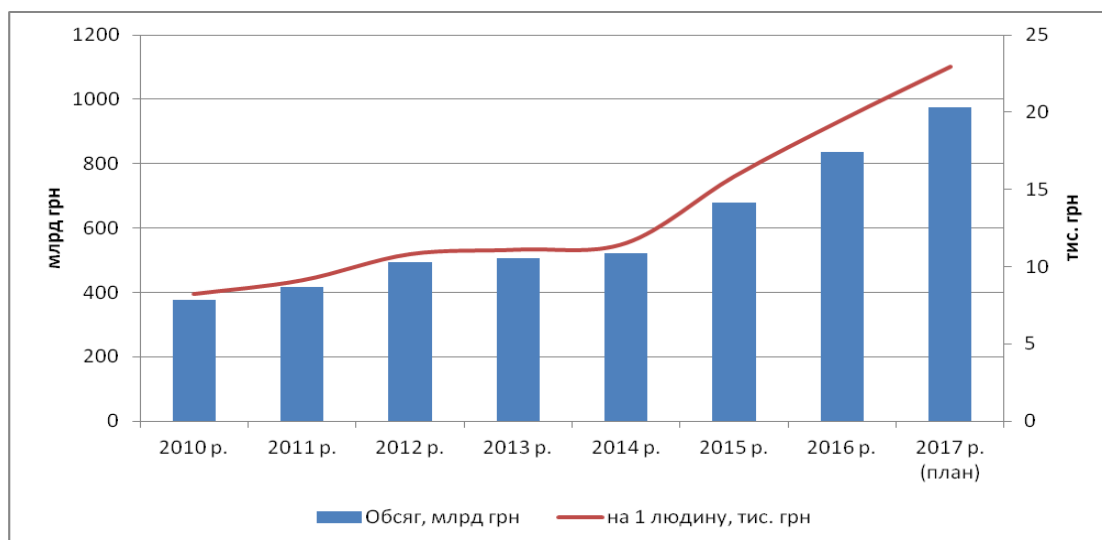
Науковий керівник – к.е.н., доцент Малиняк Б. С.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ОСНОВА ДІЄВОГО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним із найважливіших завдань, які ставить сьогодні, є проведення децентралізації системи управління та суспільних фінансів. Ефективне вирішення цього завдання спроможне активувати нереалізований досі потенціал розвитку територіальних громад. Як засвідчує досвід європейських країн, успіхи місцевого самоврядування сприяють загальному прогресу країн, посилюють процеси демократизації, стимулює підвищення ефективності управління суспільними фінансами.

Чи не єдиним дієвим інструментом, за допомогою якого органи місцевого самоврядування спроможні задовольняти потреби територіальної громади та реалізовувати її інтереси є місцеві бюджети. З огляду на це, дієвість місцевого самоврядування безпосередньо залежить від ефективності системи формування та використання коштів місцевих бюджетів. Практика управління місцевими бюджетами засвідчує наявність низки системних недоліків, які призводять до неможливості задоволення потреб територіальної громади та підприємницьких послугах в суспільних послугах. Невирішеність системних проблем створює ситуацію, за якої механічне розширення доходів місцевих бюджетів не призведе до очікуваного зростання добробуту суспільства.

Фінансування суспільних послуг може здійснюватися за рахунок видатків як державного, так і місцевих бюджетів. Тому важливою є проблема розподілу повноважень на здійснення видатків між різними рівнями бюджетів. При визначенні рівня бюджету з якого потрібно фінансувати видатки для забезпечення суспільних потреб, користуються принципом, що найбільшій ефективності у виконанні тієї чи іншої видаткової функції можна досягти, якщо вона буде закріплена за нижчим із тих рівнів влади, котрі можуть реалізувати її належним чином. Даний принцип має назву “субсидіарності”.

Рис. 1. Динаміка видатків місцевих бюджетів в Україні в 2010–2017 рр.

Розвинуті демократичні держави велику увагу приділяють розвитку місцевих бюджетів. Передумовою цього є низка переваг, які одержують внаслідок здійснення певних видатків за рахунок коштів місцевих бюджетів. Основні переваги бюджетної децентралізації зводяться зазначені в рис.2.

Краща керованість децентралізованої держави

- Реалізація відповідальності централізованої держави за економічний та соціальний розвиток передбачає якомога більш всеохопний контроль економічного розвитку. Така держава не може забезпечити ефективне керівництво місцевим та регіональним рівнями, що негативно позначається на економічній ефективності.

Демократиизація шляхом розвитку місцевого самоврядування

- Самостійне вирішення територіальними громадами завдань забезпечує участь усіх зацікавлених осіб у досягненні консенсусу та згоди при прийнятті політичних рішень. Громадяни мають змогу брати участь у найважливіших сферах політичного процесу. Демократична децентралізація є важливим елементом громадянського суспільства.

Кваліфіковане вирішення питань місцевого самоврядування

- Місцеве самоврядування завдяки своїм звичним та простим сферам життєдіяльності робить можливим вирішення суспільних проблем із максимальним наближенням до інтересів громади. На місцевому рівні необхідна сума коштів для виконання управлінських рішень може бути зібрана безпосередньо та в достатньому обсязі.

Свобода через місцеве самоврядування

- Розвинене місцеве самоврядування слугує своєрідною протидією всемогутній центральній державній владі. Свободи громадян при цьому досягають найвищого рівня свого розвитку і захисту. Це справедливо з точки зору розширення прав на участь у політичній діяльності зі створення життєвих умов на місцевому рівні.

Забезпечення культурної етнічної різноманітності

- Розвинене місцеве самоврядування сприяє культурній, мовній та етнічній різноманітності. Вільні культурні й мовні форми вираження сприяють самоутвердженню особистості. Територіальні громади стають у такий спосіб опорними пунктами соціальної ідентифікації, а отже – легітимації держави загалом.

Економічна конкуренція місцевим регіональним рівнями

- Місцева та регіональна автономія в економічній сфері приводить до економічного змагання між місцевим і регіональним рівнями, що є важливим стимулом економічного розвитку країни загалом.

Рис. 2. Основні переваги децентралізації та розвитку місцевого самоврядування¹

Попри значні переваги, які одержують від закріплення певних видатків за місцевими бюджетами, існують обмеження, що цьому перешкоджають. До цих обмежень належить складність врахування економії на масштабі. Адже зазвичай надання послуги більшій кількості споживачів призводить до зменшення вартості цієї послуги в розрахунку на одного споживача. Крім цього, при наданні послуг населенню за рахунок місцевого бюджету, можлива ситуація, коли користь від благ будуть отримувати жителі прилеглих територій. Тому необхідно мати на увазі, що надання цих послуг потрібно буде здійснювати в більших

¹ Складено на основі: Малиняк Б. #аналізуємобюджет : доступно про головне : посібник [Богдан Малиняк, Володимир Горин, Віталій Письменний] : за ред. Богдана Малиняка. – Тернопіль: ZAZAPRINT, - 2017. – С. 16.

обсягах, а, відповідно, більшими будуть видатки. Таким чином, буде порушено основну умову функціонування місцевих фінансів, адже бюджет буде наповнюватися за рахунок сплачених податків в певній місцевості, а користь від видатків поширюватиметься на більшу територію. Суть ще одного обмеження бюджетної децентралізації зводиться до того, що на центральному рівні легше встановлювати і запроваджувати в життя єдині стандарти якості суспільних послуг.

Зважаючи на переваги розвитку децентралізованої країни, а також на те, що Україна успадкувала від командно-адміністративної системи СРСР чітко централізовану модель управління, після Революції гідності було ухвалено рішення про необхідність проведення реформи управління, що передбачає децентралізацію. В реформі запропоновано здійснити заходи, спрямовані на передачу значних повноважень і фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування. Цілями реформи місцевого самоврядування України є:

1) ефективна система влади (розмежування повноважень між ОМС і органами державної влади; створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для діяльності ОМС; забезпечення відкритості, прозорості й участі громадськості у вирішенні питань місцевого значення);

2) високий рівень конкурентоспроможності регіонів (ефективне використання ресурсів регіонів для сталого розвитку; сприятливі умови для ведення бізнесу; ефективне міжрегіональне співробітництво);

3) висока якість послуг (державні стандарти (нормативи) якості адміністративних послуг; надання якісних публічних послуг; доступність отримання послуг) [2].

Власне, ці положення й обґрунтовували доцільність передачі додаткових фінансових ресурсів у розпорядження органів місцевого самоврядування.

Децентралізація – це реальний шлях до підвищення якості повсякденного життя мешканців кожного села, селища чи міста. Вона полягає у створенні фінансово незалежних громад, які зможуть самостійно і на належному рівні утримувати дитячі садки та школи, амбулаторії, будинки культури і клуби, дороги, інфраструктуру. Ця реформа передбачає передачу повноважень, які дадуть змогу вирішувати місцеві проблеми, на низовий, базовий рівень, тобто рівень громад, а також забезпечення їх власними коштами, для вирішення цих проблем. У громад з'являється стимул заробляти більше, оскільки більша частина податків, які сплачуються на їхній території, залишається на місцях, а не відсилається у столицю.

Література:

1. Малиняк Б. Трансформація місцевих бюджетів в ефективне джерело зростання суспільного добробуту / Б. Малиняк // Вісник ТНЕУ. – 2015. – № 2. – С. 73–85.

2. Малиняк Б. Аналізуємо бюджет : доступно про головне : посібник [Богдан Малиняк, Володимир Горин, Віталій Письменний] : за ред. Богдана Малиняка. – Тернопіль: ZAZAPRINT. – 2017. – 76 с.

Мартинюк Роман

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

roma1martyniuk@gmail.com

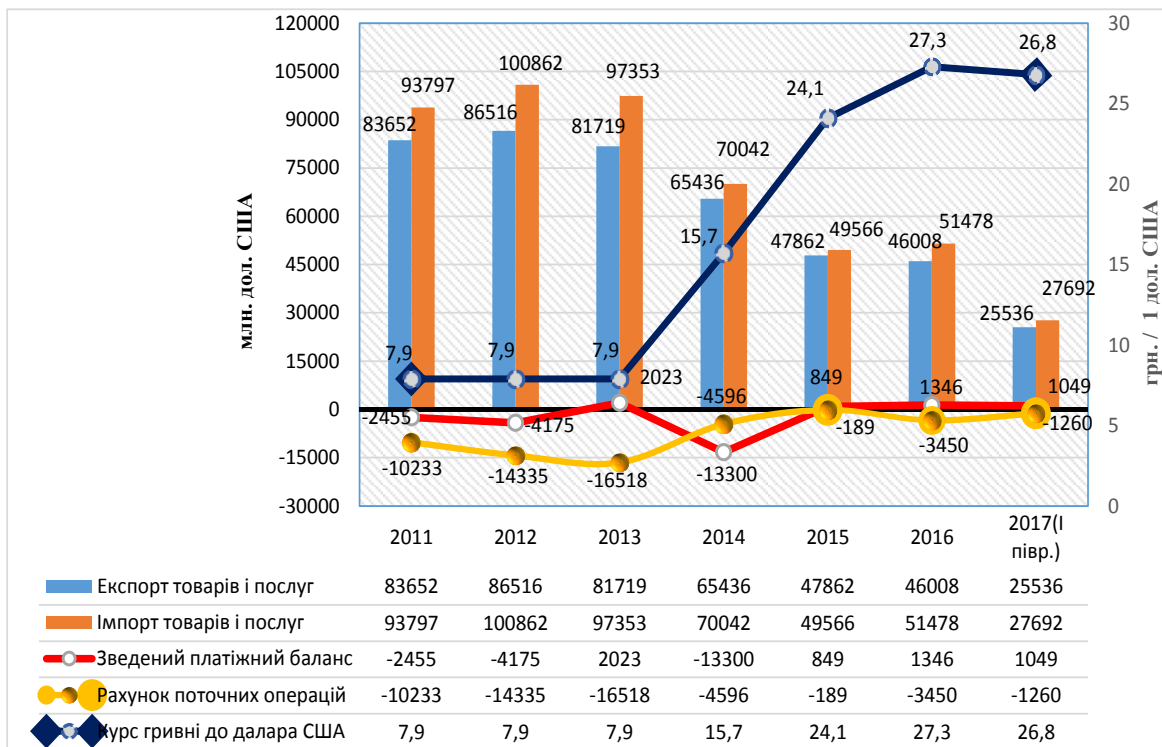
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О. Ю.

ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС І ВАЛЮТНИЙ КУРС: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Узагальнена оцінка економічного стану країни, ефективності її зовнішньоекономічних зв'язків здійснюється на основі платіжного балансу. Стан платіжного балансу – індикатор стану економіки країни, а динаміка зміни окремих його статей безпосередньо позначається на курсі національної валюти, що є важливою ланкою, яка пов'язує національну економіку з глобальною й впливає на рівень споживчих цін, сукупний попит і пропозицію, дохідну та видаткову частину державного бюджету, тощо. Саме тому, платіжний баланс може служити одним із основних джерел інформації для прийняття оптимальних рішень в державній політиці.

Платіжний баланс країни й валютний курс національної грошової одиниці характеризуються тісним кореляційним зв'язком. Так, зростання позитивного сальдо поточного рахунку платіжного балансу сприяє зміцненню національної грошової одиниці і навпаки, від'ємне сальдо поточного рахунку – провокує наростання девальваційного потенціалу [3, с. 182]. У свою чергу, зміна курсу національної валюти позначається на динаміці експорту та імпорту товарів і послуг, векторній спрямованості міжнародних потоків капіталів, а відтак і на платіжному балансі країни (див. рис. 1).

Зокрема, хронічний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, який спостерігався в Україні у 2011–2013 рр. (див. рис. 1.) став одним із чинників стрімкої девальвації національної грошової одиниці, яка за 2014–2015 рр. знецінилась щодо дол. США у 3 рази.

Рис. 1. Динаміка платіжного балансу України та офіційного валютного курсу гривні щодо дол. США у 2011-2017(I півр.) рр.

Примітка: розроблено автором за даними [5]

За підсумками 2015 року, українська гривня, девальвуюючи щодо дол. США на 53,5% (див. рис. 1), посіла третє місце у світовому рейтингу найслабших валют країн Європи та СНД.

Згідно з постулатами теорії еластичності, над якою не одне десятиліття працювали такі науковці, як А. Крюгер, А. Лернер, А. Маршал, девальвація курсу національної валюти надає вітчизняним товаровиробникам цінові конкурентні переваги як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках та зумовлює зростання експорту товарів і послуг, покращення стану поточного рахунку платіжного балансу. При цьому, зниження курсу національної грошової одиниці забезпечує короткострокове посилення цінової конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, яке тимчасово усуває потребу технічного переоснащення виробництва з метою підвищення якості продукції [2, с. 166].

Незважаючи на те, що девальвація, згідно з постулатами економічної теорії, сприяє зростанню цінових конкурентних переваг та експортного потенціалу, в Україні у 2014–2016 рр. на тлі зниження національної валюти спостерігалось скорочення щорічних вартісних обсягів експорту (див. рис. 1).

Така тенденція зумовлена високим рівнем комодітизації вітчизняного експорту, що проявляється у домінуванні в його структурі товарів з

низьким рівнем доданої вартості (продовольчі товари та сировина для їх виробництва, мінеральні продукти, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості).

Формування профіцитного платіжного балансу України у 2015 році стало наслідком скорочення, порівняно із 2014 роком, дефіциту рахунку поточних операцій до 189 млн. дол. США. Так, покращення рахунку поточних операцій платіжного балансу України, яке спостерігалось під час девальвації гривні у 2014–2015 рр., було зумовлено перевищенням темпів скорочення імпорту над темпами скорочення експорту, внаслідок зростання цін на імпорту сировину, впровадження обмежень на експортно-імпортні операції, суттєвого погіршення зовнішньої кон'юнктури та скорочення поставок продукції українських виробників на російський ринок.

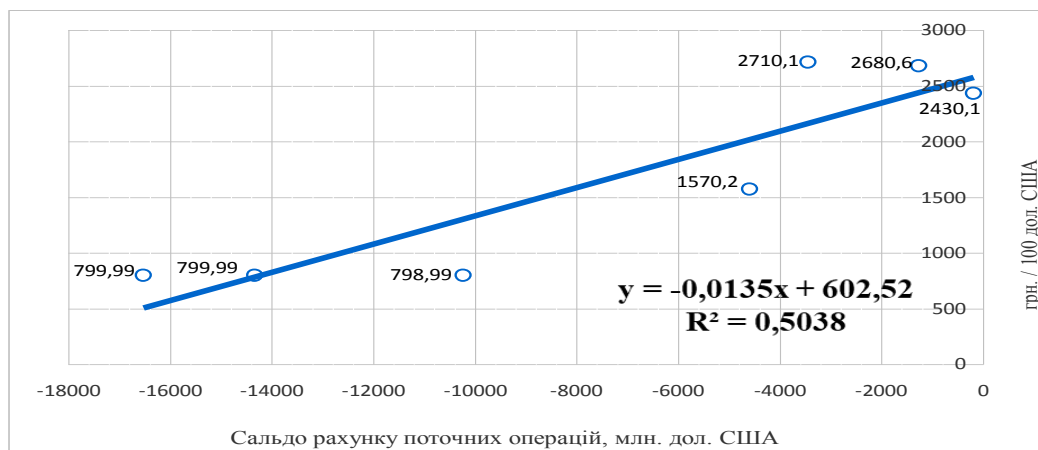
У січні – серпні 2017 року експорт товарів зріс на 21% незважаючи на негативний вплив припинення торгівлі з підприємствами, розташованими на НКТ, на експортоорієнтовану металургійну промисловість. Зростання було забезпечене сприятливою кон'юнктурою та високими врожайми зернових та технічних культур минулого року. Крім того, високими темпами зростає і експорт послуг (на 14,2%), насамперед за рахунок подальшого нарощування обсягу транзиту газу до європейських країн. Водночас від'ємне сальдо поточного рахунку в січні – серпні 2017 року (2,1 млрд. дол. США) незначно збільшилося порівняно з відповідним періодом минулого року. Це відбулося внаслідок більш суттєвого зростання імпорту товарів, порівняно з експортом, зокрема через вищі обсяги закупівель енергоносіїв та продукції машинобудування. Також збільшилося від'ємне сальдо первинних доходів (до 0,7 млрд. дол. США) через пом'якшення НБУ обмежень на репарацію дивідендів.

У вересні після тривалого ревальваційного тренду на валютному ринку посилилася волатильність обмінного курсу гривні до долара США та змінився тиск на обмінний курс гривні у бік знецінення, у т. ч. на готівковому ринку. Так, із початку вересня (станом на 29.09.2017 р.) офіційний обмінний курс гривні до долара США девальфував на 3,7% (проте порівняно з початком року курс гривні до долара США зміцнився на 2,5%). Девальваційний тиск на гривню у вересні мав головним чином сезонний характер, спричинений традиційним зростанням попиту на іноземну валюту з боку нафто- та газо трейдерів, який підсилювався помірним зростанням цін на нафту на світовому ринку. Крім того, знизилася обсяги пропозиції готівкової іноземної валюти з боку населення за одночасного зростання попиту на неї, що, значною мірою, також пояснюється сезонним погіршенням курсових очікувань населення [5].

На підставі даних Національного банку України за 2011 – 2017 рр. було досліджено кореляційно-регресійний зв'язок між сальдо поточного

рахунку платіжного балансу і офіційним курсом гривні до долара США. З'ясовано, що сальдо поточного рахунку платіжного балансу має тісний зворотній кореляційний зв'язок з офіційним курсом гривні (-0,71).

Виходячи з отриманої моделі, в результаті погіршення рахунку поточних операцій платіжного балансу на 1 млн. дол. США відбувається знецінення національної валюти на 13,5 грн. / 100 дол. США (див. рис. 2) [1, с. 235].

Рис. 2. Кореляційно-регресійна модель залежності валютного курсу гривні та рахунку поточних операцій платіжного балансу України у 2011-2017(I півр.) рр.

Примітка: розроблено автором за даними [5]

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що коливання валютного курсу впливають на співвідношення експортних та імпортних цін, конкурентоспроможність фірм, прибуток підприємств. Різкі курсові коливання посилюють нестабільність міжнародних економічних, зокрема валютно-кредитних та фінансових відносин, спричиняють негативні соціально-економічні наслідки. Тому, постає необхідність у впровадженні ефективної валютної політики, яка забезпечить відновлення курсової стабільності та ліквідацію диспропорцій у платіжному балансі. Економічна ситуація в Україні є складною для економічного аналізу. З одного боку – відновлення економічного зростання, покращення динаміки доходів державного і місцевих бюджетів та додатне сальдо платіжного балансу говорять про позитивні перспективи подальшого соціально-економічного розвитку, а з іншого – фундаментальні слабкості української економіки також явні. Це і низька ступінь диверсифікації виробництва, зовнішньої торгівлі, стрімкі темпи інфляції, висока енергоємність виробництва, і низький рівень інвестиційної привабливості.

Таким чином, рівновага платіжного балансу України, а відтак і економічний розвиток, залежать від правильного вибору інструментів валютної політики. Водночас ефективна реалізація валютної політики

неможлива без урахування всіх можливих факторів, здатних вплинути на динаміку валютного курсу та платіжного балансу країни.

Література:

1. Веріга Г.В. Платіжний баланс і валютний курс: діалектика взаємозв'язку / Г.В. Веріга // Бізнес Інформ. – 2013. - №2. – С. 231 – 235.
2. Мелих О. Ю. Фіскальні ефекти реалізації валютної політики в Україні / О. Мелих // Галицький економічний вісник. – 2015. – №2 (49). – с. 164 – 176.
3. Мулякова-Бочі А.К. Рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій платіжного балансу в посткризовому розвитку економіки України / А.К. Мулякова-Бочі, О.О. Сунцова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5. – С. 182 – 184.
4. Федорова Г.Ю. Асиметрії платіжного балансу України з державами ЄС / Г.Ю. Федорова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. - № 5–6. – С.151 – 157.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

Марчук Назарій

ст. гр. Фм – 11

Тернопільський національний економічний університет

20nazar1997@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Одним із елементів бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави та інструментом міжбюджетних відносин є міжбюджетні трансферти. Відповідно до статті 1 Бюджетного кодексу України міжбюджетні трансферти – це «... кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого» [4].

Розглянемо практику планування основних видів міжбюджетних трансфертів. Зміни у порядку планування дотацій відбулися із запровадженням з 2015 р. механізму вирівнювання доходної спроможності бюджетів територіальних одиниць не за видатками, а за доходами.

В основі діючої системи горизонтального бюджетного вирівнювання знаходиться індекс податкоспроможності відповідного бюджету за надходженнями податку на доходи фізичних осіб (обласні, районні

бюджети, бюджети міст обласного значення, об'єднаних територіальних громад), податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (обласні бюджети): Якщо значення індексу: в межах 0,9–1,1 – вирівнювання не здійснюється; менше 0,9 – надається базова дотація місцевому бюджету в обсязі 80% суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9; більше 1,1 – передається реверсна дотація з місцевого бюджету в обсязі 50% суми, що перевищує значення такого індексу 1,1. Інші доходи місцевих бюджетів, в т. ч. і загальнодержавні податки та збори, при вирівнюванні не враховуються [1].

Під час розрахунку запланованого обсягу базової / реверсної дотації на наступний бюджетний період враховуються такі параметри як: кількість наявного населення на 1 січня звітного (поточного) бюджетного періоду; обсяг надходження податку на доходи фізичних осіб (15% до обласного бюджету, 60% до бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад) за попередній бюджетний період; обсяг надходження податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (10% до обласних бюджетів) за попередній бюджетний період; індекс податкоспроможності відповідного бюджету окремо за надходженнями зазначених вище податків.

Враховуючи алгоритм горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів та використовуючи методику і дані [3] Міністерства фінансів України, розрахуємо обсяг базової / реверсної дотації на 2017 рік.

Так, середній рівень надходжень на 1 жителя, який використано при розрахунку дотацій, склав за: податком на доходи фізичних осіб (60%) для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад – 1003,76 грн.; податком на прибуток приватних підприємств (10%) для обласних бюджетів – 58,84 грн.; податком на доходи фізичних осіб (15%) для обласних бюджетів – 250,94 грн.

Тобто, базову дотацію отримують:

1) бюджети міст обласного значення, районні бюджети та бюджети об'єднаних територіальних громад, по яких обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб на 1 жителя не перевищує 903,38 грн.,

2) обласні бюджети, по яких обсяг надходження на 1 жителя податку на доходи фізичних осіб не перевищує 225,85 грн., податку на прибуток підприємств – 52,96 грн.

З місцевих бюджетів до державного буде перерахована реверсна дотація за умови, якщо надходження на 1 жителя становлять:

1) для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад – вище 1104,14 грн.;

2) для обласних бюджетів з податку на доходи фізичних осіб – вище 276,03 грн., податку на прибуток підприємств – 64,72 грн.

Плановий обсяг базової дотації на 2017 рік складає 5,8 млрд. грн., реверсної дотації – 3,9 млрд. грн.

У чинному порядку розрахунку запланованого обсягу базової (реверсної) дотації на наступний бюджетний період, як справедливо констатують Т. Кізима та З. Лободіна, не передбачено можливість здійснення перерахунку обсягу зазначеного трансферту внаслідок змін основних показників (наявне населення, фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств), які можуть відбутися протягом відповідного бюджетного року внаслідок певних обставин.

Тобто, запланований у 2016 р. на 2017 р. обсяг зазначених видів трансфертів не перераховується. Внаслідок цього, вплив певних чинників (наприклад, зміна місця реєстрації великих платників податків) може спричинити суттєве недовиконання (перевиконання) плану податкових надходжень і отримання (вилучення) необгрунтованого завищеного або заниженого обсягу базової (реверсної) дотації. Загалом обсяг дотації по усіх місцевих бюджетах України від таких відхилень не змінюється, однак для окремого місцевого бюджету може стати суттєвою проблемою, оскільки унеможливить здійснення видатків у повному обсязі для реалізації запланованих повноважень органів місцевого самоврядування [2, с. 15].

Для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, із державного бюджету передаються місцевим бюджетам субвенції. У законі про Державний бюджет України затверджуються планові обсяги субвенцій окремо для обласних, районних, міських бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад. Зокрема, на фінансування освіти місцевим бюджетам передається освітня субвенція, охорони здоров'я – медична субвенція, соціального захисту – субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення державних програм соціального захисту.

Плануванням обсягів субвенцій займається Міністерство фінансів України разом з Міністерством освіти і науки України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством соціальної політики України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України і т. д.

Плановий обсяг освітньої субвенції для конкретного місцевого бюджету розраховується на основі таких параметрів: кількість учнів загальноосвітніх навчальних закладів і учнів, які здобувають повну загальну середню освіту у професійно-технічних навчальних закладах, у

міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах; наповнюваність класів; коригуючі коефіцієнти приведення, що застосовуються до кількості учнів різних типів загальноосвітніх навчальних закладів і учнів, які здобувають повну загальну середню освіту у професійно-технічних навчальних закладах, та залежно від місцевості, в якій розташований заклад.

Плановий обсяг медичної субвенції визначається з урахуванням показників: кількість населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці; коригуючі коефіцієнти, що враховують відмінності у вартості надання медичної допомоги; особливості надання медичної допомоги у гірських населених пунктах.

Обсяги субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги: сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям; на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» планують, враховуючи розмір державної соціальної допомоги конкретного виду та прогнозну кількість одержувачів зазначених видів допомог на плановий бюджетний рік.

Плановий обсяг субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на: оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот; придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу розраховують на основі прогнозованої кількості отримувачів пільг, житлових субсидій та вартості палива, скрапленого газу, середнього розміру субсидій і т.д.

Результати проведеного дослідження дають підстави констатувати зростаючу роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів, що супроводжується одночасним зниженням фінансової самостійності органів місцевого самоврядування і свідчить про низьку податкоспроможність більшості регіонів України. Незважаючи на позитиви від проведеної у 2015 р. реформи міжбюджетних відносин, мають місце недоліки при здійсненні горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Кізима Т. Проблеми вдосконалення бюджетної політики держави в контексті фіскальної децентралізації / Т. Кізима, З. Лободіна // Світ фінансів. – 2016. – Випуск 4 (49). – С. 7–19.

3. Лист Міністерства фінансів України «Щодо схвалення Урядом проекту державного бюджету на 2017 рік, підготовленого до другого читання» від 8.11.2016 року № 31-05110-14-21/31634.

4. Лободіна З. Міжбюджетні трансферти: реалії надання та шляхи удосконалення в контексті зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування / З. Лободіна // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 7. – С. 23–25.

Масний Віталій
ст. гр. ФУПОМ-22
Тернопільський національний економічний університет
etella73@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н. І.

ДЖЕРЕЛА ТА ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Збереження навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки, захист здоров'я і життя населення від негативного впливу господарської та іншої діяльності є одним із важливіших елементів політичної та економічної стабільності держави. Із розвитком економічних відносин питання охорони навколишнього середовища перетворилось у серйозну проблему. Успішне розв'язання цієї проблеми безпосередньо залежить від ефективності формування фінансових ресурсів на природоохоронні цілі та від дієвості форм і методів фінансового забезпечення природокористування.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 42) визначено, що в Україні фінансування екологічних заходів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів; коштів підприємств, установ та організацій; фондів охорони навколишнього природного середовища; добровільних внесків та інших коштів [1].

Фінансове забезпечення – це законодавчо встановлена система джерел і форм фінансування охорони навколишнього природного середовища [2].

Метою фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища є забезпечення екологічних потреб у фінансових ресурсах для поліпшення екологічної ситуації у державі, регіонах, на місцях, а основними завданнями: 1) забезпечення економічних і

управлінських можливостей держави та суб'єктів господарювання для покращення екологічної ситуації; 2) забезпечення цільового використання екологічних фінансових ресурсів.

Основними методами фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища є: самофінансування, бюджетне фінансування, кредитування, інвестування, страхування, лізинг та фінансове регулювання.

Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища здійснюється за рахунок наступних джерел: коштів бюджетів, екологічних фондів всіх рівнів, власних коштів підприємств, кредитних ресурсів, страхових фондів, іноземних надходжень та інвестицій, інших коштів. Всі джерела фінансування поділяють на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх відносять власні кошти підприємств і організацій, а до зовнішніх - позичені і залучені кошти (кредити, кошти іноземних інвесторів, кошти державного або місцевих бюджетів, міжнародних організацій, фондів охорони навколишнього природного середовища тощо).

Джерела, призначені для фінансування охорони навколишнього природного середовища можуть мати як бюджетне (кошти державного та місцевих бюджетів, фондів охорони навколишнього природного середовища), так і позабюджетне походження (добровільні внески, кредити та позики фінансових установ, гранти міжнародних організацій тощо).

Важливим механізмом державного фінансування природоохоронних заходів і програм є фонди охорони навколишнього природного середовища. Метою цих фондів є акумулювання коштів з відповідних джерел надходження та їх використання на цілі охорони навколишнього природного середовища, а також цільового фінансування природоохоронних заходів, спрямованих на зменшення впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення. [3].

На сьогодні функціонують Державний і місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища, які утворюється за рахунок: 1) частини екологічного податку згідно із законом; 2) добровільних внесків підприємств, установ, організацій, громадян та інших надходжень; 3) частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності.

Згідно бюджетного законодавства формування фондів охорони навколишнього природного середовища відбувається за рахунок екологічного податку, а саме: до державного фонду зараховується 20% екологічного податку, а до місцевих фондів в розмірі 80%, які розподіляються відповідним чином: 25% до сільських, селищних, міських

бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад; 55% до обласних бюджетів та бюджету АРК; 80% до, бюджетів міст Києва та Севастополя [4].

Іншим джерелом доходів природоохоронних фондів є грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності. 30% цих коштів надходить до державного фонду, 50% - до фондів сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, 20% - до фондів обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим і до фондів бюджетів міст Києва та Севастополя – 70%. Також важливими джерелами фондів охорони навколишнього природного середовища всіх рівнів залишаються благодійні внески фізичних та юридичних осіб та інші джерела, згідно з чинним законодавством.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища акумулюються у спеціальному фонді бюджетів і спрямовуються лише на фінансування природоохоронних заходів, що відповідають основним пріоритетним напрямам державної політики в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і гарантування екологічної безпеки.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища всіх рівнів можуть використовуватись тільки для цільового фінансування природоохоронних і ресурсозберігальних заходів, у тому числі наукових досліджень із цих питань, ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також заходів для зниження впливу забруднення довкілля на здоров'я людей [5].

Література:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

2. Євдокімова М. О. Фінансове забезпечення природоохоронної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/V-Harkivskogo-NAU/V-Harkivskogo-NAU_ekonom/2013-5/PDF/21.pdf

3. Джерела фінансування екологічних заходів та програм. Фонди охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1678022855692/pravo/dzherela_finansuvannya_ekologichnih_zahodiv_program_fondi_ohoroni_navkolishnogo_prirodnogo_seredovischa.

4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>

5. Джерела фінансування екологічних заходів та програм. Фонди охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1678022855692/pravo/dzherela_finansuvannya_ekologichnih_zahodiv_program_fondi_ohoroni_navkolishnogo_prirodnogo_seredovischa

Мороченець Ілона

ст.гр. ФЗМ-11

Тернопільський національний економічний університет

ilonamorochenets@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

*Якщо держава управляється правильно,
бідність і незнатність викликають сором.
Якщо держава управляється неправильно,
то сором викликає багатство і знатність.*

Конфуцій

Проблема бідності є на сьогодні однією з найболючіших проблем соціально-економічного життя України. Для України бідність стала не тільки хронічним явищем, але і фактором поляризації суспільства, його поділу на дуже багатих і дуже бідних при катастрофічному зменшенні середнього прошарку суспільства.

Теоретичні й прикладні аспекти подолання бідності є невід'ємними для становлення та розвитку соціальної безпеки людини, суспільства, держави. Тому не дивно, що чимало вітчизняних і зарубіжних науковців присвятили свої наукові праці даному напрямку досліджень. Серед них: І. Білоус, О. Кириленко, Е. Лібанова, О. Макарова, О. Мельниченко, А. Розумова, М. Хом'як, Л. Шевченко, С. Юрій та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових розробок, окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого опрацювання та розвитку.

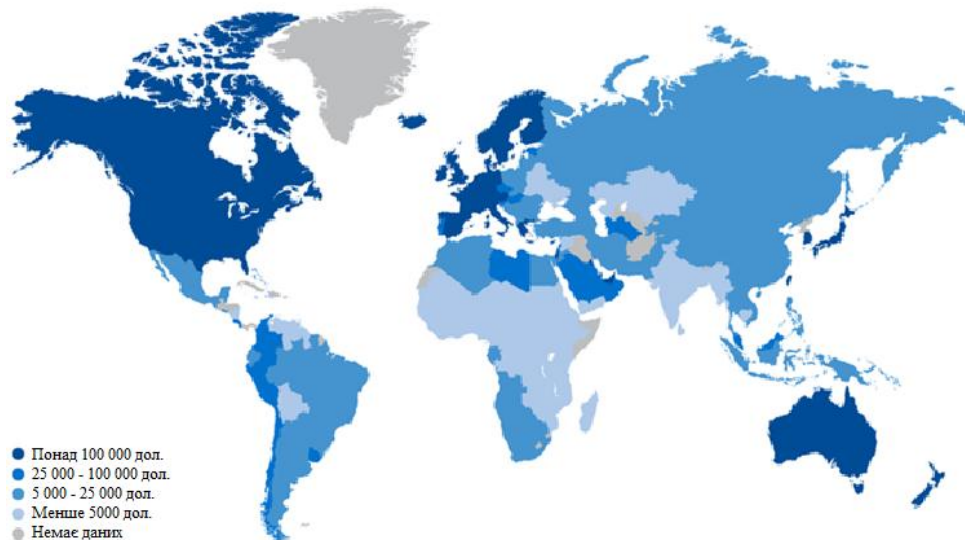
Офіційно термін «бідність» з'явився в Україні в Указі Президента України № 637/2001 від 15.08.2001 р. «Про стратегію подолання бідності», в якому бідність визначається як неможливість в наслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу [3].

Кількісні показники моніторингу бідності населення показують, що Україна належить до країн з високим рівнем бідності. Так станом на 30.03.2017 р. за межею бідності перебували 60% українців. Про це під час презентації звіту ПРООН щодо людського розвитку заявив постійний представник програми розвитку ООН в Україні Ніл Уокер.

Уявлення про економічний потенціал, масштаби та динаміку національної економіки, рівень життя населення дають такі показники як

ВВП та темпи його зростання. Більш точним показником рівня добробуту, який використовується у міжнародних зіставленнях є показник ВВП на душу населення, який показує вартість товарів та послуг, що припадає на одного мешканця країни. Він дозволяє пов'язати динаміку національного виробництва з добробутом населення і характеризує рівень життя.

Згідно досліджень Дослідницького інституту швейцарської фінансової групи Credit Suisse [5], Україна належить до групи країн з дуже низьким ВВП на душу населення (див. рис. 1).

Рис. 1. Картохема рівня добробуту населення планети за показником ВВП на 1 особу у 2016 р., дол. США

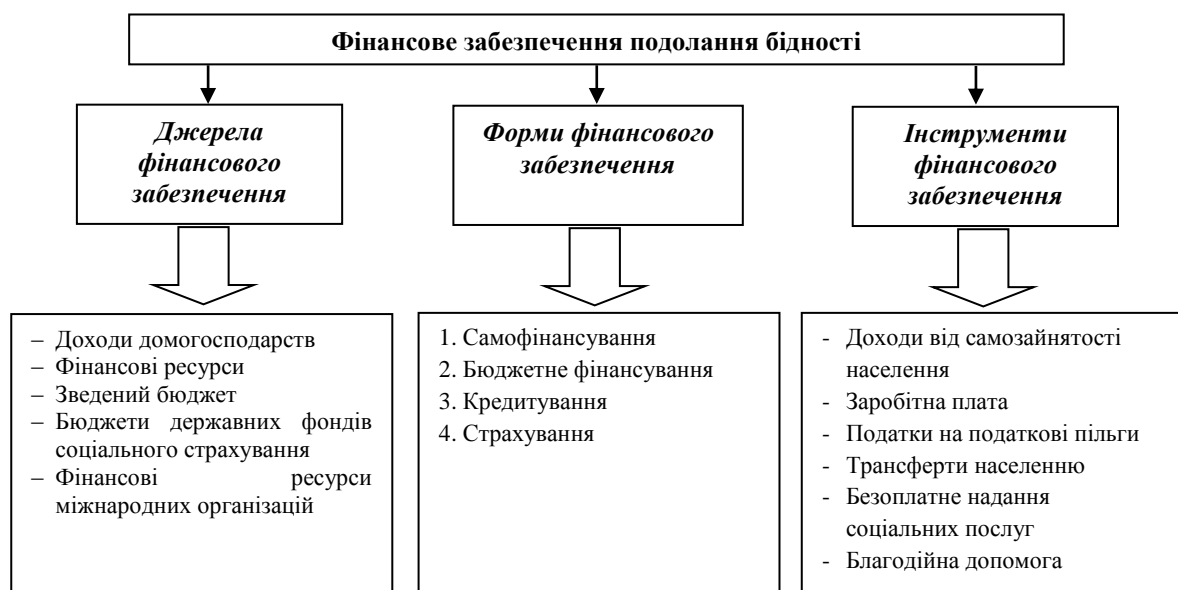
Так, станом на 31.12.2016 року показник ВВП на душу населення становив лише 2185,9 дол. США. Внаслідок девальвації гривні, яка за підсумками останніх чотирьох років знецінилась по відношенню до американського долара у 3,4 рази, значення даного показника зменшилось на 1884,1 дол. США.

Таким чином, валютна криза 2014–2015 рр. є одним із чинників загострення проблеми бідності в Україні.

Ми далекі від думки, що бідність сама по собі може бути причиною поширення крайніх явищ у суспільстві. На даний час, українці сприймають бідність як норму. Тому доцільно звернути увагу на цілу низку особливостей бідності в Україні. Перша особливість – це низький рівень життя [1]. Підтвердженням цього є такі показники як : низька якість раціону харчування, стрімке зростання трудової міграції, низька народжуваність, висока захворюваність і смертність, незадоволеність широких верств суспільства загальноекономічною ситуацією та своїм матеріальним становищем. Друга особливість – масова бідність зайнятого населення. Працююче населення більшою мірою переймаються тим, як прожити сьогодні, а не перспективами завтрашнього дня. Тому, основна

загроза для переважної більшості населення в кризових умовах – це втрата робочого місця. У разі, коли безробіття зростатиме, людина триматиметься за посаду навіть з мізерною зарплатою. Загроза втрати робочого місця – дієвий стимул для штучних протестів, коли у політичних чи економічних цілях власники підприємств активно використовують найманих працівників. Такі протести як правило пасивні, оскільки його учасники мотивовані виключно кріпосною необхідністю [2].

Необхідність реалізації заходів з метою подолання бідності потребує ефективного застосування фінансового забезпечення, яке доцільно розглядати як сукупність фінансових ресурсів, форм та інструментів для поліпшення стану домогосподарств, які не досягли фінансового добробуту (див. рис. 2).

Рис. 2. Основні елементи системи фінансового забезпечення подолання бідності [4]

Фінансове забезпечення подолання бідності має сприяти мінімізації як самого явища бідності, так і усуненню чинників, які його зумовлюють. З огляду на це, фінансові інструменти, спрямовані на подолання бідності, доцільно поділяти на прямі та опосередковані. На думку І. Білоус, завдяки їхньому поєднанню можна домогтися найліпших результатів у процесі боротьби з бідністю [4, с. 24].

Таким чином, бідність – це комплексна проблема, а її подолання є тривалим процесом. Оптимальним варіантом підвищення добробуту населення України є поєднання активної соціальної політики, спрямованої на відновлення і зростання зайнятості та створення умов для гідної праці, з ефективною підтримкою найуразливіших верств населення.

Література:

1. Лібанова Е. Бідність в Україні : діагноз поставлено – будемо лікувати? [Електронний ресурс] / Е. Лібанова. – Режим доступу : https://dt.ua/ECONOMICS/bidnist_v_ukrayini_diagnoz_postavleno__budemo_likuvati.html.
2. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу : [колект. моногр.] / [за ред. Е.М. Лібанової] ; Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи Нац. акад. наук України. – Умань : [Вид. «Сочінський»], 2013. – 404 с.
3. Указ Президента України «Про стратегію подолання бідності» : (офіц. текст: за станом на 15 серпня 2001 року, № 637/2001) / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/637/2001>.
4. Фінансові важелі подолання бідності в Україні : монограф. [О. П. Кириленко, І. І. Білоус, Б. С. Малиняк та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 432 с.
5. The Credit Suisse Research Institute: «Global Wealth Report – 2016» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.credit-suisse.com/corporate/en/articles/news-and-expertise/the-global-wealth-report-2016-201611.html>.

Павлишина Оксана

ст. гр. ФУПОзм-21

Тернопільський національний економічний університет

pavlushunoksana150694@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ДОХОДИ ВІД САМОЗАЙНЯТОСТІ В СТРУКТУРІ СУКУПНИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Однією із важливих складових сектору домашніх господарств в Україні є підсектор самозайнятих осіб, тобто осіб, які працюють на себе. Відтак самостійно зайнятими працівниками вважають осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, яку вони здійснюють самостійно без залучення найманих працівників.

Самозайнятість – відносно нове явище у вітчизняній економіці, яке набуло значного поширення упродовж останніх років, що пов'язано насамперед із неспроможністю держави та окремих роботодавців забезпечити належну пропозицію робочих місць для працездатного населення.

Відповідно до статті 14 (зокрема, пунктів 14.1.226 і 14.1) Податкового кодексу України самозайнятою особою є фізична особа – підприємець або особа, яка провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така

особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності [1].

Незалежна професійна діяльність – це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб [1].

В сучасних умовах для означення самозайнятих осіб часто використовують термін «фріланс». Проте «самозайнятість» і «фріланс» – це не слова-синоніми, хоча багато в чому ці поняття є схожими. Так, самозайнятими частіше називають підприємців, чий дохід визначається не заробітною платою, а підприємницькою діяльністю. А до фрілансерів зараховують насамперед незалежних професіоналів, які працюють у різних проектах переважно на гонорарній основі [2].

Як зазначають фахівці, в Україні в режимі самозайнятості працює близько 20% загальної кількості зайнятих, у той час як в Італії – 29,9%, Португалії – 28,7%, Іспанії – 25% [3, с. 90]. У США та Канаді самозайняті становлять 10-15% усіх працевлаштованих; у Греції, Туреччині, Мексиці таких 30% [2].

Серед основних причин поширення самозайнятості, як важливого джерела доходу домашніх господарств, науковці виокремлюють:

1) втрату робочого місця як основного джерела доходів внаслідок звільнення (скорочення);

2) нестачу необхідних коштів для підтримання належного рівня життя навіть за умови збереження робочого місця;

3) наявність заборгованостей по виплаті заробітної плати та соціальних трансфертів;

4) пошук більш стабільного і надійного джерела доходу з можливістю належної самореалізації тощо [4, с. 226].

Найпоширенішими видами самозайнятої діяльності в Україні є продаж сільськогосподарської продукції і різних товарів; випадкові заробітки; будівельні та ремонтні роботи у приватних осіб; перевезення власним автомобілем; переклади та друкування текстів; різні домашні ремесла та народні промисли (гончарство, ткацтво, рукоділля, художня обробка шкіри, деревообробка, бджільництво тощо); репетиторство; перукарські послуги; ремонт побутової техніки, автомобілів; здавання житла в оренду; випікання тортів та приготування страв на продаж; догляд за дітьми та людьми похилого віку; прибирання квартир; послуги

«зеленого» туризму; збирання лікарських рослин, лісових ягід та грибів тощо.

Залежно від виду самозайнятості виділяють зареєстрованих (приватні нотаріуси, адвокати, архітектори, фермери, частина підприємців) та незареєстрованих (люди вільних професій, власники особистого підсобного господарства, «надомники») самозайнятих. Причому самостійно зайняті особи можуть займатися як легальними видами діяльності (які не суперечать чинному законодавству), так і нелегальними (перевезення товарів через кордон, нелегальний продаж зброї, алкогольних напоїв тощо) [3, с. 92].

За даними Державної служби статистики України, у 2016 році питома вага домогосподарств, в яких основним джерелом доходу є дохід від самостійної трудової діяльності, становила 7,5%, а питома вага домогосподарств, в яких основним джерелом доходу є дохід від підприємницької діяльності – 0,5% [5, с. 48]. При цьому доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості у структурі сукупних ресурсів вітчизняних домогосподарств становлять лише 5,2% (міських домогосподарствах – 5,5%, у сільських – 4,5%) [5, с. 195-196], що, безумовно, є вкрай низьким показником.

Відтак можемо стверджувати, що сучасні механізми стимулювання підприємницької діяльності і самозайнятості в Україні, на жаль, не досягають своєї мети. Це зумовлено тим, що, по-перше, державні проекти стосовно стимулювання підприємницької діяльності спрямовані, здебільшого, на освітні програми і не передбачають вагомих мотиваційних важелів щодо заснування власної справи; по-друге, не сприяє підвищенню підприємницької активності банківська система, яка потребує певних гарантій власності. Тому сучасне підприємництво в Україні не виконує визнану у світі функцію механізму регулювання інститутів ринку.

Література:

1. Податковий кодекс України (зі змінами і доповненнями від 10.09.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Ринок незалежних працівників стрімко зростає. Давайте шукати різницю між самозайнятими та фріланс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biggggidea.com/practices/1328/>
3. Пітюлич М. Теоретичні основи розвитку самостійної зайнятості населення / Михайло Пітюлич // Регіональна економіка. – 2003. – №3 (29). – С. 89–95.
4. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія / Т.О. Кізима. – К. : Знання, 2010. – 431 с.
5. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики, 2017. – 380 с.

Паньків Андрій

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

arankiv420@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

За допомогою бюджету держава, здійснюючи розподіл і перерозподіл ВВП, змінює структуру суспільного виробництва, впливає на результати господарювання, здійснює соціальні перетворення тощо.

Належна реалізація державою своїх функцій може бути забезпечена за рахунок відповідних обсягів та оптимальної структури видатків бюджетів. Саме шляхом здійснення видатків бюджетів держава розвиває пріоритетні галузі економіки, соціальної сфери, підтримує належний рівень соціального захисту населення, обороноздатності країни та діяльність органів державної влади, державного управління, місцевого самоврядування [1].

Згідно з Бюджетним кодексом України видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. Причому поняття видатки є вужчим, ніж витрати, оскільки витрати бюджету – це видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення коштів на депозитах, придбання цінних паперів [2].

На думку В. Дем'янишина, видатки бюджетів охоплюють тільки ту частину видатків суспільства, яка пов'язана з використанням коштів таких централізованих грошових фондів, як державний і місцевий бюджети [3, с. 101].

Розподіл видатків між державним та місцевими бюджетами проводиться відповідно до розмежування повноважень між гілками та рівнями влади.

Відповідно до статті 82 Бюджетного кодексу видатки на здійснення повноважень, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, поділяються на:

1) видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені Бюджетним кодексом України видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;

2) видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності;

3) видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер та визначені законами України.

Таким чином, із державного бюджету фінансуються заходи та програми загальнонаціонального значення, утримуються органи законодавчої, виконавчої, судової влад, фінансується оборона, зовнішньоекономічна діяльність, здійснюється обслуговування державного боргу тощо.

Розмежування видів видатків між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача [2].

Проаналізуємо практику здійснення видатків місцевих бюджетів в Україні. Так, видатки місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у 2016 р. зросли на 128 млрд. грн. порівняно із 2013 р.

У 2015 р. частка видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП порівняно із 2010 р. знизилася на 0,05% і становила 13,99%, а у видатках зведеного бюджету – на 1,26% і становила 40,73%. Зниження питомої ваги місцевих видатків в структурі видатків зведеного бюджету України зумовили, зокрема, зростаючі потреби фінансування галузі оборони, додаткові видатки на обслуговування державного боргу через девальвацію національної валюти. Проте, вже у 2016 р. показник питомої ваги видатків місцевих бюджетів у ВВП зріс до 14,53%, а частки видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного – до 41,44%

Величина частки видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного дає уявлення про рівень децентралізації. Показником високого рівня децентралізації вважається частка місцевих видатків на рівні більш як 45% загальнодержавних видатків, середнього рівня – 30–45%, а низького рівня – менш як 30%. В Україні коефіцієнт децентралізації видатків у 2013 р. був 43,1%, 2014 р. – 42,73%, 2015 р. – 40,73%, 2016 р. – 41,44%. Тобто з метою підвищення рівня децентралізації доцільно продовжувати бюджетні реформи.

Дослідження структури видатків місцевих бюджетів України за функціональним призначенням дало підстави констатувати: найбільшу питому вагу у видатках місцевих бюджетів України упродовж 2013–2016 рр. займали видатки соціального спрямування – 81,69% (середній показник за чотири роки), зокрема на освіту – 30,64%, соціальний захист і

соціальне забезпечення – 28,86%, охорону здоров'я – 20,51%, культуру, мистецтво, фізичну культуру, спорт, засоби масової інформації – 3,68%.

Водночас, у 2016 р. зросла частка видатків на економічну діяльність – на 5,6%, соціальний захист населення – 4,65%, житлово-комунальне господарство – 1,54%, громадський порядок, безпеку – 0,009%, цивільну оборону – 0,001% у видатках місцевих бюджетів порівняно із 2013 р. Питома вага інших видів видатків мала тенденцію до зниження, що, перш за все, пов'язано із пріоритетами бюджетної політики на місцевому рівні та видами міжбюджетних трансфертів, отриманих з державного бюджету.

У результаті аналізу видатків місцевих бюджетів за економічною характеристикою операцій встановлено, що переважають поточні видатки: 2013 р. – 93,52% (у т.ч. видатки на оплату праці та нарахування на зарплату – 47,02%, соціальне забезпечення – 23,25%, оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 5,85%), 2014 р. – 93,82% (у т.ч. видатки на оплату праці та нарахування на зарплату – 41,3%, соціальне забезпечення – 23,2%, оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 5,1%), 2015 р. – 88,5% (у т.ч. видатки на оплату праці та нарахування на зарплату – 37,7%, соціальне забезпечення – 23,7%, оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 5,9%), 2016 р. – 85% (у т.ч. видатки на оплату праці та нарахування на зарплату – 33,2%, соціальне забезпечення – 28,5%, оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 5,1%). Серед капітальних видатків (у 2013 р. їхня частка становила 6,48%, у 2014 р. – 6,18%, 2015 р. – 11,5%, 2016 р. – 15% у видатках місцевих бюджетів) переважали видатки на придбання основного капіталу (у 2013 р. їхня частка становила 4,52%, 2014 р. – 4,45%, 2015 р. – 8,62%, 2016 р. – 4,45% у видатках місцевих бюджетів).

Такий склад видатків місцевих бюджетів України свідчить про пріоритетне фінансування простого відтворення виробництва і надання суспільних послуг, незначну питому вагу інвестиційної складової зазначених бюджетів та невисокі темпи оновлення обладнання довгострокового користування, внаслідок чого знижується якість надання суспільних послуг. Однією із причин такої ситуації є не тільки нестача бюджетних коштів, але й відсутність достатньої кількості розроблених та запропонованих до конкурсного відбору реальних проектів регіонального розвитку, які б могли бути підтримані за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку [4, с. 126].

Отже, дослідження практики здійснення видатків місцевих бюджетів дає підстави констатувати їхню суттєву роль у реалізації бюджетної політики на місцевому рівні та соціально-економічному розвитку адміністративних територій.

Література:

1. Бюджетна система. Вишкіл студії: навчальний посібник / За ред. С. І. Юрія, О. П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 424 с.
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
4. Лободіна З. М. Вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій в контексті проведення бюджетної реформи / З. М. Лободіна // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 124–128.

Пастущин Сніжана

ст.гр. Фм – 11

Тернопільський національний економічний університет

snischana_pastutchyn@i.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк А. В.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Позитивний результат здійснення реформи децентралізації в Україні сприятиме повній модернізації вітчизняної бюджетної системи у контексті зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. Децентралізація – це процес перерозподілу повноважень та функцій на користь місцевих органів влади. Головною ознакою розвиненої держави вважається фінансова незалежність на місцевому рівні. Місцевим бюджетам надається важливе значення у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць, адже вони є невід'ємною складовою місцевих фінансів. Тому розширення повноважень місцевих органів влади на засадах фінансової децентралізації забезпечить зростання обсягів дохідної частини місцевих бюджетів з метою покращення умов сталого розвитку і підвищення добробуту на місцевому рівні. Вищезазначене зумовлює актуальність дослідження питань реформування місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації.

Проблематика функціонування місцевих бюджетів України в умовах реформи децентралізації перебуває у центрі уваги досліджень таких вітчизняних науковців, як: О. Василик, В. Дем'янишин, А. Дем'янюк, О. Кириленко, В. Кравченко, З. Лободіна, І. Луніна, І. Лютий, Б. Малиняк, В. Опарін, К. Павлюк, В. Федосов, С.Юрій та ін. Проте сучасні динамічні

умови розвитку місцевих бюджетів в Україні зумовлюють необхідність подальшого дослідження проблем їх формування та виконання в умовах трансформаційних перетворень.

Основними векторами трансформації засад формування місцевих бюджетів, згідно здійснюваної реформи, доцільно визначити такі, як розширення самостійності місцевих бюджетів, забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів, зростання дохідної бази місцевих бюджетів, розподіл видаткових повноважень між бюджетами різних рівнів, фінансове забезпечення утворення об'єднаних територіальних громад та модернізація міжбюджетних відносин [2].

Змінивши порядок розподілу податкових і неподаткових надходжень між державним і місцевими бюджетами, з 1 січня 2015 р. Україна здобула новий механізм функціонування бюджетної системи. У складі доходів місцевих бюджетів в частині податкових надходжень відбулись суттєві зміни, зокрема, відбулась передача на місцевий рівень таких податків, як [3]:

- 80% екологічного податку;
- 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки;
- 50% рентної плати за спеціальне використання води (крім об'єктів місцевого значення);
- 50% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;
- 25% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення.

За новими правилами відбувся наступний перерозподіл податку на доходи фізичних осіб [3]:

- 25% зараховується до державного бюджету, а з податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на території Києва – 60 %;
- 15% зараховується у дохід загального фонду обласних бюджетів;
- 60% податку зараховується до загального фонду бюджетів міст обласного (республіканського) значення, районних бюджетів чи бюджетів об'єднаних територіальних громад;
- 40% зараховується до бюджету міста Києва.

Згідно сучасних нововведень відбулися зміни в структурі розподілу екологічного податку. Так, до державного бюджету надходить 20% коштів від нього (до реформи децентралізації було 65%), а до місцевих бюджетів – 80%. Якщо розглядати розподіл коштів за рівнями місцевих бюджетів, то в обласні бюджети зараховується 55% екологічного податку (до реформи децентралізації було 10%), а в бюджети територіальних громад – 25% податку. В бюджеті міста Києва залишається 80% надходжень від зазначеного податку [1].

**Показники виконання доходів місцевих бюджетів України
за 2015 – 2017 рр., млрд.грн. [4]**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р. (січень-вересень)
Загальний фонд	99,8	146,6	134,9
ПДФО	53,6	79,0	77,8
Плата за землю	14,5	23,3	19,9
Податок на нерухоме майно	0,736	1,4	1,8

Проаналізувавши дані таблиці 1 ми спостерігаємо, що до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування трансфертів) за 2015 р. надійшло 99,8 млрд. грн., що складає 116,0% від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами. Приріст надходжень у порівнянні з 2014 р. склав 42,1% або 29,6 млрд. грн. В свою чергу за 2016 р. надійшло 146,6 млрд. грн., що складає 116,3% від річного обсягу надходжень, а приріст надходжень до загального фонду у порівнянні з 2015 р. склав 49,3% або 48,4 млрд. грн. Тоді як за січень – вересень 2017 р. надійшло 134,9 млрд. грн., що складає 79,8% від річного обсягу надходжень із змінами, затвердженого місцевими радами, а приріст надходжень проти січня – вересня минулого року склав 29,9% або 31,1 млрд. грн. [4].

У розрізі доходів місцевих бюджетів України переважають податкові надходження та відзначаються темпи їх приросту. Так, темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2015 р. у порівнянні з 2014 р. становив 123,1%, плати за землю – 130,3%; за 2016 р. у порівнянні з 2015 р. темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних становив 147,3%, плати за землю – 161,2%. Важливо зазначити, що темп приросту фактичних надходжень ПДФО за січень – вересень 2017 р. становив 40,0%. Отже, значне зростання спостерігається за податковими надходженнями до місцевих бюджетів України, що обумовлено змінами у розподілі ПДФО між державним і місцевими бюджетами, а також змінами у процедурі адміністрування плати за землю [4].

Доцільно зазначити, що відбулися також зміни у формуванні неподаткових надходжень місцевих бюджетів України. До зазначених змін належать, зокрема, передача державного мита та коштів від оплати адміністративних послуг в регіони. Проте деякі доходи залишились та належать державному бюджету, а саме: половина адміністративного збору від державної реєстрації прав на нерухоме майно і державної реєстрації фізичних осіб-підприємств та юридичних.

Отже, реалізація реформи фінансової децентралізації демонструє чітку тенденцію до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів і створює передумови для забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Проте з метою подальшої успішної реалізації реформи децентралізації доцільно дотримуватися принципу збалансованості бюджетної системи та рівноваги між переданими повноваженнями на місцевий рівень й бюджетними ресурсами задля їх забезпечення.

Література:

Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р., № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

Дем'янюк А. В. Формування місцевих бюджетів в умовах здійснення реформи децентралізації/ А. В. Дем'янюк // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – №11.– С. 23 – 25.

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>

Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

Петрушка Світлана

ст. гр. ФМ-12

Тернопільський національний економічний університет

svetochkape@i.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коломийчук Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцеві бюджети є визначальною ланкою місцевих фінансів, за рахунок яких відбувається формування, розподіл і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них власних та делегованих функцій і завдань. Рівень економічного і соціального забезпечення фінансової стабільності окремих територій залежить саме від належного виконання місцевих бюджетів. Тому для ефективного виконання показників місцевих бюджетів необхідна правильна організація системи контролю на ними.

Контроль за бюджетними коштами є складним і на даний момент актуальним процесом. У зв'язку з цим його досліджують багато науковців Т. Боголіб, О. Бречко, О. Кириленко, В. Дем'янишин, С. Юрій, М. Корнієнко, І. Луніна, В. Шевченко та інші.

С. І. Юрій стверджував, що державний фінансовий контроль можна трактувати як функцію управління фінансами, яка включає контроль за дотриманням фінансово – економічного законодавства у процесі формування та використання грошових фондів. Саме фінансовий контроль є найважливішою функцією управління як державним, так і місцевими бюджетами [1].

Основною метою фінансового контролю є забезпечення принципів законності, доцільності, ефективності, оптимальності управлінських дій, починаючи з планування, формування, розподілу і закінчуючи використанням фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

З вищесказаного, можна зробити висновок, що для доцільного використання місцевих фінансових коштів, вагому роль відіграє правильний вибір форм здійснення державного фінансового контролю, що стосується не лише контрольних заходів щодо виконання місцевих бюджетів, а й щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, заснованих на комунальній власності.

З практичної точки зору, для ефективного проведення контролю місцевих бюджетів є оптимальне поєднання двох форм - аудиту та інспектування. Здійснення контролю за виконанням місцевих бюджетів у зазначених формах сприяє комплексній оцінці стану виконання місцевого бюджету, як з погляду дотримання бюджетного процесу на всіх його стадіях в частині законності операцій з бюджетними коштами, так і щодо ефективності управління комунальним майном усіма суб'єктами на місцевому рівні.

Державний фінансовий аудит виконання місцевого бюджету слід визначити як різновид державного фінансового аудиту, що спрямований на оцінку дотримання вимог бюджетного законодавства на усіх стадіях бюджетного процесу, законності та ефективності використання бюджетних коштів, державного і комунального майна, визначення резервів наповнення доходами місцевих бюджетів.

Інспектування — подальший контроль за дотриманням законодавства органами місцевої влади при використанні і розпорядженні фінансовими та матеріальними ресурсами, формуванні бюджетних зобов'язань, веденні бухгалтерського обліку і складанні фінансової звітності, що здійснюється у формі ревізій і перевірок. Відмінністю інспектування від аудиту є його фіскальна спрямованість.

Окрім вибору оптимальних форм проведення контролю, необхідно приділити чималу увагу й іншим проблемам щодо виконання місцевих бюджетів. Часто розпорядники і одержувачі коштів місцевих бюджетів проводять внесення змін до планів асигнувань та кошторисів, що згодом у кінці року призводить до виникнення бюджетної кредиторської заборгованості, обмеження в часі не дають змоги провести процедур

закупівель та забезпечення виконання робіт, що у свою чергу призводить до невикористання бюджетних призначень та інше [2].

Власне, для вирішення цих проблем необхідно організувати контроль за виконанням місцевого бюджету, що складається з контролю за дотриманням процедури складання, розгляду і затвердження бюджету, його виконання; контролю за виконанням бюджетного і податкового законодавства; контролю за правильністю формування дохідної частини бюджету; перевірки цільового використання бюджетних коштів і коштів позабюджетних фондів; контролю за правильністю ведення бухгалтерського обліку і звітності в установах бюджетної сфери. Також потрібно встановити граничні терміни внесення змін до планових показників головними розпорядниками.

Отже, проблеми удосконалення та посилення державного фінансового контролю залишаються актуальними і сьогодні, адже реформування системи контролю має не тільки важливе соціально-економічне значення, а й відіграє провідну роль у становленні демократичного суспільства.

Література:

1. Юрій С. І. Казначейська система: підруч./ [С. І. Юрій, В. І. Стоян, О. С. Данилевич]. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.
2. Коломийчук Н. М. Особливості державного внутрішнього фінансового контролю за виконанням бюджетів / Н. М. Коломийчук // Інвестиції : практика та досвід. – 2016. – № 12. – С. 26-28.

Підлісний Іван

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

ivanpidlisny@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк А. В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В сучасних умовах політично-економічної кризи місцеві бюджети як складова бюджетної системи України відіграють вагомую роль у забезпеченні виконання функцій держави. Особливість функціонування місцевих бюджетів найбільш повно відображається в динаміці й структурі їхніх видатків. Згідно Бюджетного кодексу України видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією програм та заходів [2].

Бюджетна політика останніх років яскраво демонструє збільшення ролі місцевих бюджетів у суспільному житті населення. Так, динаміка видатків державного бюджету почала сповільнюватися з 2015 р., коли розпочалася реформа бюджетної децентралізації, а у I півріччі 2017 року зафіксовано їх від'ємне значення. У випадку з місцевими бюджетами, навпаки, темп росту видатків стабільно зростає: з 1,8% у 2014 р. до 49,8% у 2017 р. [1].

Аналіз видатків місцевих бюджетів здійснюється за різними напрямками, виходячи із класифікаційних ознак їх групування. Досліджуючи функціональну структуру видатків місцевих бюджетів (див. табл. 1) відзначимо, що у період за січень – червень 2017 р. порівняно з

Таблиця 1

Видатки місцевих бюджетів України за функціональною класифікацією за січень – червень 2015 – 2017 рр., млн грн *

Показники	Січень-червень 2015 р.		Січень-червень 2016 р.		Січень-червень 2017 р.		Абсолютний приріст	Темп приросту
	Сума	Питома вага, %	Сума	Питома вага, %	Сума	Питома вага, %		
Загальнодержавні функції	6 397, 912	5,45	6 485, 162	4,52	9 483,389	4,42	3085,477	48,23
Оборона	2, 203	0,002	1, 627	0,001	1,839	0,001	-0,364	-16,51
Громадський порядок, безпека та судова влада	117, 670	0,10	129, 070	0,09	230,255	0,11	112,585	95,68
Економічна діяльність	4 936, 915	4,21	7 553, 635	5,26	13 394,499	6,24	8457,584	171,31
Охорона навколишнього природного середовища	355, 125	0,30	412, 404	0,29	570, 508	0,27	215,383	60,65
Житлово-комунальне господарство	3 431, 032	2,93	4 704, 988	3,28	7 623,677	3,55	4192,645	122,20
Охорона здоров'я	27 020, 154	23,04	25 521, 152	17,78	35 938, 460	16,75	8918,306	33,01
Духовний та фізичний розвиток	4 071, 312	3,47	4 837, 777	3,37	6 826,772	3,18	2755,46	67,68
Освіта	40 258, 715	34,32	44 656, 957	31,12	67 580,446	31,49	27321,731	67,87
Соціальний захист та соціальне забезпечення	30 699, 918	26,17	49 206, 303	34,29	72 960,916	34,00	42260,998	137,66
Разом	117 290, 960	100	143 509, 079	100	214 610,763	100	97319,803	82,97

Примітка. Без врахування суми міжбюджетних трансфертів, які передаються місцевими бюджетами різних рівнів або між місцевими бюджетами однієї підпорядкованості

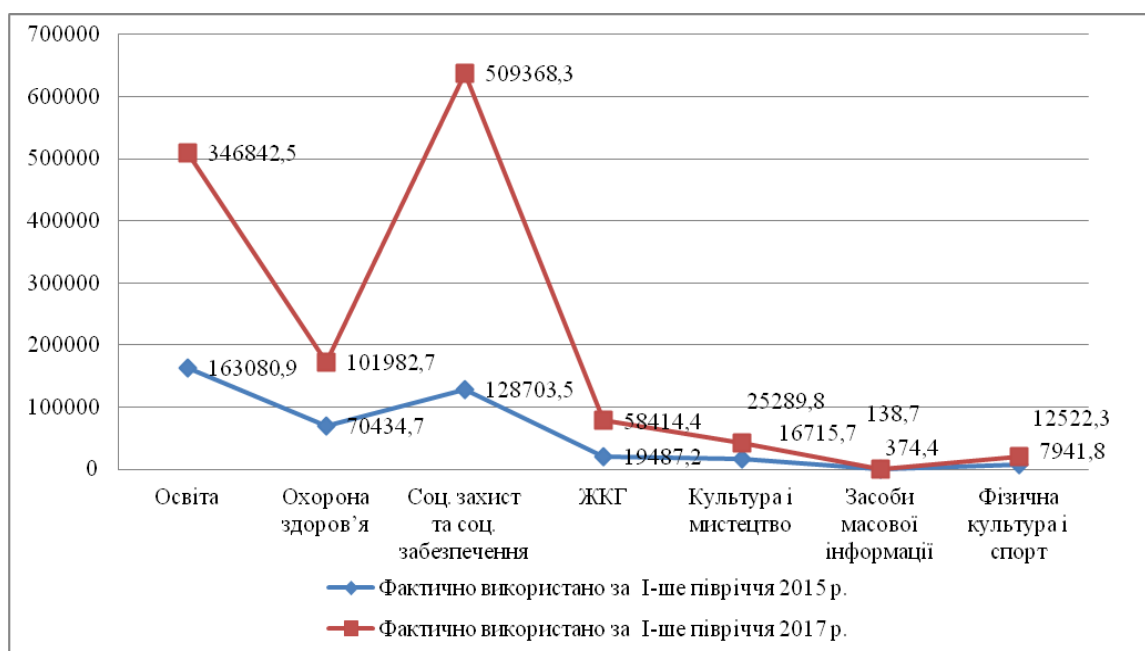
*Складено автором на основі [3].

січнем – червнем 2015 р. найбільші зміни відбулися щодо видатків на соціально-культурну сферу: освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культуру та мистецтво, фізичну культуру і спорт, за якими спостерігається збільшення в абсолютному значенні, проте

питома вага в загальному обсязі видатків місцевих бюджетів зменшується, окрім видатків на функції соціального захисту та соціального забезпечення, ЖКГ та економічної діяльності, які мають одні з найбільших обсягів зростання – у понад 6 разів (з 4,936 млрд грн до 13,394 млрд грн). Видатки на оборону зменшились порівняно із базовим періодом на 0,364 млн грн (16,51%), що може спричинити певні негативні явища на місцевому рівні. Загалом видатки місцевих бюджетів збільшились за січень – червень 2015 – 2017 рр. на 97319,803 млн грн (82,97%).

Загалом сума всіх видатків місцевих бюджетів України за економічною класифікацією зросла на 98958,06 млн грн (або на 83,28%) у порівнянні до січня – червня 2015 р. За аналізований період поточні та капітальні видатки зросли на 92134,46 млн грн. (або 84,50%) та 6823,605 млн грн. (або 69,73%) відповідно. Проте питома вага поточних видатків зросла на 0,61%, насамперед збільшився приріст видатків на оплату праці (33,56%), використання товарів і послуг (125,52%) та соціальне забезпечення (143,58%).

Досліджуючи виконання видаткової частини бюджету м. Тернополя (див. рис.1), можна констатувати, що видатки, згідно уточненого плану, з кожним роком зростають, і за перше півріччя 2017 р. цей показник зріс майже у 2 рази і становив 2206,1 млн грн порівняно з показником 2015 р. Крім того, збільшилась питома вага видатків загального фонду на ЖКГ та соціальний захист. Видатки на транспорт, дорожнє господарство, зв'язок не фінансуються з бюджету, питома вага всіх решту видатків зменшилася.

Рис. 1. Динаміка видатків загального фонду бюджету м. Тернополя за перше півріччя 2015-2017 рр., тис грн*

*Складено автором на основі [4]

Враховуючи результати проведеного дослідження, з метою забезпечення самостійності органів місцевого самоврядування доцільно підвищувати зацікавленість місцевих органів влади у збільшенні власних доходів та раціоналізації бюджетних видатків за наявності таких чинників, як:

- 1) чіткого законодавчого закріплення бюджетних повноважень і відповідальності влади різних рівнів;
- 2) розширення податкових повноважень органів місцевого самоврядування в рамках податкового простору;
- 3) застосування єдиних стабільних базових нормативів відрахувань від усіх загальнодержавних податків до місцевих бюджетів;
- 4) створення стабільної системи фінансової підтримки місцевих бюджетів на основі співставлення та врахування їх об'єктивних нормативних бюджетних потреб і податкового потенціалу;
- 5) дотримання принципу обумовленості надання державної фінансової підтримки у вигляді трансфертів.

Література:

1. Аналіз видатків державного та місцевих бюджетів у I півріччі 2014 – 2017 рр. – [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/vud_gos_budg_II_kv_2014_2017.pdf
2. Бюджетний кодекс України від 14.05.2017 року № 2456-17. – [Електронний ресурс] — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
3. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. – [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
4. Офіційний сайт Тернопільської міської ради. – [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.rada.te.ua/normativnie-dokument/byudget_mista_ternop/15811.html

Піскун Ірина

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

justira99@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

в умовах соціально-економічних трансформацій, які відбуваються в Україні, особливої актуальності набувають проблеми вдосконалення управління бюджетним процесом. Застосування у бюджетній сфері

командно-адміністративних методів управління не відповідає сучасним умовам демократичного суспільства, в результаті чого не забезпечується ефективна організація бюджетного процесу у державі та регіонах. Це зумовило необхідність удосконалення планування та виконання бюджетів на основі застосування сучасних методик та підходів, що дасть можливість чітко визначати пріоритети, цілі і напрями розвитку держави як на конкретному етапі, так і перспективу, а також заходи, що забезпечать їх досягнення.

Ефективне управління видатками бюджетів є важливим завданням бюджетної політики, а запровадження програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів належить до стратегічних цілей держави у сфері державних фінансів. У зв'язку із цим у Бюджетному кодексі України визначено:

1) у бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів (за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради) (стаття 20);

2) програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, застосовується, починаючи із складання проектів місцевих бюджетів на 2017 рік (прикінцеві та перехідні положення) [1].

Запровадження з 2015 року «прямих» міжбюджетних відносин, у результаті яких відбувається передача трансфертів між державним бюджетом та обласним (I рівень) та державним бюджетом і бюджетом міста обласного значення / бюджетом об'єднаних територіальних громад / районним бюджетом (II рівень), створили передумови для практичного застосування середньострокового бюджетного планування та програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом.

Досліджуючи зарубіжний досвід використання програмно-цільового бюджетування [2, с. 109–110], констатуємо одну із ключових його переваг – розроблення та реалізація бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат (відповідно до стратегічних цілей), із застосуванням критеріїв оцінки їх результативності й ефективності використання бюджетних коштів, базованих на транспарентності прийняття управлінських рішень.

Зазначене обумовлює доцільність запровадження програмно-цільового методу управління бюджетними коштами на місцевому рівні як пріоритетного завдання бюджетної політики держави, оскільки дасть змогу отримати такі позитивні ефекти:

– орієнтація системи планування та виконання місцевого бюджету на досягнення стратегічних цілей у сфері підвищення якості та доступності

надання суспільних послуг найбільш ефективним способом, а не на утримання мережі бюджетних установ;

- забезпечення безпосереднього зв'язку між виділеними бюджетними коштами та отриманими результатами від їх використання;

- забезпечення можливості здійснення моніторингу ефективності і результативності використання бюджетних коштів шляхом врахування інформації, що міститься у бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм, звітах про їх виконання, а не лише контролю за цільовим витрачанням коштів місцевих бюджетів;

- вдосконалення організації бюджетного менеджменту шляхом прийняття виважених управлінських рішень на підставі результатів оцінки ефективності бюджетних програм.

Відповідно до Бюджетного кодексу України застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, розпочинається із складання проектів місцевих бюджетів на 2017 рік.

Міністерством фінансів України спільно з Інститутом бюджету та соціально-економічних досліджень розроблено нормативно-правову та методологічну базу для формування і виконання місцевих бюджетів у програмно-цільовому форматі, яка постійно удосконалюється. Проте поряд із проведеними підготовчими заходами щодо використання у бюджетному процесі на місцевому рівні програмно-цільового методу бюджетування, в практичній діяльності розпорядників бюджетних коштів, територіальних органів Міністерства фінансів України спостерігається низка проблем, які потребують розв'язання:

- відсутність досвіду роботи працівників з програмними продуктами АІС «Місцеві бюджети рівня міста, району» та «Єдина інформаційна система управління бюджетом», адаптованих до роботи в умовах запровадження програмно-цільового методу, низький рівень фахової компетентності щодо прийняття рішень у сфері управління бюджетними коштами (зокрема, перехід від «управління витратами бюджету» до «управління результатами від витрачання бюджетних коштів»);

- відсутність за окремими бюджетними програмами для місцевих бюджетів, примірний перелік яких затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.07.2011 р. № 945 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 10.09.2015 р. № 765) [4], визначених мети, завдань, результативних показників, що утруднює складання головними розпорядниками бюджетних коштів бюджетних запитів, а в подальшому – паспортів бюджетних програм, звітів про виконання паспорту бюджетної програми та унеможливорює проведення оцінки ефективності бюджетних програм;

– недосконала система результативних показників бюджетних програм у зв'язку із тим, що окремі з них мають нереалістичний характер, неоднозначні та суперечливі (наприклад, важко дати однозначну оцінку бюджетним програмам за функцією «Охорона здоров'я», для оцінки яких використовується показник ефективності «завантаженість ліжкового фонду», адже з одного боку його збільшення свідчить про підвищення рівня використання ліжкового фонду закладу охорони здоров'я, а з іншого – про зростання рівня захворюваності населення, його госпіталізації та суперечить результативному показнику якості «зниження рівня захворюваності»; для оцінки бюджетних програм за функцією «Державне управління» взагалі не передбачено результативних показників якості; для оцінки окремих бюджетних програм за функцією «Освіта» некоректним є віднесення до показника ефективності такого показника як «діто-дні відвідування», а до показника якості – «кількість днів відвідування» тощо) [3].

З огляду на актуальність євроінтеграційних процесів в Україні, а застосування бюджетування, орієнтованого на результат, є однією із вимог для країн-членів ЄС, та враховуючи окреслені проблеми, які створюють суттєві перешкоди на шляху до реального, а не декларативного запровадження програмно-цільового методу на місцевому рівні, у сучасних умовах доцільно:

1) підвищити фахову компетентність працівників фінансових секторів, служб органів місцевої влади, розпорядників коштів місцевих бюджетів щодо прийняття рішень у сфері бюджетного менеджменту шляхом вивчення зарубіжного досвіду управління результатами від витрачання бюджетних коштів та набуття практичних навиків роботи із програмним забезпеченням;

2) удосконалити переліки бюджетних програм, формулювання їх мети, завдань та результативних показників відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку адміністративних територій.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 [1] с.

3. Лободіна З. Проблеми запровадження програмно-цільового методу управління бюджетними коштами на місцевому рівні / З. Лободіна // Збірник наукових праць Других наукових читань пам'яті С. І. Юрія (Тернопіль, 28 листопада 2016 р.). – Тернопіль: ТНЕУ. – 2016. – С. 68–71.

4. Наказ Міністерства фінансів України «Примірний перелік результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів» від 27.07.2011 р. № 945 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 10.09.2015 р. № 765) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.minfin.gov.ua/news/view/perelik-nakaziv-ministerstva-finansiv-ukrainy-stosovno-pts-m-na-mistsevomu-rivni?category=bjudzhet&subcategory=local-budg>.

Пліхта Василь

ст. гр. БАМ-61

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя

vasyl.plihta@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гарматюк О. О.

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ НА ДОСЯГНЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ

Основою економічного життя держави та зростання матеріального добробуту населення є державні фінанси, переважна частина яких зосереджується в бюджетах різних рівнів, які зі свого боку створюють бюджетну систему держави. В умовах переходу до ринку бюджет стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів, у ньому переплітається широкий спектр різнорівневих інтересів та суперечностей. За допомогою бюджету держава, здійснюючи розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту, отримує можливість змінювати структуру виробництва, впливати на результати господарювання, здійснювати соціальні перетворення [2, с. 61].

У сучасних умовах фінансово-економічної кризи, рецесії, значних валютних коливань, а також прямих загроз національній (і, в тому числі, фінансовій) безпеці країни, надзвичайно важливим є забезпечення надійності та стабільності виконання основного фінансового плану – Державного бюджету України. Даний процес є складним та багатогранним, а визначальну роль у ньому відіграє Державна казначейська служба України (ДКСУ). Державна казначейська служба України забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у національному банку України. Основні завдання та функції Казначейства України визначені Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженим указом Президента України № 460 від 13.04.2011 р. [4].

Виконання державою покладених на Казначейську систему функцій вимагає наявності у неї необхідних фінансових ресурсів. Це вимагає концентрації у бюджеті частини грошових коштів створюваних у державі. У ході мобілізації до бюджету цих коштів і їх використання виникають

фінансові відносини між державою, платниками податків та одержувачами бюджетних асигнувань.

Варто розглянути основні моделі організації казначейського виконання бюджетів. Основним органом, що дозволяє реалізувати наявні на сучасному етапі моделі, є казначейські органи. Моделі казначейського виконання бюджету в залежності від ознак класифікуються наступним чином:

- за роллю казначейства: пасивна (діяльність казначейських органів може обмежуватися простим виділенням ресурсів державним установам відповідно до затверджених бюджетів); активна (органи казначейства поряд з простим виділенням ресурсів можуть встановлювати обмеження на оплату витрат); гіперактивна (казначейські органи з урахуванням заздалегідь встановлених критеріїв можуть дозволяти здійснювати певний перелік видаткових операцій);

- у залежності від інструментів казначейського виконання бюджетів: обмеження бюджетних зобов'язань; бюджетні та фінансові обмеження; бюджетні асигнування тощо;

- за основними функціями, що виконуються казначейськими органами: касове виконання державного бюджету за видатковими і дохідними статтями; управління готівковими коштами; управління єдиним казначейським рахунком; управління боргом державного бюджету тощо [3, с. 346].

Також має сенс представити моделі казначейського виконання бюджетів, реалізовані в умовах України з урахуванням регіональної специфіки. З цієї точки зору виділяють наступні моделі казначейського виконання бюджетів:

- модель установи регіонального казначейства на базі фінансових органів;

- модель установи територіального казначейства як самостійного структурного підрозділу регіональної адміністрації;

- створення регіонального казначейства по виконанню бюджетів місцевих рівнів;

- формування єдиної регіональної системи казначейства, до функцій якої входить виконання як регіонального бюджету, так і бюджетів місцевих рівнів [2, с. 63].

Необхідно досліджувати виконання бюджету як загальноекономічну значимість, при якій ефективність управління державними фондами означає такий порядок формування, розподілу та використання суспільних ресурсів, що здатен забезпечити максимальне задоволення потреб суспільства в умовах користування обмеженими фінансовими ресурсами. З точки зору оптимальної організації управління державними фондами, вказаний аспект має загальний характер, у зв'язку з чим, для найбільш повного відображення ключових рис цього процесу слід користуватися

комплексом критеріїв ефективного управління державними коштами. Після вироблення критеріїв можна визначити чинники досягнення ефективності управління бюджетними коштами.

Вважаємо, що серед критеріїв (умов) ефективності державними фінансами можна виділити наступні:

– ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між ринковими та державними сегментами. При цьому ефективний перерозподіл державних коштів означає необхідність відповідності реальних сум перерозподілених фінансових коштів громадському попиту на соціальних і ринкових благах, а також відповідність фактичних сум перерозподілених коштів планових показників;

– створення умов для розподілу бюджетних коштів, відповідних фактичній соціально-економічній кон'юктурі у громадському та ринковому сегментах. Так, в громадському секторі оптимальний розподіл державних ресурсів обумовлює необхідність визначення потреби в окремих формах суспільних благ і відповідної зміни витрат на виробництво цих благ. У ринковому ж сегменті реалізація цієї умови відбувається автоматично. При цьому в деяких випадках, зокрема, при порушенні ринкового балансу чи впливу зовнішніх ефектів, потрібне втручання державних органів;

– створення умов для оптимізації витрат в ході мобілізації державних ресурсів і організації їх освоєння. Реалізація зазначених умов можлива при забезпеченні впливу на них ряду факторів, які будуть передбачати вирішення конкретних задач управлінського характеру в сфері державного управління.

Для найбільш повного забезпечення виконання першого критерію необхідно виконати ряд умов:

– органи державної влади повинні будувати рівновіддалені відносини з різними суспільними групами, незалежно від їх інтересів;

– потреби кожної суспільної групи повинні оперативно й об'єктивно доводитися до представників органів державної влади;

– представники законодавчих органів влади повинні мати реальні повноваження, щоб в максимальному ступені здійснювати запити різних груп суспільства;

– слід виробити ефективну систему узгодження позицій представників органів законодавчої влади, що представляють інтереси різних суспільних груп;

– органи законодавчої влади повинні володіти реальними ресурсами з контролю за органами виконавчої влади для оцінки та реалізації відповідності здійснення фактичних витрат державних ресурсів плановим значенням;

– процес бюджетування повинен дозволяти забезпечувати можливість оперативного перерозподілу бюджетних коштів, відповідно до потреб різних груп громадськості.

Для здійснення другої умови необхідно:

– виробити систему громадської альтернативи, яка дозволила б визначити фактичні потреби різних суспільних груп;

– створити умови для оперативного і повного обліку результатів громадських рішень;

– здійснювати професійне застосування засобів планування фінансовими засобами і управління поведінкою різних груп громадськості.

Нарешті, реалізація третьої умови може бути здійснена на основі забезпечення наступної групи факторів:

– формування ефективної бюджетної системи мобілізації і перерозподілу державних ресурсів між громадським та ринковим сегментами;

– забезпечення розподілу доходів державного бюджету учасниками бюджетного процесу відповідно до громадської оцінки значущості потреб різних груп громадськості;

– формування оптимальної системи забезпечення ефективного співвідношення між стандартизацією функцій управління державними ресурсами на рівні суб'єктів Федерації і визначенням загальних або приватних для кожного суб'єкта додаткових функцій збільшення ефективності використання бюджетних коштів або реалізації принципів бюджетного федералізму.

Отже, завдяки забезпеченню виконання перерахованих вище критеріїв, можна досягнути ефективності управління державними фінансами.

Література:

1. Бюджетний Кодекс України. № 2456-17. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

2. Грузіна І. А. Дослідження зарубіжного досвіду побудови бюджетної системи [Текст] / І. А. Грузіна // Науковий журнал “Бізнес Інформ”, №11-2016. – Харків, 2016. – С. 61-64.

3. Казюк Я. М. Пріоритетні напрямки бюджетної політики: інвестиційні проекти [Текст] / Я. М. Казюк // Сучасні тенденції розвитку публічного управління: теорія та практика: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. за Міжнар. участю (Одеса, 2 листоп. 2012 р.). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2012. – С. 346–347.

4. Про Державну казначейську службу України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 13.04.2011 №460/2011. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua>.

Плотницька Уляна
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
plotnitskaulyana17@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Реалізація бюджетної реформи вимагає застосування якісно нового підходу до управління бюджетними ресурсами держави та регіонів, що передбачає, передусім, необхідність вдосконалення бюджетного процесу в контексті ефективного та послідовного здійснення кожної з його стадій. Зокрема важливого значення набуває вирішення проблем щодо виконання місцевих бюджетів, що сприятиме оптимізації дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, підвищенню ефективності використання коштів бюджетів з метою максимального задоволення потреб населення, забезпечення економічної та соціальної стабільності окремих регіонів.

Як відомо, під виконанням бюджетів розуміють забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів загалом і, відповідно щодо кожного джерела, а також своєчасного, повного і безперервного фінансування заходів, передбачених бюджетами. Відповідно основною метою ефективного виконання місцевих бюджетів є забезпечення надходжень доходів і фінансування видатків у межах затверджених обсягів [1].

Упродовж тривалого періоду в Україні недостатні обсяги акумульованих власних та закріплених доходів не сприяли належному фінансуванню власних та делегованих повноважень місцевих органів влади. Це зумовлювало необхідність щорічного зростання обсягів наданих міжбюджетних трансфертів та не сприяло посиленню мотиваційних чинників щодо пошуку місцевими органами альтернативних шляхів збільшення власних фінансових ресурсів для виконання повною мірою покладених на них функцій та завдань [6].

Однак реалізація адміністративної та бюджетної реформ показала вже позитивні результати щодо виконання дохідної частини місцевих бюджетів. Так, варто відмітити, що до місцевих бюджетів України (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) у 2015 р. надійшло 294, 4 млрд. грн., що на 67,8 млрд. грн., або 27,1% більше показника попереднього періоду. Відповідно у 2016 р. доходи місцевих бюджетів склали 366,0 млрд. грн., що на 14,1 %, або на 41,6 млрд. грн., більше у порівнянні з 2015 р. Не враховуючи міжбюджетних трансфертів, надійшло 170,6 млрд.

грн., що на 50,2 млрд. грн. (41,7 %) більше, ніж у 2015 році. У 2017 р. за результатами процесів децентралізації більше половини від загальної кількості місцевих бюджетів в Україні вже виконали річні показники [2,3].

За 10 місяців 2017 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 154,7 млрд. грн., що відповідно складає 91,5% від річних планових призначень, затверджених місцевими радами. Загалом виконання річних показників забезпечено по 520 місцевих бюджетах (52,1%) із 998 бюджетів, що мають взаємовідносини з державним бюджетом, в тому числі по 199 бюджетах об'єднаних територіальних громад (54,4%). Відповідно до аналогічного періоду попереднього року приріст надходжень становив 31,8 %.

Застосування у вітчизняній практиці програмно-цільового методу складання бюджету дало змогу змінити характер обговорення бюджетної політики на всіх рівнях. При цьому важливим аспектом постає забезпечення ефективності використання бюджетних коштів. Чинним законодавством врегульовано встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання в контексті використання даного методу для досягнення конкретних результатів в процесі виконання місцевих бюджетів [5].

Аналізуючи тенденції щодо виконання місцевих бюджетів за видатками в результаті прийнятих законодавчих змін, відмітимо загалом зростання їхніх обсягів у 2015 р. на 23,9% у порівнянні з попереднім роком. Однак рівень виконання видатків відповідно до затверджених показників становив 94%, в тому числі по загальному фонду – 96%, по спеціальному – 84,8%. У 2016 р. рівень виконання планових показників місцевих бюджетів України, затверджених місцевими радами склав 93,1%. Негативна тенденція склалась відповідно і щодо виконання видатків загального (96,7%) та спеціального (80,3%) фондів. Незважаючи на зазначене, все ж обсяг видатків місцевих бюджетів (без урахування коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету) становив 346,2 млрд. грн., що відповідно перевищує показник попереднього року на 25,0% [2,3].

Вважаємо, що саме подальше поширення та вдосконалення у вітчизняній практиці програмно-цільового методу сприятиме більш ефективному та реальному виконанню місцевих бюджетів за видатками. Виконання місцевих бюджетів за пріоритетними бюджетними програмами та показниками їх результативності забезпечить їхнє повне фінансування для задоволення потреб громадян.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2016 р. № 2456 – VI. Київ: АЛЕРТА; КНТ; ЦУЛ. 110 с.

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. — К., 2016. — 80 с.

3. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. — К., 2017. — 92 с.

4. Лободіна З. М. Оцінка впливу видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій та проблеми її здійснення / З. М. Лободіна // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики : зб. наук. праць. - Тернопіль : ТНЕУ, 2014. - С. 70-75.

5. Савчук С. В. Особливості застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі / С. В. Савчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики : зб. наук. праць. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – С. 111 –114.

6. Savchuk S. The main directions of modernization of order forming and local budgets administration under the conditions of market economy / S. Savchuk // Socio-economic aspects of economics and management: Collection of scientific articles. Vol. 2 – Aspekt Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2015. – p. 197 – 200

Повержук Тетяна

ст. гр. ФУПОмз-21

Тернопільський національний економічний університет

Troverzhuk@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., проф. Кириленко О.П.

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ ПРОЗОРОСТІ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Питання прозорості державної та місцевої влади і зокрема бюджетної прозорості в останні роки набувають особливої важливості та актуальності, адже вони безпосередньо пов'язані із підвищенням ефективності функціонування державних і місцевих фінансів. Прозорість дій влади – це необхідна умова існування демократичного суспільства, збільшення довіри громадян до органів влади, встановлення дієвих взаємин між ними.

Для оцінки прозорості діяльності влади в зарубіжних країнах застосовуються різноманітні підходи. В Україні практика оцінки лише формується і в цьому велику допомогу надають міжнародні організації, громадські організації. Слід особливо підкреслити, що забезпечення

прозорості дій влади і бюджету ставиться як одна з умов надання фінансової допомоги Україні.

В нашій країні починаючи з 15.01.2017 р. і до 15.01.2019 р. реалізується проект «Прозорі міста» Transparency International Україна. Партнерами проекту виступає Transparency International Словаччина та Інститут Політичної Освіти. Проблема, на вирішення якої спрямований даний проект – це корупція в місцевих органах самоврядування та недотримання найкращих практик в прозорості та підзвітності [1].

Як відомо, в нас проходить децентралізація державного управління і фінансова децентралізація, і як результат – більше влади та фінансових ресурсів делеговані на рівень муніципалітетів, для зміцнення місцевого самоврядування. Такі зміни стають певним ризиком для збільшення корупції на локальному рівні. Тому дуже важливим стає підвищення прозорості влади міст, адже без цього вся користь від децентралізації може бути нівельованою. Проект спрямований на мотивацію та підтримку українських міст для більшої прозорості, підзвітності та участі громадян у формуванні місцевої політики.

Прозорість міст оцінюється за 91 показником, які характеризують 13 сфер місцевого життя, кожна з них має різну вагу в рейтингу. Це такі сфери:

- Інформація про роботу органів місцевої влади (максимум – 10 балів);
- Доступ та участь (максимум – 10 балів);
- Закупівлі (максимум – 8 балів);
- Житлова політика (максимум – 7 балів);
- Бюджетування та контракти (максимум – 8 балів);
- Гранти, виділення фінансів (максимум – 8 балів);
- Соціальні послуги (максимум – 4 балів);
- Кадрові питання (максимум – 5 балів);
- Професійна етика та конфлікт інтересів (максимум – 6 балів);
- Землекористування та будівельна політика (максимум – 10 балів);
- Комунальні підприємства (максимум – 10 балів);
- Комунальне майно (максимум – 8 балів);
- Освіта (максимум – 7 балів).

У 2017 р. проектом визначено рейтинг прозорості 100 найбільших міст України. І найвищу оцінку одержали наступні міста: Львів – 59,7 балів; Кропивницький – 55,96 балів; Івано-Франківськ – 54,2 балів; Миколаїв – 51,53 балів; Київ – 51,5 балів [2].

За висновками фахівців проекту найпрозорішою сферою в містах України є «доступ та участь», рівень її прозорості оцінений в 46%. Таким чином у багатьох містах громадяни можуть бути присутніми на засіданнях депутатських комісій ради; проекти рішень ради і порядок денний сесій

оприлюднюються; громадяни можуть впливати бюджетні рішення, мають право подати електронний запит або звернення.

На другому місці посідає сфера «інформування про роботу органів місцевої влади», її показник складає 46%. Отже у багатьох містах регулярно оприлюднюються протоколи засідань президій ради, оголошення, анонси, повідомлення органів влади, а контактні дані депутатів є у вільному доступі.

У «кадрових питаннях» показник прозорості складає 45%, що означає відкритість процедур відбору претендентів на посади в органах влади, дотримання гендерного балансу тощо.

Заслужують на увагу дані щодо найбільш закритих для громадян сфер міського життя, ними виявилися: житло, робота комунальних підприємств та соціальних установ, розподіл житла, черговість ремонтів приміщень та будинків, дахів, підвалів, під'їздів та прибудинкових територій, види соціальних послуг, які надають соціальні установи. Відсутня інформація щодо отримання матеріальної допомоги та соціальні виплати з місцевого бюджету.

Підводячи підсумок слід зазначити, що в даний час відбувається процес посилення відкритості роботи державної та місцевої влади, забезпечення бюджетної прозорості. Відповідно до цього запроваджуються різноманітні підходи щодо оцінки відкритості діяльності влади. Необхідне всемірне поширення результатів проведеної оцінки, доведення інформації про неї до широких верств громадськості, виховання у населення відповідального та небайдужого ставлення до державних та місцевих справ. Важливість зазначених питань особливо посилюється в умовах децентралізації, коли зростання місцевих бюджетів може призвести до зростання корупції на місцях.

Література:

1. Прозорі міста. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/projects/rozbudova-vidkrytosti-v-mistakh/>

Повшик Тетяна
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
tania111610@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні перед Україною постала проблема забезпечення безпеки діяльності не тільки суб'єктів господарювання, але в цілому всієї країни. Це пов'язано з негативними зовнішніми та внутрішніми факторами, що призвели до значного підриву економіки країни. У стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленій Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року, одним із курсів, яким має рухатися країна до стабільності та процвітання, обрано вектор безпеки, тобто забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності [1]. Відтак, зараз виникла необхідність у зміцненні економічної безпеки України. У зв'язку з тим, що однією з головних складових економічної безпеки є фінансова безпека, тому необхідно першочергово запроваджувати заходи щодо її зміцнення. Таким чином для вибору ефективних інструментів в боротьбі за зміцнення фінансової безпеки необхідно дослідити її сутність та визначити ефективний механізм її підвищення та зміцнення.

Розглянемо окремі визначення фінансової безпеки, що висвітлені у науковій літературі та нормативній базі. Під фінансовою безпекою ряд авторів розуміють такий стан фінансової системи, який характеризується її стійкістю до негативних впливів, або стан фінансової системи, який забезпечує ефективність та стійкість економіки.

У наукових працях О. Барановського фінансова безпека виділена як важлива складова безпеки економічної безпеки і одночасно як складна багаторівнева система, що охоплює проблеми грошового обігу та інфляції, обігу валютних коштів, заборгованості держави, бюджетної безпеки, інвестиційної діяльності тощо [2, с. 26].

Вітчизняні науковці В. Шлемко та І. Бінько розглядають фінансову безпеку як такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [3, с. 20].

Першу спробу упорядкувати та систематизувати підходи до оцінки рівня економічної, а відповідно, і фінансової безпеки держави, було здійснено у 2007 році шляхом затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [4]. У 2013 році суттєві зміни, що відбулися на теренах вітчизняної та світової економіки, зумовили необхідність оптимізації існуючих механізмів оцінки до нових економічних реалій та ініціювали створення оновлених Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. В яких фінансова безпека розглядається як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [5].

В. Геєць вважає, що фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань [6].

На думку М. Єрмошенка, під фінансовою безпекою слід розуміти такий стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення загалом [7].

Яценко Н. дає наступне визначення фінансової безпеки країни, сутність якого полягає у захисті державних інтересів фінансово-кредитної сфери держави від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Критерієм фінансової безпеки держави є стабільний, збалансований розвиток фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної та фондової систем, а також ціноутворення, що характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування економіки країни. Об'єктом фінансової безпеки держави є територія країни та її фінансово-кредитна інфраструктура [8, с. 171].

Таким чином, під фінансовою безпекою слід розуміти захищеність фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності й стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи

держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання.

Підсумовуючи зазначимо, що зміст фінансової безпеки доцільно досліджувати шляхом пошуку напрямків уникнення і нейтралізації загроз, пов'язаних із негативними діями чи бездіяльністю деяких суб'єктів, та обмеження можливих втрат від деструктивного впливу фінансових загроз на розвиток країни, таких як боргова залежність, зростання тіньового сектора економіки, корумпованість усіх ланок фінансової системи, нестабільність банківського сектора тощо.

Література:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. К. : Київ. нац. трог.-екон. ун-т, 2004. - 759 с.

3. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. К. : НІСД, 1997. - 144 с.

4. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/ate_6s/pg_gewqwi/index.htm.

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

6. Концепція економічної безпеки України / [В.М. Геєць, Б.Є. Кваснюк, І.В. Недін та ін.] ; за ред. В. М. Гейця, Ін-т. екон. прогнозування. К. : Логос, 1999. 56 с.

7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. К.: Київ. нац. трог.-екон. ун-т, 2001. - 309 с.

8. Яценко Н. М. Поняття та структура фінансової безпеки / Н. М. Яценко // Економічний простір. - 2008. - № 13. - С. 170-174.

Попович Павло
ст. гр. ФУПОМ-21
Тернопільський національний економічний університет
Pacha1234@io.ua
Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О.П.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Головною передумовою формування соціально орієнтованої економічної системи держави є чітке, динамічне функціонування фінансової системи, результативність якої потребує формування ефективної фінансової політики, що визначає базові принципи й механізми організації та регулювання руху фінансових ресурсів як на державному рівні, так і на рівні окремого регіону.

Державна фінансова політика в умовах ринку націлена на розвиток економічного простору країни та регіонів, кожен з яких має можливість розробити систему стратегічного управління регіональним розвитком, що значно підвищить його конкурентоздатність. Від можливості центральних та місцевих органів влади та наявності розвиненої структури інститутів значною мірою залежить фінансовий стан держави і регіонів.

Нова державна регіональна політика полягає в створенні умов для соціально-економічного розвитку регіонів, спрямованого на підвищення рівня життя населення та забезпечення гарантованих державою соціальних стандартів.

Одним з найбільш пріоритетних напрямків Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [1] є забезпечення фінансової самодостатності регіонів України, що може бути досягнуто за рахунок впровадження виваженої системи стратегічного управління, яка, з одного боку, має враховувати особливості фінансового потенціалу кожного конкретного регіону, а, з іншого боку, узгоджуватися з основними стратегічними орієнтирами держави та державної політики регіонального розвитку.

Фінансова політика регіонального розвитку є стрижнем регіональної політики і визначається специфікою економіки регіону, а також складовою державної фінансової політики і проводиться в умовах обмеженого економічного суверенітету та дефіциту фінансових ресурсів. Зміст фінансової політики регіонального розвитку розкривається через гармонійне поєднання наступних складових: вироблення науково обґрунтованих концепцій розвитку регіональних фінансів; визначення ключових напрямків використання фінансових ресурсів в коротко- і

довгостроковому періоді; реалізація практичних дій задля досягнення поставленої мети [2, с. 242].

Важливим напрямком реформування фінансової політики на сучасному етапі розвитку України є створення фінансово самодостатніх органів місцевого самоврядування, які б мали високий рівень фінансового потенціалу та ефективності його використання, забезпечуючи при цьому реалізацію покладених на них функцій щодо активізації соціально-економічного розвитку території. Успішній реалізації поставленого завдання може сприяти зростання повноважень органів місцевого самоврядування щодо формування та акумуляції додаткових джерел залучення коштів (встановлення ставок місцевих податків і зборів, збільшення їх кількості, стимулювання активності у сфері здійснення запозичень місцевими органами влади тощо); збалансування обсягів повноважень та коштів, необхідних для їх виконання; реформування системи фінансового вирівнювання з метою згладжування диспропорцій у рівнях фінансового забезпечення регіонів та обсягів фінансування суспільних благ на гарантованому державою рівні у розрахунку на одного жителя та ін.

Децентралізація є на сьогоднішній день однією з найуспішніших реформ, яка ефективно впроваджується в країні. Вона охопила різні сфери: освіта, охорона здоров'я, містобудування, державна реєстрація, надання адміністративних послуг, соціальна сфера, сфера земельних відносин та ін. Основою даної реформи стала фінансова децентралізація, яка в даному аспекті передбачає процес розподілу функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності між центральним та місцевими рівнями управління, в результаті чого відбувається не тільки підвищення ефективності управління бюджетними коштами на місцях, а й зменшення впливу центру на розвиток регіонів і регіональної економіки [3].

Бюджетна децентралізація є основною умовою децентралізації влади, становлення результативної системи місцевих фінансів і, що найважливіше, дієвим організаційно-економічним засобом державного регулювання регіонального розвитку країни. Реформування бюджетної системи шляхом децентралізації стимулює регіони до фінансової автономії, пошуку додаткових фінансових джерел на місцях, активізації збільшення власного потенціалу регіонів, ефективного і цільового використання бюджетних коштів, збалансування потреби на фінансові ресурси з реальними можливостями регіонів [4, с. 52].

В цілому фінансова децентралізація покликана зміцнити спроможність територіальних громад та підвищити рівень соціально-економічного розвитку регіонів. Відзначимо, що фінансове забезпечення територіальних громад можливо підвищити за умови забезпечення відповідності між завданнями органів місцевого самоврядування і

ресурсами, необхідними для їх виконання, збільшенням питомої ваги власних бюджетних надходжень у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів, удосконалення підходів до моделювання фінансово-економічних процесів, у тому числі щодо планування податкових надходжень, що дозволить підвищити дієвість формування доходів відповідних територій.

Література:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від № 385 від 06.08.2014. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

2. Возняк Г.В. Фінансова політика регіонального розвитку: зміст та підходи до формування // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – 32(152). – С. 239-246.

3. країна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – 2006: Монографія / За ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2006. – 399 с.

4. Кузькін Є.Ю. Вплив децентралізації на розвиток регіонів // Наукові праці НДФІ. – 2016. – № 3(76). – С. 39-53.

Практика Катерина

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

kateryna.praktyka@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Шашкевич О.Л.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО ВАЖЛИВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Щодня домогосподарства зіштовхуються з безліччю ризиків, які загрожують матеріальному, економічному та фізичному стану кожного з членів домогосподарства. Небезпечні умови праці, проживання, стихійні лиха, вплив третіх осіб – все це викликає необхідність забезпечити головне багатство людини – її життя та здоров'я.

Останнім часом сучасні трансформаційні процеси у вітчизняній економіці призводять до ряду соціально-економічних негараздів та погіршення рівня життя населення нашої країни. Одним з методів вирішення зазначених проблем можна розглядати невикористаний потенціал вітчизняного страхового ринку, як спосіб захисту громадян від певних фінансових ризиків та втрат [1, с. 259].

В сучасних умовах потреба суб'єктів господарської діяльності у захисті своїх майнових інтересів постійно зростає. Держава також

зацікавлена у страховому захисті та підвищенні соціально-економічної захищеності власних громадян. Страхова діяльність в усіх економічно розвинутих країнах визнана однією з найважливіших галузей, що забезпечує дієвий захист соціальних і майнових прав та інтересів громадян від різноманітних ризиків, підтримання соціальної стабільності суспільства та економічної безпеки держави [2, с. 41].

Окрім того, страхування є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки та потужним засобом акумулювання значних коштів для їх подальшого вкладення в економіку. Сьогодні страховий ринок України є недостатньо розвиненим, що спричинено багатьма чинниками, проте варто відзначити позитивні зміни на ринку, наприклад зменшення кількості страховиків. Якщо в 2015 році їх було 361, а у 2016 р. – 310, то у II кварталі 2017 р. ця кількість становила всього 300 [3]. Тобто з ринку зникли страхові компанії, які не були конкурентоспроможні.

Що стосується кількості укладених договорів страхування, то тут ситуація доволі нестабільна. У 2014 р. було укладено 134713,2 тис. договорів, у 2015 р. їх кількість зросла до 202429,3 тисяч, але в 2016 цей показник знизився до 179471,2 тис. договорів. За два квартали 2017 р. було укладено 89995,3 тис. договорів [3].

Можна припустити, що така негативна динаміка пов'язана з економічною ситуацією в країні, а також з підвищенням вартості страхових послуг, що, у свою чергу, спричинено інфляцією.

Звичайно, що в складних соціально-економічних умовах сьогодення, коли через економічний населення України помітно зубожіло і не сприймає страхування як ефективний механізм нейтралізації загроз їх майновим інтересам, такі значення розрахованих показників не викликають здивування.

Проте варто розуміти, що соціально-економічна криза в Україні вплинула на усі сфери та ланки, в тому числі на систему охорони здоров'я, що проявляється у погіршенні якості медичного обслуговування населення. Фінансові проблеми відчули на собі усі верстви населення, а особливо гостро – пенсіонери, оскільки Пенсійний фонд України неспроможний забезпечити всіх учасників солідарної пенсійної системи пенсійними виплатами відповідного розміру.

Саме тому необхідно розуміти, що окремі види страхування, такі як страхування життя, медичне та недержавне пенсійне страхування, в державних масштабах відіграють не лише економічну роль, а й соціальну. Дані види страхування у більш розвинених країнах виступають як доповнення до системи державних соціальних гарантій, тобто сприяють зменшенню впливу гострих соціально-економічних проблем на населення.

На жаль, добровільне страхування життя в Україні вважається нині швидше екзотичним його видом, аніж необхідністю. Укладання договорів про страхування життя на європейських страхових ринках давно стало нормою, у той час як для українців найважливішим об'єктом страхування залишається майно [4, с. 577].

Звичайно, проблемою страхового ринку, яка на нашу думку є найважливішою, є відсутність страхової культури, необхідного рівня знань та недовіра населення до страхування загалом. В даному аспекті зрозуміло, що держава повинна розвивати фінансову грамотність населення щодо страхування, а особливо що стосується саме соціально важливих видів страхових послуг, адже їх розвиток забезпечить покращення рівня життя усіх громадян країни, посилить роль приватного сектору у реалізації соціальних програм, що, у свою чергу, призведе до зменшення видаткового навантаження на бюджет.

Література:

1. Мінкович В.Т. Розвиток соціально важливих видів страхування в Україні: проблеми та перспективи / В. Т. Мінкович. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/gor_Britcenko/publication/316674511_Britcenko_IG_Mezdunarodnyj_opyt_funkcionirovania_instituta_finansovogo_ombudsmena_IG_Britcenko_VS_Stojka_Materiali_II_Miznarodnoi_naukovo-prakticnoi_konferencii_Finansovo-kreditna_sistema_vektor_rozvi/links/590b8de6458515b7c61e2be3/Britcenko-IG-Mezdunarodnyj-opyt-funkcionirovania-instituta-finansovogo-ombudsmena-IG-Britcenko-VS-Stojka-Materiali-II-Miznarodnoi-naukovo-prakticnoi-konferencii-Finansovo-kreditna-sistema-vektor.pdf#page=252
2. Рак Р. Місце медичного страхування системі охорони здоров'я / Р. Рак, К. Ковальська // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – Економіка. – 2008. – Випуск 105. – С. 41-44.
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>
4. Заволока Л. О., Мороз С. Р., Якимова В. І. Life-страхування на українському страховому ринку: переваги та ризики. Світовий досвід [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/128.pdf>.

Притула Оксана
група ФУММ-11
Тернопільський національний економічний університет
kseniaprytula89@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВІТНІХ

Сучасна система освіти в Україні перебуває в процесі трансформування, необхідність якого зумовлена як загальносвітовими чинниками (становлення інформаційного суспільства, зростання ролі знань, нові вимоги виробництва до інноваційних досягнень), так і реформаційними перетвореннями в українському суспільстві та державі. Провідна роль держави полягає не тільки у забезпеченні надходження різноманітних фінансових ресурсів, а й у формуванні розгалуженої, гнучкої моделі фінансового забезпечення освіти, яка має охоплювати цілий комплекс заходів стимулюючого характеру. Модернізація освітньої галузі України передбачає здійснення відповідних системних заходів в механізмі фінансової взаємодії держави і освітніх установ, що забезпечують становлення і розвиток економіки, заснованої на знаннях [1, с. 11].

В суспільстві стає пріоритетним чітке усвідомлення того, що освіта – це сфера здійснення соціально-економічних інвестицій, що мають надзвичайно важливе значення для забезпечення сталого розвитку країни.

5 вересня Верховна Рада проголосувала за законопроект №3491-д про освіту, поклавши початок реформі освіти, а 25 вересня він був підписаний Президентом України. Прийнятий документ є вектором до змін для нашої системи освіти, адже без нових можливостей, закладених у Закон, розвиток був би неможливий.

Очікуваними результатами прийняття Закону України «Про освіту» є створення системи освіти нового покоління, що забезпечить умови для здобуття освіти всіма категоріями населення України, ефективної системи забезпечення всебічного розвитку людини та сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості [2].

Законом передбачається, що держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі, не меншому 7% валового внутрішнього продукту (у попередньому законі про освіту було 10%).

Основними пунктами витрат на освіту є: збільшення заробітної плати вчителям; запровадження 12-річної програми для здобуття повної загальної середньої освіти; проходження педагогічними працівниками

державної сертифікації; проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників по завершенню базової середньої освіти (додатково до вже діючого зовнішнього оцінювання знань по завершенню повної загальної середньої освіти); безкоштовне підвезення до місць навчання і додому дітей, які проживають у сільській місцевості і потребують підвезення; забезпечення гуртожитками учнів загальноосвітніх навчальних закладів, які навчаються не за місцем проживання [2].

Новацією Закону є те, що інспектування навчальні заклади тепер буде Агентство забезпечення якості освіти, а не місцеві органи управління освіти. До його повноважень належатимуть питання акредитації освітніх закладів (крім вищої освіти). Регіональні підрозділи Агентства, що будуть абсолютно незалежними, забезпечуватимуть фахове інспектування закладів освіти. Єдиним державним заходом планового контролю над школою буде інституційний аудит закладу освіти, який відбуватиметься раз на 10 років. Такий аудит у виключних випадках можна буде провести у позаплановому порядку [3].

Кожен навчальний заклад муситиме оприлюднювати інформацію про надходження усіх коштів, а також їх призначення на своїх сайтах або на сайтах місцевих управлінь освіти. Щоб громадськість в особі батьків та меценатів, зокрема, знала і могла контролювати, скільки і звідки надходять гроші та куди витрачаються. Батьки бачитимуть, скільки та на що витрачає держава, та зможуть контролювати використання своїх благодійних внесків.

Так само, як і приватні школи, дитячі садки відтепер працюватимуть за принципом «гроші ходять за дитиною». Щоб отримати гроші з бюджету на кожну дитину, заклад має обґрунтувати встановлену ним вартість навчання. При цьому закон передбачає обов'язкове охоплення дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку.

Важливою новацією є те, що за новим законом державні гроші повинні «ходити» за вчителем. Тобто, виділені державою кошти для підвищення кваліфікації йтимуть не до державних інституцій, а одразу до школи, де педрада спільно вирішує їх використання. Вчитель буде абсолютно вільним в тому, як підвищувати кваліфікацію: тренінги, курси, вебінари, семінари, практикуми. Тобто, теоретично, це можна зробити, навіть переглядаючи онлайн-курс. До того ж, держава заплатить, якщо він буде не безкоштовним. Якщо вчитель прагне інновацій в навчальному процесі та стане «агентом змін» для решти вчителів, держава обіцяє доплачувати ще 20% від зарплатні, однак для цього потрібно буде пройти сертифікацію [4].

В підсумку зазначимо, що існуюча система фінансування освіти вже давно себе вичерпала, тому назріла потреба у пошуку нової системи її фінансування в цілому та нових підходів як в оплаті праці педагогів, які

отримуватимуть фінансову винагороду за ту роботу, яку вони реально виконують, що є справедливістю, без якої неможливо оцінити ефективність.

Література:

1. Бошота Н.В. Шляхи вдосконалення фінансового механізму системи вищої освіти України / Н.В.Бошота, М.М.Величко // Молодий вчений. – 2016. - № 9 (36) вересень. - С.11-14.

2. Ткачук Я. Нові стандарти освіти в Україні: що змінить реформа /Яніна Ткачук// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: /https://24tv.ua/zakon_pro_osvitu_2017_priynyali_shho_zminit_reforma_osviti_ukrayini_n861156

3. Реформа освіти. Що має змінитись у найближчі 10 років [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/reforma-osviti-shcho-maje-zminitis-u-najblizhchi-10-rokiv-1802042.html>

4. Реформа освіти: Що реально зміниться для дітей, батьків та вчителів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://espreso.tv/article/2017/09/07/na_scho_chekaty_dityam_vchytelyam_ta_shkolam_vid_novogo_zakonu_pro_osvitu

Саламах Андрій

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

salamahav0092@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О. В.

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Для належного виконання державою своїх функцій необхідно мати в розпорядженні достатній обсяг фінансових ресурсів. За роки незалежності України держава не змогла продемонструвати ефективність реалізації своїх функцій. Саме тому, питання формування достатнього обсягу доходів державного бюджету і забезпечення їх ефективного використання є досить актуальними. Зважаючи на соціально-економічну модель, яка розвивається у країні, а також історичні, національні, ментальні та багато інших факторів у різних країнах по різному формується політика формування доходів держави. Однак, все ж таки у країнах з розвинутою ринковою економікою основу доходів центрального бюджету складають саме податкові надходження. Зазвичай – це податок на додану вартість (податок з обороту), податок на прибуток, податок з доходів фізичних осіб, акцизи, митні платежі. Саме тому, враховуючи важливість податкових надходжень у складі доходів державного бюджету вважаємо

за доцільне розглянути їх склад та структуру, а також з'ясувати проблемні аспекти їх мобілізації та запропонувати напрямки їх вирішення.

В Україні питома вага податкових надходження у складі доходів державного бюджету досить значна. За останні роки цей показник найбільшим був у 2016 р. та становив 82,3%. За результатами виконання державного бюджету у I півріччі 2017 р. цей показник знизився до 75,3% (табл. 1) [1; 2]. Варто відзначити, що за 2 квартали 2017 р. річний план за доходами виконано на 53,5%. Можна стверджувати про певне зниження ролі податкових надходжень у складі доходів державного бюджету.

Таблиця 1

Структура доходів державного бюджету України за 2014–2017 рр., %

Доходи	2014 р.	2015 р.	2016 р.	I півріччя 2017 р.
Податкові надходження	79,0	77,0	82,3	75,3
Неподаткові надходження	19,2	22,6	16,9	16,8
Доходи від операцій з капіталом	0,2	0,0	0,0	0,1
Цільові фонди	0,1	0,1	0,1	7,6
Інші надходження	1,5	0,3	0,7	0,2

У першому півріччі 2017 р. у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року зросли обсяги усіх без винятку податкових джерел доходів. Зауважимо, що зростання обсягу надходжень податку на прибуток підприємств було зафіксоване вперше за 4 останні роки. Податок на додану вартість впродовж багатьох років був основним джерелом наповнення державного бюджету. За перше півріччя 2017 р. його питома вага у складі доходів державного бюджету становила 37,8%. Далі йдуть акцизний податок – 12,4%, податок на доходи фізичних осіб – 8,8%, податок на прибуток підприємств – 8,1%, збори за спеціальне використання природних ресурсів – 6,6%, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції – 2,8%.

Однак, не зважаючи на зростання сум податкових надходжень до державного бюджету, можна виокремити проблемні аспекти їх мобілізації. Слід визнати, що зростання податкових надходжень значною мірою спричинене наслідками девальвації гривні та інфляційними процесами. Істотних змін в адмініструванні платежів, запровадженні нових податків і зборів у 2018 р. не планується. Тому, вважаємо за доцільне виокремити лише ті проблемні моменти, які стосуються загалом системи державного оподаткування. Найбільш негативний вплив спричиняють події на сході України. Існуючі засоби податкового стимулювання економіки не спрацьовують через певні адміністративні бар'єри. Підприємцям економічно більш вигідно працювати в тіньовій

економіці, оскільки враховуючи корумпованість контролюючих органів можливо уникати покарання за ухилення від оподаткування. Недоліком вітчизняної податкової системи залишаються нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження. Необхідно гармонізувати податки на споживання з податками на особисті доходи і прибутки підприємств.

Несприятливий інвестиційний клімат у країні, нестабільність національної валюти, нестабільність податкового законодавства, події на сході України та багато інших факторів сприяють не лише відтоку іноземних інвестицій, але й виводу капіталів за кордон. Це призводить до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття, що в подальшому і відобразиться на сплаті податків і зборів.

Вирішення проблем наповнення доходів державного бюджету за рахунок податкових надходжень вимагає здійснення конкретних заходів, які перш за все мають бути спрямовані на стабілізацію економіки, стимулювання виробництва, та найголовніше на детінізацію економіки з одночасним подоланням корупції у контролюючих органах.

Література:

1. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/publications/monitoringcategories/richnyu>.

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-червень 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_ii_2017_monitoring_ukr.pdf.

Самчук Іван

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

Veldidu41996ivan@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Державне регулювання економічної діяльності в Україні здійснюється через видатки державного і місцевих бюджетів, які відображають показники присутності держави у реальному секторі економіки. Виконання державою своєї економічної функції передбачає бюджетне фінансування видатків на загальне управління економікою, на розвиток окремих галузей, на НДДКР, пов'язані з розв'язанням економічних

питань, та на економічну діяльність, не віднесена до інших категорій, розробку і реалізацію загальної економічної політики тощо.

В Україні частка видатків бюджетів різних рівнів на економічну діяльність у ВВП перевищує середній рівень такого ж показника у розвинутих країнах, та у країнах – нових членах ЄС, і є нижчою від зазначеного показника лише в таких країнах, як: Чехія, Греція, Угорщина, Мальта, Словаччина [1, с. 266]. Вітчизняний досвід засвідчує, що велика кількість проблем в економічній діяльності України виникає не через недостатню присутність у ній держави, а через неефективність державного регулювання економіки, та, насамперед, через неефективне використання бюджетних коштів, про яке яскраво свідчить структура видатків бюджетів різних рівнів на економічну діяльність, а також обсяг та структура бюджетних інвестицій в основний капітал.

Найбільшу підтримку зі сторони держави у формі бюджетного фінансування отримують ті галузі, які є пріоритетними. До них в Україні належать: транспорт, сільське господарство; лісове господарство та мисливство, рибне господарство; паливноенергетичний комплекс. На підтримку функціонування підприємств і організацій даних видів економічної діяльності, а також на їх розвиток спрямовується близько 80% бюджетних коштів, виділених державою на забезпечення економічної функції. В Україні використовуються засоби прямого та непрямого державного впливу на розвиток пріоритетних галузей економіки. Так, якщо прямий вплив держави проявляється у бюджетному фінансуванні окремих галузей, зокрема, вугільної промисловості і сільського господарства, то непрямі методи передбачають надання податкових пільг, списання та реструктуризація заборгованості, надання бюджетних кредитів та державні гарантії по іноземних кредитах тощо [2, с. 253].

Державне стимулювання галузей економічної діяльності в Україні хоча і супроводжується зростаючими показниками видатків державного та місцевих бюджетів, проте дане бюджетне фінансування характеризується значними недоліками, зокрема:

1) спрямування бюджетних ресурсів здійснюється не на інноваційний розвиток визначених галузей, а на фінансування їх поточної діяльності, а також на розв'язання проблемних ситуацій поточного характеру без аналізу причин їх виникнення та усунення;

2) довготривалий характер надання бюджетної підтримки без визначення та обґрунтування основної мети та забезпечення прибуткової діяльності підприємств чи організацій, що не спонукає їх до розв'язання власних базових проблем;

3) малоефективні форми надання державної підтримки підприємств (зокрема, дотації на покриття збитків та на часткове покриття витрат, пов'язаних із значним обсягом собівартості продукції). Зазначена

фінансова підтримка не забезпечує стимулюючого ефекту до покращення фінансово-господарських показників своєї діяльності;

4) відсутність ефективного контролю за використанням бюджетних коштів призводить до їх нецільового та нераціонального використання і часто розкрадання.

Довготривала державна фінансова підтримка забезпечує нерентабельним підприємствам функціональну діяльність, а рентабельним дозволяє не піклуватися питаннями зниження витрат та підвищення ефективності виробництва. Вище зазначене вказує на гальмування ринкових механізмів функціонування підприємств та позбавляє галузі перспективних напрямів розвитку. Відтак, зростання обсягів бюджетного фінансування не супроводжується відповідним зростанням показників фінансово-господарської діяльності цих галузей.

В питаннях оптимального використання бюджетних коштів підприємствами державного сектору економіки було досягнуто найменшого прогресу у період 2013-2015 рр. Зазначена проблема не є актуальною серед науковців та політичних діячів, проте є вкрай гострою. Державні підприємства значної кількості галузей економіки знаходяться у складному фінансовому становищі та потребують значних державних дотацій з бюджету. Очевидно, що дана ситуація породжує комплекс негативних результатів для економіки країни та для всієї системи державних фінансів.

Література:

1. Максюта А.А. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни / А. А. Максюта // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – № 1 (49). – С. 265-272.

2. Матвеєнко В.К. Економічні функції держави в умовах трансформаційної економіки / В. К. Матвеєнко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 1. – С. 248-255.

Світановська Христина

ст. гр. ФМ-12

Тернопільський національний економічний університет

svitanovska96@gmail.com

Науковий керівник – к. е. н., доцент Коломийчук Н. М.

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЬКОГО БЮДЖЕТУ

У сучасний умовах контроль за виконанням бюджету займає дуже важливе місце у процесі бюджетотворення. Адже, без якісного та

прозорого контролю за виконанням бюджету неможливо відстежити надходження запланованих доходів до усіх ланок бюджетної системи та фінансування заходів, затверджених у державному чи місцевих бюджетах.

З року в рік місцеві бюджети набувають все більшої ваги як за обсягом фінансових ресурсів держави, так і у розв'язанні соціально-економічних проблем регіонів, де проживає переважна більшість населення України.

Дослідженням проблем бюджетного контролю займалося багато вчених, серед яких слід відзначити Т. М. Боголіб, С. А. Буковинського, О. Д. Василика, Н. М. Євтушенко, О. П. Крайник, О. П. Кириленко, В. Д. Базилевича, В. Г. Дем'янишина, С. І. Юрія.

Загалом, бюджетний контроль — це сукупність заходів, які проводять державні органи, пов'язані з перевіркою законності, доцільності й ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави та місцевих органів самоврядування [1].

Ефективний контроль за виконанням бюджету передбачає забезпечення надходження запланованих доходів до всіх ланок бюджетної системи та фінансування заходів, затверджених у бюджеті. Для досягнення цієї мети необхідно проводити заходи, серед яких слід виділити:

- перевірка виконання нормативних актів щодо бюджету, таких як Бюджетний кодекс, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України;

- оцінка стану виконання дохідної та видаткової частин бюджету;

- перевірка достовірності звітності про доходи та видатки за звітними періодами;

Однією із проблем у сфері контролю за виконанням місцевих бюджетів є те, що державний орган, який підзвітний парламенту, і може надавати незалежну оцінку стану виконання місцевих бюджетів, є Рахункова палата, але цей орган є лише де-факто Вищим органом державного фінансового контролю, однак нормативно це не передбачено. Рахункова палата контролює стан використання коштів державного бюджету. Статтею 16 Закону України «Про Рахункову палату» цей орган наділено правом перевіряти місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування «у тій частині їх діяльності, яка стосується використання коштів Державного бюджету України» [2].

Для підвищення ефективності управління місцевими бюджетами необхідно нормативно уповноважити Рахункову палату як орган зовнішнього державного фінансового контролю проводити аудит місцевих бюджетів, що вимагає міжнародна практика та вітчизняне сьогодення. За умови підвищення рівня транспарентності (доступності, гласності, відкритості) інформації про результати проведених контрольних заходів

Рахункової палати громадськість матиме змогу отримувати незалежну, об'єктивну, достовірну оцінку стану місцевих фінансів.

Якщо ці заходи будуть виконані чітко і прозоро, то контроль за виконанням бюджету можна вважати ефективним, а отже будуть виконані цілі які поставлені перед бюджетом, такі, наприклад, як досягнення найвищої ефективності у розподілі бюджетних ресурсів між бюджетами, спрямування бюджетних ресурсів на забезпечення пропорційного й динамічного розвитку суспільства.

Література:

1. Бюджетна система: підруч./[С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 602 с.

2. Закон України «Про Рахункову палату - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/576-19>

Соляник Діана

ст. гр.Фм-11

Тернопільський національний економічний університет

dianasolyanyk95@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ЗНАЧЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Доходи місцевих бюджетів є необхідним інструментом для здійснення своїх функцій органами місцевого самоврядування. Від їх обсягів і достатності залежить економічна самостійність та рівень розвитку територіальної громади. У зв'язку з внесенням змін до Бюджетного кодексу України у 2015 році відбулося суттєве посилення фінансової самостійності адміністративно – територіальних одиниць. Це призвело до розширення повноважень місцевого самоврядування та водночас до збільшення його відповідальності за ті чи інші сфери суспільного життя.

Виділяють власні і закріплені доходи місцевих бюджетів. За своєю економічною природою власні доходи місцевих бюджетів – це доходи, які формуються внаслідок дій і рішень, прийнятих місцевими органами самоврядування [1].

До власних доходів місцевих бюджетів, як правило, належать: місцеві податки та збори, платежі, доходи від оренди та реалізації комунального майна, штрафи та санкції, плата за ліцензії тощо.

Закріплені доходи – це доходи, які на довготривалій основі передаються місцевим бюджетам у повному обсязі або у певній законодавчо визначеній пропорції. За своєю економічною сутністю закріплені доходи місцевих бюджетів – це загальнодержавні податки, збори чи доходи, які традиційно формують дохідну частину місцевих бюджетів. Саме закріплені доходи формують основу при визначенні податкової спроможності адміністративно - територіальної громади. Обсяги закріплених доходів безпосередньо впливають на величину наданих міжбюджетних трансфертів [1].

Однак, на жаль, на сучасному етапі в Україні дохідна частина місцевих бюджетів є недостатньою для ефективного виконання усіх завдань, які стоять перед органами місцевого самоврядування. І, саме це обумовлює значну роль міжбюджетних трансфертів у структурі доходів вітчизняних місцевих бюджетів [2].

Міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Законодавством закріплений перелік трансфертів, без яких, як показує практика, місцеві бюджети не зможуть забезпечити належний рівень надання суспільних послуг.

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів України *

Доходи	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	Сума, млрд. грн.	Частка, %	Сума, млрд. грн.	Частка, %	Сума, млрд. грн.	Частка, %	Сума, млрд. грн.	Частка, %	Сума, млрд. грн.	Частка, %
Податкові надходження	85,9	38,1	91,2	41,26	87,3	37,70	98,2	33,4	146,9	40,13
Неподаткові надходження	12,6	5,6	12,1	5,49	12,3	5,29	20,1	6,84	21,9	5,97
Доходи від операцій з капіталом	1,8	0,78	1,4	0,62	1,1	0,49	1,6	0,56	1,4	0,38
Цільові фонди	0,6	0,26	0,5	0,21	0,4	0,16	0,4	0,14	0,5	0,14
Офіційні трансферти	124,5	55,26	115,8	52,42	130,6	56,36	174,0	59,09	195,4	53,38
Усього доходів	225,4	100	221,0	100	231,7	100	294,3	100	366,1	100

*Складено автором на основі [4]

Міжбюджетні трансферти поділяються на:

- 1) базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- 2) субвенції;

3) реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податко-спроможності територій);

4) додаткові дотації [3].

Загалом доходи місцевих бюджетів формуються на основі податкових та неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, цільових фондів та офіційних трансфертів. Для ідентифікації ролі останніх слід розглянути структуру доходів місцевих бюджетів за останні п'ять років.

З Таблиці 1 видно, що протягом досліджуваного періоду офіційні трансферти складають більш ніж 50 % доходів місцевих бюджетів, що свідчить про їх значний вплив на формування фінансових ресурсів територіальних громад. Найбільша частка трансфертів спостерігалась у 2015 році (59,09 %), проте у 2016 році відбувся спад даного показника на 5,6 %, що слід розцінювати позитивно.

Загалом, така велика частка офіційних трансфертів свідчить про зменшення фінансової самостійності місцевих бюджетів та посилення їх залежності від трансфертів. Проте, не можна стверджувати, що дотації та субвенції негативно впливають на фінансову спроможність адміністративно-територіальних одиниць, адже саме їх існування забезпечує стійкий соціально – економічний розвиток регіонів.

Необхідність додаткових коштів, переданих із державного бюджету до місцевих бюджетів, виникає внаслідок невідповідності між розподілом повноважень між органами управління і розподілом дохідних джерел на їх виконання [5, с. 3]. Саме за допомогою міжбюджетних трансфертів на місцевому рівні вирішуються питання компенсації бюджетам нижчого рівня витрат на виконання делегованих повноважень, вартість яких перевищує бюджетні можливості місцевих органів влади, а також розв'язуються проблеми, зумовлені нерівномірністю у мобілізації доходів бюджету, та соціальні проблеми, пов'язані зі специфікою розвитку регіонів і їх економічною спроможністю [6]. Вони виступають потужним інструментом перерозподілу доходів та реалізації перерозподільчої політики держави.

Отже, бачимо, що на сьогоднішній день місцеві бюджети не в змозі самостійно забезпечувати свої фінансові потреби. Тому, на даному етапі економічного розвитку суспільства, міжбюджетні трансферти займають вагоме місце у системі міжбюджетних відносин. Зважаючи на це, необхідно посилювати самостійність місцевих бюджетів шляхом збільшення їх власних дохідних джерел.

Література:

1. Сидор І. Власні і закріплені доходи місцевих бюджетів: проблеми формування та резерви зростання / І. Сидор // Вісник ТНЕУ. – 2014. – № 3. – С. 20-29.

2. Гупаловська М.Б. Шляхи зміцнення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування / М.Б. Гупаловська, Д. Ю. Боднар // *Materialy X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Europejska nauka XXI powieka-2014” Volume 2. Ekonomiczne nauki.: Przemysl Nauka i studia*, 2014. – S.89-91

3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, станом на 19.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

4. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

5. Лисенко О. Ю. Міжбюджетні відносини в Україні: особливості розвитку та шляхи удосконалення / О. Ю. Лисенко // *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. – 2011. – №1. – С. 1-8.

6. Бондарчук Т. Роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів України / Т. Бондарчук, І. Мельничук // *Статистика України*. – 2015. – № 4. – С. 46-52.

Сохор Христина

ст. гр. ФМ-12

Тернопільський національний економічний університет

hrusty.sohor.96@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., ст.викладач Петрушка О.В.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

У сучасних складних політичних та економічних умовах органи Державної казначейської служби України є одними із найактивніших учасників управління загальнодержавними та регіональними фінансовими ресурсами завдяки можливостям використання прийнятих на законодавчому рівні механізмів та процедур обслуговування бюджетів усіх рівнів. При цьому, управління бюджетними потоками у процесі виконання бюджетів є однією із найбільш складних та водночас актуальних проблем, що торкаються усіх верств населення. Більше того, беззаперечним є факт, що системне управління процесом виконання бюджетів є невід’ємною запорукою розвитку економіки в цілому.

У даний час Державний бюджет України представляє собою економічну основу для реалізації основних функцій держави – підтримки обороноздатності, соціально-економічного розвитку, правопорядку тощо. Найважливішим етапом бюджетного процесу є виконання бюджету, у

межах якого втілюються у життя розроблені плани та програми довгострокового розвитку. Ефективне розпорядження державними коштами є основною умовою реалізації пріоритетних напрямів розвитку держави у цілому та кожного її суб'єкта зокрема. Перед розглядом ролі та сутності казначейського виконання бюджетів слід звернутися до поняття «виконання бюджету». Українські науковці визначають цей термін, як:

1) процес, що забезпечує повне та своєчасне надходження доходів загалом і по кожному джерелу зокрема, а також виділення асигнувань державним установам у межах затверджених сум протягом фінансового року;

2) ключовий етап процесу планування та реалізації бюджету, у межах якого відбувається реальне формування та застосування коштів відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування у вигляді державного фонду;

3) контроль за рухом грошових коштів, а також виконанням, які фінансуються з державного бюджету організаціями певних для них нормативних показників і завдань [1, с. 64].

Значна частина практикуючих фахівців у галузі управління бюджетними коштами у своїх дослідженнях не дають чіткого визначення поняття «казначейське виконання бюджету», роблячи акценти на функціях, принципах і завданнях цього процесу. Казначейське виконання бюджету можна визначити як: систему комплексного обліку руху державних коштів, починаючи з моменту їх надходження в органи казначейства; систему, в межах якої виконання державного бюджету ґрунтується на відображенні всього періоду операцій і державних коштів у системі балансових рахунків казначейських органів; систему, при якій казначейські органи приймають на себе зобов'язання державних організацій і безпосередньо здійснюють платежі по них на рахунки постачальників і виробників. При цьому, у казначейських органах з'являється можливість чіткого регулювання і контролю за витратами тощо [1, с. 66].

Вивчаючи роль казначейської системи виконання бюджетів, слід звернутися до її основних переваг та наданих можливостей. У найбільш загальному розумінні перевагами казначейської моделі виконання державного бюджету є: підвищення ефективності використання державних коштів з точки зору надання їм цільової спрямованості, своєчасності та ефективності їх використання; зниження вартості обслуговування внутрішніх фінансових зобов'язань за допомогою підвищення точності прогнозів у частині доходів і видатків на основі оперативного обліку та контролю; прискорення оборотності державних фондів шляхом скорочення часу руху бюджетних коштів від розпорядника до кінцевих одержувачів[2, с. 54].

Стадія виконання бюджету є однією з найважливіших стадій у бюджетному процесі, яка передбачає забезпечення повного та своєчасного надходження всіх передбачених по бюджету доходів і фінансування всіх запланованих бюджетних видатків. Як свідчить практика економічно розвинених країн, виконання бюджету через казначейську систему забезпечує максимальну організаційну ефективність і, як наслідок, економію при русі бюджетних грошових потоків.

Казначейська модель виконання бюджету в Україні заснована на принципі єдності каси, коли всі види доходів державного бюджету, залучення та погашення джерел бюджетного фінансування, а також витратні статті державного бюджету реалізуються з єдиного казначейського рахунку. При цьому, виконання бюджету проводиться на підставі бюджетного розпису, який складається відповідно до функціональної та економічної класифікації видів витрат. Саме така модель виконання бюджету дозволяє забезпечити дієве управління дохідною і видатковою частинами державного бюджету, збільшення оперативності фінансування програм, посилення процесів контролю за надходженням, а також цільовим і ефективним використанням державних коштів.

Література:

1. Боровик П. М. Казначейське виконання місцевих бюджетів: проблеми та шляхи їх вирішення. Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку фінансової системи України: кол. моногр. / під ред. О.О. Непочатенко. Умань: Видавн.- поліграф. центр "Візаві", 2013. Ч 1. С. 63–67.

2. Боровик П. М. Вітчизняна практика та зарубіжний досвід бюджетних відносин на рівні місцевих бюджетів / П. М. Боровик // Облік і фінанси. – 2015.– № 1 (67). – С. 51–57.

3. Концепція розвитку інформаційних технологій Державної казначейської служби України на 2015-2017 роки: лист ДКСУ від 18.02.2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.desn.gov.ua/images/stories/doc>

Строєвус Максим

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

Stroyevus_Maksym@ukr.net

науковий керівник – к. е. н., доцент Савчук С. В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Для досягнення визначених стратегічних цілей в контексті забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку держави та регіонів необхідною є наявність значного обсягу фінансових ресурсів, які акумулюються, в основному, у державних централізованих фондах завдяки налагодженому функціонуванню податкової системи. В сучасних умовах реалізації адміністративної реформи та впровадження процесів децентралізації посилюється роль місцевих податків та зборів, що є важливим джерелом формування власної дохідної бази місцевих органів влади, за рахунок нарощення якої на місцевому рівні розширюються фінансові можливості щодо створення умов надання населенню усіх необхідних благ і послуг. Тому велике значення має становлення дієвої системи місцевого оподаткування в Україні, що забезпечить надійну і стабільну фінансову базу для органів місцевого самоврядування.

Як свідчить тривалий розвиток місцевого оподаткування, впродовж багатьох років незначною спостерігалась фіскальна роль місцевих податків, що в результаті відображалось у їхній низькій питомій вазі у загальному обсязі місцевих бюджетів. Крім того, органи місцевого самоврядування фактично не наділені правами щодо самостійного запровадження на відповідній території власних податків та обов'язкових зборів, які б відповідали платоспроможності платників. Незацікавленість місцевих органів влади у додатковому залученні можливих джерел надходжень не сприяла формуванню достатньої ресурсної бази для виконання повної мірою покладених на них завдань.

Тому, варто відмітити, що розвиток місцевого оподаткування в Україні відбувається у досить не простий період реалізації бюджетної та адміністративної реформ, що, відповідно, супроводжується наявністю багатьох суспільних проблем і суперечностей щодо ролі та складу місцевих податків і зборів при формуванні місцевих бюджетів. Оскільки місцеве оподаткування за своєю економічною сутністю є результатом трансформації податкових відносин, що залежить від багатьох специфічних чинників, основним з яких в таких умовах виступає саме

політичний аспект, який відображається у функціонуванні податкового механізму через взаємовідносини держави та регіонів [1].

Тому в Україні якість трансформаційних процесів та рівень розвитку окремих територій залежать саме від того, яким чином місцеві органи влади отримують у своє розпорядження відповідні бюджетні ресурси, через який фінансовий механізм здійснюватиметься управління ними. З огляду на це, актуальним питанням є пошук нових форм і способів утвердження фінансової незалежності місцевих органів влади [2].

Перш за все, необхідним є створення соціально-економічних умов та забезпечення правових основ щодо формування достатньої фінансової бази для виконання покладених на місцеві органи влади усіх завдань та обов'язків. Її основою мають стати власні надходження, зокрема за рахунок мобілізації місцевих податків і зборів. Адже від діяльності місцевих органів влади залежить рівень та якість фінансового забезпечення виробничої та соціальної інфраструктури, заходів по благоустрою, житлово-комунального обслуговування населення, підготовки та перепідготовки робітничих кадрів та ін. Вважаємо, що саме місцеві податки і збори мають бути основним джерелом надходжень місцевих бюджетів, за рахунок якого фінансується розвиток місцевої інфраструктури та інших локальних благ та послуг.

Зауважимо, що із впровадженням бюджетної децентралізації в Україні вже зроблено окремі кроки до зміцнення фінансової бази місцевих органів влади. Зокрема, із внесенням змін до податкового та бюджетного законодавства щодо зростання власних надходжень, в тому числі і місцевих податків та зборів, ліквідовано, перш за все, неефективні податки, видатки на адміністрування яких були більшими, ніж їхні акумульовані обсяги, введено нові економічно ефективні податки, розширено перелік типів об'єктів оподаткування та платників податків, змінено податкові ставки, віднесено окремі загальнодержавні податки до місцевих тощо.

Так, як свідчить чинна практика мобілізації місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України, їхня частка у загальному обсязі доходів у 2014 р. у порівнянні з 2011 р. зросла майже у 3 рази і склала 8,8% (у 2011 р. – лише 3,2%). Зважаючи на внесені зміни у систему місцевого оподаткування, у 2017 р. питома вага місцевих податків і зборів вже становила 28%. Загалом, за 9 місяців 2017 р. до місцевих бюджетів України акумульовано таких доходів у обсязі 37,8 млрд. грн., що на 7,7 млрд. грн. більше, ніж у відповідному періоді 2016 р. У структурі місцевих податків і зборів найбільшу частку склали: плата за землю (52,6%) та єдиний податок (42%) [3].

За даними експертів Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, за 9 місяців

2017 р. спостерігалось збільшення надходжень місцевих податків і зборів саме до бюджетів об'єднаних територіальних громад (на 30,6%). Темпи зростання таких надходжень до вказаних бюджетів значно переважають у порівнянні із надходженнями до місцевих бюджетів інших рівнів. Динаміка їхнього зростання по об'єднаних територіальних громадах на 5,1 в. п. є вищою, ніж загалом по Україні [4]. Така ж ситуація спостерігається і щодо надходжень окремих платежів: показник росту плати за землю – 14,2% по місцевих бюджетах України та 20,2% по об'єднаних територіальних громадах; єдиного податку – на 39,3% та 42,3% відповідно. У загальній структурі власних доходів об'єднаних територіальних громад близько 33% становлять місцеві податки і збори. Це свідчить про успішність розпочатої адміністративно-територіальної реформи та процесів децентралізації, що знайшло своє відображення у позитивній тенденції формування доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад. Зазначене дає підстави говорити про активізацію стимулюючих заходів до нарощування доходів об'єднаних громад.

Таким чином, на сучасному етапі система місцевого оподаткування в Україні стоїть на шляху розвитку до відповідного рівня загальноєвропейських світовою практикою критеріїв самодостатності й економічної доцільності. У свою чергу, це відображається на виконанні принципів повноти, єдності, гласності, достовірності, прозорості функціонування бюджетної системи держави загалом. Відповідно модернізація місцевого оподаткування має бути спрямована, насамперед, на формування достатньої фінансової бази місцевого самоврядування, що є істотною умовою результативної діяльності територіальних громад.

Література:

1. Бартчук Ю. А. Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні / Ю. А. Бартчук // Актуальні проблеми державного управління в системі соціального та економічного розвитку українського суспільства. Збірник наукових праць. – 2011. – № 1 (4). – С. 103.

2. Бориславська О. М. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. – 212 с.

3. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. — К., 2017. — 92 с.

4. Казюк Я. Об'єднані громади більш мотивовані нарощувати місцеві податки та збори / Я. Казюк, В. Венцель. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/7402>.

Суржик Ірина

ст. гр. ФМ-11

Тернопільський національний економічний університет

ira_surzhyk@meta.ua

Науковий керівник – к. е. н., доцент Коваль С. Л.

РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

У сучасних економічних реаліях проблеми формування достатнього обсягу доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливої уваги. Недоліки законодавства, превалювання застарілих та неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці ускладнюють наповнення бюджету. Специфіка доходів бюджету полягає у тому, що правильне їх формування, організація та використання зумовлюють підвищення ефективності соціально-економічного розвитку країни та подальшу його стабілізацію. Питання наповнення державного бюджету завжди було й буде актуальним для України. Тому на нинішньому етапі актуальним є виявлення проблем формування доходів бюджету, виявлення шляхів збільшення й раціонального використання дохідної частини бюджету [1].

На процес формування доходів Державного бюджету України впливає чинна фіскальна політика, оскільки:

– в структурі доходів Державного бюджету України основну частку складають податкові надходження;

– порядок адміністрування податків безпосередньо впливає на соціальний стан населення, рівень його життя.

На формування податкових надходжень та рівня їх виконання негативно впливає недосконалість та нестабільність податкового законодавства у результаті чого виникає тіньова економіка. Вона здійснює прямий вплив на систему макроекономічних показників, призводить до зростання податкового тягаря у легальному секторі, звуження фіскальної бази, необхідної для формування дохідної частини бюджету та виконання державою своїх функцій.

За попередніми розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у I кварталі 2017 р. рівень тіньової економіки склав 37%

від офіційного ВВП [3]. Ключовими причинами такого рівня є вибіркоче застосування законодавства, концентрація у контролюючих органів зайвих функцій, ускладнене адміністрування та невідшкодування ПДВ.

У I кварталі 2017 р. Державною фіскальною службою України та її територіальними органами проведено активну роботу щодо виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань, які формували фіктивний податковий кредит та надавали його платникам податків реального сектору економіки. У січні-березні 2017 р. підрозділами податкового та митного аудиту Державної фіскальної служби проведено майже 3,6 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 897 планових та майже 2,7 тис. позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, становить понад 1,9 млрд. грн.

Органами досудового розслідування Державної фіскальної служби упродовж I кварталу 2017 р. розпочато 1,5 тис. кримінальних проваджень, у яких закінчено досудове розслідування, направлено до суду з обвинувачувальним актом 211 кримінальних проваджень стосовно 230 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за закінченими кримінальними провадженнями на суму майже 133,2 млн. грн. [3].

Наявність великого тіньового сектора вказує на те, що значна частка суб'єктів національної економіки постійно порушує закони і нормативи, і що уряд нездатний змусити їх функціонувати в межах правового поля. Це підриває довіру до інститутів державної влади і до уряду. У зв'язку з цим, доцільно здійснити заходи спрямовані на зменшення ухилення від сплати податків:

- оптимізацію податкового навантаження залежно від фінансового стану платника податків;
- перегляд системи податкових пільг;
- запровадження підвищеної ставки ПДВ на товари розкоші;
- створення умов, за яких практично неможливо ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету [2].

Необхідно відзначити, що в Україні реформаційні процеси в перебудові податкової системи за останні роки не мають сталого характеру, безсистемно врегульовуються окремі питання та зміни орієнтовані на нетривалі терміни часу. Незважаючи на внесення суттєвих змін кожного року до Податкового кодексу України, діюча податкова система України не забезпечує збалансованого з реальними можливостями економіки податкового навантаження на суб'єктів господарювання, її реформування викликано необхідністю невідкладної стабілізації фінансової ситуації, стимулювання процесів економічного

зростання та підвищення інвестиційної привабливості України на міжнародній арені в цілому.

Проблема ухилення від податків та уникнення їх сплати є актуальною і потребує вжиття заходів, спрямованих на її вирішення. Зменшити масштаби цього явища можна шляхом врегулювання і вдосконалення податкового законодавства. Формування такої податкової системи, яка б не вимивала обігових коштів у суб'єктів господарювання і не спонукала їх шукати законодавчих прогалин, щоб зменшити податкове навантаження чи ухилитися від сплати податків.

З метою посилення протидії навмисному ухиленню від оподаткування та тінізації економіки в системі податкового адміністрування пропонуємо:

- активізувати проведення роз'яснювальної роботи із платниками податків для підвищення податкової культури в суспільстві. На державному рівні розробити та запровадити загальнонаціональну програму формування податкової культури;

- створити інформаційну базу підприємств, організацій, закладів і громадян України, які ухиляються від сплати податків, для використання такої інформації реєструючими органами в разі вирішення питання про створення такими юридичними й фізичними особами нових суб'єктів підприємницької діяльності;

- запровадити обов'язковість державної реєстрації філій, відділів та представництв фірм як юридичних осіб з метою дотримання інтересів регіональних бюджетів і відповідальності в разі банкрутства.

Література:

1. Бачо Р. Й. Стан формування доходної частини бюджету України в сучасних кризових умовах / Р. Й. Бачо, Е. Й. Иллар, Є. Й. Бачо // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2014. – Вип. 42, Ч. 1. – С. 140-145.

2. Дулік Т. О. Ухилення від сплати податків та їх наслідки для економіки країни / Т. О. Дулік, Р. С. Шаранов // Актуальні проблеми сучасної науки. – 2016. – Том 2. – С. 58 – 62.

3. Тенденції тіньової економіки за I півріччя 2017 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=236bfd6e-4>.

Теребус Соломія
ст. гр. ФУПОзм-11
Тернопільський національний економічний університет
solomia.nedoshytko@gmail.com
Науковий керівник – д.е.н., доцент Тулай О.І.

РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Діяльність недержавних пенсійних фондів (НПФ) в Україні розпочалася у 2005 р. після ухвалення Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (2003 р.). Головною метою функціонування НПФ є виплата додаткових недержавних пенсій учасникам шляхом ефективної капіталізації заощаджень, здійснених у працездатний період життя. Оскільки НПФ як суб'єкти довгострокових фінансових вкладень мають велику кількість ризиків, то концепція їхнього розвитку має враховувати усі ймовірні загрози у сфері пенсійного забезпечення. Недостатній розвиток ринку капіталу, низький рівень корпоративної культури, створення і функціонування непрозорих пенсійних схем вимагають детальнішого дослідження ризиків у діяльності НПФ з метою покращення їхньої роботи та уникнення дискредитації системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

До основних ризиків діяльності недержавних пенсійних фондів, які можуть перешкоджати подальшому розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні належать: ризики нецільової діяльності у зв'язку з можливістю інвестування в активи осіб засновників; ризики низької ліквідності та високої волатильності фондового ринку на фоні нерозвинутого ринку державних цінних паперів; функціонування пенсійних схем, які використовують неконкурентні переваги і містять додаткові моральні та фінансові ризики; неоднозначність законодавчої бази щодо участі на етапі накопичення страхових компаній та банків [2, с. 132].

Усі перелічені ризики є не всеохоплюючими, тому цікавим є факт аналізу системи недержавного пенсійного забезпечення іноземними фахівцями. Зарубіжні аналітики приділяють більше уваги операційним аспектам діяльності, зважаючи на чесну конкуренцію та прозорий ринок. В аналітичному звіті, який підготували спеціалісти Світового банку, відображені ризики у диверсифікації інвестиційних портфелів, зокрема:

1) ризики, пов'язані з непрозорою конкуренцією (схеми, засновані сектором державного управління, квазіпенсійні продукти страхових компаній і пенсійні рахунки банків можуть зменшити прозорість ринку та

перешкодити клієнтам робити вільний та обґрунтований вибір, який дасть їм змогу максимізувати свою пенсію у довгостроковій перспективі);

2) ризики, пов'язані зі структурою управління фондами і прозорістю (систему необхідно вдосконалити, щоб забезпечити спрямованість її роботи виключно на благо учасників пенсійної схеми, а саме – підвищити рівень стандартів щодо поширення інформації та прозорості);

3) ризики, пов'язані з оцінюванням вартості активів, організацією бухгалтерського обліку та аудиту, розкриттям (прозорістю) вартості цінних паперів;

4) проблеми з розрахунками вартості одиниці пенсійних внесків (оскільки учасники і потенційні учасники пенсійних програм не мають можливості постійно відстежувати вартість одиниці своїх пенсійних внесків, вони не поінформовані належним чином про якість управління активами і не мають належної основи, необхідної для того, щоб зробити вільний і обґрунтований вибір пенсійної схеми, яка відповідатиме їхнім особистим потребам);

5) ризики, спричинені обмеженим набором можливостей для досягнення оптимальної диверсифікації портфеля;

б) ризик перехресного продажу та маркетингу (ризик, пов'язаний з тим, що нестача інформації, неправильна інформація та небажані стимули звужують можливості здійснення вільного та обґрунтованого вибору пенсійної системи) [1, с. 178].

Функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) побудоване на інвестиційному використанні залучених фінансових ресурсів, що свідчить про повну залежність НПФ від стану фінансового ринку та послуг, що надаються. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що частина ризиків не залежить від НПФ. Це означає, що державна політика у сфері захисту та збереження накопичених системою НПЗ коштів повинна бути спрямована на розробку і впровадження спеціальних підходів і методів виявлення ризиків у діяльності суб'єктів системи НПЗ, запровадження системи ризик менеджменту, розробки системи відповідного реагування на ризикові ситуації як з боку держави, так і з боку учасників НПЗ.

Отже, необхідно розмежовувати рекомендації щодо удосконалення діяльності НПФ, які мають бути реалізовані на рівні держави та окремої фінансової установи. На державному рівні можливими заходами є:

– імплементація міжнародних стандартів фінансової звітності, що сприятиме підвищенню прозорості діяльності НПФ;

– запровадження жорстких умов реєстрації НПФ як фінансової установи;

– обов'язкове страхування фінансових ризиків, що підвищує рівень гарантій для вкладників НПФ;

– врегулювання стандартів обліку пенсійних коштів, накопичених на користь учасника НПФ;

– підвищення кваліфікації працівників НПФ, а також загального рівня фінансової культури населення.

На рівні недержавних пенсійних фондів удосконалення їхньої діяльності має бути спрямоване на підвищення якості та диверсифікованості фінансових послуг, що надаються. Це можливо реалізувати у випадку укрупнення НПФ. Розвивати сферу недержавного пенсійного забезпечення шляхом укрупнення НПФ можливо за рахунок залучення максимальної кількості платників внесків на потреби недержавного пенсійного забезпечення або залучення платників з високим рівнем доходів і збільшення прибутку за рахунок відповідного зростання загальної суми комісійних [3, с. 47].

З вищенаведеного, можна зробити висновок, що з метою уникнення та мінімізації ризиків у діяльності недержавних пенсійних фондів необхідним є державне регламентування правил роботи фонду з пенсійними накопиченнями. Посилення захисту прав споживачів передбачає недопущення створення квазіпенсійних продуктів і дотримання вимог щодо цільового та ефективного використання ресурсів НПФ. Реалізація цих положень можлива шляхом внесення змін до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», посилення діяльності держрегуляторів та саморегулювальних організацій, подальшого розвитку ринків капіталу в Україні.

Література:

1. Павлів В. В. Ризики в діяльності недержавних пенсійних фондів / В.В. Павлів // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2013. – Вип. 2. – С. 171 – - 180.

2. Стадниченко Т. Ризики в діяльності недержавних пенсійних фондів та шляхи їх мінімізації / Т.Стадниченко // Вісник Національної академії державного господарства. – 2012. – Вип. 3. – С. 127 – 133.

3. Черненко К.П. Проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / К. П. Чернелюк // Економіка та держава. – 2015. – №10. – С. 45 – 48.

Ткач Олексій
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
olexiy.tkach@i.ua
Науковий керівник – к.е.н., доц. Горин В. П.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ

В сучасних умовах освіта – це один з визначальних чинників політичного, соціально-економічного, культурного та наукового розвитку суспільства. Більш того, вона є тим стратегічним ресурсом, що може забезпечити прискорений ріст економіки і поліпшення добробуту усіх верств населення, зміцнити авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. Тому розвиток освіти й забезпечення її належного фінансування в науковому середовищі та владних колах усвідомлюється як невід’ємна передумова гарантування національної безпеки.

Винятково важливе значення освіти як потужного чинника економічного й гуманітарного розвитку держави обумовлює той факт, що фінансові ресурси держави практично у всіх країнах світу є основою фінансового забезпечення галузі. Формування об’ємних параметрів видатків бюджету на освіту, питомої ваги їх у загальному обсязі бюджетних видатків та внутрішньої структури, а також ефективності використання відбувається під впливом цілого комплексу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. На нашу думку, до чинників зовнішнього середовища слід зарахувати: а) пріоритети державної соціально-економічної політики; б) якість правового регулювання надання освітніх послуг; в) інфляційні процеси в економіці; г) демографічну ситуацію.

Першим чинником зовнішнього середовища, який впливає на формування і ефективність видатків бюджету на освіту є пріоритети державної соціально-економічної політики. Об’ємно-структурні параметри видатків бюджету на освіту залежать від обраних пріоритетів суспільного розвитку. Так, наприклад, впроваджені в теперішній час реформи вищої та загальної освіти можуть зумовити як підвищення, так і зниження видатків бюджету на освіту відповідно до їхніх завдань, механізму реалізації та інших чинників.

Граничні параметри видатків бюджету на освіту закріплені у кількох правових документах. Зокрема, у Законі України «Про освіту» визначено, що держава має забезпечити бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому, ніж 7% ВВП за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів та інших

ресурсів. При цьому обсяги фінансування напрямів освіти мають визначатись відповідними стандартами освіти, тобто вперше державою гарантоване фінансування галузі на рівні, що враховує неможливість бюджетної системи, а реальні потреби освіти [3]. Втім, у Методиці оцінки рівня економічної безпеки, розробленій Міністерством економічного розвитку і торгівлі цей показник визначений на рівні 8,3% ВВП.

Примітно, що зафіксований у нормативних документах необхідний рівень фінансування освіти в Україні значно нижчий у порівнянні з аналогічними показниками розвинутих країн світу. До прикладу, видатки розширеного уряду на освіту становлять у Данії 8,8% ВВП, США – 8%, Бельгії – 8,3%, Швеції – 7,7% [5, с. 64]. Якщо скористатися загальноприйнятим у світі показником рівня суспільних видатків на освіту у ВВП, то в Україні він становить близько 6,5% ВВП, що значно нижче від оптимальних 7-9% ВВП. При цьому, в Україні більше 95% цих видатків здійснюються за рахунок ресурсів зведеного бюджету держави [1, с. 251].

Правове регулювання надання освітніх послуг виступає підставою для здійснення видатків державного бюджету на освіту, тому новації у галузевому законодавстві мають суттєвий вплив на процеси планування і фінансування відповідних видатків, а також їхню ефективність. Для прикладу, прийнятою у 2013 році Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено стратегічні завдання розвитку освіти, серед яких вагоме місце належить питанням реформування фінансового забезпечення освіти. Зокрема, найважливішими завданнями цієї стратегії, які безпосередньо вплинуть на обсяги та структуру видатків бюджету на освіту є:

- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу їх утримання до принципу формування бюджетів, виходячи із чисельності контингенту та стандарту вартості навчання одного учня, студента;
- багатоканальне фінансування освіти через запровадження системи субсидій, грантів, кредитів, їх поєднання та диференціації;
- розширення практики фінансування вищих навчальних закладів за контрактами із чітким визначенням конкретних результатів діяльності;
- збільшення асигнувань на науково-дослідну діяльність у галузі освіти, доведення обсягів фінансування досліджень і розробок у вищих навчальних закладах до рівня не менше 10% від загальних асигнувань на їх утримання;
- розроблення механізмів стимулювання та заохочення бізнесу, фізичних і юридичних осіб до участі в розвитку системи освіти [2].

Інфляційні процеси в економіці визначають необхідність проведення індексації видатків бюджету на освіту, при цьому рівень індексації може бути як порівняний з темпами інфляції, так і бути нижчим за її фактичне

значення. У випадку відставання темпів приросту видатків на освіту від рівня інфляції відбувається зменшення обсягів фінансування у реальному вимірі, що може спричинити погіршення соціально-економічного становища навчальних закладів та їхніх працівників, призвести до зниження якості освітніх послуг.

Наступним фактором зовнішнього середовища є демографічна ситуація. При плануванні і фінансуванні видатків бюджету на освіту слід враховувати динаміку чисельності дітей та підлітків, які становлять контингент учнів та студентів навчальних закладів, фінансованих з бюджету. Впродовж останніх років додатково до цього чинника слід враховувати такий важливий зовнішній чинник, як зростання освітньої міграції. За останні кілька років чисельність студентів, які навчаються за межами України зросла у кілька разів і перевищила 53 тис. осіб [4]. Внаслідок цього затребуваність вищої освіти, яку надають вітчизняні навчальні заклади значно знизилась, що призвело до значного скорочення мережі цих закладів і чисельності персоналу, що відповідним чином позначилось на видатках бюджету.

Внутрішні чинники характеризують можливість впливу органів державної влади на показники результатів діяльності в сфері освіти і на ефективність видатків бюджету при визначенні їхніх обсягів. Фактичні видатки бюджету на освіту необхідно співвідносити з чинниками, що їх зараховують до внутрішнього середовища: а) структурою і особливостями організації мережі державних освітніх установ, фінансованих з бюджету; б) середньою заробітною платою в країні, яка зумовлює рівень оплати праці працівників у сфері освіти; в) величиною видатків бюджету в розрахунку на одного учня (студента).

Видатки бюджету на освіту залежать від структури, специфіки організації мережі освітніх установ, фінансованих з бюджету. Причому необхідно брати до уваги організаційно-правову форму установ освіти, їхнє місцезнаходження, специфіку контингенту учнів (студентів). Оптимізація мережі навчальних закладів позитивно впливає на ефективність витрачання коштів бюджету на освіту. Проведення в Україні реформи децентралізації, утворення об'єднаних територіальних громад супроводжує оптимізація мережі закладів загальної освіти через утворення так званих «опорних» шкіл. Наслідком цих процесів є перерозподіл видатків бюджету на освіту у розрізі навчальних закладів. Іншим чинником внутрішнього порядку, який суттєво впливає на параметри видатків бюджету на освіту є реформа системи інклюзивного навчання, яка полягає у поступовій ліквідації мережі спеціалізованих навчальних закладів для дітей з особливими потребами та інтеграцію цих дітей у звичайне освітнє середовище.

Середня заробітна плата в країні як орієнтир для формування рівня оплати праці в освіті – це наступний чинник, який впливає на формування і ефективність видатків бюджету на освіту. Підвищення рівня оплати праці у галузі освіти, доведення і збереження відповідності рівня заробітної плати педагогічних працівників у галузі до рівня середньої заробітної плати по економіці можуть виступати заходами, спрямованими на підвищення якості надаваних освітніх послуг. Подібні заходи сприяють мотивації працівників галузі освіти, забезпечення умов для залучення висококваліфікованих кадрів.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що формування видатків бюджету на освіту відбувається у складному макроекономічному середовищі, що поєднує дію чинників внутрішнього та зовнішнього порядку. Урахування їх дії при визначенні пріоритетів державної політики у гуманітарній сфері – одна із найважливіших передумов успішного розвитку освіти в сучасних умовах.

Література:

1. Горин В. П. Бюджетне фінансування освіти в світлі критеріїв соціальної безпеки / В. П. Горин // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. – 2010. – Вип. 15. – С. 248-255.

2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>

4. У 2015 році за кордоном навчалися 53 тисячі українських студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/u-2015-roci-za-kordonom-navchalisya-53-tisyachi-ukrayinskih-studentiv-206742_.html

5. Шахова Г. Я. Государственные расходы и социально-экономическое развитие / Г. Я. Шахова, И. П. Боженко // Финансы. – 2005. – № 8. – С. 61-66.

Толуб'як Павло

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

ptolubyak@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., ст.викл. Петрушка О.В.

ЗАЛУЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙ У РЕГІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Залучення капіталу трудових мігрантів в економіку прикордонних регіонів є одним із механізмів збільшення регіональних інвестицій. В

країнах, що розвиваються трудові мігранти є потужним джерелом інвестування економіки, активно сприяють розвитку депресивних регіонів. За різними підрахунками сума грошових переказів трудових мігрантів в Україні у кілька разів перевищує обсяги прямих іноземних інвестицій. Разом з тим, аналіз основних економічних мотивів працевлаштування громадян України за кордоном показує, що серед основних чинників трудової міграції переважають споживчі (поліпшення житлових умов, придбання товарів тривалого вжитку, задоволення поточних життєвих потреб, накопичення коштів для оплати навчання дітей), тоді як мотивація накопичення капіталу для заснування власної справи чи з метою інвестування займає останнє місце [1, с. 379].

Світовий досвід пропонує широкий спектр дієвих механізмів для трансформації коштів трудових мігрантів в інвестиційні ресурси стимулювання регіональної економіки. Зокрема:

- випуск спеціальних регіональних облігацій та їх розміщення серед мігрантів і діаспори. За останні 60 років цим механізмом скористались уряди більш як 20 країн світу залучивши у власні економіки понад 50 млрд. дол. США;

- реалізація програми «три для одного». Така програма була реалізована у Мексиці та передбачала співфінансування інвестиційних проектів у соціальній сфері за рахунок бюджетних коштів (з федерального бюджету та бюджету конкретного штату) і переказів трудових мігрантів у співвідношенні 2 : 1 [2, с. 318];

- створення пайових фондів діаспори. Функціонуючи за схемою колективного інвестування, пайові фонди є каналами надходження в регіональну економіку не лише коштів, але й нових технологій, джерелом відкриття інвестиційних можливостей регіону для іноземного ринку капіталу. В окремих державах ці пайові фонди зорієнтовані на першочергову допомогу підприємствам малого бізнесу, що не лише сприяє розвитку місцевої економіки, але й має важливе соціальне значення;

- створення організацій трудових мігрантів. У співпраці з органами державної та регіональної влади організації трудових мігрантів мають виробити механізми взаємовигідної співпраці між «заробітчанами» та державою [1, с. 378]. Важливу роль у цьому процесі має відіграти сприяння з боку регіональних органів влади створення асоціацій та земляцтв трудових мігрантів [3]. Зокрема, у Львівській, Закарпатській, Чернівецькій областях за сприяння обласної влади такі асоціації чи земляцтва могли б бути створені у Польщі, Італії, Португалії та інших країнах з великою чисельністю трудових мігрантів із цих областей. Такі асоціації стали б каналами колективних інвестицій в економіку та соціальну інфраструктуру окремих районів чи громад прикордонних

областей, тим самим принісши відчутну вигоду не тільки сім'ям мігрантів, а й решті жителів депресивних міст та селищ.

Залучення міграційного капіталу до інвестування економіки прикордонних регіонів України вимагає вирішення цілого комплексу проблем. Серед проблем, що стримують співвітчизників-мігрантів вкладати кошти у бізнес-проекти в Україні фахівці Національного інституту стратегічних досліджень визначають такі: недостатність знань та підприємницьких навичок у трудових мігрантів; слабка поінформованість мігрантів про підприємницькі можливості й законодавчі вимоги; відсутність державних програм, в тому числі з використанням механізмів державно-приватного партнерства [3].

Вирішити зазначені вище проблеми без допомоги держави доволі складно. Тому, стратегічними орієнтирами державної політики щодо залучення коштів трудових мігрантів для інвестування регіональної економіки можна визначити:

– на загальнодержавному рівні - формування правової бази управління міграційним капіталом, зокрема Стратегії міграційної політики, Закону України «Про статус трудового мігранта» та нормативно-правових актів, що врегульовуватимуть питання соціального захисту, пенсійного забезпечення трудових мігрантів, оподаткування, а також таких нормативних документів, які б передбачали певні економічні стимули для таких інвесторів; внесення змін до державної та регіональних програм співпраці із українцями, які проживають за кордоном та трудовими мігрантами в частині їх доповнення, що стосуватимуться фінансової, торгівельної та інвестиційної співпраці; вироблення механізмів легалізації заробітної плати трудових мігрантів та запровадження страхових інструментів з метою забезпечення їх соціального захисту; відкриття при дипломатичних і торгівельно-економічних місцях України закордоном підрозділів для консультування українських трудових мігрантів щодо підприємницьких та інвестиційних можливостей в Україні. Такі ж консультаційні структури можуть бути створені й при органах місцевої влади на регіональному рівні. Їхня компетенція має поширюватись на трудових мігрантів, що повернулись в Україну, а також іноземців;

– на рівні регіональних та місцевих органів влади – активізація діяльності базових центрів зайнятості щодо працевлаштування громадян, які повернулись в Україну з трудової міграції; проведення активної інформаційної кампанії щодо участі у спеціалізованих курсах для набуття знань щодо підприємницької діяльності, відкриття власної справи, бухгалтерського обліку та оподаткування для потенційних підприємців з числа трудових мігрантів; активне використання механізму державо-приватного партнерства в рамках реалізації регіональних програм соціально-економічного розвитку; розробка регіональних програм залучення приватних трансфертів до фінансування малого бізнесу.

Література:

1. Коваль Я. Економічний механізм залучення коштів трудових мігрантів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні / Я. Коваль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3(101). – С. 377-385.

2. Гошко Т. Шляхи залучення коштів трудових мігрантів в економіку України / Т. Гошко // Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія: Економіка. – 2011. – Вип 17. – С. 317-321.

3. Флейчук М. Інституційні механізми залучення коштів трудових мігрантів як інвестиційного ресурсу розвитку економіки периферійних територій західних регіонів України: Аналітична записка / М. Флейчук, О. Радіца, О. П'ятковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1338/>

4. Хворостина О. Чому заробітчани не готові інвестувати в українські інфраструктурні проекти / О. Хворостина // LB.ua. – 17.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukr.lb.ua/economics/2016/05/17/335305_chomu_zarobitchani_gotovi.html

Трибушко Михайло

ст. гр. ФУПОзм – 21

Тернопільський національний економічний університет

levataxi@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В Україні питання забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами в обсязі, достатньому для виконання ними своїх функцій та повноважень є актуальним завданням сьогодення вирішення якого сприятиме якісному виконанню органами місцевого самоврядування їхніх функцій. Зокрема особливої уваги в цьому контексті потребують питання визначення резервів розвитку фінансового потенціалу, пошук яких слід здійснювати не тільки в системі міжбюджетних трансфертів, а й в контексті активізації залучення власних ресурсів.

Функціонування та розвиток будь-якої території забезпечується наявністю фінансових ресурсів, а також вмінням раціонально їх використовувати. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є об'єктом і реальним вираженням місцевих фінансів, а суб'єктами економічних відносин, в процесі яких вони формуються, розподіляються і використовуються, є територіальна громада та органи місцевого самоврядування, державні органи влади, юридичні та фізичні особи.

Проблема забезпечення самодостатності органів місцевого самоврядування є багатоаспектною і вимагає комплексного вирішення питань ефективного управління коштами на локальному рівні, мотивації органів місцевого самоврядування до нарощування власної дохідної бази, стимулювання соціально-економічного розвитку територій [1, с. 44].

На обсяги фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування впливає багато чинників, головні серед яких: розподіл повноважень між органами державної влади і місцевим самоврядуванням; розподіл дохідних джерел державного та місцевого бюджетів; чинна система оподаткування, перелік податків і внесків, їх ставки, пільги; організація міжбюджетних відносин і порядок надання трансфертів місцевим бюджетам з державного бюджету; стан фінансового ринку країни й реальні можливості органів місцевого самоврядування у сфері використання запозичених (кредитів) і залучених коштів (місцевих позик); склад і фінансовий стан підприємств та інших суб'єктів господарювання, які належать до місцевого господарства; конкретні зусилля органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення соціально-економічного стану територій, населених пунктів, пошук альтернативних джерел доходів [2, с. 148].

Серед викликів, які постали перед органами місцевого самоврядування та потребують миттєвого реагування, у концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні є тенденція до погіршення якості надання населенню високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях, внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження [3].

Для стимулювання пошуку додаткових джерел формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування повинні застосовуватися різноманітні напрямки активізації місцевої економічної ініціативи, у тому числі: розвиток підприємництва, створення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, забезпечують насамперед потреби внутрішнього ринку; сприяння місцевою владою залученню інвестицій та їх ефективного використанню; упровадження інновацій у виробничу сферу, створення нової продукції; розвиток сфери послуг; запровадження й використання різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. програм соціально-економічного розвитку, кластерів, національних проектів, механізмів державно-приватного партнерства та ін.); розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку у складі місцевого бюджету, комунальних банків, муніципальних цінних паперів, філіалів банківських установ) [4, с. 6].

Перспективними є такі напрями зміцнення ресурсного забезпечення розвитку територій: створення ресурсних пулів як тимчасового об'єднання ресурсів суб'єктів місцевої економіки, доходи і витрати якого акумулюються в єдиному фонді з подальшим їх розподілом згідно із завчасно встановленими пропорціями; активізація міжмуніципального співробітництва у напрямку інтеграції ресурсів; формування кластерних структур як механізму мобілізації внутрішніх ресурсів території [5, с. 223].

Для зміцнення ресурсного забезпечення органів місцевого самоврядування та надання їм досить широких повноважень необхідно прагнути до досягнення реальної бюджетної самостійності і фінансової децентралізації через удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин, посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів, підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотриманням бюджетного законодавства.

Література:

1. Квасниця О.В. Імперативи реалізації фінансової політики органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації / О.В. Квасниця // Світ фінансів. – 2016. – №4. – С. 43-55.
2. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: підручник / за редакцією О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
4. Біла С.О. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні / С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір, В.І. Жук. – К.: НІСД, 2013. – 54 с.
5. Ольшанський О. Ресурсне забезпечення розвитку території: двомірний підхід / О. Ольшанський // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – №4 – С.220-225.

Фармус Ірина

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

Pekeina_iryana@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В.П.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇХ АЛЬТЕРНАТИВА

В умовах складної економічно-соціальної ситуації в Україні все більше загострюються питання соціального захисту та забезпечення.

Зменшується рівень життя населення через те, що зростає безробіття, постійно зростає рівень інфляції, і разом з тим рівень цін на товари. За таких обставин країні все важче в повній мірі витримати навантаження і забезпечити ефективне функціонування системи соціального захисту населення.

Визначальним чинником формування дієвого соціального захисту громадян є фінансове забезпечення цієї сфери, яке, з одного боку, повинно бути пріоритетним у фінансуванні найважливіших суспільних потреб, а з іншого боку, є обмеженим з огляду на сьгоднішні обставини та фінансові можливості держави.

Фінансування соціальної сфери наразі залишається основним пріоритетом державних видатків в Україні, і номінальні обсяги асигнувань, що спрямовуються на соціальні цілі, з кожним роком зростають.

Сучасний механізм фінансування соціальної сфери в Україні ґрунтується на ряді джерел, серед яких є: бюджетні асигнування, кошти юридичних та фізичних осіб, ресурси страхових фондів, сформовані за рахунок страхових відрахувань застрахованих осіб та роботодавців, донорські кошти благодійних організацій і фондів, кредитування. [3]

За формами власності джерела фінансування поділяють на бюджетні та позабюджетні.

До бюджетних джерел належать державний бюджет та місцеві бюджети. Найбільшим джерелом фінансових ресурсів, які направляються на фінансове забезпечення соціального захисту в Україні, так як і більшості інших країн, є державні централізовані фонди, що включають в себе саме державний та місцеві бюджети. Такий стан речей пов'язаний як з соціальною природою держави, так і обсягами фінансових ресурсів, які акумулюються в її скарбниці. Зважаючи на значні обсяги фінансових ресурсів, які зосереджені в державному та місцевих бюджетах, повністю або частково фінансуються за їх рахунок програми всіх трьох форм соціального захисту: соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальна допомога. З кожним роком дане фінансування збільшується. [1]

За рахунок державного бюджету фінансуються різні види державної соціальної допомоги, пенсії окремим категоріям громадян (наприклад: військовослужбовцям), заклади охорони здоров'я та освіти державного підпорядкування, покриття витрат, пов'язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З місцевих бюджетів фінансуються витрати на утримання закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, соціальна допомога, призначена за рішенням органів місцевої влади.

До позабюджетних джерел можна віднести: державні і недержавні соціальні фонди, соціальні фонди органів місцевого самоврядування,

різноманітні територіальні та муніципальні позики, фінансові ресурси підприємств, організацій і установ, які опосередковано підтримують соціальні проекти і програми.

Поряд і паралельно з бюджетною системою в Україні функціонує позабюджетна фінансова страхова система. У 2017 році було створено Фонд соціального страхування України шляхом злиття Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. На сьогодні Фонд соціального страхування України — це державний цільовий фонд, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням в Україні від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Кошти цього фонду використовуються на:

- виплату матеріального забезпечення, страхових виплат та надання соціальних послуг, фінансування заходів з профілактики страхових випадків;
- фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності фонду, розвиток та функціонування інформаційно-аналітичних систем фонду;
- формування резерву коштів фонду.

Оскільки держава не може забезпечити в належному розмірі розвиток і утримання соціальної сфери, тому виникає потреба у залученні приватних, „змішаних” та недержавних коштів. Комерціалізація соціальної сфери більш доцільна в матеріально-побутовому секторі (наприклад, житлово-комунальне господарство), де прикладання приватного капіталу більш вигідне з огляду на швидке отримання прибутку. З іншого боку, залучення „змішаних” коштів через спеціальні соціальні фонди та донорські організації є більш прийнятним для соціально-культурної сфери. Проте, в будь-якому разі, розвиток економічних відносин в кризових умовах вимагатиме підвищення ролі бюджету як системи розподілу та перерозподілу національного доходу через державні фінанси з одного боку, та інтеграції ринкових механізмів до реалізації соціальної політики – з іншого. [3]

Протягом останніх років все більшого поширення у світі набуває недержавне (добровільне, додаткове) соціальне страхування, яке дає змогу розширити свободу вибору громадян та підвищити рівень їх соціального захисту на основі індивідуальної та колективної відповідальності.

Розширення системи недержавного соціального страхування відбувається по всьому світові. Простежується тенденція поступової передачі деякої частини соціальних функцій, які виконувала держава, недержавним інститутам соціального захисту. Однією з головних причин такої тенденції є бажання держави «убезпечити державний механізм від перевантаження» (насамперед фінансового). [1] Тому недержавне соціальне страхування і може бути одним із альтернативних джерел фінансування соціальної сфери.

Отже, основними джерелами фінансування соціальної сфери є все ж таки бюджетні кошти, через систему державного та місцевих бюджетів.

Перспективними методами в соціальній сфері держави можуть стати:

- міжнародне співробітництво на ринку праці, соціальних послуг(сюди входить соціальне навчання, навички роботи за кордоном);
- запровадження нових методів соціального захисту, використовуваних за кордоном(однак необхідно перед тим, добре проаналізувати що є що, і як воно буде приживатися в Україні);
- покращення системи обслуговування соціально незахищених громадян, створення більшої кількості організацій типу червоного Хреста, “Турботи” тощо;
- безкоштовне медичне обслуговування для непрацездатних громадян.

[2]

Література:

1. Мальований М. Теоретичні основи забезпечення соціального захисту / М. Мальований // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. - №5/1(132). – С. 174-185.
2. Особливості, форми, методи і джерела фінансового забезпечення соціальної сфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5149490/page:2/>
3. Скулиш Ю. І. Вдосконалення механізму фінансування соціальної сфери в Україні / Ю. І. Скулиш // Економіка та держава. - 2011. - № 6. - С. 34-36

Федуник Іванна
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
ivanna.fedunyk@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ МОБІЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Державне пенсійне страхування є основною складовою сучасної системи соціального забезпечення України, що стосується всього населення держави. Впродовж останнього десятиріччя у наукових колах тривають дискусії щодо окреслення основних шляхів удосконалення пенсійної системи в державі. Оскільки сучасні тенденції функціонування пенсійної системи свідчать про значний дефіцит бюджету Пенсійного фонду України.

На сьогодні першочергового реформування потребує механізм формування доходів бюджету Пенсійного фонду України з відповідним прийняттям радикальних заходів щодо нього. Це обумовлено, насамперед, наявністю таких проблем, що стосуються невідповідності доходів та видатків бюджету Пенсійного фонду України; наявності дефіциту фінансових ресурсів, а також недоліків порядку справляння встановлених законодавством зборів.

Тому актуальним завданням постає забезпечення страхових принципів у фінансуванні бюджету Пенсійного фонду України, що дасть змогу зменшити у загальному обсязі його доходів частку коштів з державного бюджету. Крім того, пріоритетним залишається зменшення частки тіньової економіки та легалізація відносин на ринку праці в Україні. Так як рівень тінізації вітчизняної економіки є одним із найвищих в Європі. Зазначимо, що на початку 2015 року в умовах поширення девальваційних та цінових шоків, ескалації військового конфлікту спостерігалось подальше зростання тіньової економіки. Зокрема, за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України у I кварталі 2015 року рівень тіньової економіки становив – 47% [2].

Серед основних причин поширення практики тіньових відносин у сфері оплати праці, вчені наводять, зокрема, такі, що зумовлені недоліками державного пенсійного страхування в Україні. Так, Т. Тищук та інші науковці зазначають, що високий рівень тінізації оплати праці пояснюється значним розривом між вартістю трудових ресурсів для роботодавця і фактичною сумою, яку працюючий отримує за свою працю; толерантним ставленням працюючих до практики виплати неофіційних

заробітних плат та, відповідно, позбавлення їх гарантій щодо пенсійного і соціального забезпечення; відчуттям несправедливості системи розподілу пенсій, пов'язаної з наявністю великої кількості пільгових пенсійних режимів; фактичною безкарністю порушень у сфері оплати праці [3, с. 16]. Тому, на нашу думку, необхідним є реалізація заходів щодо посилення зацікавленості населення у належному виконанні роботодавцями зобов'язань щодо сплати єдиного соціального внеску.

Варто вказати на те, що велику роль у виконанні завдання по інформуванню суспільства щодо їхньої участі у державному пенсійному страхуванні може відіграти запровадження автоматизованої інформаційної системи, яка покликана надавати інформацію про очікуваний розмір пенсії після внесення до системи необхідних параметрів. Такими параметрами є розмір середньомісячної заробітної плати, з якої сплачуються внески до Пенсійного фонду України, очікуваний стаж роботи, наявні пільги щодо призначення пенсій та інша важлива інформація. При цьому в інформаційній системі доцільно передбачати врахування офіційних прогнозів, в т.ч. довготермінових, щодо зміни середньомісячної заробітної плати і темпів інфляції. Це дасть змогу реалістичніше розрахувати очікуваний розмір пенсійної виплати застрахованій особі. Вжиті заходи дадуть змогу підвищити фінансову грамотність населення щодо наслідків неналежної участі в державному пенсійному страхуванні та спонукатимуть працюючих до того, щоб належним чином реагували в разі уникнення роботодавцями передбаченої законодавством сплати єдиного соціального внеску.

Першочергового розв'язання також потребує проблема відстороненості від державного пенсійного страхування трудових мігрантів. Тому потребують активізації зусилля для розширення прав трудових мігрантів за кордоном. У цьому контексті принципове значення має легалізація зайнятості українців у зарубіжних країнах, результатом чого була б повноцінна участь громадян України у пенсійному страхуванні. Важлива роль у регулюванні практики пенсійних виплат громадян України належить міжнародним угодам із зарубіжними країнами, в яких передбачено механізм виплати пенсій. Окрім того, доцільною є розробка простих та зрозумілих схем участі у державному пенсійному страхуванні, виконання яких передбачає виплату певного розміру пенсії. При цьому заслуговує на увагу надання трудовим мігрантам альтернативи щодо участі у державному пенсійному страхуванні – участь у недержавному пенсійному забезпеченні. Однак неможливо забезпечити належне зростання доходів Пенсійного фонду України лише завдяки реалізації заходів щодо посилення мотивації працюючих і роботодавців до сплати єдиного соціального внеску.

Враховуючи зазначене, в країні необхідно посилювати відповідальність роботодавців за використання робочої сили без необхідного оформлення, а також за неофіційну виплату заробітної плати. Орієнтуючись на зарубіжний досвід, доцільно запровадити кримінальну відповідальність за використання робочої сили без необхідного нарахування заробітної плати і сплати єдиного соціального внеску.

Важливим напрямком реалізації заходів щодо збільшення доходів Пенсійного фонду України є вдосконалення організації процесу адміністрування єдиного соціального внеску. До недавнього часу функції адміністрування цього обов'язкового платежу належали Пенсійному фонду України. У процесі здійснення адміністративної реформи в Україні у 2013 році вони частково перейшли до повноважень Фіскальної служби України.

Проведена реформа щодо адміністрування єдиного соціального внеску на довгостроковий період, на нашу думку, негативно впливатиме на розвиток державного пенсійного страхування. Відтак відповідно до визначених повноважень Пенсійний фонд України втрачає мотиви до мобілізації необхідних обсягів сплаченого єдиного соціального внеску. В результаті цього в нього знижуються стимули розробляти і застосовувати інноваційні заходи, спрямовані на поглиблення фінансової грамотності населення та розуміння необхідності участі в державному пенсійному страхуванні. Передача повноважень щодо прогнозування та аналізу надходжень єдиного соціального внеску до органів Фіскальної служби України відповідно зумовлює неспроможність Пенсійного фонду України самостійно формувати та реалізовувати стратегію розвитку пенсійного страхування. Отже, у сфері адміністрування єдиного соціального внеску чітко акцентовано зусилля на потенційне розширення фіскального впливу на його платників.

Незважаючи на наявні системні недоліки чинної системи адміністрування єдиного соціального внеску, в короткотерміновому періоді її застосування усе ж може справляти позитивний вплив на мобілізацію єдиного соціального внеску в Україні. Відтак для масштабного зменшення тіньового сектору економіки об'єктивно необхідні нестандартні радикальні заходи, спрямовані насамперед на легалізацію зайнятості та оплати праці. У цьому контексті розширення повноважень органу, що здійснює адміністрування єдиного соціального внеску створить кращі передумови для вирішення даного завдання для розвитку державного пенсійного страхування. Крім цього, позитивним аспектом при адмініструванні єдиного соціального внеску органами Фіскальної служби України є, на нашу думку, оптимізація часу роботодавців на реалізацію контрольних заходів фіскальних органів щодо перевірки сплати податків та єдиного соціального внеску. Сприятливим

чинником у спрощенні системи адміністрування єдиного соціального внеску на рівні роботодавця є також уніфікація вимог до подання звітності щодо єдиного соціального внеску та податкових платежів. Таким чином, адміністрування єдиного соціального внеску Фіскальною службою України доцільно залишити лише у короткотерміновому періоді. У цьому випадку є більше передумов для вирішення чи не найбільшої проблеми державного пенсійного страхування – позбавлення великої кількості населення повноцінної участі в ньому.

Для забезпечення стратегії розвитку державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи принциповим, варто відмітити, значне посилення участі Пенсійного фонду України в адмініструванні єдиного соціального внеску. Тому, після закінчення короткотермінового періоду адміністрування цього платежу органами Фіскальної служби України, впродовж якого останнє має забезпечити суттєвий прогрес у легалізації зайнятості та оплати праці, адміністрування єдиного соціального внеску доцільного закріпити за Пенсійним фондом України. Це дасть змогу повноцінно реалізувати наявний у нього потенціал стимулювання платників відповідних внесків до належної їхньої сплати. Домінуючими при цьому мають стати партнерські засади співпраці Пенсійного фонду України з роботодавцями і найманими працівниками.

Отже, реалізація наведених заходів щодо удосконалення практики мобілізації доходів до бюджету Пенсійного фонду України дасть змогу суттєво впливати на прозорість функціонування системи соціального страхування, підвищувати рівень фінансової грамотності населення та розвивати мотиви працівників і роботодавців до повноцінної участі в державному пенсійному страхуванні.

Література:

1. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.

2. Тенденції тіньової економіки в Україні за I квартал 2015 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=da243606-8d4b-49f5-9fa4-34994d5db4d2>.

3. Тищук Т. А. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання [Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, Ю. І. Прилипко та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, – 2011. – 96 с.

Фрикас Іванна
ст. гр. ФМ-11
Тернопільський національний економічний університет
Ivanka.frikas@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В умовах ринкової економіки бюджет виступає одним з головних інструментів держави у проведенні економічної та соціальної політики, реалізація якої відбувається за допомогою таких економічних форм як доходи та видатки бюджету, що виражають послідовні етапи перерозподілу вартості суспільного продукту [1, с. 145].

Склад, методи та форми мобілізації доходів Державного бюджету України залежать від системи і методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство в той чи інший період.

Стаття 29 Бюджетного кодексу України визначає види доходів загального фонду Державного бюджету України та джерела формування спеціального фонду в частині доходів.

Упродовж 2010–2016 рр. спостерігалось підвищення частки доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП з 21,61% у 2010 р. до 25,68% у 2016 р. на 4,07% та підвищення частки доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) у доходах Зведеного бюджету України з 74,4% до 78,19% відповідно на 3,79%.

Наведені дані свідчать про посилення ролі держави у розподільчих процесах та збільшення централізації значної частки ВВП у розпорядження центральних органів державної влади.

Розглянемо детальніше практику формування доходів Державного бюджету України.

У 2016 р. до Державного бюджету України надійшло 616283,2 млн. грн., у т.ч. доходів без урахування трансфертів – 612111,6 млн. грн., трансфертів з місцевих бюджетів – 4171,6 млн. гривень.

Доходи Державного бюджету України порівняно із 2015 р. зросли на 81588,4 млн. грн., або на 15,3%. Фактичні надходження становили 101,4 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами, або 97,6% річного розпису з урахуванням змін, внесених розпорядниками коштів державного бюджету за спеціальним фондом, в частині власних надходжень та видатків без внесення відповідних змін до

Закону України про державний бюджет на відповідний рік (відповідно до частини четвертої статті 23 Бюджетного кодексу України).

У 2016 р. порівняно із 2015 р. найбільшими темпами зростали : податок та збір з доходів фізичних осіб – на 43,5% (або на 9998,9 млн. грн.), податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – на 30,8% (збільшення на 42688,9 млн. грн.), податок на прибуток підприємств – на 56,3% (або на 19567,8 млн. грн.), акцизний податок – на 42,8% (або на 27011,9 млн. грн.), податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів з урахуванням відшкодування ПДВ – на 36,2% (збільшення на 14366,8 млн. грн.), рентна плата за користування надрами – на 7,3% (або на 2709,5 млн. грн.), власні надходження бюджетних установ – на 29,1% (або на 7677,2 млн. грн.) та частини чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських організацій, у статутних капіталах яких є державна власність, на 64,6% (або на 4622,8 млн. гривень).

У структурі доходів Державного бюджету України у 2016 р. частка податкових надходжень становить 81,8% (зростання на 5,2 в.п. порівняно із 2015 р.) загального обсягу надходжень, неподаткових – 16,8% (зменшення на 5,6 в.п. порівняно із 2015 р.) відповідно. Це пояснюється тим, що у 2015 р. до державного бюджету надійшли кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» у сумі 61803,6 млн. грн. (за 2016 р. – 38163,8 млн. грн. відповідно) та від продажу 3G ліцензій у сумі 8770,4 млн. гривень [2].

Податкові надходження до Державного бюджету України у 2016 р. становили 503879,4 млн. грн., неподаткові – 103643,7 млн. грн. відповідно.

У структурі податкових надходжень державного бюджету у 2016 р. найбільшу питому вагу займали податок на додану вартість – 46,7%, акцизний податок – 17,9%, податок та збір на доходи фізичних осіб – 11,9%, податок на прибуток підприємств – 10,8%, рентна плата за користування надрами – 7,9% та ввізне мито – 4,0%.

У структурі неподаткових надходжень у 2016 р. найбільшу питому вагу займали кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України», – 36,8%, власні надходження бюджетних установ – 32,9% та частина чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських організацій, у статутних капіталах яких є державна власність, – 11,4% та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій – 5,2%.

Беручи до уваги структуру доходів державного бюджету, констатуємо, що податковий метод є основним методом формування доходів зазначеного бюджету. Роль неподаткового методу формування надходжень бюджету держави щороку зменшується, оскільки питома вага неподаткових надходжень має тенденцію до зменшення.

Практичне застосування податкового методу формування бюджетних коштів передбачає використання фінансового інструменту бюджетного механізму держави – податків, які характеризуються безповоротністю, примусовістю справляння, надійністю, регулярністю та стабільністю надходження. Дія податків залежить від таких фінансових важелів: ставки податків, податкові пільги, податкові канікули, пеня, інші санкції за порушення податкового законодавства тощо.

Зважаючи на конфлікт інтересів, який неминуче виникає між платниками податків та державою, і проявляється у несвоєчасній та неповній сплаті платниками податкових зобов'язань до державного та місцевих бюджетів, використання податкового методу формування бюджетних коштів супроводжується виникненням податкового боргу.

Зростання податкового боргу призводить до втрат бюджету, недостатнього рівня бюджетного забезпечення реалізації функцій держави, посилює макроекономічну незбалансованість і є причиною сповільнення соціально-економічного розвитку держави (відображається у зниженні доходів, видатків державного та місцевих бюджетів, ВВП, сукупного попиту, сукупної пропозиції та зростанні дефіциту бюджету, темпів інфляції, рівня безробіття) [3, с. 29].

За цих обставин резервом зростання доходів державного бюджету та одним із шляхів зменшення бюджетного дефіциту є мінімізація податкового боргу.

Література:

1. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 687 с.
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2017. – 90 с.
3. Кізіма А. Механізм формування бюджетних коштів в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку держави / А. Я. Кізіма, З. М. Лободіна / Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 3/2. – С. 25–31.

Хом'як Ірина
ст. гр. ФМ-11
Тернопільський національний економічний університет
irahomjak20@ukr.net
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Фінансові ресурси закладів охорони здоров'я формуються за рахунок багатьох джерел. Відповідно до закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801–ХІІ від 19.11.1992 р. виокремлюють державні (надходження державного та місцевих бюджетів, доходи фонду обов'язкового державного медичного страхування) та недержавні (доходи фондів добровільного медичного страхування, благодійних фондів, організацій, підприємств, громадян) джерела фінансових ресурсів медичної галузі.

Оскільки держава є центральним суб'єктом виконання соціальних функцій у суспільстві, пріоритетним видом фінансових ресурсів медичної галузі справедливо вважаються саме бюджетні кошти.

Результати аналізу видатків державного та місцевих бюджетів України на охорону здоров'я дають підстави констатувати зростання абсолютного обсягу бюджетного фінансування державних та комунальних закладів охорони здоров'я упродовж 2008–2016 рр. більше, ніж у 2 рази, з одночасним зменшенням питомої ваги видатків на охорону здоров'я у видатках державного та місцевих бюджетів України з 10,9% у 2008 р. до 9,03% у 2016 р. та питомої ваги видатків бюджету держави у загальних витратах на охорону здоров'я з 53,21% у 2008 р. до 45,74% у 2015 р.

Що стосується структури видатків бюджету держави на охорону здоров'я, то впродовж 2008–2016 рр. частка видатків місцевих бюджетів значно перевищувала частку видатків державного бюджету в джерелах формування фінансових ресурсів охорони здоров'я та була найвищою в 2015 році – 83,9%, що зумовлено нижчими темпами падіння обсягів видатків місцевих бюджетів порівняно із видатками державного бюджету.

У 2008–2016 рр. від 38,6% до 41,2% видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я здійснювалося з обласних бюджетів, 20,6% – 22,6% – бюджетів міст обласного значення, 19,7% – 20,8% – районних бюджетів. Це пов'язано із запровадженням у Бюджетному кодексі України розподілом видатків на охорону здоров'я між ланками бюджетної системи, а з 2015 р. – зміною бюджетного забезпечення охорони здоров'я, який передбачає перехід до фінансування медичної галузі шляхом надання

з державного бюджету місцевим медичної та інших субвенцій. Новий порядок здійснення видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я за рахунок отриманих з державного бюджету субвенцій запроваджений з метою забезпечення відповідності повноважень органів місцевого самоврядування на здійснення видатків на охорону здоров'я, закріплених законодавчими актами за місцевими бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень.

Так, у 2015 р. з державного бюджету України перераховано місцевим бюджетам у формі субвенцій 46401,3 млн. грн. для здійснення видатків на охорону здоров'я, у 2016 р. – 44768 млн. грн. та у 2017 р. надійде до місцевих бюджетів 56847073,3 млн. грн. Фактично 77,9% видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я у 2015 р. здійснено за рахунок трансфертів з державного бюджету України, а у 2016 р. – на рівні 71,02%.

Серед субвенцій, які надаються з державного бюджету місцевим з подальшим спрямуванням на здійснення видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я, переважає медична субвенція : у 2015 р. її частка у загальному обсязі субвенцій становила 99,5%, 2016 р. – 99,3%, 2017 р. – 97,7%.

Медична субвенція через головного розпорядника бюджетних коштів, Міністерство охорони здоров'я України, надається таким місцевим бюджетам : обласним бюджетам; районним бюджетам; міським (м. Києва та міст обласного значення) бюджетам; бюджетам об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад [1; 3].

Розподіл медичної субвенції між місцевими бюджетами проводиться із використанням формульного підходу [4] з урахуванням таких параметрів : кількість населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці; коригуючі коефіцієнти, що враховують відмінності у вартості надання медичної допомоги; особливості надання медичної допомоги у гірських населених пунктах [1].

Розпорядники медичної субвенції за місцевими бюджетами визначаються рішеннями про такі бюджети відповідно до законодавства.

Кошти місцевих бюджетів, отримані у формі медичної субвенції, спрямовуються на здійснення поточних видатків комунальних закладів охорони здоров'я. До основних особливостей використання медичної субвенції у 2017 р. можна віднести [3]:

– неможливість здійснення поточних видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв закладів охорони здоров'я за рахунок медичної субвенції, оскільки для таких цілей передбачена додаткова дотація з державного бюджету місцевим на здійснення переданих з державного бюджету видатків на утримання закладів освіти та охорони здоров'я;

– встановлення обмежень при розподілі медичної субвенції об'єднаними територіальними громадами. Так, обсяг субвенції, що спрямовується на первинну медичну допомогу, не може перевищувати 40% загального обсягу субвенції для районів та об'єднаних територіальних громад, які добровільно об'єдналися на базі районів, та 30% загального обсягу субвенції для міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад, які добровільно об'єдналися на базі міст обласного значення.

Незважаючи на суттєві зміни в обсягах та організації бюджетного забезпечення охорони здоров'я, основною проблемою органів місцевого самоврядування в частині управління фінансами охорони здоров'я залишається незабезпеченість в повному обсязі коштами медичної субвенції видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я. Це зумовлює необхідність відволікання власних доходів місцевих бюджетів на забезпечення фінансовими ресурсами делегованих державою органам місцевого самоврядування повноважень [2, с. 76].

Для розв'язання окресленої проблеми доцільно :

– розраховувати обсяг медичної субвенції на підставі державних соціальних стандартів та нормативів, які необхідно розробити, галузевих стандартів надання медичних послуг;

– збільшити обсяг медичної субвенції з урахуванням підвищення посадових окладів працівників закладів охорони здоров'я;

– запровадити коригувальний коефіцієнт для врахування витрат на лікування мешканців з інших регіонів (тимчасово переселених із окупованих територій тощо) в закладах охорони здоров'я міст;

– дозволити здійснювати видатки на оплату праці закладів охорони здоров'я за рахунок залишку коштів медичної субвенції;

– проводити розподіл медичної субвенції на первинний та вторинний рівень при складанні та ухваленні Державного бюджету України на відповідний рік.

Впровадження зазначених пропозицій у практичну діяльність дасть змогу удосконалити формування фінансових ресурсів закладів охорони здоров'я.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

2. Лободіна З. Бюджетне забезпечення охорони здоров'я: детермінанти впливу на людський розвиток / Зоряна Лободіна // Світ фінансів. – 2013. – Випуск 1. – С. 75–86.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим» № 11 від 23.01.2015 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-п>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» № 618 від 19.08.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/618-2015-%D0%BF/paran9#n9>.

Храпач Маріна

ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

marinka2121995@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Коштом місцевих бюджетів забезпечуються матеріальні, духовні, культурні та інші потреби громадян. За допомогою місцевих бюджетів місцева влада може впливати на локальну активність, створювати умови для економічного та соціального піднесення територій.

Однак, щоб забезпечити свою діяльність та належно виконувати власні й делеговані повноваження, органам місцевого самоврядування необхідний достатній обсяг фінансових ресурсів. Проте, ще донедавна в Україні мала місце хронічна їх нестача, тому органи місцевої влади не могли на належному рівні надавати суспільні послуги населенню та забезпечувати розвиток місцевої соціальної інфраструктури. Це спонукало науковців і практиків до пошуку шляхів вирішення вищезазначених проблем. Серед багатьох запропонованих напрямів проведення бюджетної реформи було обрано бюджетну децентралізацію, зміст якої полягає у: розширенні прав місцевих органів влади та управління й наданні їм бюджетної незалежності і самостійності; стимулюванні до фінансової автономії; пошуку додаткових фінансових ресурсів; активізації внутрішнього потенціалу розвитку; збалансуванні потреб та можливостей регіонів.

І вже сьогодні існує чимало переконливих фактів, котрі демонструють ефективність впровадження бюджетної децентралізації. Зокрема, за даними експертів Асоціації міст України, упродовж 2014–2016 рр. у 58 разів зменшилася кількість наданих казначейських позик, що є свідченням посилення платоспроможності місцевих бюджетів [1].

У 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів, у порівнянні з 2014 р., знизилася на 24 %, а кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. У 2015 р. доходи місцевих бюджетів становили 99,8 млрд. грн., а в 2016 р. цей показник вже зріс до 144 млрд. грн [2].

Ще одним підтвердженням ефективності бюджетної децентралізації є щомісячне накопичення залишків бюджетних коштів на рахунках місцевих бюджетів (на початок 2017 р. їх обсяг становив 47,7 млрд. грн (33,6 млрд. грн по загальному фонду та 14,1 млрд. грн по спеціальному фонду)). У порівнянні з аналогічним періодом 2016 року приріст залишків коштів становив 12,5 млрд. грн або 35,5 % [1]. Таке збільшення залишків коштів на рахунках місцевих бюджетів свідчить про вагоме зростання дохідної частини місцевих бюджетів. Все це є результатом дії нової системи взаємовідносин між державним і місцевими бюджетами та наслідком розширення джерел їх наповнення.

Позитивні зрушення в наповненні дохідної частини місцевих бюджетів пов'язані з:

- передачею частини податків з державного бюджету (10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки, державного мита, 100% плати за надання адміністративних послуг);

- запровадженням акцизного податку від реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів (алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби) за ставкою 5 відсотків вартості реалізованого товару;

- розширенням бази оподаткування податком на майно, шляхом включення до оподаткування цим податком комерційного (нежитлового) майна та автомобілів з великим об'ємом двигуна;

- збільшенням нормативу зарахування до місцевих бюджетів екологічного податку з 35% до 80%;

- віднесенням до місцевих податків плати за землю та наданням права органам місцевого самоврядування самостійно встановлювати ставки та пільги щодо плати за землю.

Важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів є також запроваджені медична і освітня субвенції та субвенція на підготовку робочих кадрів, за допомогою яких нині фінансується основна маса видатків в цих галузях. Окрім цього, місцеві бюджети отримують базову дотацію для вирівнювання їх фінансових можливостей [3].

Суттєве збільшення доходів місцевих бюджетів дає можливість місцевим органам влади забезпечувати належне функціонування закладів бюджетної сфери та самостійно вирішувати питання розвитку громад: будувати нові дороги, ремонтувати або будувати нові дитячі садочки, реконструювати школи, відновлювати тротуари та освітлення, купувати новий громадський транспорт.

Все вищезазначене свідчить про те, що сьогодні важливо продовжувати реформу міжбюджетних відносин у напрямку децентралізації. Основний акцент необхідно робити на збільшення надходжень від найбільш вагомих податків, таких як податок на доходи фізичних осіб та земельний податок. Для цього потрібно провести повну інвентаризацію земельних ділянок на територіях місцевих громад, з метою виявлення невикористаних земель, а також тих, які пустують та не передані в оренду. Періодично необхідно здійснювати переоблік земельних ділянок та індексацію грошової оцінки земель [4]. Для підвищення надходжень від податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів України слід ліквідувати тіньовий сектор економіки та ініціювати до роботи молоді й талановиті кадри, які здатні запропонувати громадам стратегію розвитку і спроможні реалізовувати проекти, що дадуть нові робочі місця й податки [5].

Література:

1. Асоціація Міст України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://auc.org.ua>
2. Сайт Міністерства регіонального розвитку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>
3. Лагутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації / Л.О. Лагутіна. – Збірник наук.праць. – Випуск 6. – 2015. – С.73-77.
4. Попова С. П. Удосконалення наповнення місцевих бюджетів / С. П. Попова // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – №17. – С.112-115.
5. Пальчук В. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації [Електронний ресурс] / В. Пальчук // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 6. – С. 41–51. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr6.pdf>. – Назва з екрану.

Цигилик Тарас

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

taras707@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Фінанси домогосподарств є повноцінною сферою фінансової системи України. Перехід до ринкової економіки зумовило перетворення домогосподарств із пасивних суб'єктів економіки на активних учасників

фінансових відносин. Домогосподарства, виконуючи споживчу, постачальницьку, виробничу та інвестиційну функцію здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток держави. Члени домогосподарств самостійно приймають рішення стосовно управління власними доходами і витратами, формування заощаджень та перетворення їх в інвестиції. Саме тому, дослідження фінансової поведінки домогосподарств набуває особливої актуальності.

Вивчення наукової літератури, присвяченої дослідженням фінансової поведінки домогосподарств свідчить про відсутність єдиного підходу до її трактування. На думку Коваль С. Л., дослідження фінансової поведінки домогосподарств необхідно розпочати із визначення основних понять «поведінка» та «фінанси» [1, с. 29].

Словник української мови трактує поведінку, як сукупність чий-небудь дій і вчинків; спосіб життя [2].

З позиції філософії, поведінка проявляється у способі існування, усвідомленому волевиявленні, здатності до самоорганізації [3, с. 490]. Характеризуючи людську поведінку, автори філософського енциклопедичного словника вказують на її залежність від цілей, мотивів, свідомих та неусвідомлених прагнень [3, с. 490].

На думку Т. Заславської, поведінка відображає усвідомлений характер діяльності [4, с. 49]. Сучасні соціологи тлумачать поведінку як впорядковану та цілеспрямовану систему дій, стратегію життєдіяльності [4, с. 47].

Таким чином, можна розглядати поведінку домогосподарств як організовану діяльність спрямовану на досягнення мети.

З позиції соціології розглядає фінансову поведінку домогосподарств А. І. Фатіхов – це діяльність індивідів, соціальних груп та спільнот для досягнення суспільних та особистих цілей, спрямованих на задоволення власних потреб через використання фінансових ресурсів при взаємодії між собою та фінансовими інститутами [5, с. 5]. У цьому трактуванні враховано діалектичну взаємодію суб'єктів фінансової діяльності та населення як системи, та зосереджено увагу на тому, що фінансові відносини існують не тільки з інституціями, а й між спільнотами та індивідами.

Під фінансовою поведінкою домогосподарств Є. В. Галишнікова розуміє фінансову активність громадян, до якої відносить: фінансове планування, страхування, заощадження, інвестування, мінімізація ризиків, розрахунково-касові операції тощо [6, с. 134].

Є. Є. Бикова трактує фінансову поведінку як сукупність фінансових стратегій, які реалізуються домогосподарством [7, с. 92].

На думку Т. Петрушиної, фінансова поведінка населення проявляється на фінансовому ринку і пов'язана з перерозподілом та інвестуванням

грошових ресурсів [8, с. 450]. Близьке за змістом трактування фінансової поведінки населення запропоновано Т. Єфременко: діяльність індивідів на фінансовому ринку [9, с. 167]. Вищезгадані вчені розглядають фінансову поведінку домогосподарств у нерозривному зв'язку із функціонуванням фінансового ринку.

На особливу увагу заслуговує ґрунтовне визначення фінансової поведінки домогосподарств, запропоноване Т. Кізімою: діяльність, пов'язана з розподілом і перерозподілом грошових ресурсів, у результаті якої відбувається формування фондів грошових коштів та їх використання на визначені цілі [10, с. 112]. В основу даного тлумачення покладено матеріальний вияв фінансів домогосподарств.

Як бачимо, переважна більшість вчених під фінансовою поведінкою домогосподарств розуміють діяльність, пов'язану із формуванням та використанням фінансових ресурсів. Іншими словами, члени домогосподарства реалізуючи фінансову поведінку приймають рішення стосовно того, за рахунок яких джерел формувати доходи і на які цілі як витратити кошти. Залежно від мети, потреб та інтересів домогосподарств їх фінансова поведінка може включати такі складові: дохідну, фіскальну, споживчу, інвестиційну, заощаджувальну, кредитну поведінку.

Дохідна поведінка передбачає діяльність членів домогосподарств у сфері формування та оптимізації всіх можливих джерел доходів. Діяльність домогосподарств, пов'язана із запозиченням коштів та їх поверненням характеризує кредитну поведінку. Фіскальна поведінка зумовлена сплатою податкових платежів, споживча поведінка спрямована на здійснення споживчих витрат населення (придбання товарів, послуг тощо). Відкладення частини доходу для майбутнього споживання та інвестування коштів у фінансові активи з метою отримання прибутку здійснюється в межах заощаджувальної та інвестиційної поведінки домогосподарств [11, с. 112].

Підсумовуючи, зауважимо, що дослідження фінансової поведінки та її складових є надзвичайно важливим в сучасних умовах, оскільки дозволить запропонувати членам домогосподарств шляхи її оптимізації. З метою розроблення ґрунтовних рекомендацій у сфері фінансової поведінки населення, подальші наукові дослідження слід спрямувати на дослідження її складових, зокрема кредитної політики домогосподарств.

Література:

1. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств / Коваль С.Л. // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 7/2. – С. 28–34.

2. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970–1980. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

3. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). - К.: Абрис, 2002. - 742 с.
4. Заславская Т. Экономика сквозь призму социологии // Заславская Т. социетальная трансформация российского общества: деятельностно-структурная концепция. – М., 2002. – С. 41–57.
5. Фатихов А. И. Финансовое поведение социальных групп населения крупного города в современном российском обществе: автореф. дис. канд. социол. наук: 22.00.04 / А. И. Фатихов. – Уфа, 2011. – 25 с.
6. Галишникова Е. В. Финансовое поведение населения: сберегать или тратить / Е. В. Галишникова // Финансовый журнал. – 2012. – № 2. – С. 133 – 140.
7. Быкова Е. Е. Характеристика инвестиционных стратегий поведения домашних хозяйств / Е. Е. Быкова // Финансы. – 2008. – № 4. – С. 91 – 95.
8. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен / Т. О. Петрушина. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2008. – 544 с.
9. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 165–175.
10. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: моногр. / Т. О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
11. Кізіма Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу / Т. О.Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 4. – С. 19–26.

Цокало Віктор
ст. гр. ФУПОМ-22
Тернопільський національний економічний університет
Tsokalo.Viktor@gmail.com
Науковий керівник – к. е. н., доцент Коваль С. Л

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ

В сучасних умовах фінансові можливості нашої держави щодо забезпечення громадян повноцінною і безоплатною медичною допомогою обмежені. У зв'язку з цим, витрати на відновлення здоров'я покладаються, перш за все, на самих громадян. Тому науковці (З. Р. Костак, О. Г. Мордвінов, О. Б. Пономарьова, К. В. Проценко, М. Ю. Сердюк, А. О. Стівбун, О. Б. Черномаз [1–4] та ін.) актуалізують проблему розвитку медичного страхування в Україні.

Водночас важливим аспектом є вивчення законодавчих ініціатив щодо впровадження ефективного механізму медичного страхування. А вже 25 січня 2017 р. Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону України «Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» (реєстр. № 4981), поданий народними депутатами України Денісовою Л. Л., Шипком А. Ф., Розенблатом Б. С., Єфремовою І. О. та Поялковим М. А. [5].

Відповідно до цього законопроекту, загальнообов'язкове соціальне медичне страхування є видом обов'язкового страхування та спрямоване на забезпечення конституційних прав громадян на охорону здоров'я і реалізацію державних гарантій на одержання безоплатної медичної допомоги та медичне страхування.

Метою загальнообов'язкового соціального медичного страхування визначено:

1) встановлення гарантій для захисту прав громадян на отримання безоплатної медичної допомоги на засадах соціальної рівності і доступності незалежно від віку, статі, стану здоров'я;

2) забезпечення рівних прав громадян на одержання безоплатної медичної допомоги належного обсягу та якості;

3) підвищення якості надання медичної допомоги, сприяння ефективному розвитку системи охорони здоров'я та створення умов для її належного використання;

4) створення умов для розвитку ринкових відносин в системі охорони здоров'я.

Особлива роль відводиться таким принципам загальнообов'язкового соціального медичного страхування:

– законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового медичного соціального страхування;

– солідарності;

– соціальної рівності;

– субсидування;

– цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

– встановлення договірних відносин між страхувальниками, страховиками, закладами охорони здоров'я та застрахованими особами;

– конкуренції між закладами охорони здоров'я, які отримують кошти відповідно до обсягів та якості наданої медичної допомоги (медичних послуг);

– установа державних гарантій для реалізації застрахованими особами своїх прав на отримання безоплатної медичної допомоги;

– відповідності встановленим медико-економічним стандартам надання медичної допомоги в разі настання страхового випадку;

– відповідальності суб'єктів загальнообов'язкового соціального медичного страхування за вчинені правопорушення;

– безоплатності надання застрахованим особам медичних послуг при настанні страхового випадку в обсязі та на умовах, передбачених Програмою страхування на всій території України;

– обов'язковості сплати страхувальниками страхових внесків за договорами загальнообов'язкового соціального медичного страхування;

– встановлення державних гарантій дотримання прав застрахованих осіб на отримання медичних послуг за програмою страхування не залежно від фінансового стану страховика, з яким було укладено договір страхування;

– стійкості фінансової системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування, що забезпечується на основі еквівалентності страхового забезпечення грошовим коштом системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування;

– забезпечення доступності та належної якості безоплатної медичної допомоги застрахованими особами;

– паритетності представництва суб'єктів та учасників системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування в управлінні загальнообов'язковим соціальним медичним страхуванням.

До суб'єктів системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування відносяться: застраховані особи, страхувальники, страховики, заклади охорони здоров'я, Фонд гарантування загальнообов'язкового соціального медичного страхування.

Медичному страхуванню підлягають такі особи:

– працюючі на умовах трудового договору (контракту) громадяни, в тому числі керівники організацій, з єдиним учасником (засновником), який є керівником;

– засновники (учасники) господарських товариств (крім публічних акціонерних товариств);

– працюючі за цивільно-правовими договорами на виконання робіт (послуг), по договорах авторського замовлення, а також автори творів, які отримують виплати або іншу винагороду за договорами відчуження виключних прав на твори науки, літератури, мистецтва, видавницькими ліцензійними договорами, ліцензійними договорами на інші права;

– фізичні особи – підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування;

– особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме: наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську)

діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності, члени фермерських господарств;

– військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ;

– непрацюючі пенсіонери;

– непрацюючі інваліди та інші особи, що утримуються або отримують допомогу за рахунок фондів загальнообов'язкового соціального страхування;

– діти віком до 16 років;

– учні та студенти, які навчаються на очній формі в середніх та вищих навчальних закладах;

– безробітні громадяни, зареєстровані відповідно до законодавства;

– один з батьків (опікун) при догляді за дитиною до 3-х років.

Застраховані особи мають право: безоплатно, за рахунок коштів обов'язкового соціального медичного страхування, отримувати медичну допомогу та медичні послуги в закладах охорони здоров'я України на умовах та в обсязі, визначених Програмою загальнообов'язкового соціального медичного страхування; вільного вибору лікаря для отримання первинної медичної допомоги в межах відповідної територіальної одиниці; на спеціалізовану та кваліфіковану медичну допомогу, яка за медичною доцільністю може надаватися за межами територіальної одиниці; на отримання у страховика та в Уповноваженому органі консультацій про порядок та умови надання медичної допомоги, сплати страхових внесків, використання страхових коштів, а також з інших питань загальнообов'язкового соціального медичного страхування; вільного вибору страховика відповідно до закону; брати участь в управлінні загальнообов'язковим соціальним медичним страхуванням шляхом участі у об'єднаннях застрахованих осіб особисто або через своїх представників.

Разом із цим застрахована особа зобов'язана: дотримуватися вимог законодавства України в сфері загальнообов'язкового соціального медичного страхування; піклуватись про своє здоров'я, свідомо не створювати ризику для свого здоров'я; проходити профілактичні медичні огляди та щеплення у передбачених Програмою заобов'язкового соціального медичного страхування, випадках; отримати свідоцтво про обов'язкове медичне страхування і пред'являти його при зверненні по медичну допомогу; виконувати інші обов'язки, встановлені законодавством.

Література:

1. Костак З. Р. Загальнообов'язкове соціальне медичне страхування: проблеми та перспективи розвитку / З. Р. Костак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.15. – С. 359–363.
2. Мордвінов О. Г. Проблеми і перспективи впровадження медичного страхування в Україні / О. Г. Мордвінов, М. Ю. Сердюк // Держава та регіони. – № 3 (55). – 128–133.
3. Пономарьова О. Б. Проблеми та перспективи розвитку медичного страхування в Україні / О. Б. Пономарьова, К. В. Проценко, А. О. Стовбун // Молодий вчений. – 2016. – № 5. – С. 141–145.
4. Черномаз О. Б. Проблеми і перспективи розвитку медичного страхування в Україні / О. Б. Черномаз // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 824. – С. 131–134.
5. Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування в Україні : проект Закону України № 4981 від 14.07.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59745.

Чорна Катерина

ст. гр. ФУПОзм-21

Тернопільський національний економічний університет

k.chorna@i.ua

Науковий керівник – к.е.н., доц. Горин В. П.

НЕТРАДИЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Період суспільно-політичних та економічних потрясінь останніх років супроводжувався різким погіршенням рівня життя населення й наростанням соціальних конфліктів. Падіння реальних доходів населення, поглиблення майнового розшарування між окремими суспільними верствами, зростання масштабів бідності актуалізують застосування різноманітних фінансових важелів та інструментів для зниження гостроти цих проблем. Найважливішим питанням при цьому є забезпечення адекватного фінансування програм та заходів протидії небажаним соціальним явищам.

Традиційно основним джерелом фінансування соціальних заходів є кошти бюджетів усіх рівнів та ресурси фондів соціального страхування. За рахунок цих джерел держава забезпечує виконання цілого спектру програм, призначених забезпечити матеріальну підтримку вразливих верств населення у складних життєвих ситуаціях. Однак, в умовах

обмеженості ресурсної бази органів влади, реалізації кроків із зниження фіскального тиску на економіку коштів, які виділяє держава на виконання соціальних зобов'язань недостатньо для того, щоб досягти суттєвого прогресу у вирішенні соціальних проблем. У зв'язку з цим, ефективна реалізація соціальної політики вимагає диверсифікації джерел фінансування соціальних заходів, в тому числі завдяки розвитку таких інноваційних механізмів, як соціальне підприємництво та краудфандинг.

Соціальне підприємництво, яке бере свій початок наприкінці XIX ст., спершу розглядалось як діяльність соціальних підприємців, які самостійно визначають соціальні проблеми та використовують традиційні принципи підприємництва для організації, створення та управління підприємством задля досягнення соціальних змін і вирішення проблем окремих територіальних громад. В сучасному трактуванні під соціальним підприємництвом розуміють будь-яку інноваційну соціальну (прибуткову чи неприбуткову) ініціативу. На думку лауреата Нобелівської премії та одного із найперших у світі соціальних підприємців М. Юнуса, соціальне підприємництво – це прибутковий бізнес, який дотримується принципів корпоративної соціальної відповідальності, має соціальні цілі та прибутки від якого спрямовуються головно на розвиток самого підприємства, а також на підтримку громади та втілення соціальних проектів [4, с. 32].

Доволі часто соціальне підприємництво ототожнюють з благодійною діяльністю. Хоча воно має певні елементи благодійності, але все ж це не зовсім так. Соціальне підприємництво є бізнес-рішенням соціальної проблеми, адже саме це є відправною точкою бізнесу соціального підприємця. Немає соціальної проблеми – немає соціального підприємництва. При цьому завдання такого підприємства полягає у тому, щоб вирішити проблему суспільства на умовах самоокупності та стійкості.

Соціальне підприємництво не можна класифікувати відповідно до форми організації або фінансування. Окремі соціальні підприємці покладаються на пожертвування та гранти, а інші мають власний прибуток для фінансування. Вони можуть бути організовані як фонди, асоціації, некомерційні організації або як звичайні підприємства. Втім, на думку Ю. Орел, спільними рисами соціальних підприємств є такі:

- юридичний статус (підприємницькі та непідприємницькі організації, комерційні установи, які засновані неурядовими громадськими організаціями);

- наявність нерозподіленого прибутку (отримання прибутку не є кінцевою метою соціального підприємства, він є тільки засобом для досягнення позитивних соціальних перетворень);

- наявність чіткої та зрозумілої місії соціального спрямування, яка передбачає вирішення певних суспільних проблем;

- інноваційний підхід до вирішення соціальної проблеми;
- залучення цільової групи до участі у соціальному підприємстві, діяльність якого спрямована на покращення їхнього соціального становища [3, с. 87-93].

На наш погляд, відповідно до головної місії, яку ставить перед собою соціальне підприємство, їх можна розмежувати на такі групи:

- соціальні підприємства, які працюють на комерційних засадах, однак своєю місією визначають працевлаштування представників цільової вразливої категорії населення (жінки, які зазнали сімейного насильства; безпритульні; внутрішньо переміщені особи; наркомани тощо);

- соціальні підприємства, які головною місією визначають спрямування отриманого прибутку (в повному обсязі або частково) на реалізацію соціальних ініціатив (підтримку людей з обмеженими можливостями, утримання закладів для безпритульних та інше).

Не зважаючи на вагомі перспективи, соціальне підприємництво в Україні поки не отримало значного розвитку. Головною причиною цього є те, що більшість програм розвитку соціальних підприємств спрямовані на заснування їх громадськими організаціями, а не конкретними підприємливими особами. Зважаючи на усталену в Україні орієнтацію громадських організацій виключно на «проїдання» грантових та меценатських коштів, більшість із них практично не зацікавлені в ефективності функціонування заснованого ними підприємства.

Іншим чинником, що стримує розвиток соціальних підприємств є слабка інформованість вітчизняного суспільства про його переваги, недостатній рівень фахової підготовки персоналу донорських організацій, які проводять конкурси соціальних проектів. Внаслідок цього, частина тренінгів з розвитку соціального підприємництва є недостатньо практичними та мають формальний характер.

Соціальне підприємництво, хоча й повільно, перетворюється на реальний механізм вирішення суспільних проблем в Україні. Воно може ставити за мету трудотерапію, соціальну реабілітацію, запровадження інноваційних механізмів вирішення наявних соціальних проблем. Головну роль у цьому процесі повинна відігравати держава, яка через механізми стимулювання повинна визначити стратегію розвитку підприємництва та його взаємодію з соціумом [3].

Поряд із розвитком соціального підприємництва, зростанню притоку недержавних фінансових ресурсів для вирішення соціальних проблем в Україні сприятиме поширення такої моделі бізнес фінансування як краудфандинг (від англ. crowd – натовп та funding – фінансування). Цей механізм передбачає залучення коштів для заснування бізнесу чи реалізації соціальних проектів від великої кількості людей через Інтернет-платформи і дає право донору отримати частку власності, акції компанії

чи дивіденди. У міжнародній практиці існує декілька форм краудфандингу: пожертвування без винагороди, пожертвування за винагороду (подарунок, продукція/сервіс стартапу чи проекту, поширення інформації про спонсора), народне кредитування – безвідсоткове (Kiva) чи під привабливий для позичальника відсоток (Zora, Babyloan, Lending Club ін.). В Україні найвідомішою краудфандинговою платформою залишається програма «Спільнокошт Велика Ідея» [1], призначена для акумуляції коштів для втілення соціальних та культурно-мистецьких проектів, а також стартапів, які матимуть вагомий соціальний ефект. Як і щодо соціального підприємництва, головною перешкодою для широкого розвитку краудфандингу в Україні є недостатня проінформованість та недовіра вітчизняного суспільства до інноваційних форм фінансування соціальних проектів, а також відсутність культури меценатства. Саме вирішення цього питання, на наш погляд, дасть можливість суттєво підвищити роль фінансових ресурсів недержавного сектору економіки у вирішенні соціальних проблем в Україні.

Література:

1. Велика Ідея – платформа соціальних інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biggggidea.com/>
2. Орел Ю. Л. Соціальне підприємництво: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю. Л. Юрел // Державне регулювання соціального підприємництва та соціально-відповідального бізнесу: матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції 11 грудня 2008 р. / за заг. ред. О. Ю. Амосова. – Харків: ХОМО “Союз молодих підприємців”, 2008. – С. 87–93.
3. Сотула О. В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки / О. В. Сотула. // Ефективна економіка. – 2013. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_72
4. Yunus M. Creating a world without poverty: social business and the future of capitalism / M. Yunus, K. Weber. – New York : Public Affairs, 2007. – 261 с.

Шаров Олександр

ст. гр. ФУПОМ-21

Тернопільський національний економічний університет

sharov1927@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дерлиця А.Ю.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

Бюджетний дефіцит є унікальним, комплексним і розповсюдженим у світі явищем. Його наявність свідчить про недостатні фінансові можливості державних органів влади гарантувати виконання своїх

функцій за рахунок наявних ресурсів, внаслідок чого уряд вимушений проводити пошуки додаткових джерел фінансування державних видатків [1, с. 120].

Підсилений наслідками неконтрольованого підвищення інфляційного тиску й обсягів державної заборгованості бюджетний дефіцит повинен розглядатися у контексті забезпечення економічної безпеки будь-якої країни [2, с. 3].

В економічній літературі немає одностайної думки щодо причин які зумовлюють виникнення бюджетного дефіциту, його сутності та форм, що пов'язано, перш за все, зі складністю та багатогранністю даного економічного явища.

У класичному розумінні, як економічне явище, бюджетний дефіцит – це перевищення обсягу бюджетних видатків над доходами, за рахунок яких вони здійснюються. Розглядаючи бюджетний дефіцит у даному аспекті, зазначимо, що в його основі лежить основна причина – намагання використати коштів значно більше, ніж є доходів. [2, с. 19]

Важливий чинник бюджетного дефіциту – неспроможність держави забезпечити наповнення бюджету доходами. Причиною цього є диспропорції опосередкованого характеру: розбалансування економіки, неефективність виробництва, що характеризуються високим рівнем собівартості вироблених товарів, необхідність оновлення обладнання та запровадження новітніх технологій, а також – значне зниження ефективності господарювання загалом [2, с. 20].

В Україні виникнення бюджетного дефіциту пов'язано зі зниженням доходів державного бюджету яке в свою чергу було викликане зменшенням обсягу ВВП і неоднозначним впливом податкових новацій. [2, с. 21]

Недоліками, які призводять до існування дефіциту бюджету є зростаюча необхідність фінансування галузей, які надають суспільні блага, а також витрат на оборону (близька 130 млрд. гривень в 2017 р.) та фінансування дефіциту Пенсійного фонду України, який в 2017 р. може перевищити 150 млрд. гривень [3, с. 189].

Проблема покриття бюджетного дефіциту на сьогоднішній час є надзвичайно важливою, адже в умовах сучасної глобалізації світової економіки та міжнародних взаємозв'язків, заходам які є необхідними умовами для вступу України в ЄС повинна приділятися особлива увага. Однією із вимог до країн, що мають намір отримати членство в ЄС є «бездефіцитність бюджету», тобто внутрішній борг окремої країни не повинен перевищувати 60 % ВВП, а зовнішній – 3 %; [4, с. 159]. Тому Україна має здійснити заходи щодо збалансування бюджету, який на сьогодні є дефіцитним та покривається за рахунок значних зовнішніх запозичень.

На думку відомих українських експертів, Я. Жаліло та А. Максюти [5], необхідно провести наступні парадигмальні зміни у бюджетній політиці України, що, позитивно вплине на оптимізацію дефіциту бюджету.

1. Фіскальну лібералізацію на першому етапі реформ потрібно зосередити переважно на спрощенні податкового адміністрування та зниженні на цій основі «корупційного податку».

2. Реалізація інвестиційного потенціалу державних фінансів має орієнтуватися на створення сприятливих умов для партнерського фінансування програм модернізації, концентрації основної частки бюджетного інвестування на розбудові економічного середовища, сприятливого для підприємництва.

3. Припинити пасивне стискання видатків на соціогуманітарну сферу. Посилити їх концентрацію на програмах, які сприятимуть розвитку та розкриттю людського капіталу нації.

4. Досягти залучення в економічний оборот потенційних ресурсів регіонів на основі та посилення зв'язку фінансових ресурсів, доступних громадам, з результативністю місцевих економік.

5. Протидіяти намірам країни-агресора виснажити українську економіку високими оборонними видатками. Останні потрібно перетворювати на стимулятор розвитку національної економіки завдяки поширенню ринкових засад на розподіл лівової частки оборонних закупівель у межах внутрішнього ринку.

Підсумовуючи зазначимо, що для подолання проблем дефіциту бюджету в Україні уряд повинен постійно контролювати його розмір, інакше він дестабілізуюче впливатиме на соціально-економічний розвиток країни. Також необхідно приділяти більше уваги збільшенню доходів держави, удосконаленню податкової системи, поліпшенню фінансового стану суб'єктів господарювання та створенням привабливого інвестиційного середовища для поживлення інвестиційної діяльності й нарощування обсягів інвестицій у національну економіку.

Література:

1. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні / В. Дем'янишин // Вісник ТНЕУ. – 2007. – №5. – С. 120-123.

2. Машко А. І. Дефіцит державного бюджету: причини, наслідки та управління дис. ... канд. екон. наук 08.00.08 / Терн. нац. кон. ун-т. Тернопіль. - 2010. - 192с.

3. Карлін М. І. Управління дефіцитом бюджету України проблеми та перспективи / М. І. Карлін // Економічний форум. – 2017. – 1. – С. 188-196

4. Макеєнко Н. Ю. Дефіцит державного бюджету України та джерела його покриття / Н. Ю.Макеєнко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – №108. – С. 154-161.

5. Жаліло Я. Економічний прагматизм як ліки від бюджетного фетишизму / Я. Жаліло, А. Максюта // Дзеркало тижня. – 2016. – 28 травня. – С. 6.

Шегера Катерина
ст. гр. ФУПОМ – 21
Тернопільський національний економічний університет
katya_shehera@ukr.net
Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В. П.

ДО ПИТАННЯ ПРО БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Негативним наслідком економічних потрясінь останніх років стало різке поглиблення майнової диференціації вітчизняного суспільства. За різними оцінками, від третини до половини населення країни перебуває за межею бідності. Це вимагає проведення активної державної політики, спрямованої на соціальний захист малозабезпечених категорій громадян і забезпечення їм добробуту на рівні суспільно визначених норм. Фундаментом для формування ефективного механізму соціального захисту населення є побудова системи його фінансове забезпечення, яке водночас має бути пріоритетним у фінансуванні найважливіших суспільних потреб та обмеженим з огляду на можливості держави та обставини сьогодення.

Питання фінансування вітчизняної системи соціального захисту постійно перебувають у полі зору науковців, зокрема ця тема знайшла своє відображення у працях М. Мальованого, Д. Сухового, Г. Герасименко, Н. Шаманської, З. Лободіної, Н. Борецької, О. Яфінович. Однак, новації останніх років у царині реформування підходів та механізмів соціального захисту населення вимагають від науковців пильної уваги у контексті оцінки їх ефективності.

Світова теорія та практика трактують систему фінансування соціального захисту як багатоканальну структуру. Бюджетне фінансування є поняттям більш вузьким по відношенню до фінансового, адже чітко вказує на джерело забезпечення, тобто кошти державного та місцевих бюджетів та відображає сукупність економічних відносин, які виникають між державою та фізичними і юридичними особами, пов'язаних із спрямуванням необхідних фінансових ресурсів на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування та ефективного використання бюджетних коштів. Бюджетне фінансування також можна визначити як процес використання централізованого фонду держави з метою задоволення потреб суспільства. Бюджетне фінансування соціального захисту може здійснюватись шляхом передбачення видатків на соціальний захист безпосередньо у державному бюджеті та врахування

відповідного обсягу коштів при розрахунку розмірів міжбюджетних трансфертів з наступною передачею субвенцій місцевим бюджетам [5].

Згідно із функціональною класифікацією видатків, з державного бюджету фінансуються: спеціальні пенсійні програми, державна допомога у разі непрацездатності, безробітним, підтримка громадських організацій, інвалідів, ветеранів війни та праці, програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, програми підтримки будівництва, реконструкції, інша діяльність у сфері соціального захисту тощо. Коштами місцевих бюджетів фінансуються державні програми соціального характеру: притулки для неповнолітніх, відділення соціальної допомоги, пільги ветеранам війни і праці, допомога сім'ям з дітьми, додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг, компенсаційні виплати за пільговий проїзд громадян [3].

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення у 2016 році були найбільшою видатковою статтею державного бюджету. У 2017 році їх загальний обсяг збільшився на 63,31 млрд. грн., або на 69,7%. Це призвело до різкого зростання питомої ваги відповідних видатків у сукупній структурі видаткової частини державного бюджету на 7,47% до 23,09% [1]. Така динаміка має об'єктивне пояснення, оскільки є наслідком дискреційної політики уряду у соціальній сфері.

В абсолютному вимірі зростання видатків Державного бюджету України на надання соціальних допомог збільшилось у 2017 році на 23% до рівня у 107 млрд. грн. З цього обсягу понад 51,0 млрд. грн. було спрямовано на програму адресних субсидій на оплату комунальних послуг; 53,9 млрд. грн. – на надання з державного бюджету місцевим бюджетам субвенції на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям – інвалідам, тимчасової державної допомоги дітям та допомоги по догляду за інвалідами I чи II групи. Поряд з цим, різко зросли обсяги видатків державного бюджету на соціальний захист пенсіонерів – на 64,1 млрд. грн., або на 79,3% [3]. Натомість, по інших напрямках соціального захисту темп зростання видатків державного бюджету у 2017 році був порівняно не великим: на соціальний захист на випадок непрацездатності – 7,0%; соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 33,3%; соціальний захист ветеранів війни та праці – 8,5%.

Швидке нарощування видатків бюджету на соціальний захист пенсіонерів і функціонування програми житлових субсидій супроводжувалось зменшенням видатків на соціальний захист безробітних осіб – на 28,6%, інших категорій населення – на 10,7%, а також фінансування допомоги у вирішенні житлового питання – на 0,3 млрд. грн., або на 17,1%. Наполовину у 2017 році скоротились видатки держави

на фінансування фундаментальних та прикладних досліджень у сфері соціального захисту населення [1].

Причини різнонаправленої динаміки видатків бюджету на соціальний захист населення у розрізі його напрямів пояснюються тим, що у 2017 році було продовжено реалізацію двох найважливіших реформ, які кардинальним чином торкнулися більшості населення країни: по-перше, зміна підходів до формування тарифів на житлово-комунальні послуги (приведення тарифів до економічно обґрунтованих параметрів) та відповідне зростання видатків на програму житлових субсидій для населення; по-друге, зниження ставки єдиного соціального внеску, відповідне зростання дефіциту Пенсійного фонду України і збільшення витрат бюджету на його покриття. Із загального обсягу трансферту з державного бюджету Пенсійному фонду України в обсязі 141,5 млрд. грн. понад 71,0 млрд. грн. складає допомога на збалансування дохідної і видаткової частини; решту коштів виділено на фінансування доплат та підвищень до розміру пенсії, передбачених різними нормативно-правовими актами.

Проект державного бюджету на 2018 рік передбачає подальше зростання видатків на різні напрями соціального захисту населення. Зокрема, на програму житлових субсидій населенню на оплату вартості житлово-комунальних послуг передбачено виділити 55,1 млрд. грн.; функціонування системи соціальних допомог сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям та деяким іншим категоріям громадян – 57,9 млрд. грн. На виплату надбавок та підвищень до пенсій, а також покриття дефіциту Пенсійного фонду України проектом Державного бюджету України на 2018 рік передбачено 141,3 млрд. грн. видатків.

Суттєве зростання обсягів бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення зумовлене політикою уряду, що спрямована на підвищення соціальних стандартів життя громадян. Разом з тим, прискорене нарощування масштабів фінансування соціальних програм не завжди може мати позитивні наслідки. На думку окремих науковців, це може спричиняти залежність від матеріальної державної допомоги, викликати у населення споживацькі настрої та не спонукати їх забезпечувати певну якість життя за рахунок власної праці [4]. Система соціальної допомоги населенню потребує реформування: кошти розпорошуються, відсутня належна адресність, наявні махінації у сфері надання пільг, відсутність належного контролю за рухом бюджетних коштів. Функції держави покликані не лише здійснювати підтримку малозабезпеченим та незахищеним верствам населення, але й створювати такі умови, що дали б можливість громадянам самостійно забезпечувати належний рівень життя. Отже, слід вдосконалити механізм бюджетного фінансування соціальних трансфертів, зосередитись на пошуку шляхів

зростання питомої ваги інших джерел фінансування сфери соціального захисту населення, що дало б змогу оздоровити державні фінанси.

Література:

1. Бюджетний щоденник на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://feao.org.ua>
2. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку / А. В. Дутчак // Молодий вчений. – 2017. – № 5. – С. 568-572.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
4. Сидор І. П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика / І. П. Сидор // Ефективна економіка. – 2015. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4298>
5. Яфінович О. Б. Особливості фінансування системи соціального захисту населення в Україні / О. Б. Яфінович // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – Вип. 12. – С. 195-199.

Шимчишин Наталія

ст. гр. Фзм-11

Тернопільський національний економічний університет

nataliia1996@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк А. В.

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стан формування дохідної частини місцевих бюджетів є вирішальним фактором у забезпеченні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Адже, доходи бюджету включають усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України [2]. Згідно Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікуються за такими розділами, як: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти (див. рис. 1).

В сучасних умовах здійснення реформи фінансової децентралізації відбулися суттєві зміни у формуванні доходів місцевих бюджетів України. Зазначені зміни спрямовані, зокрема, на об'єднання територіальних громад задля забезпечення фінансової самостійності на місцевому рівні в

частині зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів [4]. Таким чином, модернізація формування доходів місцевих бюджетів відбулася щодо розширення джерел наповнення їх загального фонду за рахунок:

Рис. 1. Класифікація доходів бюджету*

*Складено автором на основі Бюджетного кодексу України

– плати за надання адміністративних послуг та державного мита, котрі були передані з державного бюджету; а також переданого у розмірі 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки;

– єдиного податку та податку на майно (оподаткування комерційної нерухомості та автомобілів із великим об'ємом двигуна), котрі були передані з бюджету розвитку;

– екологічного податку, котрий було передано зі спеціального фонду з одночасним збільшенням нормативу відрахування до 80%;

– акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів.

Здійснення реформи децентралізації в контексті реформування бюджетних відносин сприяло нарощуванню додаткових ресурсів місцевих бюджетів України. Аналіз виконання місцевих бюджетів України за доходами за 2016 р. у порівнянні з 2015 р. констатує збільшення їх доходів на 24,3%. Важливо зазначити, що темпи зростання доходів місцевих бюджетів коливались від 8,4% у Донецькій до 32,8% у Полтавській областях. Також, по областях відрізнялася і динаміка власних доходів місцевих бюджетів від 14,6% у Луганській до 55,3% у Львівській областях [5]. Основними факторами, що впливали на формування доходів місцевих бюджетів за 2016 р. є інфляція (12,4%), зростання номінальної заробітної плати (на 22,5%), пряма державна підтримка через здійснення

трансфертів (збільшення на 21 млрд грн у порівнянні з 2015 р.), фіскальна децентралізація (зростання доходів місцевих бюджетів за рахунок перерозподілу доходів бюджетів) [5]. Доцільно відзначити, що стрімке зростання доходів місцевих бюджетів України не відображає стрімке економічне зростання адміністративно-територіальних одиниць.

Дослідження показників виконання дохідної частини місцевих бюджетів України за перше півріччя 2017 р. свідчить про подальше їх щомісячне зростання, що пояснюється, зокрема, збільшенням надходжень податку на доходи фізичних осіб. Місцеві податки і збори за останні три роки демонструють зростання їх обсягів і за перше півріччя 2017 р. вони становили майже чверть у структурі доходів місцевих бюджетів України. Загалом доходи місцевих бюджетів за досліджуваній період зросли на 42, 4% або на 71,7 млрд грн у порівнянні з відповідним показником попереднього року. Проте частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті скоротилася на 1,3 в. п. у порівнянні з відповідним періодом 2016 р. [3].

З метою забезпечення подальшого зростання дохідної частини місцевих бюджетів України в сучасних умовах доцільно [1, С. 91]:

- розширювати перелік власних доходів місцевих бюджетів з метою зміцнення фінансової стабільності на місцевому рівні;
- розвивати ринок муніципальних цінних паперів задля розвитку додаткових джерел фінансування соціально-економічного розвитку територій;
- здійснювати структурну реформу місцевої економіки, що сприятиме зростанню податкоспроможності адміністративно-територіальних одиниць;
- розширювати міжнародне співробітництво в частині участі у міжнародних грантах.

Література:

1. Батажок С. Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / С. Г. Батажок // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – № 2. – С. 86 – 91.
2. Бюджетний кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – червень 2017 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ – ІІ) впровадження», USAID. – К., 2017. – 86 с.
4. Дем'янюк А. В. Формування місцевих бюджетів в умовах здійснення реформи децентралізації / А. В. Дем'янюк // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – №11. – С. 23 – 25.
5. Місцеві бюджети: підсумки 2016 року та перспективи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iser.org.ua/analitika/analiz-derzhavnoyi-politiki/mistsevi-biudzheti-pidsumki-2016-roku-ta-perspektivi>.

Ядчук Михайло
ст. гр. ФУПОм – 21
Тернопільський національний економічний університет
Skorpion_max_125@ukr.net
Науковий керівник – д.е.н., проф. Кириленко О.П.

ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СТРУКТУРІ РАЙОННОГО БЮДЖЕТУ

На сьогодні ми чітко бачимо, що у значної частини населення нашої держави не вистачає власних коштів для задоволення своїх соціальних потреб. Ця ситуація склалася через певні економічні і політичні чинники - стагнація економіки, інфляція, невеликі заробітні плати, безробіття. Тому надзвичайно важливими стають питання фінансової підтримки та соціального захисту населення. Проаналізуємо видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення населення на прикладі районного бюджету Турійського району Волинської області.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення є надзвичайно важливими і займають лівову частку в структурі районних бюджетів. На сьогодні існує багато видів соціальних виплат та допомогу населенню.

Серед них: фінансування заходів з відпочинку та оздоровлення дітей, пільги ветеранам війни, пільги ветеранам військової служби, ветеранам органів внутрішніх справ, громадянам які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та ін. Держава виплачує допомогу багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, допомогу при народженні дитини, на дітей одиноким матерям, здійснює виплати до досягнення дитиною трирічного віку, щомісячні виплати інвалідам 1 та 2 групи, підтримує малозабезпечені сім'ї.

Найбільш чисельним видом соціальних допомог на сьогодні є субсидії на відшкодування витрат населення на житлово-комунальні послуги, покупку твердого та рідкого палива, використання електроенергії.

Аналіз видатків зведеного районного бюджету за 2017 р. показав, що найбільше коштів іде на соціальний захист - 48% від всіх видатків бюджету. З одного боку це є позитивним явищем, що держава дбає про населення і допомагає йому. З іншого боку, ми розуміємо, що в державі є дуже багато людей які потребують допомоги.

Провівши аналіз видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення бачимо, що в 2015 році вони становили 45% від загальної суми видатків. Різниця між двома роками становить 18386 тис. грн. В 2015 році було здійснено на 26 389 тис.грн. менше видатків по бюджету

порівняно з планом на 2017 рік. Загалом відсоток видатків на соціальний захист не сильно відрізняється по періодах і є високим порівняно з іншими видатками як в 2015 році, так і в 2017 році.

Таблиця 1

**Видатки зведеного районного бюджету
Турійського району Волинської області за 2015 р. та 2017 р.**

Видатки	План 2017 р.		Факт 2015	
	Сума тис. грн.	Струк- тура %	Сума тис. грн.	Струк- тура %
Державне управління	8 999,6	4,5	7328,7	4,21
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	834,9	0,4	868,1	0,5
Освіта	55895,6	28	555091,02	32
Охорона здоров'я	18077,2	9	18304,4	11
Соціальний захист та соціальне забезпечення	96971,2	48	78585,8	45
Житлово-комунальне господарство	1609,9	0,8	2465,5	1,4
Культура і мистецтво	4738,6	2,3	4849,8	2,8
Фізична культура і спорт	39,3	0,02	678,4	0,4
Будівництво	963,1	0,5	1462,6	0,8
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	152,6	0,08	236,9	0,1
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	963,1	0,5	799,4	0,5
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	58,8	0,03	60,2	0,03
Видатки, не віднесені до основних груп	11294,7	5,6	2029,7	1,2
Всього видатків	200213,4	100	173823,8	100

Вважаємо, що економічна політика нашої держави повинна бути спрямована на те, щоб підвищувати рівень розвитку економіки держави, а тим самим створювати робочі місця, зменшувати рівень інфляції, щоб працездатне населення країни було зайняте. Адже велика частина малозабезпечених сімей потребують соціальної допомоги держави у зв'язку з тим, що не мають роботи.

Хоча видатки на підтримку населення займають найбільшу частку серед інших, проте часто вони є недостатніми певним категоріям соціально-незахищеного населення. Тому, підвищення ефективності

фінансування соціальних видатків в умовах обмеженості бюджетних ресурсів потребує впровадження нових підходів до формування соціальних видатків, запозичення зарубіжного досвіду.

Януш Богдан

ст. гр. ФУПОзм – 21

Тернопільський національний економічний університет

janush727@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ШЛЯХОМ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Децентралізація виступає однією з форм розвитку демократії, що дозволяє при збереженні держави та її інститутів, розширити місцеве самоврядування, активізувати населення на вирішення власних потреб та інтересів, звужити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави і платників податків на утримання держапарату. Для забезпечення однієї з цілей децентралізації, – покращення фінансової спроможності громад, необхідним є пошук нових шляхів та механізмів удосконалення даної реформи. Саме тому особливої уваги потребує виокремлення пріоритетних шляхів фінансування місцевого самоврядування в умовах децентралізації.

Німецький економіст Умпфенбах у середині ХІХ столітті твердив, що «місцеві інтереси набагато точніше можуть бути оцінені на місцях, ніж центральною владою яка задовольняє їх за вищу ціну, ніж місцева влада». Компетенція органів місцевого самоврядування в тій чи іншій країні є різною, але спільна тенденція – те, що до сфери повноважень місцевої влади належить питання, у розв'язанні яких зацікавлені безпосередньо місцеві жителі [1, с. 158].

Французький учений Б.Гурне у своїй праці «Державне управління» визначив децентралізацію як «спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень з певних питань або у певній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не входять до системи виконавчої влади і є відносно незалежними від неї» [2, с. 27].

На сучасному етапі державотворення Україна всебічно спрямовує свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу, виконання міжнародно-правових зобов'язань, в тому числі з питань розвитку місцевої і

регіональної демократії. Подальша демократизація суспільства, децентралізація влади на засадах субсидіарності були і залишаються пріоритетами України. Важливу роль у цих процесах відіграє реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування, яка стала невід'ємною складовою національного законодавства у цій сфері.

Значимим кроком у напрямі посилення процесів децентралізації фінансових ресурсів та реалізації політики фінансової децентралізації в цілому було прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка розроблена відповідно до положень Європейської хартії про місцеве самоврядування [3] на основі пропозицій вітчизняних та міжнародних експертів та за погодженням з представниками асоціацій органів місцевого самоврядування.

Першочерговим кроком на шляху реформи місцевого самоврядування стало завдання щодо фінансової децентралізації, яка розпочалася шляхом прийняття змін до Бюджетного і Податкового кодексів України, зокрема передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і стабільних джерел доходів для їх реалізації; стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом з відповідним ресурсним забезпеченням на рівні міст обласного значення тощо.

Наступним важливим кроком стало прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4] та Методики формування спроможних територіальних громад [5], затвердженої постановою Кабінету Міністрів України у квітні 2015 року з метою запровадження правових засад формування спроможних територіальних громад шляхом підвищення їх фінансової та економічної спроможності.

Зазначені законодавчі акти надали можливість органами місцевої влади розробити та схвалити в регіонах перспективні плани формування спроможних територіальних громад відповідних областей та подати їх на затвердження Уряду.

В подальшому доцільним є посилення системності та послідовності у реалізації бюджетної політики щодо децентралізації, визначення відповідної структури дохідної частини місцевих бюджетів різних рівнів. Фінансова децентралізація певним чином сприяє макроекономічній стабілізації, упорядкуванню видатків бюджету, одним із важливих аспектів цього є створення умов для економічної конкуренції між адміністративно-територіальними одиницями.

Підсумовуючи відзначимо, що запровадження політики децентралізації має стати дієвим фактором стабілізації соціально-

економічної ситуації, виходу з фінансової кризи, подолання суперечностей між різними рівнями влади, організації відносин між центром, регіонами та територіальними громадами на принципах розподілу сфер відповідальності й компетенції, а також партнерства у сфері забезпечення громадян України державними та місцевими благами, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління. Реалізація бюджетної децентралізації має спиратися на адміністративно-територіальну реформу в Україні та нову ідеологію державного управління, яка визначає основний зміст діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування як діяльність щодо надання ефективних послуг.

Література:

1. Науменко А.М. Сутність та необхідність децентралізації в процесі реформування економіки України // А.М. Науменко / Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – №3 – С. 157-160.
2. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. –К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
3. «Європейська Хартія про місцеве самоврядування» від 15 жовтня 1985 року. Страсбург, Рада Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. №157-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
5. Постанова КМУ «Методика формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015 р. №214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>

Януш Тетяна

ст. гр. ФУПОзм – 21

Тернопільський національний економічний університет

tanyauanysh@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

В умовах формування та функціонування ринкової економіки значно посилюється роль та значення такої складової державних фінансів, як державний кредит. Державний борг утворюється внаслідок використання запозичень для реалізації фінансової політики держави, але, в той же час, його неконтрольованість призводить до деформації економіки, грошово-кредитної системи, фінансового ринку. Зростання боргових зобов'язань

зумовлює збільшення витрат державного бюджету на його обслуговування та погашення, що негативно впливає на фінансову незалежність, платоспроможність держави, підвищує боргове навантаження на реальний сектор економіки і населення, знижує інвестиційний і споживчий попит.

Як економічна категорія, державний борг має складний та суперечливий характер. За таких обставин погляди економістів на сутність та наслідки його існування відрізняються. Так, В. М. Федосов, С. Я. Огородник та В. Н. Суторміна вважають, що «державний борг – це сума заборгованості за випущеними й непогашеними внутрішніми позиками, а також сума фінансових зобов'язань країни щодо іноземних інвесторів на певну дату» [1, с. 226]. Відповідно, таке визначення поєднує у понятті «державний борг» заборгованість державного сектора і зовнішні зобов'язання приватного сектора економіки.

На думку А. В. Панчука, державний борг – це сума накопичених зобов'язань держави, враховуючи відсотки за користування позиченими коштами [2, с. 20].

В. В. Козюк вважає, що державний борг – це загальна сума емітованих, але непогашених позик з нарахованими процентами, а також прийнятих державою на себе у відповідний спосіб зобов'язань» [3, с. 11].

Лаконічне визначення державного боргу запропоновано вченими О.Д. Василюком та Павлюк К.В., на думку яких державний борг — це сукупність усіх боргових зобов'язань держави перед своїми кредиторами» [4, с. 454].

На думку вітчизняних економістів З. І. Ватаманюка та С. М. Панчишина, державний борг можна розглядати як загальну суму випущених, але непогашених державних позик з нарахованими відсотками, які мають бути виплачені до певної дати за певний строк [5, с. 383].

Більш спрощене визначення сутності державного боргу зустрічаємо в економічному словнику: державний борг – це мобілізація державою засобів за допомогою випуску державних цінних паперів і урядових позик» [6, с. 53].

Подібне визначення запропонував В. П. Кудряшов, «державний борг – це сукупність зобов'язань держави за платежами, які належить виконати на підставі одержаних або гарантованих активів» [7, с. 293]. Як бачимо, окрім заборгованості структур державного управління вчений включає до поняття державного боргу і гарантований державою борг.

Базилевич В. Д. тлумачить державний борг як «нагромаджену урядом суму запозичень для фінансування дефіцитів державних бюджетів» [8, с. 633]. Однак таке визначення не повною мірою відображає зміст поняття, оскільки державний борг виникає не тільки як наслідок

фінансування дефіциту державного бюджету, а також як результат прийняття державою боргів суб'єктів господарювання.

Грунтовне дослідження проблем державної заборгованості здійснено Т. П. Вахненко, яка пропонує розглядати державний борг як «суму фінансових зобов'язань сектора загального державного управління, які мають форму договірних, стосовно внутрішніх і зовнішніх кредиторів, щодо відшкодування залучених коштів (одержаних товарів, виконаних робіт, наданих послуг) та виплати відсотків (чи без такої виплати)» [9, с. 24].

Законодавче тлумачення державного боргу знайшло своє відображення у статті 2 Бюджетного Кодексу України як загальної суми заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [10].

Підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що хоча наведені трактування є подібними, однак вони відрізняються за змістом. На нашу думку, визначаючи сутність державного боргу вказувати на такі характерні риси:

- кредитно-фінансові відносини з приводу залучення державою додаткових фінансових ресурсів, тобто здійснення запозичень;
- позичальником і боржником у цих відносинах виступає держава;
- позикові кошти – це тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб, іноземних держав, міжнародних організацій тощо.

Тлумачення запропоноване С.І. Юрієм, враховує всі характерні риси, і тому, на нашу думку, є найбільш вдалим: державний борг — сума усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами, а також відсотків за ними (включаючи гарантії за кредитами, що надаються іноземними позичальниками державним підприємствам) [11, с. 228].

Література:

1. Государственные финансы: учеб.пособие / [В. М. Федосов, Л. Д. Буряк, Д. Д. Бутаков и др.] ; [под ред. В. М. Федосова, С. Я. Огородника, В. Н. Суторминой]. – К. : Лыбидь, 1991. – 276 с.
2. Панчук А. В. Державний кредит: конспект лекцій / А. В. Панчук. – К. : Київ. держ. торг.економ. унт., 1995. – 20 с.
3. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України: монографія / В. В. Козюк. – Тернопіль : Картбланш, 2002. – 238 с.
4. Василик О.Д. Бюджетна система України / Василик О.Д., Павлюк К.В. – К. Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.

5. Ватаманюк З. І. Економічна теорія: макро і мікроекономіка : навч. посібник / [З. І. Ватаманюк, С. М. Панчишин, С. К. Ревенчук та ін.]. – К. : Альтернативи, 2005. – 608 с.
6. Коноплицький В.А. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний / Коноплицький В.А., Філіна Г.І. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.
7. Кудряшов В. П. Курс фінансів: навч. посіб. / В. П. Кудряшов – К. : Знання, 2008. – 431 с.
8. Базилевич В. Д. Макроекономіка: підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик – К. : Знання, 2007. – 703 с.
9. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки / Т. П. Вахненко. – К. : Альтерпрес, 2000. – 152 с.
10. Бюджетний кодекс України: закон України від 08.07.2010 р. № 2456. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
11. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Конкурс студентських публікацій на тему:

«ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИДАТКІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»

II етап (31 жовтня – 1 листопада 2017 р.)

Білобран Ганна

Тернопільський національний
економічний університет

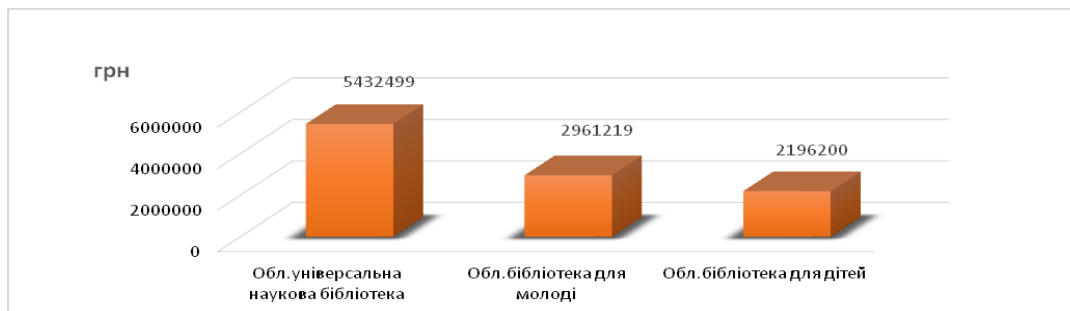
ЧИ Є МАЙБУТНЄ У БІБЛІОТЕК?

Книга. Вона допомагає нам відкривати світ, осмислювати власне призначення в ньому, своє місце в історії, знаходити підтримку й розуміння тих, із ким нам йти по дорозі. Книги і бібліотеки відіграють значну роль для кожного з нас. Бібліотеки виступають осередком і сховищем знань, потенціалу суспільства, своєрідним культурним інститутом людства. Проте, з розвитком нових технологій та інтернету звичайні бібліотеки відходять на другий план. З кожним днем збільшується кількість читачів електронної літератури. В транспорті, по дорозі додому, в парках багато людей читають книги в рідерах та мобільних пристроях. Яке майбутнє електронної книги в Україні? Чи витіснить вона друковані видання? Ці актуальні питання постійно обговорюються. Однак, завжди знаходяться різні думки. Це різні аудиторії читачів. Електронна книжка завойовує прихильників серед молодого, "просунутого" покоління. Тим не менше, електронні книги навряд чи повністю витіснять традиційні видання. Театр не зник з появою кіно, а телебачення фактом свого існування не скасувало кінематограф.

Я зацікавилась цією темою, оскільки такі дискусійні питання вже довгий час актуальні. На мою думку, бібліотеки завжди залишаться і будуть часто відвідуваними лише в тому випадку, коли в них будуть зацікавлені держава, органи місцевого самоврядування та безпосередньо населення. Фінансування з боку держави можна привести на прикладі касових видатків загального фонду обласного бюджету Тернопільської області.

Із даних рисунку можна стверджувати, що найбільше коштів серед усіх бібліотечних закладів у 2016 році було виділено на потреби Обласної універсальної наукової бібліотеки, а саме 5,43 млн. грн. На 2,47 млн. грн. менше коштів надійшло на потреби Обласної бібліотеки для молоді. Втім,

у порівнянні з попереднім роком обсяг видатків загального фонду обласного бюджету на потреби обласних бібліотек не змінився. Проаналізувавши результати використання цих коштів, можна зробити висновок про те, що обласні бібліотеки в цілому витрачають кошти раціонально, фінансуючи за рахунок них необхідні цілі та потреби.

Рис. 1. Обсяг видатків на потреби бібліотек із загального фонду обласного бюджету Тернопільської області

Привертає увагу те, що у бібліотеках працює багато персоналу і кошти, які виділяються з обласного бюджету здебільшого спрямовуються на оплату праці. Наприклад, в Обласній універсальній науковій бібліотеці працює 93 людини, а витрати на оплату праці складають близько 78% сукупного обсягу видатків. Можливо, було б раціональніше дещо зменшити кількість окладів працівників і спрямувати зекономлені кошти в розвиток та модернізацію матеріальної бази бібліотек. На жаль, в сучасних умовах фінансування цих закладів передбачає виключно їхнє утримання, а не розвиток. При цьому, в першу чергу важливо забезпечити бібліотеки комп'ютерами і вільним доступом до мережі Інтернет. Звісно, частина бібліотек області мають комп'ютери, але виключно завдяки власній ініціативі та участі в різноманітних, переважно міжнародних проектах.

Бібліотеки можуть бути як місцем індивідуального навчання окремих осіб, так і місцем зустрічі для тих, хто прагне до спілкування з іншими. Вони мають стати креативним середовищем, в якому народжуються ідеї. Цікавим фактом є те, що в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді є єдиний в області Інтернет-центр для незрячих, а також мультимедійна кімната для малечі, яка поєднує і сучасну літературу, інформаційні технології, сучасні послуги і заняття для дітей. «Завдяки цій проектній діяльності ми відкрили і тренінговий центр, де кожен бажаючий може пройти навчання комп'ютерній грамотності», – говорить директор бібліотеки.

Лише коли самі працівники, люди та держава в ролі розпорядників коштів будують зацікавлені у розвитку бібліотек, то вони «житимуть» вічно. Сьогодні в Тернополі бібліотекарі успішно реалізують себе у

фандрейзинговій діяльності. Власні надходження бібліотек від надання платних послуг щороку зростають і сягнули 225 тис. грн. Впроваджено десятки проектів із залучення позабюджетного фінансування, спрямованих на актуалізацію діяльності бібліотек та поліпшення бібліотечного обслуговування.

Важливість розвитку бібліотечної мережі в сучасних умовах підкреслює і схвалення у 2016 році Кабінетом Міністрів України Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року. Втім, існує ряд вагомих проблем, які суттєво гальмують процеси трансформації та подальшого розвитку бібліотек області: недооцінка ролі бібліотек у суспільних перетвореннях; відсутність стабільної системи фінансування закладів в обсягах, достатніх для ефективної діяльності; невідповідність темпів оновлення бібліотечних фондів сучасним потребам користувачів, в тому числі відсутність повноцінного комплектування новими періодичними та неперіодичними виданнями, електронними ресурсами, організації доступу до них і ще багато іншого.

Можливими шляхами вирішення цих проблем є такі: розробка та впровадження дієвого механізму систематичного поповнення й оновлення бібліотечних фондів з урахуванням потреб користувачів; розвиток системи міжбібліотечного абонементу й електронної доставки документів; забезпечення віртуального довідково-бібліотечного обслуговування населення, упровадження мережевих комп'ютерних технологій у роботу всіх бібліотек; забезпечення ефективного доступу до різноманітних інформаційних ресурсів, розробка і впровадження механізму надання бібліотеками доступу користувачам до електронних видань; створення єдиного універсального порталу як точки доступу до національних, освітніх, наукових, пізнавальних, галузевих бібліотечно-інформаційних проектів та інформаційних ресурсів бібліотек.

Казмірук Надія
Тернопільський національний
економічний університет

ЯК ВИЗНАЧИТИ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИТРАЧАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА МЕДИКАМЕНТИ?

В сучасних умовах на фінансування охорони здоров'я органи місцевого самоврядування виділяють значні кошти. Зважаючи на це, актуальним питанням залишається те, наскільки ефективно

використовуються ці ресурси в контексті забезпечення потреб громадян в охороні здоров'я.

Згідно даних сайту Тернопільської міської ради, у 2015 році на охорону здоров'я з міського бюджету було виділено 184,3 млн. грн., що на 33,6 млн. грн., або на 22% більше, ніж було заплановано; у 2016 році – 186,2 млн. грн., що на 9 млн. грн., або на 5% більше запланованої суми. Планом 2017 рік на потреби охорони здоров'я передбачено спрямувати з міського бюджету 227,7 млн. грн. При цьому, на медикаменти з міського бюджету у 2015 році було виділено – 6,5 млн. грн.(3,5%), а в 2016 році – 12,2 млн. грн.(6,6%) (рис. 1).

Проаналізувати видатки міського бюджету на медикаменти на сайті Тернопільської міської ради майже неможливо, оскільки інформація подається лише за функціональною класифікацією видатків міського бюджету, а за економічною – тільки у формі інфографіки. Зважаючи на це, я звернулась до даних сайту Відділу охорони здоров'я та медичного забезпечення ТМР, який є розпорядником коштів на охорону здоров'я в м. Тернополі. Проте, і цей сайт подає лише загальні відомості про наявність медичних препаратів в лікувально-профілактичних закладах м. Тернополя без зазначення їхньої вартості.

Рис. 1. Видатки міського бюджету м. Тернополя на охорону здоров'я у 2015-2017 рр.*

*складено автором за даними [4; 5; 6;7]

Дещо прояснити ситуацію вдалось, аналізуючи сайти лікувально-профілактичних закладів м. Тернополя. Із 8 лікувально-профілактичних закладів м. Тернополя, лише на сайтах чотирьох установ вдалось знайти інформацію про використання бюджетних коштів, в тому числі, на медикаменти (рис. 2.).

Рис. 2. Видатки на медикаменти та перев'язувальні матеріали у 4-х лікувально-профілактичних закладах м. Тернополя за 2016 рік.*

*складено автором за даними [2; 3; 8; 9]

Отже, за даними звітів про надходження та використання коштів загального фонду у 4-х лікувально-профілактичних закладах м. Тернополя, найбільше на медикаменти було спрямовано у Тернопільському міському комунальному закладі «Центр первинної медико-санітарної допомоги» – 2,77 млн. грн. Чи ефективно витрачались кошти в попередні роки, проаналізувати складно, оскільки на сайті відсутня інформація про закупівлі. Однак, на сторінці «ProZorro» (<https://prozorro.gov.ua/tender/search/?query=38645610>) було знайдено 48 випадків публічних закупівель, які здійснювались цим закладом у 2016-2017 рр. Таким чином, лікарняний заклад постійно здійснює закупівлю медикаментів (наприклад, відшкодування вартості безкоштовних рецептів), використовуючи допорогову процедуру закупівель (без проведення тендерів) і сума таких закупівель переважно 199 тис. грн. (як це дозволяє законодавство – до 200 тис. грн.). У всіх випадках договір укладався з Тернопільською обласною комунальною міжлікарняною аптекою №26. Наскільки ефективними є таке відшкодування вартості безкоштовних рецептів відповісти складно, однак можливо. З цією метою доцільно провести соціологічне опитування пацієнтів цього лікарняного закладу та моніторинг цін на медикаменти, які він закуповує.

На питання скільки і як було витрачено коштів міського бюджету на медикаменти іншими лікувально-профілактичними закладами м. Тернополя відповісти неможливо, оскільки відповідна інформація у публічному доступі відсутня.

Література:

1. Відділ охорони здоров'я та медичного забезпечення ТМР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zdorov.gov.ua/naiavnist-medichnih->

preparativ-u-lpz-mista-ternopolia/naiavnist-medichnih-proeparativ-v-lpz-mista-ternopolia.

2. Звіт про надходження та використання коштів за 3 квартали 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tmsmd.te.ua/blahodiini-nadkhodzhennia>.

3. Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма №2м) за 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tkml2.te.ua/index.php?r=site/zvity>.

4. Інфографіка бюджету міста Тернополя.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.te.ua/normativnie-dokument/byudget_mista_ternop/35136.html

5. Про бюджет міста Тернополя на 2016 рік: рішення Тернопільської міської ради від 22 грудня 2015 року №7/3/23.

6. Про бюджет міста Тернополя на 2017 рік: рішення Тернопільської міської ради від 20 грудня 2016 року №7/13/21.

7. Про бюджет міста Тернополя на 2015 рік: рішення Тернопільської міської ради від 27 січня 2015 року №6/55/17.

8. Тернопільський міський комунальний заклад "Центр первинної медико-санітарної допомоги" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.medical.te.ua/ua/pages/179>

9. Фінансові звіти за 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tmksp.te.ua/%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%B7%D0%B0-9-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8F%D1%86%D1%96%D0%B2-2016/>

Карпшин Юрій
Тернопільський національний
економічний університет

СПІВПРАЦЯ МІЖ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Яскравим прикладом того, як через відсутність співпраці між органами місцевого самоврядування можуть неефективно використовуватися бюджетні кошти, є досі невирішена проблема переробки сміття, яке вивозиться з м. Тернополя.

Схоже на те, що сьогодні відбувається у м. Львові через ситуацію на Грибовицькому сміттєзвалищі, Тернопіль пережив у 2009 році стосовно

Малашівецького сміттєзвалища. Тоді селяни перекривали дорогу і не давали вивозити сміття, а Тернопіль погруз у смітті. Однак, міська влада знайшла вирішення, домовившись з селянами про виплату допомоги у грошовій формі та пообіцявши будівництво сміттєпереробного заводу. З того часу пройшло вже 8 років, однак питання утилізації сміття досі не вирішено. Щодня близько 30-40 машин вивозять тони сміття на Малашівецьке сміттєзвалище. Тому загроза сміттевої кризи в м. Тернополі цілком реальна, а це непередбачувані додаткові бюджетні та екологічні втрати.

Проаналізуємо, яким чином ця ситуація позначається на бюджеті м. Тернополя, адже відомо, що кошти виділяються на рекультивацію земель, а також мешканці с. Малашівці щоквартально отримують з міського бюджету по 1000 грн. на оздоровлення. Отож, як видно із запланованих показників бюджету м. Тернополя, кожного року Малашівецькій сільській раді виплачується субвенція із загального фонду міського бюджету, а саме: у 2011 р. – 698 тис. грн., 2012-2014² рр., 2015 р. – 100 тис. грн., 2016 р. – 100 тис. грн., 2017 р. – 200 тис. грн., тобто в сукупності за цей період більше 1 млн. грн. Загалом, за останні 7 років на будівництво полігону твердих відходів і рекультивацію Малашівецького сміттєзвалища було витрачено близько 7,6 млн. грн., а з урахуванням видатків на рекультивацію стихійних сміттєзвалищ у місті – усі 9,1 млн. грн. (табл. 1.).

Таблиця 1

Витрати бюджету розвитку міста Тернополя

(млн. грн.)

Напрямок видатків	Назва об'єктів	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Благоустрій міст, сіл, селищ	Рекультивація порушених земель внаслідок несанкціонованого складування відходів у м. Тернополі	-	-	-	-	-	0,5	1,0
Реалізація заходів щодо інвестиційного розвитку території	Будівництво полігону твердих та побутових відходів	1,0	-	1,0	0,5	0,5	0,5	0,1
	Рекультивація Малашівецького сміттєзвалища	-	-	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0

² Не передбачено планом

Питання будівництва сміттєпереробного заводу піднімається кожного року. Втім, прогресу у цьому напрямку немає жодного, оскільки Тернопільська міська рада повинна отримати дозвіл у Тернопільської обласної ради на використання землі несільськогосподарського призначення під будівництво сміттєпереробного заводу в області. Згідно із законодавством, сміття можна складувати тільки за межами міста і будівництво заводу на території міста неможливе. Тут і постає питання консенсусу між міською та обласною радою, які не можуть знайти його навіть тоді, коли тема є як ніколи актуальною.

Парадоксально те, що у 2009 році Тернопільська обласна рада виділила чималі на той час кошти – 2 млн. грн. на сміттєсортувальну лінію, яка досі не розпочала роботу. Хоча така лінія перебуває у робочому стані, однак жодне місто чи село Тернопільщини не хоче такої лінії на своїй території. Цілком логічно, що цю лінію можна було б використовувати поблизу Малашівецького сміттєзвалища, адже мешканці села уже отримують компенсації з місцевого бюджету. Додатковими «бонусами» такого рішення можуть стати робочі місця для мешканців села (близько 25 чоловік на зміну) та додаткові надходження до місцевого бюджету. Водночас, для міста це стане стимулом до запровадження спеціальних контейнерів для відходів з паперу, скла і пластику, що спростить збір сміття та його сортування.

Підсумувавши вищесказане, можна констатувати, що при правильному діалозі між обласною та міською владою можна було б давно вже мінімізувати ризики щодо ситуації зі сміттям і не просто «заривати» кошти бюджету розвитку в землю, як це практикується сьогодні, а дійсно витратити їх на важливі справи. Це дасть змогу отримувати вагомі дивіденди у вигляді додаткових робочих місць та поповнення бюджетів. Однак, заполітизованість цього питання і недалекоглядність чиновників місцевої влади перешкоджають у досягненню консенсусу і спричиняють затягування з вирішенням таких питань як вивіз сміття. На наше переконання, за умови налагодження тісної співпраці органів місцевого самоврядування різних рівнів можна досягти значних результатів в плані ефективності витрачання бюджетних коштів.

Література:

1. Рішення Тернопільської міської ради від 20 грудня 2016 року №7/13/21 «Про бюджет міста Тернополя на 2017 рік»
2. Рішення Тернопільської міської ради від 22 грудня 2015 року №7/3/23 «Про бюджет міста Тернополя на 2016 рік»

3. Рішення Тернопільської міської ради від 27 січня 2015 року №6/55/17 «Про бюджет міста Тернополя на 2015 рік»

4. Рішення Тернопільської міської ради від 23 січня 2014 року №6/44/2 «Про бюджет міста Тернополя на 2014 рік»

5. Рішення Тернопільської міської ради від 27 грудня 2012 року №6/п28/3 «Про бюджет міста Тернополя на 2013 рік»

6. Рішення Тернопільської міської ради від 05 січня 2011 року №6/4/6 «Про бюджет міста Тернополя на 2011 рік»

7. Коли сморід – не від сміття [Електронний ресурс]: <http://nova.te.ua/statti/koly-smorid-ne-vid-smitty/>

8. Скандальна сміттесортувальна лінія може змінити прописку. [Електронний ресурс] : <http://www.0352.ua/article/1571069>

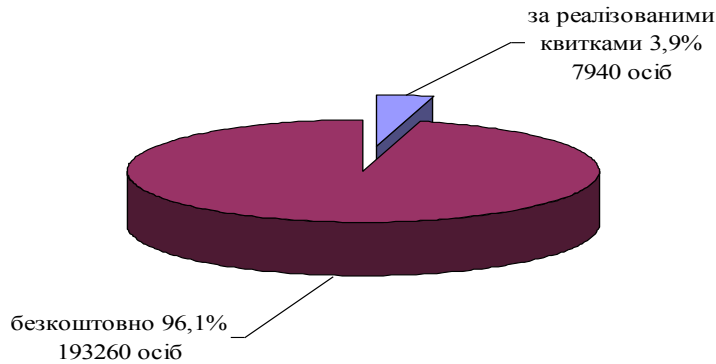
Коваль Катерина
Тернопільський національний
економічний університет

ОЦІНКА ВЛАСНИХ ДОХОДІВ ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Щоденно люди різних поколінь, прагнучи побувати в історичному минулому, побачити сьогодення та заглянути у майбутнє, відвідують музеї. У музеях України дбайливо зібрано і зберігається історія рідної країни, все, що є гордістю нашого народу. Відповідно до Закону України «Про музеї та музейну справу», музеями є культурно-освітні і науково-дослідні заклади, фінансування яких відбувається за рахунок бюджетних коштів, благодійних внесків, інших джерел.

Вивчаючи звіти про використання коштів обласного бюджету, мою увагу привернула інформація, що стосується фінансування обласного краєзнавчого музею. Навчаючись в школі, я не один раз відвідувала цей заклад і мене зацікавили показники, які стосуються кількості відвідувань (рис. 1).

Показники, представлені на рис. 1 свідчать, що понад 96% відвідувачів музею не купували квитків. Згадавши власний досвід відвідування музею, коли кожен із моїх однокласників купував квиток, у мене виникла думка: «можливо, не усі сплачені за квитки кошти офіційно оприбутковуються»? Враховуючи середню вартість квитка на рівні 9 грн. (яка є символічною), можна обчислити обсяг недоотриманих власних доходів музею:

Рис. 1. Структура відвідувань обласного краєзнавчого музею у 2016 році.

9 грн. x 193260 осіб, які відвідали музей безкоштовно = 1 739 340 грн.

Значимість недоотриманих власних коштів можна оцінити порівнявши їх обсяг із видатками обласного краєзнавчого музею, здійсненими за рахунок загального фонду обласного бюджету (табл. 1).

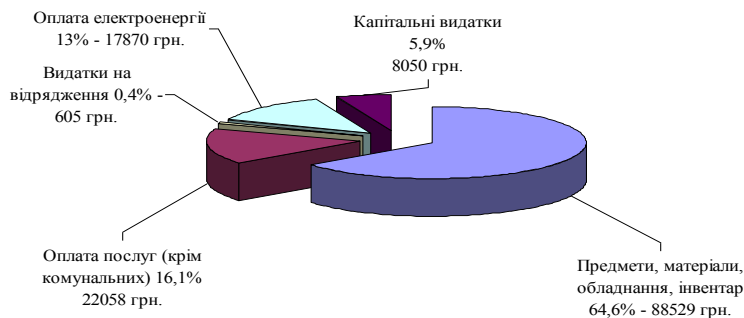
Таблиця 1

Видатки обласного краєзнавчого музею, які здійснено за рахунок загального фонду обласного бюджету у 2016 р.

(тис. грн.)

Заробітна плата	Нарахування на зарплату	Оплата послуг (крім комунальних)	Оплата теплопостачання	Оплата водопостачання та водовідведення	Оплата електроенергії	Разом
2341,2	502,9	22,0	302,0	15,2	98,0	3281,3

Як видно із показників табл. 1, видатки обласного бюджету на утримання обласного краєзнавчого музею лише в 1,9 рази перевищують кошти, які можна було б отримати від реалізації квитків. У цьому контексті, цікаво оцінити витрачання коштів, які надійшли до спеціального фонду (у т.ч. від продажу квитків) (рис. 2).

Рис. 2. Структура та обсяг видатків, здійснених за рахунок власних надходжень обласного краєзнавчого музею у 2016 році.

Як показують дані рис. 2, капітальні видатки обласного краєзнавчого музею, які можуть бути використані на придбання предметів довгострокового користування, будівництво, ремонт, модернізацію, реконструкцію і реставрацію фондів, у 2016 році склали мізерну частку 5,9% (8 тис. грн.). Зважаючи на нагальну потребу в оновленні музейних фондів, а також вагомі резерви нарощування власних доходів обласного краєзнавчого музею, посилення контролю за обліком надходжень від продажу квитків має стати одним із актуальних завдань функціонування цього закладу в сучасних умовах.

Марціясь Богдана
Тернопільський національний
економічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИТРАТ ВІДДІЛУ СІМ'Ї ТА МОЛОДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОДА

Турбота про здоров'я дітей є одним з основних показників ставлення держави до проблем підростаючого покоління. Разом з тим, на сьогоднішній день стан здоров'я дітей в Україні викликає найбільшу стурбованість. Упродовж останніх років зберігається тенденція до його погіршення, яка обумовлена впливом різних негативних факторів соціально-економічного, екологічного та психо-емоційного характеру. Тому збереження здоров'я дітей України, відновлення їх життєвих сил шляхом організації якісного, повноцінного оздоровлення та відпочинку є важливим напрямком державної політики на сучасному етапі. Саме таку мету визначено в Розпорядженні Голови Тернопільської ОДА від 25 грудня 2015 року «Про проект обласної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на 2016-2018 роки».

Відповідно до затвердженої програми, для її реалізації передбачено фінансування за рахунок бюджетних коштів в обсязі 48,79 млн. грн., в тому числі 21,79 млн. грн. за обласного бюджету, 9,00 млн. грн. за рахунок коштів районних бюджетів та бюджетів міст обласного значення, 3,75 млн. грн. – з бюджетів територіальних громад, а також 14,25 млн. грн. – з інших джерел. Однак, чи буде таке використання бюджетних коштів ефективним? Адже втілення будь-якої програми в життя полягає не тільки в освоєнні ресурсів, але й в отриманні продуктивних показників. В рамках

виконання програми оздоровлення та відпочинку дітей у 2016 році було заплановано спрямування коштів обласного бюджету за такими напрямками:

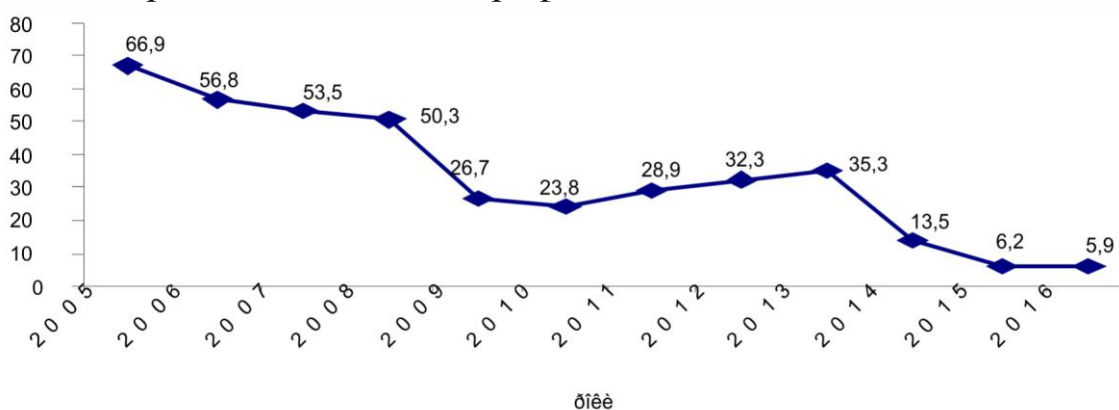
– придбання путівок до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки; дітей внутрішньо-переміщених осіб; дітей, батьки яких є учасниками АТО; дітей, що проживають у зоні конфлікту (Донецька та Луганська області) – майже 5,0 млн. грн.;

– організація тематичних вишкільних наметових таборів національно-патріотичного спрямування – 72,9 тис. грн.;

– оплата транспортних послуг щодо перевезення дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, в першу чергу дітей, батьки яких є учасниками АТО по території України (крім заходів програми міжнародного та зовнішньо-економічного співробітництва в Тернопільській області на 2014-2017 роки) – 46,84 тис. грн.

Таким чином, загальний обсяг видатків обласного бюджету на виконання завдань Програми склав 5,12 млн. грн. Втім, залишається незрозумілим, наскільки результативними все таки були ці видатки, чи дійсно діти отримали належний відпочинок та оздоровлення? Відповіді на ці запитання у звітності немає.

Згідно із даними Державної служби статистики України, за літній період 2016 року оздоровились та відпочили 3,3 тис. дітей з Тернопільщини, які потребували соціального захисту (53,8% до загальної кількості оздоровлених). Серед них 2395 осіб (39,5% до загальної кількості оздоровлених) – діти з малозабезпечених, багатодітних сімей, 343 особи (5,7%) – діти осіб, визнаних учасниками бойових дій, 337 осіб (5,6%) – діти-сироти та діти позбавлені батьківського піклування, 132 особи (2,2%) – діти-інваліди та 56 осіб (0,9%) – діти, потерпілі від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Рис. 1. Кількість дітей, які відпочивали в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку

Улітку 2016 року середній термін перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку по області становив 16 днів, у т.ч. у закладах оздоровлення – 20 днів, у закладах відпочинку – 14 днів. Якщо у позаміських закладах оздоровлення середня вартість одного дня перебування дитини становила 174 грн., у позаміських закладах відпочинку – 150 грн., у закладах праці і відпочинку – 96 грн., то в таборах з денним перебуванням (пришкільних) – лише 13 грн. У цілому, вартість одного дня перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку в середньому по області становила 103 грн., по Україні – 102 грн. Чи можна за такі кошти організувати належний відпочинок та оздоровлення дітей – питання риторичне.

На наш погляд, однією із головних проблем Програми є застарілий підхід до організації відпочинку та оздоровлення дітей. Путівки до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку централізовано закуповують органи влади. Це створює сприятливе середовище для розвитку корупції. Вирішити цю проблему можна, передавши ініціативу з вибору закладу оздоровлення батькам. До прикладу, з цією метою можна передбачити випуск спеціальних сертифікатів, які передбачатимуть певний обсяг фінансування в розрахунку на дитину (у 2016 році – 3686 грн./дит.). Володіючи цим сертифікатом, батьки вже самі безпосередньо вирішують питання у який заклад поїде їх дитина, доплачуючи при потребі додаткову вартість путівки. Не менш важливою проблемою є відсутність у вільному доступі договорів про замовлення послуг з організації відпочинку, транспортних перевезень, закупівлю продуктів харчування. Уся інформація має бути оприлюдненою, мають проводитися тендери для обрання перевізника, постачальника продуктів харчування тощо. На наше переконання, така інформація має бути чіткою, зрозумілою, а головне – доступною для громадян.

Практика Катерина
Тернопільський національний
економічний університет

ЧИ НЕ ЗАБАГАТО ДЛЯ МАЛЕНЬКИХ РУЧЕНЯТ?

Діти – це майбутнє! І як важливо привчати до «високого мистецтва» з раннього віку! Сьогодні люди часто вважають, що занепад театрів спричинений поколінням, далеким від усвідомлення такого мистецтва, а

похід у кінотеатр для молоді - це окультурення найвищого рівня! Ні, проблема не в поколінні, адже «далекі» від театрального мистецтва особи були й раніше, та й сьогодні молодь часто відвідує театри, але сучасні, а не ті, які, неначе перенесені машиною часу з дитинства чи юності наших батьків. Усе потребує змін, а зміни вимагають фінансування.

Театри в нашій країні є дотаційними. Вони фінансуються з обласних бюджетів, а також мають власні джерела надходжень. Якщо взяти, для прикладу, тернопільський Театр актора і ляльки, то у 2016 році з бюджету області на нього виділили 5224,6 тис грн., а його дохід від реалізації квитків становить лише 655,8 тис. грн!

За рік трупа провела лише 415 вистав. І тільки 4 з них були новими. Можливо, саме через одноманітність, середня кількість глядачів становить 139 осіб за виставу. Якщо врахувати, що витрати на проведення однієї вистави становлять приблизно 15980 грн., а загальна кількість місць у театрі 234, то для самофінансування закладу квиток мав би коштувати 68,3 грн (і це ще уявляючи, що кожна вистава буде аншлагом). У 2016 році середня вартість квитка становила 13,6 грн. З огляду на витрати театру, ці кошти є мізерними.

Отже, утримання такого закладу як Театр актора і ляльки є надто великим тягарем для обласного бюджету. Звичайно, культурну цінність, яку несе театр, важко виміряти у грошовому виразі. Але варто розуміти, що з кожним роком, театр потребує все більше коштів, в тому числі й на капітальний ремонт. Розраховувати на допомогу меценатів не варто, адже потрібні чималі суми. Шанси, що цей театр закриють, стають дедалі більшими. Варто зазначити, що в театрі працює 85 осіб. І погано, з точки зору моральності, залишити людей без роботи.

Одним із виходів з такого становища, на мою думку, є переведення найкваліфікованішої частини керівників, художнього та артистичного персоналу до лав Тернопільського академічного обласного драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка. Даний театр теж має дитячі постановки, тобто місто не залишиться без вистав для малечі. Чому ж не можна об'єднати або почергово показувати драматичні та лялькові вистави?! Таким шляхом мінімізується безробіття як наслідок закриття, а також з двох непоганих труп можна зробити одну, але креативнішу, сильнішу. В такому питанні показники якості важливіші за кількісні.

Враховуючи, що приміщення Театру актора і ляльки є немалим, логічно було б здати його в оренду, наприклад, для виставок або концертів, а вилучені за оренду кошти можна витратити на вдосконалення драматичного театру м. Тернополя, зокрема для урізноманітнення репертуару, в тому числі й дитячого, чого йому також не вистачає!

НАЛЕЖНИЙ РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ – ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

*Головним засобом попередження хвороб
є гармонійний розвиток духовних і фізичних сил людини.
(П. Лесгафт)*

Аналізуючи видатки на фізичну культуру і спорт обласного бюджету Тернопільської області за 2016 рік Управлінням фізичної культури та спорту, було здійснено видатки на суму 17,44 млн. грн., що становить 0,35% від загальної суми виконаного бюджету ТОДА (4,96 млрд). Відсоток виконання плану за 2016 рік становить 99,7%, що свідчить про неповне використання коштів, які були затверджені у бюджеті. Порівняно з 2015 роком видатки цього напрямку зменшилися на 0,43%.

Щодо структури видатків (рис. 1), то найбільше коштів витрачається на виплату заробітної плати у сумі 9,09 млн. грн., навчально-тренувальні роботи та спортивні заходи – 5,03 млн. грн, нарахування на зарплату – 1,93 млн. грн. Аналізуючи дані, вражає, яка велика частка коштів іде на виплату зарплат.

Подана головним розпорядником коштів звітність «Про використання коштів на виконання регіональної програми розвитку олімпійського руху в Тернопільській області на 2015-2018 роки» за 2016 рік, в графі «Стан виконання заходів (результативні показники виконання програми)» було висвітлено лише те, що подія відбулася та які заоди у програму вона включала. Не було чітко відмічено результати проведених заходів: придбання та вручення нагородної атрибутики і призів, кількості залучених осіб у програми. Тому, в даній ситуації неможливо щось сказати про ефективність використання коштів, оскільки не зрозуміло на що вони витрачені.

У Реєстрі укладених договорів не усіма розпорядниками (одержувачами бюджетних коштів) було деталізовано інформацію щодо придбання товарів, робіт і послуг, а саме таких даних, як одиниця виміру, кількість, ціна. Було зазначено лише сума витрачених коштів. Дана інформація не висвітлена прозоро, і тому важко прослідкувати по яких цінах і в якій кількості були закуплені матеріали і обладнання.

№ з/п	Найменування постачальника	№ договору	Дата укладення	Найменування товарів, робіт, послуг	Од. виміру	Кількість	Ціна за одиницю, гривень	Сума, гривень	Джерело фінансування (загальний фонд, спеціальний фонд)
Тернопільське відділення НОК України									
1	ППП Дерещька М.Р.	16/02	16.02.2016	нагородна атрибутика, спортивентар				7 990,00	загальний фонд
2	ППП Була Ю.І.	5	17.05.2016	канцтовари				596,04	загальний фонд
3	ППП Матковська С.Й.	47	21.06.2016	нагородна атрибутика (сертифікати, блокноти, брелки, магніти)				7950,00	загальний фонд
4	ТОВ "ТД"Авіас"	140/227	18.04.2016	бензин				3 570,00	загальний фонд
5	ППП Матковська С.Й.	41	13.09.2016	нагородна атрибутика (афіші, брелки, магніти)				3 800,00	загальний фонд
6	ППП Янчак А.О.	1	24.06.2016	крейда				135,00	загальний фонд
7	ТОВ "Орієнтир-реформа"	46	05.07.2016	оцінка майна				1300,00	загальний фонд
8	ТзОВ "Фірма Гудвіл"	156	02.11.2016	оцінка майна				600,00	загальний фонд
9	Острійчук Л.І.	36	13.12.2016	ремонт комп.техніки				600,00	загальний фонд
	всього							26541,04	

Також, за результатами аналізу можна виділити ще такі проблеми у використанні коштів Управлінням фізичної культури і спорту ТОДА: неповна ефективність заходів регіональних програм; великий обсяг виділених коштів; невелика кількість людей залучених у програми; зорієнтування видатків на технічне забезпечення розпорядників коштів, виплату зарплат, відсутність капітальних видатків; неможливість прослідкувати скільки учнів залучено в ДЮСШ.

На мою думку, Управлінню фізичної культури і спорту ТОДА варто зосередити увагу на таких моментах як: популяризація здорового способу життя серед молоді та населення загалом, запрошення відомих чемпіонів із спорту для зацікавлення, мотивація і залучення ширшого кола людей, покращення і модернізація спортивної інфраструктури області.

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ,
ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА:
ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Збірник тез доповідей Четвертої Всеукраїнської
студентської Інтернет-конференції кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
м. Тернопіль, 15-25 листопада 2017 р.

Підписано до друку 14.11.2017.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.
Умов.-друк. арк. 15,11. Обл.-вид. арк. 14,3.
Тираж 100 примірників. Замовлення № 11/17/2-56.

Видавець та виготувач:
ФОП Осадца Ю.В
м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7
тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*